

ОБРАЗОВАНИЕ,

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 14
Часть-4_ Февраль 2023*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Февраль - 2023 год

ЧАСТЬ - 4

MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING SIMULTANEOUS TRANSLATION FOR TRANSLATION STUDENTS

Rozikova Farangiz Mamasodid kizi

*Samarkand State Institute of Foreign Languages, Comparative Linguistics,
Linguistic Translation, 2nd year master's degree Tel: 998938317711*

Rivojlangan mamlakatlar qatorida ona tilimizning ham xalqaro tillar safiga qo'shishga katta umid bog'lab, boshqa chet tillardan o'z ona o'zbek tilimizga va aksincha o'zbek tilidan chet tiliga bevosita, ya'ni hech bir o'zga til vosichaligisiz tarjima qilish faoliyati jadal suratlar bilan taraqqiy topmoqda. Xususan, uzoq davrlardan buyon mamlakatimizda asosan yozma tarjima sohasi keng ish olib borar edi. Lekin so'nggi yillarda davr talabi bilan og'zaki tarjimaning, jumladan aynan sinxron tarjimaning salmog'i ortib bormoqda. "Sinxron tarjima masalalari" fanining maqsadi ham talabada o'zbek tilidan chet tiliga, chet tilidan o'zbek tiliga tezkor, bexato, adekvat, mantiqiy tarjima qila olish mahoratini shakllantirishdir. Bu yo'lda fanning vazifalari, avvalo og'zaki tarjimonlik qobiliyati yuqori bo'lgan talabalarni sinxron tarjima faoliyati, uning prinsiplari, strategiyalari, nazariy konsepsiyalari bilan tanishtirish, amaliy ko'rsatmalar berishdan iborat. Fanning predmeti sinxron tarjima va u bilan bog'liq nazariy, amaliy masalalarda o'z ifodasini topadi.[1]

Avvalambor fanning predmeti bo'lmish "sinxron tarjima" tushunchasiga kelsak, sinxron tarjima – bu og'zaki tarjima turlari orasida eng murakkabi bo'lib, mazkur turdagi tarjimada maxsus jihozdan foydalanib tarjima amalga oshiriladi. Bu notiq nutq so'zlayotgan chog'ida tarjimonning uni bo'lmasdan uzluksiz nutq mazmunini tinglovchilarga yetkazib berishning og'zaki tarjima usulidir. Sinxron tarjima sistemasi. Maxsus uskuna-jihoz sinxron tarjimaning sistemasi bo'lib u odatda stasionar yoki yig'ma kabina ko'rinishida bo'lib, bu yerda ikki juft quloqliklar va tarjimon uchun mikrofon, yana shuningdek tarjimaga ehtiyoji bor ishtirokchilarning soniga qarab quloqliklar to'plami yoki ko'chma priyomniklardan tashkil topadi.

Konferensiya o'tkazilayotgan chog'ida sinxron tarjimonlar alohida kichik bir xonada o'z ovozlari notiqni ovozini bosib qolmasligi uchun tovushlarni izolyatsiyalovchi quloqliklarni taqib o'tiradilar. Ovozni kuchaytiruvchi apparat yordamida tarjima tinglovchilar quloqliklariga yetkaziladi. Texnologiyadan foydalanilgan sinxron tarjima odatga ko'ra katta miqdordagi odamlar ishtirokidagi va katta konferens-zal yoki auditoriyada o'tkaziladigan tadbirlar, ya'ni konferensiya, seminar, prezentatsiya kabilarda uyushtiriladi. BMTning rasmiy foydalanadigan tillari oltita bo'lib, ular arab tili, xitoy tili, ingliz tili, fransuz tili, rus tili va ispan tilidir. BMTning kongress zali va har birkonferens-zallarida sinxron tarjima sistemasi o'rnatilgan. Har bir til uchun bittadan ish kabinasi mavjud. Oltita til uchun jami alohida olti nafar kabina bo'lib, har bir kabinada odatda uchta tarjimon o'tiradi. Sinxron tarjimaning afzalliklari. Sinxron tarjimaning izchil tarjima usulidan farqli quyidagi afzalliklar mavjud:[2]

Notiqning nutqi uzilishlarsiz amalga oshiriladi. Bu esa o'z o'rnida notiqning auditoriya diqqatini ushlab turishiga, tinglovchilarning reaksiyasi va kayfiyatini seza olish imkoniyatini beradi. Tadbirni o'tkazish vaqti izchil tarjimadan foydalanishga

nisbatan deyarli ikki baravar qisqaradi. Ishtirokchilar uchun qulaylik tomoni, hozirgi paytda chet tilini o'rganish kamyob bo'lmay, ko'pgina ishtirokchilar doklادلarni chet tilida asl holda tinglashni afzal biladilar. Izchil tarjimada notiqning to'xtab qolib tarjima bilan davom etishi bunday ishtirokchilarning asabiga tegadi.

Sinxron tarjimaning kamchiliklari. O'z o'rnida sinxron tarjimaning ham bir oz kamchiliklari bo'lib, ular quyidagilardan iborat:[4]

Sinxron tarjimaning bahosi ketma-ket tarjimaga nisbatan ancha baland bo'lib, bu narhga sinxron tarjimonlar xizmati to'lovi va maxsus jihozning ijara to'lovi kiradi. Tadbirning tematikasini bir xilda yaxshi biluvchi minimum 2-3 nafar sinxron tarjimonlarni jalb etish kerak bo'ladi.

Sinxron tarjimada yuqori darajada ma'lumotni yo'qotish va oz darajada ma'lumotning tinglovchiga yetib borishi kuzatiladi.

Sinxron tarjimaning turlari. Amaliyotda sinxron tarjimaning uch turi (varianti) kuzatiladi:

1. Yodaki (eshitib) sinxron tarjima. Bunda tarjimon quloqliklar orqali notiqning uzluksiz nutqini qabul qilib, ma'lumotni tushishiga qarab tarjimani bloklab amalga oshiradi. Bu eng keng tarqalgan va eng murakkab xolatdir.

2. Oldindan tayyorgarlik ko'rib yoki tayyorlanmasdan matnga qarab sinxrontarjima. Sinxron tarjimon oldindan notiqning yozma nutq matnini oladi va keltirilgan materiallarga muvofiq tarjimani amalga oshiradi.[3]

3. Oldindan tarjima qilingan matnni sinxron o'qish. Sinxron tarjimon notiqning nutqi ketidan avvaldan tayyorlab qo'yilgan matnni o'qib boradi. Joiz o'rinlarda agar notiq nutqi chog'ida dastlabki matndan chetlashsa, kerakli tuzatishlar kiritadi.

Sinxron tarjimaning xususiyatlari. Sinxron tarjima tarjima usulining bir turi sifatida uning eng katta o'ziga xos xususiyati yuqori samaralilikdan iborat bo'lib, asl matn nutqi va tarjima nutqi o'rtasida oraliq vaqt o'rtacha 3-4 soniyani tashkil etadi. Eng ko'pi bilan esa 10 soniyagacha yetadi. Shuning uchun notiqning beto'xtov nutq so'zlashi kafolatlanib, notiqning fikr-mulohazasiga chetdan hech qanday ta'sir bo'lmaydi va nutqidan to'xtamaydi. Bu esa tinglovchilarning nutqni butunligicha tushunib yetishlariga imkon beradi. Shu sababli sinxron tarjima hozirda dunyoda odatiy udumga kirgan tarjima usuliga aylanib bo'lgan. Bugungi kunda dunyoda 95% xalqaro yig'ilish, konferensiyalarda sinxron tarjimadan foydalaniladi. Shuning bilan birga sinxron tarjima juda katta ilmiylik va mutaxassislik xususiyatiga ega va u odatda rasmiy xalqaro konferensiyalarda foydalanilganligi sababli sinxron tarjimaga nihoyatda yuqori talablar qo'yiladi.

Sinxron tarjima talablari. Sinxron tarjima tarjimondan uning asl tilda nutq so'zlanayotgan chog'ida tinglab farqlashi bilan birgalikda tematik bilimlariga tayangan holda qisqa vaqt ichida tezkorlik bilan asl tildagi ma'lumotni bashorat qilishi, tushunib anglashi, xotirada saqlab qolib uni yo'naltirishi talab etiladi. [6] Shuning bilan birga turli xalqaro konferensiya, yig'ilishlarda sinxron tarjimondan "chaqmoqday tafakkur" qilish qobiliyati hamda yuqori nutq mahoratiga ega bo'lishi kerak bo'ladi. IAIC (Xalqaro sinxron tarjimonlar assotsiatsiyasi) qaroriga muvofiq, sinxron tarjimon ishtirokchi-notiqning mazmunini faqatgina 80%ini tarjima qila olsa muvaffaqiyatga erishgan hisoblanadi (90%-100% li sinxron tarjimani amalga oshirib bo'lmaydi). Ko'plab kishilarning odatda so'zlash tezligi juda tez bo'lib, ular nutq so'zlayotgan

paytlarida ham doim o'zlarining nutq matni mazmuni haqida qayg'uradilar. Ustiga ustak turli mahalliy sheva aksentlarida so'zlab murakkablashtiradilar. Mazkur xolatlarda sinxron tarjimon o'zining bor bilim xazinasini harakatga keltirish va tajribasidan kelib chiqqan xolda bor kuchi bilan ish yuritishga majbur bo'ladi. Atayin sekin suratda so'zlab sinxron tarjimon haqida qayg'ura oladigan notiqqlar unchalik ko'p emas. Bu esa mutaxassisning tabiatiga nihoyatda yuqori talablar qo'yadi. [5]

Xulosa:

Sinxron tarjima jarayonida kichik-kichik unsurlarni ham nazardan chetda qoldirib bo'lmaydi. Tarjima kabinkasidagi mikrofon o'ta ta'sirchan bo'lganligi sababli kabinkadagi harakatlar tovushi juda ohista bo'lishi darkor. Hatto kitobni sahifalash, ayol tarjimonning taqib olgan katta sirg'alarining sekin tovushi ham tinglovchilarning qu'log'iga katta shovqin bo'lib boradi. Jahonda sinxron tarjimonlarni akkreditatsiyadan o'tkazuvchi bir qator xalqaro tashkilotlar mavjud. Shulardan Xalqaro Sinxron Tarjimonlar Assosiasiyasi (International Association of Consultant Interpreters – IACI) 1953 yili tashkil topgan bo'lib, IACIning a'zolari mavqei konferensiya tarjimonlarining eng yuqori professional sifatida keng tan olingan. IACIga a'zo bo'lish uchun hech qanday imtihonning zarurati yo'q. Buning uchun to'liq bir ish kunlik konferensiyalarda og'zaki tarjimon sifatida ikki yillik stajga ega bo'lishi, tarjima mutaxassisligi bo'yicha oliy o'quv yurtining magistrlik diplomiga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari kafolatlash uchun 5 yildan ortiq yuqori malakaga ega 3 tadan ziyod a'zo tarjimon zarur bo'ladi. Kafolatlovchi shaxs a'zolikka talabgor tarjimon bilan bir guruhda ishlagan bo'lishi kerak.

Reference:

1. Bekmuratova U. B. Abstract on "Using innovative technologies in teaching English". Tashkent - 2012[1]
2. Chernov G.Ch.. Theory and practice of synchronous translation: Mejdunarodnye otnoshenia, Moscow, 1978.[2]
3. N. Q. Khatamova, M. N. Mirzayeva. "INTERACTIVE METHODS USED IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS" (methodical guide), Navoi, 2006, [3]
4. M. Kholdorova, N. Fayziyeva, F. Rikhsitilayeva. "USING HELPFUL TOOLS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING". Tashkent: TDPU named after Nizomi, 2005[4]
5. O'Hoshimov, I. Yakubov. "ENGLISH TEACHING METHODOLOGY" (study guide) Tashkent: "Sharq" publishing house, 2003[5]
6. Hamidov X, Ismatullayeva N, Ergasheva S. Synchronous translation. - Tashkent: Tashkent State Institute of Oriental Studies, 2020.[6]

TA'LIM MENEJMENTINI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

*Xasanbayeva Zumrad Qahramon qizi,
Xasanbayeva Klara Qahramon qizi,
Xasanbayeva Shoira Rahmatulla qizi
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat Pedagogika instituti*

Annotatsiya: Ta'lim menejmenti fanini o'qitish hozirgi davrda har qachongidan ham muhim rivojlanish davriga kirdi. Chunki mustaqil O'zbekiston Respublikasining kelajagi unda kamol topayotgan yosh avlod tarbiyasiga bog'liq. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun Birinchi Prezidentimiz I.Karimov O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisining I - chaqiriq 2-sessiyasida "O'zbekiston siyosiy – ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari" haqida qilgan ma'ruzasida pedagogik tadqiqotlar oldiga muhim talablar qo'ydi. "Zamonaviy yuksak texnologiyalarda ishlay oladigan, bozor Qonunlariga mos yangicha fikrlay biladigan mutaxassislarni tayyorlash hozirgi kun vazifasi" ekanligi va buning uchun "Maktab-o'rta-oliy ta'lim, ilmiy – tadqiqot institutlari shaklidagi ilmiy – ma'rifiy komplekslarni vujudga keltirish lozimligini ta'kidladi.

Ta'lim menejmentini o'qitishda bir qator texnologiyalardan foydalaniladi. Hamkorlikda o'qitish g'oyasi turli mamlakatlardagi, jumladan, Amerikadagi J.Xopkins Universiteti professori – R.Slavin (1990), Minnesot Universiteti professori – R.Jonson, D.Jonson (1987), Koliforniya Universiteti professori – Sh.Sharon (1988), tomonidan ishlab ishlab chiqilgan. Amerika olimlari tomonidan ishlab chiqilgan hamkorlikda o'qitish, asosan o'quvchilarda DTS va fan dasturida qayd etilgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, Isroil va Yevropa olimlari tomonidan tavsiya etilgan hamkorlikda o'qitish, yuqorida qayd etilganidek, ko'proq o'quvchilar tomonidan o'quv materialini qayta ishlash loyihalash faoliyatini rivojlantirish, o'quv bahsi va munozaralar o'tkazishni nazarda tutadi. Mazkur g'oyalar bir-birini to'ldiradi, didaktik jihatdan boyitadi va bir-birini taqozo etadi. Hamkorlikda o'qitish g'oyasi didaktikada 1970 yillarda paydo bo'lgan. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi Buyuk Britaniya, Kanada, Germaniya, Avstraliya, Niderlandiya, Yaponiya, Isroil mamlakatlari ta'lim muassasalarida keng qo'llanila boshlagan.

Hamkorlikda o'qitishning asosiy g'oyasi – o'quv topshiriqlarini nafaqat birgalikda bajarish, balki hamkorlikda o'qitishni o'rganishdir. Hamkorlikda o'qitish har bir o'quvchini kundalik qizg'in aqliy mehnatga, ijodiy va mustaqil fikr yuritishga o'rgatish, shaxs sifatida onglilik, mustaqillikni tarbiyalash, har bir o'quvchida shaxsiy

qadr qiimmat tuyg'usini vujudga keltirish, o'z kuchi va qobiliyatiga bo'lgan ishonchni mustahkamlash, tahsil olishda mas'uliyat hissini shakllantirishni ko'zda tutadi. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi har bir o'quvchining tahlil olishdagi muvafaqqiyati guruh muvafaqqiyatiga olib kelishini anglagan holda mustaqil va sidqidildan aqliy mehnat qilishga, o'quv topshiriqlarini to'liq va sifatli bajarishga o'quv materialini puxta o'zlashtirishga, o'rtoqlariga hamkor bo'lib, o'zaro yordam uyushtirishga zamin tayyorlaydi. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasida o'quvchilarni hamkorlikda o'qitishni tashkil etishning bir necha metodlari mavjud:

Komandada o'qitish (R.Slavin) da o'quvchilar teng sonli ikki komandaga ajratiladi. Har ikkala komanda bir xil topshiriqni bajaradi. Komanda a'zolari o'quv topshiriqlarini hamkorlikda bajarib, har bir o'quvchi mavzudan ko'zda tutilgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga e'tiborni qaratadi. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi mualliflaridan biri bo'lgan R.Slavinning ta'kidlashicha, o'quvchilarga topshiriqlarni hamkorlikda bajarish uchun ko'rsatma berilishi yetarli emas. O'quvchilar tom ma'nodagi hamkorlik, har bir o'quvchining qo'lga kiritgan muvafaqqiyatidan quvonish, bir-biriga sidqidildan yordam berish hissi, qulay ijtimoiy-psixologik muhit vujudga kelishi zarur. Mazkur texnologiyada o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish sifatini aniqlashda ularni bir-biri bilan emas, balki har bir o'quvchining kundalik natijasi avval qo'lga kiritilgan natija bilan taqqoslanadi. SHundagina o'quvchilar o'zining dars davomida erishgan natijasi komandaga foyda keltirishini anglagan holda mas'uliyatni his qilib, ko'proq izlanishga, bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga intiladi.

Kichik guruhlarda hamkorlikda o'qitish (R.Slavin, 1986). Bu yondashuvda kichik guruhlar 4 ta o'quvchidan tashkil topadi. O'qituvchi avval mavzuni tushuntiradi, so'ngra o'quvchilarning mustaqil ishlari tashkil etiladi. O'quvchilarga berilgan o'quv topshiriqlari 4 qismga ajratilib, har bir o'quvchi topshiriqning ma'lum qismini bajaradi. Topshiriq yakunida har bir o'quvchi o'zi bajargan qism yuzasidan fikr yuritib, o'rtoqlarini o'qitadi, so'ngra guruh a'zolari tomonidan topshiriq yuzasidan umumiy xulosa chiqariladi.

Muammoli o'qitishda kechadigan jarayonlarning psixologik mexanizmi quyidagicha bo'ladi: inson ziddiyatli, yangi, noma'lum muammoga (muammo – murakkab nazariy yoki amaliy masala bo'lib, yashirin ziddiyatlarni qamrab oladi, uning yechimi turli, hatto muqobil vaziyatlarni talab etadi) duch keladi, unda hayratlanish, ajablanish holati paydo bo'ladi, «gap nimada?» degan savol tug'iladi. O'quvchi noma'lum yechimni topish uchun mustaqil yoki o'qituvchi yordamida izlanadi. Muammoni jamoaviy hal etishda paydo bo'luvchi, sub'ekt-ob'ekt-sub'ekt munosabatlari ijodiy fikrlashni faollashtirishga olib keladi. Bugungi kunda, muammoli o'qitish deganda mashg'ulotlarda pedagog tomonidan yaratiladigan muammoli vaziyatlar va ularni yechishga qaratilgan o'quvchilarning faol mustaqil faoliyati

tushuniladi. Buning natijasida o'quvchilar kasbiy bilimlarga, ko'nikmalarga, malakalarga ega bo'ladilar va fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi.

Muammoli o'qitish, o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarga taalluqli, chunki bu yerda shaxs sub'ekt sifatida qaraladi, muammoli vaziyatlarning maqsadi - pedagogik jarayonda o'ziga xos qiziqish uyg'otishdir. Muammoli o'qitish, o'qitishning eng tabiiy samarali usulidir, chunki ilmiy bilimlar mantiqi o'zida muammoli vaziyatlar mantiqini namoyish etadi. Muammoli vaziyatlar kiritilib, an'anaviy bayon etish o'quv materialining eng optimal tarkibi hisoblanadi. Pedagog muammoli vaziyat yaratadi o'quvchini uni yechishga yo'naltiradi, yechimni izlashni tashkil etadi. Muammoli o'qitishni boshqarish, pedagogik mahoratni talab etadi, chunki muammoli vaziyatning paydo bo'lishi individual holat bo'lib, tabaqalashtirilgan va individuallashtirilgan yondashuvni talab etadi. Muammoli o'qitish, ijodiy jarayondan nostandart ilmiy-o'quv masalalarni nostandart usullar bilan yechishni taqozo etadi. Talabalarga mashq uchun beriladigan masalalar, olingan bilimlarni mustahkamlash va malakalar hosil qilish uchun xizmat qilsa, muammoli masalalar esa faqat yangi yechimlar izlashga qaratiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Mullaboyeva N. Kasbiy pedagogika. Namangan, 2019y.
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi. 2000-y.
3. Qodirova F. Pedagog kadrlarga yangi pedagogik texnologiyalar haqida. //Til va adabiyot ta'limi. Toshkent, 2001.

TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHDA PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA FANLARINING AHAMIYATI

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat Pedagogika instituti

*Xasanbayeva Zumrad Qahramon qizi, Xasanbayeva Klara Qahramon qizi,
Xasanbayeva Shoira Rahmatulla qizi*

Annotatsiya: Har qanday ta'lim muassasasining asosiy vazifasi hisoblangan ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil qilish va uni boshqarish negizi boshqariladigan ob'ekt va boshqaruvchi sub'ekt tizimlaridan tashkil topadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5- sentabrda "Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora- tadbirlari to'g'risida" gi PQ-3931- son qarori qabul qilingan. Qarorga asosan ta'lim muassasalarini boshqarishning maqsad, vazifalarini va uni samarali boshqarish uslublari, xodimlarni uzluksiz kasbiy rivojlantirish asosiy maqsad qilib qo'yildi.

Maktab rahbarlarining ta'lim muassasasida ta'lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etishi va uni boshqarishi hamda jamoa fikrini o'rganishi, shuningdek, o'z ustida ishlashi jarayonlarida boshqaruvchilik qobiliyatlarini mustaqil shakllantirib borishlarida shaxsiy rivojlanishning asosi bo'lgan asosiy pedagogik tushunchalar tizimi muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaxsning rivojlanishi, avvalo unda shaxsiy xislatlarning shakllanishi bilan belgilanadi. Rivojlanish o'zida shaxsning jismoniy, aqliy, axloqiy va boshqa xislatlarining takomilini namoyon etadigan jarayon hisoblanadi.

Rivojlanish- bu insonning ruhiyati va organizmidagi sifatli o'zgarishlardir. Bu o'zgarishlar ijtimoiy muhit, uy- joy sharoitlari, uni qurshab turgan kishilarning ta'siri natijasida yuz beradi.

Ta'lim- tarbiya jarayonini tashkil etish va uni amalga oshirishda, ta'lim muassasasi rahbari, o'qituvchi- xodim hamda o'quvchilar o'zaro ma'lum bir belgilangan munosabatda bo'ladilar, bu munosabatlarni iqtisodiy, siyosiy va boshqa munosabatlardan farqli ravishda tabriyaviy munosabatlar deb atash mumkin.

Tarbiyaviy munosabatlar- insonlar o'rtasidagi doimiy munosabat bo'lib, ular inson shaxsini rivojlantirishga, ya'ni mustaqil ma'lumot, mustaqil ta'lim olish va o'zini- o'zi tarbiyalashni shakllantirishga xizmat qiladi, shuningdek, bu boshqaruv jarayonida rahbarlar bilan xodimlar o'rtasidagi munosabatlarda turli shakllarda namoyon bo'ladi, ya'ni rahbarlarning bilimi, muomala va muloqot madaniyati, kiyinishi, gavda harakatlari, boshqaruvchilik qobiliyati, fan- texnika, san'at va tabiatga bo'lgan munosabati hamda qiziqishi xodimlarning faoliyatiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Muloqot jarayonida rahbarning samimiy va diqqat bilan o'z suhbatdoshiga qarab

turishi va uni tinglay bilishi, suhbatdoshiga o'z fikrini to'la va to'g'ri ifodalashi hamda samimiy suhbatlashishi uchun imkon yaratish bilan bir qatorda o'qituvchi-xodimlarning o'z rahbarlari bilan bemalol suhbatlashishlari, o'z fikrlarini va takliflarini rahbarlarga bildirishlari, yangiliklar yaratish borasida ham rahbarlarga suyanish mumkinligiga ishonch hosil qilishlarida, shuningdek, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarda ham o'zining ijobiy samarasini ko'rsatadi.

Ta'lim muassasasi rahbari har doim xodimlarning mehnatga ijodiy munosabatda bo'lishiga ta'sir etadigan sub'ektiv hamda ob'ektiv omillarga e'tibor berishi kerak. Rahbar yaratgan yangiliklar, uning ilmiy- ijodiy mehnati, yozgan kitoblari, qo'llanma yoki ilmiy- uslubiy maqolalari o'z jamoasidagi tarbiyaviy munosabatlarni tartibga solib borishda asosiy vositalardan biri sifatida xizmat qilishi mumkin.

Ta'lim muassasalarida ta'lim- tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etish va uni samarali boshqarish barcha maktab rahbarlarida pedagogik qobiliyatlarning shakllanganlik zaruriyatini belgilaydi. Chunki pedagogik qobiliyatlar ta'lim jarayoni ishtirokchilari bilan suhbatlarda turli xil tushuntirish, ko'rsatmalar berish, xodimlarning faolligini oshirishda ularning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda munosabat bildirish va boshqarish jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Rahbarlar faoliyatida tashkilotchilik, tashabbuskorlik, ijodiy, kommunikativ boshqaruv hamda boshqa ko'nikma va malakalar qatori pedagogik qobiliyat alohida o'rin tutadi.

Pedagogik qobiliyat- bu boshqaruv jarayonida rahbar uchun eng zaruriy xususiyatlardan bo'lib, rahbarning pedagogik faoliyati yaroqliligini va shu faoliyat bilan muvaffaqiyatli shug'ullana olishini, shuningdek, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqara olishni belgilaydi.

Insonlarning o'zaro munosabatlari, muloqoti, o'zaro ta'sir ko'rsatish, ya'ni o'zaro boshqaruv, birgalikdagi faoliyat natijalarida xosil bo'ladigan o'zgarishlar, hissiy kechinmalar, vujudga keladigan tasavvurlar, fikr va g'oyalar turli xil jarayonlarda vujudga keladi, bunday jarayonlarni psixik jarayonlar deb ataladi.

Psixik jarayonlar- bu ob'ektiv olamni sub'ektiv aks ettirish turli shakllaridir. Psixik jarayonlarning asosiy turlari sezgi, idrok, xotira, tasavvur, xayol, tafakkur, nutq, hissiyot, iroda bo'lib, ular o'z navbatida uch guruhga birikadi: bilish jarayonlari, irodaviy jarayonlar, hissiy jarayonlar.

Rahbarlik- insonlarga maqsadli ta'sir o'tkazishga qaratilgan, ularning faoliyatini muvofiqlashtirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyatdir. Rahbarlar qator funksiyalarni bajaradi: jamoa faoliyati maqsadlarini aniqlaydi va shakllantiradi, mazkur faoliyatni rejalashtiradi, rag'batlantirish vositalarini va usullarini belgilaydi, ularni nazorat qilishni amalga oshiradi.

Liderlik asosan ma'lum bir guruhda o'zi boshchilik qilayotgan yo'nalishlarda shaxslararo munosabatlarni boshqarib, u o'z guruhi a'zolarining kuchli va salbiy

tomonlarini, ijobiy va salbiy odatlarini, shuningdek, ularning psixologik xususiyatlari, kayfiyatlari, moyilligi, intilishlari hamda qiziqishlarini yaxshi bilganligi sababli yetakchilik qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. B. X. Xodjayev UMUMIY PEDAGOGIKA NAZARIYASI VA AMALIYOTI “Sano-standart” nashriyoti. Toshkent -2017.
2. R. X. Djuraev, S. T. Turg’unov TA’LIM MENEJMENTI “ Voris-nashriyot”. Toshkent-2006.

USE OF MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ENGLISH TEACHING AND THEIR EFFECTS

Raxmonova Feruza Alisherovna

Secondary school No. 3 of Kasan district of Kashkadarya region

Annotatsiya

Ushbu maqolada hozirgi kunda chet tillariga berilgan katta ahamiyat hamda ularni o'rganish uchun zarur bo'lgan innovatsion texnologiyalar yoritilgan. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda o'quvchilar ham axborot — kommunikatsion texnologiyalarni yaxshi bilish va ulardan unumli foydalana olishi muhim rol o'ynaydi. Chet tilini zamonaviy texnologiyalardan foydalanib o'rgatish va o'rganish eng samador va dars o'tish jarayonini rivojlantiradigan usullardan biridir.

Tayanch so'z va iboralar: Chet tili, o'yin, innovatsion texnologiya, texnologik vositalar, usullar, metodlar, kommunikatsion texnologiyalar

Аннотация

В этой статье подчеркивается важность иностранных языков сегодня и инновационные технологии, необходимые для их изучения. В использовании современных технологий в образовательном процессе важную роль играют также студенты в знании и эффективном использовании информационных и коммуникационных технологий. Преподавание и изучение иностранного языка с использованием современных технологий является одним из наиболее эффективных и эффективных способов совершенствования учебного процесса.

Ключевые слова и фразы: иностранный язык, игры, инновационные технологии, технологические инструменты, методы преподавания, коммуникационные технологии.

Annotation

This article highlights the importance of foreign languages today and the innovative technologies needed to learn them. In the use of modern technologies in the educational process, students also have an important role to play in the knowledge and effective use of information and communication technologies. Teaching and learning a foreign language using modern technology is one of the most effective and ways to improve the teaching process.

Key words and phrases: Foreign language, game, innovative technology, technological means, methods, techniques, communication technologies

Innovative technologies in education mean the effective use of modern information technologies in the educational process. It also aims to improve the quality and effectiveness of education through the introduction of innovative technologies in the educational process. In particular, there are several advantages to using such information and communication technologies in learning a foreign language. The role of modern technology in language learning and teaching is invaluable. After the independence of our country, the interest in teaching foreign languages has increased and many opportunities have been created for young people.

As the first President Islam Karimov said, “At present, great importance is attached to the teaching of foreign languages in our country. This, of course, is not in vain. Today, there is no need to underestimate the importance of perfect foreign language learning for our countries, which are striving to take their rightful place in the world community, and for our people, who are building their future together with our foreign partners.” As a logical continuation of these ideas, the Presidential Decree of December 10, 2012 “On measures to further develop the system of teaching foreign languages” expanded the opportunities for learning foreign languages.

New methods and requirements for teaching foreign languages in the country have been developed in accordance with the Recommendations of the European Framework for Assessment of Knowledge and Skills of Foreign Language Teachers (CEFR). According to him, textbooks have been created for students of secondary schools and academic lyceums and higher education. In accordance with these requirements, classrooms and new information are equipped with communication techniques. The need to learn a foreign language is growing day by day. Foreign language science is divided into four aspects (reading, writing, listening comprehension and speaking), each of which provides specific concepts and skills. The use of technology is useful in every aspect of foreign language learning (reading, writing, listening comprehension and speaking). For example, to listen and understand, of course, it is impossible to do this process without a computer, player, CDs. Listening is one of the most important parts of language learning. This requires the student to pay attention to the speaker's pronunciation, grammatical rules, vocabulary, and meanings at the same time. In this process, including: - when using computers, the student can watch and listen to videos, demonstrations, dialogues, movies or cartoons in a foreign language; - You can listen to and watch foreign language radio broadcasts and television programs. The use of these tools will make the process of learning a foreign language more interesting and effective for students.

Today, interactive games are becoming a tradition in schools. It is well known that a lesson based on a variety of games not only demonstrates students' abilities, but also helps them focus, increase their knowledge and skills, and become stronger. The basis of the use of game technology is an activity that activates and accelerates the

student. Psychologists say that the psychological mechanisms of playful activity are based on the fundamental needs of self-expression, finding a stable place in life, self-government, the realization of one's potential. At the heart of any game should be generally accepted educational principles and tactics. Learning games should be based on the subjects.

During the games, the student is more interested in this activity than in a normal lesson and is more comfortable. It should be noted that the game is, first of all, a way of teaching. Students take an interest in playful lessons, strive to win, and the teacher uses them to educate the student. The student is interested in believing that he or she can play, speak, listen, understand, and write in English. We know that in the current educational process, the student must be a subject. Focusing on more interactive methods will increase learning effectiveness. One of the most important requirements for English lessons is to teach students to think independently.

Nowadays English teachers use the following innovative methods, based on the experience of United States states and English educators: - "Creative Problem Solving" is the beginning of the story. students are referred to the student judgment; - "Merry Riddles" Teaching riddles to students is important in teaching English, they learn words they are unfamiliar with and find the answer to a riddle; - Quick answers help to increase the effectiveness of the lesson; - "Warm-up exercises" use a variety of games in the classroom to engage students in the lesson; - Pantomime can be used in a class where very difficult topics need to be explained, or when students are tired of writing exercises; - A chain story method helps to develop students' oral skills; - Acting characters This method can be used in all types of lessons. Professionals such as Interpreter, Translator, Writer, and Poet can participate in the class and talk to students; - "Thinkers meeting". As we have seen, each innovative technology has its own set of advantages. All of these methods involve collaboration between teacher and student, active participation of the student in the educational process.

Forms of working with computer curricula in foreign language classes include: vocabulary learning; pronunciation exercises; teaching dialogic and monologue speech; learning to write; development of grammatical phenomena. The possibilities of using Internet resources are huge. The Global Internet creates conditions for students and teachers anywhere in the world to get all the information they need: country studies materials, news from the lives of young people, articles in newspapers and magazines, and more. In English lessons using the Internet, you can solve a number of didactic tasks: to develop reading skills using global networking materials; improving students' writing skills; replenish students' vocabulary; shaping students' motivation to learn English. In addition, the work aims to broaden the horizons of school students and explore the possibilities of internet technology to establish and maintain business contacts and connections with their peers in English-speaking countries. The

meaningful basis of mass computerization is due to the fact that the modern computer is an effective means of optimizing mental working conditions, in general, in any form. One of the features of the computer is that it is used as a learning device and an aid to the acquisition of knowledge, which is its inanimate object.

The machine can communicate “friendly” with the user and “support” him at some point, but it never shows signs of nervousness and does not allow him to feel bored. In this sense, the use of a computer is probably the most useful in individualizing certain aspects of teaching. The main goal of learning a foreign language at school is the formation of communicative competence, and all other goals (education, upbringing, development) are realized in the process of achieving this main goal. The communicative approach involves the study of communication and the formation of the ability to interact across cultures, which is the basis of Internet activity.

Apart from communication, the Internet makes no sense - it is an international multinational, intercultural society whose life is based on the electronic communication of 2 million people around the world. Develops the ability to process using modern computer technology. It is a language environment that helps to create a natural need to communicate in a foreign language. In English lessons using the Internet, you can solve a number of didactic tasks: develop reading skills and abilities using global networking materials; improving students' writing skills; replenish students' vocabulary; shaping students' motivation to learn English.

In addition, the work aims to broaden the horizons of school students and explore the possibilities of internet technology to establish and maintain business contacts and connections with their peers in English-speaking countries. Students can take part in online tests, quizzes, competitions, Olympiads, correspondence with peers from other countries, chats, video conferencing.

Another task of teachers is to create conditions for each student to practice the language, to choose such teaching methods that allow each student to demonstrate their activism and creativity. The task of the teacher is to activate the student's cognitive activity in the process of teaching foreign languages. Forms of working with computer training programs in foreign language classes include: vocabulary learning; practice pronunciation; teaching dialogic and monologic speech; teaching writing; develop grammatical phenomena. Currently, the opportunities for using Internet resources are huge. The Global Internet provides students and teachers anywhere in the world with access to all the information they need: regional geographic materials, news from the lives of young people, articles from newspapers and magazines, and more. A number of didactic problems can be solved in English using the Internet in the classroom: the formation of reading skills and competencies using global network materials; improving students' writing skills; replenish students' vocabulary; shaping students

'motivation to learn English. In addition, this work aims to expand the horizons of school students, to explore the possibilities of Internet technology to establish and maintain business relationships and connections with peers in English-speaking countries. quizzes, competitions, participation in Olympiads, correspondence with peers in other countries, conversations, video conferences, etc. Students can learn about a problem they are currently working on in a project. The meaningful foundations of mass computerization are related to the fact that the modern computer is an effective means of optimizing mental working conditions, in general, any form of it. There is one peculiarity of the computer, which is determined by its use as a tool for teaching others and as an aid in the acquisition of knowledge, which is its inanimate object. The machine can be in a "friendly" relationship with the user and sometimes "supports" it, but it never shows signs of anger and doesn't let you feel bored. In this sense, the use of computers is probably the most useful in individualizing certain aspects of teaching. The communicative approach involves the teaching of communication and the formation of the ability to interact across cultures, which is the basis of Internet activity. Beyond communication, the Internet makes no sense - it is an international multinational, intercultural society whose lives are based on the electronic communication of millions of people around the world who speak at the same time - it depends on the number and size of participants. The biggest conversation. To teach him a foreign language, we create a real model of communication.

In short, the use of innovative methods in English lessons develops students' logical thinking skills, fluency, and the ability to respond quickly and accurately. Such methods stimulate the student's desire for knowledge. The student tries to prepare well for the lessons. This makes students active participants in the learning process. As the education system sets itself the task of nurturing a free-thinking, well-rounded, mature person, in the future we will contribute to the further development of effective use of innovative technologies by future teachers. possible.

References:

1. Bekmuratova U. B. "Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish" mavzusida referat. Toshkent — 2012 yil
2. Отабоева, М. Р. Чет tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish va uning samaradorligi
3. М. Р. Отабоева. — Текст: непосредственный, электронный // Молодой ученый. — 2017. — № 4.2 (138.2). — С. 36–37. — URL: <https://moluch.ru/archive/138/39058/> (дата обращения: 27.04.2020)
4. Иргашева С., Абдураимова Я., Брювертон Б. Being a Teacher. Tashkent
5. Alimova K. Becoming a teacher_2016
6. Jalolov J.J., Makhkamova G.T., Ashurov Sh.S. English language Teaching methodology. 2015

УДК:37.013

INGLIZ TILINI O'RGANISHDA ASPEKTUAL MUNOSABATLARNI IFODA ETISH

Xojiboyeva Ma'mura Zakirovna

Jizzakh state pedagogical institut called Abdulla Kadiriy

The faculty of foreign languages and literature

Аннотация

Ushbu maqola ingliz tilini o'rganishda aspekt munosabatlarining ifodasi haqida ma'lumot beradi, unda ikki til turining toifalari, boshqa bevosita bog'liq grammatik toifalar, shuningdek leksik va morfologik birliklarning o'zaro bog'liqligi yoritilgan.

Аннотация.

В данной статье представлена информация о выражении аспектных отношений в изучении английского языка, в которой освещаются взаимосвязь категорий двух языковых типов, других непосредственно связанных грамматических категорий, а также лексических и морфологических единиц.

Kalit soʻzlar: Aspektual, leksik, zamonaviy tizim, zamonaviy shakllar, morfologik, grammatik, kategoriya.

Ключевые слова: Аспектуальные, лексические, современная система, современные формы, морфологические, грамматические, категориальные

Aspektual munosabatlarni ifoda etish chet tillarini o'rganishda va ayniqsa bir tildan boshqasiga tarjima qilishda qiyin masalalardan biridir. Muammo nafaqat ikki til turlarining toifalari, balki u bilan bevosita yoki bilvosita bog'liq bo'lgan boshqa grammatik kategoriyalar, shuningdek leksik va morfologik birliklarning o'zaro bog'liqligini tushunishdir ushbu maqolada boshlang'ich, delimitativ, terminativ va yakuniy harakat usullarini bildiruvchi mukammal rus fe'llarining aspektual ma'nolarini ingliz tilida etkazish usullari ko'rib chiqiladi.

Uzoq vaqt davomida turlarning toifasi (aspektuallik toifasi) birinchi navbatda slavyan tillarining o'ziga xos xususiyati deb hisoblangan va boshqa tillardagi aspektuallik slavyan modeli fonida ko'rib chiqilgan. So'nggi o'n yilliklarda turlarni ko'rib chiqish burchagi biroz o'zgardi, qiyosiy va tipologik yondashuvlarga asoslangan aspektuallik bo'yicha yangi asarlar paydo bo'ldi, unda dunyo tillaridagi aspektual tizimlarning xilma-xilligi tasvirlangan. Bugungi kunda slavyan turining turi mavjud bo'lgan aspektual tizimlardan biri ekanligi odatda qabul qilinadi.

Ingliz tilidagi aspektual ma'nolar sirt ustida yotmaydi. aspektual ma'nolar printsiplial jihatdan vaqtinchalik ma'nolarga eng yaqin va ba'zi tillarda ular bir-biri bilan eng yaqin aloqada bo'lishadi, shuning uchun ular orasidagi chegarani chizish ba'zan qiyin bo'lishi mumkin. Bu kabi "yagona zamonaviy tizim yoki, hech bo'lmaganda, ushbu tillarning fe'lida gibrilid zamonaviy shakllanishlar mavjudligi" haqida gapirganda.[1]

Bu ingliz tilida ham shunday. Rus tilidan farqli o'laroq, bu erda perfektsionizatsiya imperfektsionizatsiya affiksatsiya jarayonlari bilan rasmiy ravishda bog'liq, ingliz tilida aspektual ma'nolar to'liq grammatiklashtirilmagan va ular odatda vaqtinchalik shakllar bilan rasmiy ravishda bog'liqdir. Zamonaviy rus anglistikasida "zamonaviy tizim", "zamonaviy shakllar" atamallari, asosan, qarashlar tufayli qabul qilinadi.¹

Ingliz tili uchun munozarali nafaqat morfologik shakllarning aspektuallikka bog'liqligi, balki semantik aspektual inventarizatsiyaning o'zi ("turlar" soni yoki muhim aspektual ma'nolar) ham davom etmoqda. Ushbu tadqiqot uchun aspektuallikni fe'lning grammatik kategoriyasi sifatida, aspektuallikni fe'llarning leksik-grammatik tabiati sifatida va aspektuallikni jumlaning semantik tuzilishining bir qismi sifatida, ya'ni nafaqat fe'l toifalarining ma'nosini hisobga oladigan semantik talqin natijasi sifatida ajratish zarur. Rus aspektualligi singari, ushbu toifani ingliz tilida funktsional-semantik maydon shaklida taqdim etish qulay. Aspektuallik grammatik kategoriya sifatida aspektuallik markaziga mos keladi va fe'llarning aspektual (aksionerlik) leksik va grammatik xususiyatlari va boshqa vositalar atrofga qarab joylashtiriladi. Ingliz tilidagi aspektuallikning FSP, ehtimol politsentrik sifatida ifodalanishi kerak. Markazlar soni ajratilgan aspekt kategoriyalari soniga bog'liq bo'lib, unda olimlarning qarashlari juda xilma-xildir.

Ingliz tili uchun munozarali nafaqat morfologik shakllarning aspektuallikka bog'liqligi, balki semantik aspektual inventarizatsiyaning o'zi ("turlar" soni yoki muhim aspektual ma'nolar) ham davom etmoqda. Ushbu tadqiqot uchun aspektuallikni fe'lning grammatik kategoriyasi sifatida, aspektuallikni fe'llarning leksik-grammatik tabiati sifatida va aspektuallikni jumlaning semantik tuzilishining bir qismi sifatida, ya'ni nafaqat fe'l toifalarining ma'nosini hisobga oladigan semantik talqin natijasi sifatida ajratish zarur.[2]

Rus aspektualligi singari, ushbu toifani ingliz tilida funktsional-semantik maydon shaklida taqdim etish qulay. Aspektuallik grammatik kategoriya sifatida aspektuallik markaziga mos keladi va fe'llarning aspektual (aksionerlik) leksik va grammatik

¹ И. П. Ивановой (Иванова 1961:158-182).

xususiyatlari va boshqa vositalar atrofga qarab joylashtiriladi. Ingliz tilidagi aspektuallikning, ehtimol politsentrik sifatida ifodalanishi kerak. Markazlar soni ajratilgan aspekt kategoriyalari soniga bog'liq bo'lib, unda olimlarning qarashlari juda xilma-xildir.

Birinchiidan, "grammatik kategoriya"nimani anglatishini aniqlaymiz. Rus aspektologik an'alariga ko'ra, aspektuallik kategoriyasining grammatik ifodasi sifatida ma'lum shakllarni tan olish uchun quyidagilar zarur:

- 1) majburiy ifoda (lug'at birligidan foydalanish mumkin emas);
- 2) morfologik shakllarning muntazamligi;
- 3) murakkab bo'lmagan sof turdagi qarama-qarshilik ehtimoli leksik farqlar.

Ingliz tilida fe'llarning uchta toifasi an'anaviy ravishda hozirgi, o'tmish va kelajak zamonlarida morfologik paradigmalardan ajralib turadi: oddiy (Indefinite), doimiy (progressiv), mukammal. Bundan tashqari, rasmiy ravishda va qiymat bo'yicha ikkita bitning xususiyatlarini birlashtirgan Perfect Continuous toifasi mavjud.

Ularda vaqtinchalik, aspektual va taksilar qiymatining taqsimlanishi har xil baholanadi. Ingliz grammatikasi mualliflari ikki turni ajratib ko'rsatishadi: mukammal va progressive "aspect is a grammatical category referring to the way that the time of the situation is viewed by the speaker or writer; the aspect is indicated by a combination of auxiliary and verb form". Greenbaum turlar toifasini quyidagicha belgilaydi: nufuzli Kembrij ingliz tili grammatikasida turlarning ta'rifi ushbu toifalarning ma'nosini bevosita aks ettiradi: "Aspect indicates the speaker's perspective on time as indicated in a verb phrase, particularly whether the action is treated as finished or as still in progress or still relevant to the moment of speaking"²

Rus va ingliz tillarining aspekt-vaqtinchalik majmuasida taqdim etilgan munosabatlarning qiyosiy jihatidan o'rganish ilmiy jihatdan istiqbolli ko'rinadi, chunki bu turli tillarda vaqt g'oyasining mazmuni va ko'p qirrali namoyon bo'lishining noaniqligini kuzatishga imkon beradi. Aspektuallik maydonining mazmuni rejasi, harakat yo'nalishini aks ettirish tamoyillari, shuningdek, rus va ingliz tillari kabi har xil turdagi tillarda aspektual semantikani ifodalashga qaratilgan bir darajali va ko'p darajali vositalar ko'rib chiqiladi.

² (Carter, McCarthy 2006: 892). Два вида выделяют также Дж. Лич и Я. Свартвик (Leech 1971: vii, 14-18, 30; Leech, Svartvik 2002: 66-83).

Aspektual munosabatlarni matnli amalga oshirishga murojaat qilish ularning tavsifi rasmini to'ldirishga, rus birliklarini aspektual semantikadan ingliz tiliga tarjima qilishning ekvivalentligiga erishish yo'llarini aniqlashga imkon beradi.

Yuqoridagilarni umumlashtirib, rus va ingliz fe'llari bilan ifodalangan aspekt munosabatlarining mazmuni va hajmining umumiy xususiyatlarini ta'kidlash kerak, Ular harakatning cheklanganligi, uning to'liqligi, to'liqsizligi, birlik, ko'pligi va boshqalar bilan tavsiflanadi. Biroq, aspektuallikning mazmunli tomonining o'xshashligiga qaramay, rus va ingliz tillari ushbu ma'nolarni etkazish vositalarining turli xil kombinatsiyalari bilan ajralib turadi, ular harakatni nomlashning umumiy lingvistik tamoyillari va uni harakat semantikasi tilida (grammatik, leksik) taqdim etish bilan bevosita bog'liqdir.

Adabiyotlar.

1. Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис. Л. : Наука, 1987. 347 с.
2. Бондарко А.В., Буланин ЛЛ. Русский глагол. М. : Просвещение, 1967. 192 с.
4. Храковский В.С. Взаимодействие грамматических категорий глагола (опыт анализа) // Вопросы языкознания. 1990. № 5. С. 45-80.
5. Гуревич В.В. Теоретическая грамматика английского языка. Сравнительная типология английского и русского языков. М. : Наука, 2010.

УДК:37.013

**ИНГЛИЗ ТИЛИДА КОМПОЗИЦИОНАЛЛИКНИНГ АСПЕКТУАЛ
СЕМАНТИКАСИ****КОМПОЗИЦИОННЫЙ АСПЕКТУАЛЬНАЯ СЕМАНТИКА В
АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ***Xojiboyeva Ma'mura Zakirovna**Jizzakh state pedagogical institut called Abdulla Kadiriy**The faculty of foreign languages and literature***Аннотация**

В данной статье описывается выражение аспектуальной семантики композиции в английском языке, принцип композиционности в построении предложений, а также согласованность языкового значения в предложении. Кроме того, важно определить тип аспектуальной семантики сказуемого.

Аннотация.

Ushbu maqolada ingliz tilidagi kompozitsiyaning aspektual semantikasining ifodasi, gapni qurishda kompozitsionlik tamoyili, shuningdek, gapdagi lingvistik ma'noning izchilligi yoritilgan. Bundan tashqari, predikatning aspektual semantikasining turini aniqlash muhim ahamiyati keltirilgan.

Ключевые слова: Речь, английский язык, аргумент, время, сказуемое, композиционность, семантика, аспектуальность.

Kalit so'zlar: Nutq, ingliz tili, argument, zamon, gap, kompozitsiya, semantika, aspektuallik.

Introduction. Языковая компетенция определяет грамматически правильное построение предложений и способность их понимать. Понятие коммуникативной компетенции определяется обращением внимания на правильное использование разных типов текстов в конкретной речевой ситуации. Конечно, взгляды на фазовую структуру ситуации, основанные на универсальной классификации значения аспектуальности, можно найти и в других исследованиях. В них анализ аспектуальных значений определяется композиционным подходом.

Material and Methods. Когнитивная грамматика идентифицирует сложные выражения и значения, представляющие «композиционное явление», без изучения семантического содержания, представляющего составное понятие. Соответственно, иерархия смыслового содержания относится ко всем составным значениям, задействованным в тексте. Понятие композиционной семантики

важно во всех областях формальной семантики. В нем говорится, что значения сложных предложений зависят от функционального применения значений, выраженных основными компонентами.

Согласно принципу композиционности, языковым знаниям важно быть продуктивными и систематическими. Значение сложных выражений зависит от значения, которое встречается в функции каждой части. На основе этой теории композиционности аспектологи ввели теорию аспектуальной композиционности. Исследования, основанные на этой теории, сегодня широко проводятся в России. Суть акциональной или видовой композиции состоит в том, что ограниченность сказуемого происходит под влиянием семантического свойства номинативного аргумента данного сказуемого.

Основная цель видовой композиции состоит в том, чтобы определить смысловой результат, возникающий при синтаксической связи сложных средств, выраженных в языке. Этот процесс составляет синтаксическую композиционность.

Рассмотрение аспектов в этой статье сосредоточено в основном на четком понимании семантических различий. Поэтому мы обращаемся к композиционному подходу к определению аспектуальных семантических типов в дискурсе. Термин композиционность используется в литературных, философских и лингвистических областях. В лингвистическом плане композиционность – это появление определенных синтаксико-семантических средств в единой форме, а выраженное выражение употребляется по отношению к сложному смыслу.

Композиционная ситуация является естественной основой для определения типа события. Важной целью при этом является анализ, то есть путем анализа видовых возможностей глагола и его аргументов определяется тип видовой ситуации в предложении. Сторонники композиционного подхода сосредотачиваются на количественной оценке внутренней структуры на основе теории аспектуальной композиции Мереологического подхода Манфреда Крипки.

Это также называется «Incremental theme» русский лингвист Е. В. Падучева вводит термин «эффект накопителя». русский лингвист Е. В. Падучева вводит термин «эффект накопителя». Основной особенностью приращенных глаголов и их анализа является то, что аспектуальная семантика определяется наличием внутреннего завершения в аргументе.

В этих случаях имеется в виду протекание выраженного сказуемым события во времени и изменение характера денотативного аргумента. При возникновении этого изменения расширение размера объекта, формирование или уменьшение изменения состояния и, наконец, завершение рассматриваются как своего рода постепенная семантика, и создается инкрементальность. [1]

Именно композиционный подход лежит в основе дискурсивного взгляда на понимание аспектуальности. При подходе с точки зрения композиционного анализа исследования аспектуальности учитывают внутреннюю природу события и то, как оно распределяется во времени. Потому что ситуативное содержание аспектуально по своей сути.

Он отображает различные типы ситуативного содержания в форме дискурса. Известно, что текст охватывает события и статику в форме повествования и информации.

Например: She married. Her husband died. She worked as a governess in Boston for two years. When the war ended, she returned to England. В приведенном примере имеется нарративность, представляющая полную аспектуальную информацию в каждом контексте. Завершенные предикаты в контексте семантически дополняют друг друга. Несмотря на то, что формы времени имеют одинаковый вид, связанность и связанность событий и ситуаций обеспечили выражение аспектуального дискурса. В результате смыслового воздействия временного сочетания for two years в примере создана дуративная аспектуальная семантика. Объединение различных событий в тексте в одну тему обеспечило выражение аспектуального дискурса.¹

Conclusion. Видовой состав определяется в отношении морфологических, лексико-семантических свойств глаголов, а также комплементарной и притяжательной семантики внутри сказуемого. Выявление той или иной семантики раньше осуществлялось на синтаксическом уровне, т. е. исследовалось в пределах определенных сочетаний, теперь же оно осуществляется в ситуациях посредством концептуализации.

Разные формы означают, что разные конструкции могут представлять одни и те же ситуации, но иметь разное значение. Поэтому композиционность рассматривается как явление, относящееся ко всей предикации в аспектуальной семантике.

¹ Ф. Қ. Мирсанов. Филология фанлари номзоди, доцент. “Аспектуал композиция и фодаси” мақола “Ўзбекистонда хорижий тиллар” илмий-методик электрон журнал № 4 (23)/ 2018

LITERATURE

1. Мирсанов. Г.К. «Выражение видового состава» статья «Иностранные языки в Узбекистане» научно-методический электронный журнал №4 (23)/ 2018 Г.
2. Падучева Е.В. Динамические модели в семантике лексики. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 608 с. 4. Падучева Е.В. Имперфектив отрицания в русском языке // Вопросы языкознания. № 3. 2008. – С. 4–24. 5. Падучева Е.В. «Накопитель эффекта» и русская аспектология // Вопросы языкознания. – М., 2004. № 5. – С. 46–57.
3. Mirsanov G. K. Aspectual type of observing time, verbs of motion; cognitive approach. // International Journal of Advanced Research. Int. J. Adv. Res. 6(1), 2018. – P. 29-35.

ДК:37.013

MUHAMMADJON XOLBEKOV TANIQLI TARJIMA NAZARIYOTCHISI

*Mamadazizova Shaxnoza**Jizzakh state pedagogical institut called Abdulla Kadiri**The faculty of foreign languages and literature***Аннотация.**

В данной статье представлена информация о работе, проделанной в Узбекистане в области переводоведения, а также о творчестве и деятельности литературоведа Холбекова Мухаммаджона.

Key words: Literary critic, translator, theory of translation, history of translation, literary translation, translation studies, art history.

Ключевые слова: Литературовед, переводчик, теория перевода, история перевода, художественный перевод, переводоведение, искусствоведение.

Introduction. Tarjima nazariyasiga bag‘ishlangan ilk tadqiqotlar o‘tgan asrning 20-yillarida yuzaga kela boshlagan. Ularda hali tarjima nazariyasi fan sifatida e’tirof etilgan aniq fikrlar bildirilmagan edi. Tarjima nazariyasini fan sifatida ta’riflagan dastlabki ilmiy izlanishlar XX asrning 50-yillarida e’lon qilina boshladi. Jumladan, rus olimlari I.Kashkin va A.Reformatskiyning tarjima nazariyasi xususidagi maqolalaridan so‘ng bu sohada bahs-munozaralar jonlandi.

Professor A. Reformatskiy o‘z maqolasida “Tarjima amaliyoti barcha fanlar uchun xizmat qilsa-da, tarjima nazariyasi mustaqil fan bo‘lolmaydi. U tilshunoslikning bir bo‘limigina bo‘lishi mumkin”, degan fikr bilan chiqdi. Tez orada uning bu fikriga qarshi tilshunos A.Fedorov “Tarjima nazariyasi fan sifatida e’tirof qilinishi zarur. Faqat u strukturasi ko‘ra tilshunoslik yo‘nalishiga vobasta bo‘lmog‘i kerak”, degan g‘oyani ilgari suradi. Bu munozarada T. Savori, E. Kari, J. Ketford, J.Munen, R.Yakobson singari xorijlik tilshunoslar qatori professor G‘aybulla Salomov ham faol ishtirok etib, bahs jarayonida tarjimashunoslik ilmiga kirib keldi.[1]

Olimning rus tilidan o‘zbek tiliga badiiy tarjima qilishning ayrim nazariy muammolari yoritilgan ilk risolasida A.Chexov hikoyalari tarjimasida milliy o‘ziga xoslikning berilishi va frazeologizmlarning o‘girilishi tadqiq etilgan edi. Tarjima nazariyasining lingvistik tamoyillari xususidagi qarashlarini takomillashtirish jarayonida u keyinchalik rus tilidan o‘zbek tiliga o‘girilgan tarjimalarda maqol va idiomalarning talqini mavzusida izlandi. Kuzatishlari natijasi o‘laroq, ustoz o‘zining “Maqol va idiomalar tarjimasini” nomli risolasini nashr ettirdi. Unda maqol va matallarning mazmuni hamda shaklining o‘ziga xosligi, ularni so‘zma-so‘z o‘girib bo‘lmasligi sabablari, paremiologiya, frazeologiya va idiomalarning bir-biridan farqli

jihatlari hamda ularning tarjimasini yo'llarini ko'rsatishga harakat qildi. Bu davrda professor G'aybulla Salomov safdoshlari J.Sharipov, A.Muxtor, N.Vladimirova, M.Rasuliy bilan yonma-yon turib, o'zbek tarjimashunoslik fanining shakllanishiga o'zining munosib hissasini qo'shdi.[2]

O'sha paytda mutaxassislar o'rtasida tarjima nazariyasini ikki tomonlama: tilshunoslik va adabiyotshunoslik ilmi nuqtai nazaridan yondashib talqin qilish muammosi yuzaga kelgandi. Chunonchi, P.Toper, I.Kashkin, L.Sobolev, G.Gachechiladze, Ye.Etkind kabi olimlar tarjima – bu adabiy jarayon va badiiy ijod, tarjima nazariyasi esa adabiyotshunoslikka asoslangan fandır, deyishgan bo'lsa, A.Kunin, L.Barxudarov, V.Komissarov, Ya.Retsker, A.Shveytser singari tilshunoslar tarjima – bu matn bilan bog'liq lingvistik jarayon, tarjima nazariyasi ham lisoniy tahlilga asoslangan fandır, degan fikrni ilgari surishgan. G'aybulla Salomov bu xil qarashlarga o'z munosabatini aniq bildirib: “Ayrim olimlarimiz tarjima nazariyasi bilan shug'ullanishning hojati yo'q, negaki tarjima — sof amaliy ish deb hisoblaydilar. Holbuki, bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilish ko'pgina nazariy masalalarni chuqur o'rganishni talab qiladigan g'oyat murakkab bir ishdir,” deb yozgandi.

Mustaqillik badiiy ijodning barcha jabhalari kabi tarjimaga ham keng yo'l ochdi, tarjimonlarimiz uchun jahonga chiqish imkoniyati yaratildi. O'tgan o'n olti yil ichida ijodning tasviriy san'at, musiqa va qo'shiq turlari bo'yicha jahon maydoniga chiqdigu, badiiy va tarjima asarlari yaratish borasida jahon adabiy jarayonida hali o'rnimizni topolganimiz yo'q. Tarjima amaliyotidagi ayrim yutuqlar(“Jahon adabiyoti” jurnali faoliyati)ni hisobga olmaganimizda, kitobxonni quvontiradigan yirik asarlar tilimizga tarjima qilinmadi.

Ayniqsa, so'nggi yillari taniqli frantsuz tilshunosi Rumi Dor rahbarligida yaratilgan “O'zbekcha-frantsuzcha lug'at” va “Frantsuzcha-o'zbekcha lug'at” muhim voqea bo'ldi. Demoqchimanki, O'zbekiston Respublikasining xorijiy mamlakatlardagi elchixonalari ham atoqli adiblarimizning asarlarini chet tillariga tarjima qilinib nashr etilishiga qiziqsalar, ishga xorijdagi adabiyotimiz ixlosmandlarini jalb etsalar, ko'ngildagidek bo'lardi. Elchixonalarimizning bu yo'ldagi sa'y-harakati esa, munaqqid Suvon Meli ta'kidlaganidek, adabiyotimizning xorijda ham o'z bo'y bastini ko'rsata olishiga imkon yaratgan bo'lardi. Lekin buni tarjimon ona tilida asl nusxa matniga hamohang she'r yozsa bo'ldi, qabilida tushunmaslik kerak.[3]

Xulosa. Bir so'z bilan aytganda, biz o'tgan asrning tarjima fanidagi yutuqlarini boyitishimiz, tarjima amaliyoti va nazariyasi sohasida yangi ijodiy va ilmiy maktablar yaratishimiz kerak. Shu bilan birga, jurnalning har bir sonida bibliografik ma'lumotlar va respublika nashriyotlari tomonidan nashr etilgan tarjima qilingan asarlarning sharhlarini berish yaxshiroq bo'lar edi. Bir so'z bilan aytganda, agar "Jahon adabiyoti" jurnali jahon adabiyotini yaxshi biladigan xorijiy tarjimonlar tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, bu uning olimlar va jurnalistlar oldidagi obro'sini oshirar edi.

O'tgan asr tarjima asri sifatida belgilangan bo'lsa-da, bu sohadagi ilmiy va ijodiy izlanishlar yangi asrga qadar davom etishiga aminmiz. O'tgan asr tarjima asri sifatida belgilangan bo'lsa-da, bu sohadagi ilmiy va ijodiy izlanishlar yangi asrda ham davom etishiga ishonchimiz komil.

Adabiyotlar:

1. Muxamedov A.X. SamDChTI, xorijiy filologiyaning realistik tarjima nazariyasini yaratishga. Samarqand: 2019/4 (73).
2. Muxamedov A.X. Tarjima nazariyasiga lingvistik yondashuvlar haqida. Tarjima, axborot, aloqa-siyosiy va ijtimoiy ko'priq. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. SamDChTI, Iyun 7, 2019. - b. 71-72.
3. Muxamedov A.X. O'zbek tarjima tamoyillari nazariyasining rivojlanishi (professorlar G. Salomov va K. Musaevlar misolida). "O'zbekistonda turizm sharoitida madaniyatlararo muloqot: tajriba, dolzarblik "Muammolar va istiqbollar" xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiyasi. SamDChTI. Iyun 29-30, 2020-B. 211-2144.

УДК:37.013

INGLIZ TILINI O'QITISHNING ZAMONAVIY MAQSADLARI VA TILNI O'RGANISH, O'QITISH USULLARI

Djamolova Shaxribonu Ziyadullaxanovna
Jizzakh state pedagogical institut called Abdulla Kadiriy
The faculty of foreign languages and literature

Аннотация

В данной статье освещаются современные цели преподавания английского языка и методы изучения, преподавания языка, а также рассказывается о подготовке высококвалифицированных кадров и повышении качества образования, о важности освоения требований мировых стандартов преподавания английского языка в современной системе образования.

Annotation.

Ushbu maqolada ingliz tilini o'qitishning zamonaviy maqsadlari va tilni o'rganish, o'qitish usullari yoritilgan bo'lib, shuningdek, yuqori malakali kadrlar tayyorlash va ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy ta'lim tizimida ingliz tilini o'qitishning jahon standartlari talablarini o'zlashtirishning ahamiyati haqida so'z boradi.

Ключевые слова: языковая компетентность, виды речевой деятельности, методика, обучение, английский язык, высокая квалификация, качество, образование, усвоение стандартов, обучение, современная система.

Kalit so'zlar: Lingvistik kompetensiya, nutqiy faoliyat turlari, metodologiya, o'qitish, ingliz tili, yuqori malaka, sifat, ta'lim, standartlarni o'zlashtirish, o'qitish, zamonaviy tizim.

Сегодня общеизвестно, что около 60% населения мира может говорить на двух и более языках. Ускорение процессов глобализации в мире, переход к свободным рыночным отношениям и стимулирование внедрения высоких технологий в производство усиливают потребность в "языковом капитале", то есть специалистах, в совершенстве владеющих иностранными языками (особенно английским). Набирает популярность практика сокращения возраста изучения / преподавания иностранных языков с целью обеспечения качества и эффективности преподавания иностранных языков.

Цель образования как социально-педагогического и лингводидактического понятия английского языка в отношении образования можно характеризовать следующим образом: средство организации образовательного процесса и предопределения достижения определенных результатов. На пути к достижению

практической цели обучения английскому языку конечной практической целью обучения английскому языку в общеобразовательном школьном курсе является понимание и чтение на слух, то есть получение информации, слушая и читая на иностранном языке.

Как известно, любая цель возникает из-за необходимости. При анализе потребности в методических методиках в зависимости от условий обучения различают объективные и субъективные потребности. Объективная потребность определяется:

а) возрастными психологическими особенностями изучающих английский язык, родным языком, интересами, способностями к изучению английского языка;

б) уровнем знаний, умений и навыков, которые должны быть получены от речевых видов деятельности по английскому языку; информацией о программных требованиях к знаниям, умениям и навыкам изучающих английский язык.

Субъективная потребность анализируется на основе данных об отношении учащихся к:

а) английскому языку и культуре;

б) методам и стратегиям изучения английского языка;

г) каким видам речевой деятельности (говорению, пониманию на слух, чтению и письму) интересно их усвоение.

На основе аналитических данных об объективных и субъективных потребностях определяются цели обучения.

При постановке целей обучения необходимо отдавать приоритет коммуникативным потребностям учащихся. Цель-это общая направленность обучения, план решения конкретных задач(задач). Под целью понимается сознательно спланированный результат преподавания и изучения английского языка и культуры его носителя.[1] На пути к достижению практической цели обучения английскому языку подбираются специальные темы и языковой материал для видов речевой деятельности, на их изучение отводится основная часть учебного времени, то есть большая часть упражнений выполняется в этих видах речевой деятельности.

Практическая цель достигается приобретением лингвистических, социолингвистических и прагматических компетенций. Как известно, компетенция (умение, качество) состоит из совокупности знаний, умений, навыков и личностных качеств. В лингвистической компетенции рассматривается применение языковых явлений в речи. Социолингвистическая

компетентность предполагает способность выражать мнение в соответствии с ситуацией общения, целью и функцией собеседников. Прагматическое понятие относится к способности вести себя в коммуникативной ситуации (например, многократно спрашивать, выходить из нее при возникновении речевой и языковой сложности).

Дискурсивная компетенция в рамках прагматической компетенции служит для обеспечения согласованности в устной и письменной речи. В реализации практической цели обеспечивается непрерывная целостность (синтез) всех формируемых компетенций. В реализации практической цели ученик получает образование, воспитывается, развивается его личность. Реализация общеобразовательной цели обучения английскому языку предполагает усвоение через изучаемый язык полезной жизненной информации и новой простой информации о языке. Развивающая цель обучения английскому языку связана с важностью развивающего обучения в дидактике и заключается в развитии умственных, эмоциональных и мотивационных сторон личности учащегося.[2]

Образование, в том числе изучение английского языка, занимает особое место в развитии личности. Поскольку язык является психологическим, коммуникативным, функциональным и культурным феноменом, он имеет решающее значение для процесса познания, поскольку он является фактором, ведущим от невежества к знанию. В английском языке студент получает первые и основные, необходимые алгоритмические правила участия в речевом процессе и два вида полезной информации, имеющей общественное значение на протяжении всей жизни студента. От уровня точности постановки цели зависит качество и эффективность любой тренировки. В преподавании английского языка признаются практические (приоритетные), общеобразовательные, образовательные и развивающие цели.

Основной целью преподавания английского языка в нашей стране на всех этапах образования является формирование коммуникативной компетенции на английском языке, чтобы учащиеся могли реализовывать свою деятельность в повседневной, научной и профессиональной сферах в многокультурном мире.[3] Исходя из опыта в развитых демократиях и требований современности, которые в то же время стремительно меняются, английский язык в нашей стране преподается на основе интегративного подхода, ориентированного на коммуникативную деятельность, личностно-ориентированного, направленного на овладение компетенцией.

Такой подход к обучению английскому языку высокоэффективен в среде, где существует острая потребность в использовании английского языка. Потому

что процесс усвоения элементов (компонентов) английского языка-это овладение родным языком процесс точно аналогичен (параллелен), т. е. происходит в последовательности сначала речевых компетенций, затем языковых компетенций или сначала понимания на слух, говорения, чтения и письма, а затем овладения фонетикой, лексикой, грамматикой.

Рекомендуемая литература:

1. Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. – М.: MGLPU. Сарма, 2005. – 248 С.
2. Гальскова Н.Д. Современная цель обучения иностранным языкам: от комплексного подхода к интеграции. // Сборник статей международной научно-практической конференции памяти академика РАО Инесса Львовни Бим. – М.: Просвещение, 2013. – С.25-34.
3. Birdsong D., Bialystok E., Hakuta K. Second Language Acquisition and the Critical Period Hypothesis. – L.: Lawrence Erlbaum associates publishers, 1999. – 182 p.

THE SEASONAL EFFECTS OF GAMES IN A FOREIGN LANGUAGE TEACHING PROCESS

Qodirova Shoxsanam Shuxratovna

Farg'ona viloyati Quva tuman kasb-hunar maktabining

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Abstract: The actuality of the article is defining drastically effects of games in teaching foreign languages.

Keywords: games, foreign language, English atmosphere, students, dialogues.

At present, the country is undergoing tremendous changes in education. In particular, the President's resolution "On measures to further improve the system of learning foreign languages" is an integral part of wide-ranging educational reforms in our country and provides a solid basis for the fullest use of foreign information resources by our youth and their further international cooperation. Nowadays teaching of a foreign language on the basis of interactive methods and non-traditional methods is becoming an urgent task. This motivates us as teachers to further explore, learn and apply our knowledge. One of our interactive methods of technology is interactive game play, which involves many processes. There are many types of games that are used in classroom activities. They help to develop reading, listening, writing, writing and speaking skills. The games listed below are focused on developing oral and listening skills, and we will review the explanations and comments in English. Memory is sharpened. Learner - one of the participants starts the exercise with the following statement. I'd like... (Мен хохлардимки...) The other participant can continue the conversation as follows: I'd like a cup of coffee (Мен бир чашка кахва хохлайман...) The third participant: I'd like a cup of coffee and chocolate... (Мен кахва ва шоколад хохлайман...) In this way, all participants add one word to the next. Each participant adding a new word will have to repeat the sentence from the beginning. The exercise ends when the first respondent returns the sentence and the associated words. It is up to the learner's choice of how to begin and add the words, and in this process, the freedom of choice creates the enthusiasm and enthusiasm of the participants. This exercise can be used for student demand inquiries.

We can also use the "Weak the Memory" exercise on many topics, including: sport-(Спорт); Food, fruits - (Сабзавотлар ва мах,сулотлар, мевалар); The historical places in Paris - (Парижнинг тарихий ёдгорликлари); My spare time-(Менинг буш вақтим); Professions/occupations-(Касблар) etc.

For example, касблар мавзусида:

Participant 1: I am a doctor. I work at hospital (Мен шифокорман. Мен шифохонада ишлайман)

Participant 2: I am a teacher. I work at school (Мен укитувчиман. Мен мактабда ишлайман)

Participant 3: I'm a pupil. I study at school. (Мен укувчиман. Менг мактабда таълим оламан)

Fruits and foods-(Сабзавотлар ва мах,сулотлар, мевалар) on the subject:

Participant 1: I go shopping and buy... (Мен бозорга бораман ва сотиб оламан...)

Participant 2: I go shopping and buy a kilos of meat, 2 kilos of tomatoes and 3 kilos of cucumbers... (Мен бозорга бораман ва бир кило гушт, 2 кило помидор, 3 кило бодринг сотиб оламан...)

Participants can sometimes add 1 to 4 new words.

It helps to retain the words learned through listening and understanding, repetition skills, improve memory skills, and improve vocabulary.

This is most effective when you use the "Weigh the Memory" exercise at the end of a lesson or at the beginning of a lesson to complete a homework assignment. 2. In the True and False Exercise, one participant says 3 words, 2 of which must be correct and the other 1 should be correct. The statements are simple. For example:

1) I like ice-cream. (Мен музкаймакни ёктираман)

2) I like laughing (Мен кулишни яхши кураман)

3) I like swimming (Мен сузишни яхши кураман)

Everyone in the group agrees that each statement is true. The complainant counts his left fingers for the wrong words. He counts his right index finger for the correct answers that haven't been found. If he has a lot of right fingers, he is a winner.

This exercise helps group members get to know each other's interests, personal lives, and teamwork. This exercise can be used at the end of a lesson or outside the classroom. During the game, the group members can sit in the form of a crescent, with the main participant appearing.

3. Jacques said in the exercise, participants sit in a circle. One participant

Jaques a dit: "Asseyez-vous!" (Жак деди: "Утиринг!") -, may start. Everyone sits. The queue continues to the next participant: Jack said: Stand up! (Жак деди: "Урнингиздан туринг!") everyone gets up and the word is given to the next participant. If you are a participant Jack said (Жак деди) If he does not begin his speech, then his order will not be followed. Related Examples:

Jack said: "Dance!" (Жак деди: "Раксга тушинг!")

Jack said: "Jump!" (Жак деди: "Сакранг!")

Jack said: "Turn round your head!" (Жак деди: "Бошингизни айлантинг!")

Jack said: "Open your mouth! " (Жак деди: "Офзингизни очинг!")

This is a good way to use the Imperative (Teaching Command) exercise to quickly strengthen your understanding and application after explaining the rules in the lesson, as well as improving the learners' enthusiasm during the lesson.

4. My brother's name is Rock. The teacher invites one participant to come out and look at him My brother's name is Rock (Менинг акамнинг исми Рок) and starts the game. Then he asks: Where does he live? (У каерда яшайди?). The participant in question asks the name of a country or city. Next person will ask the following question: What's his wife's name? (Унинг хотинини исми кандай?) the expected response may be as follows: ^er name is Ann (Анна, унинг исми Анна); the answers given are complete. Again What did he say? (У нима ейди?) will continue with such questions. All the answers start with the letter "A". When the first round is over, the teacher selects another player and starts the game with the same words: My brother's name is Bernard (Менинг акамнинг исми Бернард). Of course, Bernard lives in a country or town that starts with the letter "B". This is how the game goes.

During this exercise, the participants will be seated in a semi-circle or "P" shape and will be more comfortable.

Grammatical question words have a positive effect when used in the questionnaire survey.

In this exercise, learners will be able to enhance their grammar skills, increase their verbal skills and vocabulary.

During the exercise, the learners are emotionally and physically diverse: they debate, laugh, and express themselves freely. During the game, the participants mostly share their emotional state. It is well known that from a psychological point of view, a person will remember what he has said or heard in such a situation for better and longer.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Методика преподавания английского языка. Ж.Ж. Джалолов.2007 г
2. Журнал "Форум" №3июл.1993.
3. Penny Ur Andrew Wright "Five minute activities" Cambridge handbooks for language teachers. 1996
4. John and Liz Soars Pre-Intermediate New Headway English course. Oxford.
5. Якубов, Фазлиддин Утаганович, and Мая Эм. "Роль интерактивных методов и Интернета в учебном процессе при изучении иностранных языков." Учёный XXI века 4-1 (17) (2016): 26-28.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИДЕНТИФИКАЦИИ ТОВАРОВ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Fayzullayev Muxriddinxon Sadriddinovich
GS1 Uzbekistan Uyushmasi yuriskonsulti
Xususiy amaliyot bilan shug'ullanuvchi yurist
E-mail: msfayzullayev@gmail.com

Аннотация: В статье приводятся аргументы, свидетельствующие о недостаточной разработанности нормативно-правовой базы и теоретических вопросов идентификации товаров. Идет речь о путях повышения эффективности и качества контроля правильности заявленного производителем информации о товаре. Изложена точка зрения автора на практическое применение международных стандартов GS1, сущность которой заключается в создании рекомендаций, развивающих данное правило и уточняющих порядок его применения на практике. Также рассматривается важность идентификации и прослеживаемости продукции в современных условиях с учетом цифровизации экономики.

Ключевые слова: Экономика, идентификация товаров, фальсификация, правовое урегулирование, международные стандарты GS1 (GTIN, GLN, GCP), налоговый комитет, маркировка товаров, код товара, ИКПУ, цифровая маркировка, штрих-код, здоровье, контрафактная продукция, производители товаров, Закон.

Потребности общества и государства, их активное развитие, построенное в условиях экономического прогресса, требует новых подходов нормативно-правового регулирования с учетом интересов всех участников отношений. Развитие рыночных отношений в нашей республике внесло как положительные изменения в экономику в целом. Существуют положительные аспекты данного процесса: обеспечение населения товарами высокого качества в нужном ассортименте, достижение определенного имиджа, конкурентоспособности и спроса на промышленные и производственные товары. Но рост инфляции, разрыв экономических связей, проблемы сырья и производства, низкая платежеспособность населения, постоянная конкуренция производителей влекут за собой негативные последствия, из которых главное — распространение фальсификации производственных товаров.

Несовершенство законодательных актов и нормативных документов, малая информированность потребителей и слабая защита их интересов благоприятствуют развитию фальсификации и различного рода нарушений и

злоупотреблений, с которыми необходимо бороться. Поскольку объектом фальсификации является товар, представляемый на свободный рынок конкурирующими субъектами, то у потребителя возникает объективная необходимость идентификации товаров.

В частности проделаны большой объем работы по принятию и урегулированию общественных отношений в области идентификации товаров. В рамках пилотного проекта по поэтапному внедрению порядка маркировки и дальнейшего отслеживания товаров средствами идентификации для национальных производителей и импортеров, реализованного в соответствии с постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан от 23 ноября 2019 года № 944 «О мерах по поэтапному внедрению процедуры маркировки продукции посредством идентификации и дальнейшего отслеживания»¹:

- обеспечен успешный тестовый выпуск промаркированных пачек сигарет, а также запущен механизм отслеживания маркированной табачной продукции за счёт дооснащения сигаретных фабрик специальным серверным оборудованием и его интеграции в автоматизированные системы управления предприятий;

- осуществлён выпуск тестовых маркированных этикеток для алкогольной продукции, развернут центр обработки данных, установлены компоненты информационной системы маркировки.

Во исполнение постановлений Президента Республики Узбекистан от 10 июля 2019 года № ПП-4389 «О дополнительных мерах по совершенствованию налогового администрирования»² и от 28 апреля 2020 года № ПП-4699 «О мерах по широкому внедрению цифровой экономики и электронного правительства»³, а также в целях кардинального совершенствования механизмов предотвращения случаев нелегального ввоза в республику, производства и реализации продукции, обеспечения легального обращения отдельных видов продукции и защиты прав потребителей принято Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан «О введении системы обязательной цифровой маркировки отдельных видов товаров» от 20.11.2020 г. № 737⁴. Данным постановлением началось поэтапное внедрение системы обязательной цифровой маркировки отдельных видов продукции средствами идентификации.

¹ Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 23.11.2019 г. № 944
<https://lex.uz/docs/4604971>

² Постановление Президента Республики Узбекистан, от 10.07.2019 г. № ПП-4389
<https://lex.uz/ru/pdfs/4415358>

³ Постановление Президента Республики Узбекистан, от 28.04.2020 г. № ПП-4699
<https://lex.uz/docs/4800661>

⁴ Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 20.11.2020 г. № 737
<https://lex.uz/ru/docs/5118476>

Следом для урегулирования и в целях установления правил маркировки продукции путем идентификации и контроля за ее оборотом, а также совершенствования механизмов поэтапного внедрения системы обязательной цифровой маркировки отдельных видов продукции было принято Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан «О мерах по обеспечению поэтапного внедрения системы обязательной цифровой маркировки некоторых видов продукции» от 31.12.2020 г. за № 833⁵.

Идентификация и фальсификация товаров охватывает комплекс задач технического и экономического характера:

- создание нормативно-правовой базы идентификации товаров;
- развитие теоретических положений об идентификации и фальсификации непродовольственных товаров;
- разработку критериев и методов идентификации и способов обнаружения фальсификации товаров;
- исследование соответствия испытуемых товаров аналогам, характеризующимся совокупностью свойств или описанием товара на маркировке, упаковке, в товарно-сопроводительных и нормативных документах;
- разработку комплекса мероприятий по предупреждению и борьбе с фальсификацией товаров;
- разработку экспресс-методов, обеспечивающих объективность идентификационной экспертизы и минимальные затраты ресурсов и времени.

Для решения данных задач ПП № 833 от утверждено «Правила цифровой маркировки товаров посредством идентификации и отслеживания их оборота». Настоящие Правила определяют порядок маркировки продукции средствами цифровой идентификации, в том числе использование и формирование средств цифровой идентификации, внесение сведений об обращении продукции подлежащей маркировке в информационную систему маркировки участниками обращения данной продукции⁶.

Фальсификация: действие, направленное на обман потребителя и/или покупателя, путём подделки объекта купли-продажи с корыстной целью. Фальсификация - подделка продукции различными способами.

В соответствии с поставленными целями идентификацию подразделяют на следующие виды: потребительская, товарно-партионная, ассортиментная

⁵ Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 31.12.2020 г. № 833 <https://lex.uz/docs/5212868>

⁶ «Правила цифровой маркировки товаров посредством идентификации и отслеживания их оборота» утверждено Постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 31.12.2020 г. № 833 <https://lex.uz/docs/5212868>

(видовая), качественная, сортовая, специальная, информационная, количественная, стоимостная.

Потребительская идентификация проводится с целью установления возможности использования той или иной продукции или сырья, поскольку многие материалы используются для самых различных целей. Таким образом, потребительская идентификация позволяет не допускать на рынки страны товары, не предназначенные для обеспечения общественной полезности конкретного потребителя.

Товарно-партионная идентификация — один из наиболее сложных видов идентификации, в ходе которой устанавливается принадлежность представленного товара конкретной товарной партии. Сложность заключается в том, что в большинстве случаев полностью или частично отсутствуют надежные критерии для идентификации. Очень трудно установить принадлежность товара определенного наименования, например изделий из пластмасс, изготовленных из чистых составных компонентов (аминопластов, полимеров, стабилизаторов) и/или из поликарбоната. Ассортиментная (видовая) идентификация — установление соответствия наименования товара по ассортиментной принадлежности, обуславливающей предъявляемые к нему требования. Этот вид идентификации применяется для подтверждения соответствия товара его наименованию при всех видах оценочной деятельности, но особое значение он имеет при таможенной идентификации для установления кода по ТН ВЭД и сертификации товаров.

Качественная идентификация — это установление подделки товаров с помощью заменителей, которые заведомо понижают его качественные характеристики. К числу заменителей непродуктивных товаров относят различные красящие вещества, фурнитуру, искусственные волокна, которые не предусмотрены технологией производства и номенклатурой. Имеет место также замена первосортных материалов и сырья второсортными. Качественная идентификация направлена на выявление замены товара высшей градации качества низшей, также на установление соответствия товара требованиям качества, предусмотренным нормативной документацией.

Сортовая идентификация — это установление соответствия требованиям качества, предусмотренным нормативной документацией для того или иного сорта товара, после проведения ассортиментной идентификации. Этот вид идентификации позволяет выявить наличие допустимых и недопустимых дефектов, а также соответствие товарному сорту (классу), указанному на маркировке и/или в сопроводительных документах. При этом устанавливается градация качества товаров: первый, второй сорт и т. д., иногда вводят дополнительные сорта: отборный, экстра, высший, класс А, В и проч. Для одних

товаров сорт определяется в зависимости от наличия и характера дефектов в изделии, для других — сорт устанавливается в зависимости от наличия дефектов, а также по величине отклонений физикохимических показателей от установленных стандартных норм. Также устанавливается качество изделия и выявляется соответствие товарному сорту (классу), указанному на маркировке или в сопроводительных документах. При обнаружении несоответствия сорту (классу) и получения отрицательного результата идентификационной экспертизы констатируют вид ассортиментной фальсификации — пересортицу⁷.

Специальная идентификация — установление отношения данного изделия к перечню запрещенных к реализации товаров, либо к товарам, имеющим те или иные ограничения (квотирование, лицензирование и т. п.). К этому виду идентификации относится установление специфических свойств ювелирных изделий, волокнистого состава текстильных товаров, фракционного состава нефтепродуктов и т. д. Для проведения идентификационной экспертизы необходимы разнообразные специальные информационные источники, из которых можно узнать о тех или иных характерных признаках товаров. Например, ювелирные камни характеризуются прозрачностью и светопреломлением; металлические изделия — качественно-количественным составом металлических сплавов, объемной массой или плотностью; бумага — содержанием волокон и зольностью.

Информационная идентификация — это выявление обмана потребителя с помощью неточной или искаженной информации о товаре. Информационная идентификация предполагает установление соответствия информации о товаре, указанной в рекламе и в товарно-сопроводительной документации, на упаковке и маркировке. К основополагающей товарной информации относятся вид и наименование товара, его сорт, наименование предприятия-изготовителя, дата выпуска. К коммерческой информации относятся данные о предприятиях, посредниках, нормативных документах, о качестве товара, код по Товарной номенклатуре внешнеэкономической деятельности (ТН ВЭД), **штрих код**. К потребительской товарной информации относятся сведения о наиболее привлекательных свойствах товара. Важным средством информационной идентификации является товарносопроводительная документация, которая должна быть адресной, соответствовать принципу информационной достаточности, обеспечивать преемственную доступность и сохраняемость по всей технологической цепочке и иметь определенный уровень утверждения на предприятии.

⁷ Идентификация и фальсификация товаров. Виды и способы фальсификации товаров. Последствия фальсификации. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.webstarstudio.com/marketing/theor/gos/8.htm>

Количественная идентификация — это установление обмана потребителя за счет значительных отклонений параметров товара (массы, габарита, размера, роста, объема), превышающих предельно-допустимые нормы отклонений. Например, указание массы спортивного снаряда необходимо при оценке эксплуатационных свойств товара.

Стоимостная идентификация — это установление обмана потребителя путем реализации низкокачественных товаров по ценам высококачественных или товаров меньших размерных характеристик по цене больших. Стоимостная идентификация необходима для регулирования свободных цен, установления потребительской стоимости товара с учетом уровня качества, для создания потребительских предпочтений с помощью пониженных цен.

Таким образом идентификация это установление соответствия наименований товара, указанных на маркировке и/или в сопроводительных документах, предъявляемым к ним требованиям. Это установление соответствия конкретной продукции образцу и (или) ее описание. Описание продукции - набор признаков, параметров, показателей и требований, характеризующих продукцию.

Согласно Временному положению «О порядке реализации экспериментального проекта по маркировке сигарет и мониторингу» утверждено постановлением Кабинета Министров № 944 от 23 ноября 2019 года, для определения порядка и последовательности действий при реализации экспериментального проекта по маркировке сигарет средствами идентификации и дальнейшему мониторингу применялись международные стандарты GS1, подробно указывались и использовались международные термины GS1. Данное положение использовал следующие термины:

код товара - учетный код логистических единиц по товарной номенклатуре ассоциации GS1, присваиваемый при описании товаров и товарных групп участниками товарооборота в информационном ресурсе, идентифицирующем вид сигарет, выпускаемых производителями продукции;

идентификационный код — последовательность символов, содержащая уникальный номер экземпляра товара;

Представители различных секторов экономики, конечные потребители и организации, работающие на разных рынках по всему миру, заинтересованы в создании систематизированных инструментов, позволяющих отслеживать и контролировать положение и состояние предметов торговли на всех этапах их обращения в цепях поставок. Хотя в настоящее время этот интерес, пожалуй, наиболее активно проявляется в пищевой промышленности, сфере производства напитков и здравоохранении. Основные принципы для отслеживания и контроля, предлагаемые GS1, могут быть успешно применены и к любой другой

области, в которой наблюдается потребность в отслеживании предметов торговли на всех этапах цепи поставок.

Стандарты международной организации GS1 определяет составляющие элементы стандарта прослеживаемости и подробно охватывает правила для нумерации предметов торговли, систему автоматической идентификации и сбора данных (automatic identification data capture - AIDC), а также стандарты обмена данными. Итак, торговые партнеры, задействованные в цепях поставок, могут использовать прослеживаемость на разных уровнях для достижения задач и целей своего бизнеса, а именно:

- Для достижения соответствия нормативным требованиям и указаниям;
- Для уменьшения рисков бизнеса при условии сохранения его легальности;
- Отзыв и изъятие продукта (для демонстрации более высокого уровня координации и контроля за продукцией, увеличения эффективности и сокращения издержек на сам процесс отзыва или изъятия);
- Для соответствия спецификациям и требованиям торговых партнеров или партнеров по прослеживаемости;
- Для более эффективного управления логистикой;
- Для более эффективного управления качеством;
- Для лучшего поддержания предмета торговли и/или безопасности пациента;
- Для предоставления информации конечным пользователям и торговым партнерам или партнерам по прослеживаемости;
- Для подтверждения наличия определенных характеристик или параметров предмета торговли (таких как содержание латекса, одноразовое или многоразовое использование и др.);
- Для защиты брендов;
- Для аутентификации товаров;
- Для борьбы с контрафактной продукцией;
- И, наконец, для обеспечения большей прозрачности производственных процессов и цепи поставок в целом.

Но, в настоящее время «Правила цифровой маркировки товаров посредством идентификации и отслеживания их оборота» не предусматривает международные стандарты подробно. Хотя на основе национальной идентификации товаров и услуг применяется международные стандарты GS1.

Идентификационные номера применяются в качестве стандартных идентификаторов для продуктов, документов, физических мест нахождения и др.

элементов товаропроводящей цепи. Идентификационные ключи (номера) GS1 имеют свойство уникальности в глобальном масштабе, благодаря этому их можно использовать в информационном обмене между компаниями, и таким образом, они играют важную роль в увеличении прозрачности цепи поставки.

В системе GS1 существуют 11 идентификационных ключей (номеров) GS1, представленных ниже в таблице. Они соединяют физические объекты в цепи поставки с информацией о них⁸.

Идентификационный ключ	Что идентифицирует	Примеры
Глобальный номер предмета торговли (Global Trade Item Number, GTIN)	Продукты и услуги	Банка консервов, плитка шоколада, музыкальный альбом
Глобальный номер места нахождения (Global Location Number, GLN)	Участники и места нахождения	Компании, склады, заводы, магазины
Серийный код транспортной упаковки (Serial Shipping Container Code, SSCC)	Логистические единицы	Транспортные единицы на паллете, тележки, посылки
Глобальный идентификатор возвратных активов (Global Returnable Asset Identifier, GRAI)	Возвратные активы	Ящичный поддон, клеть, контейнер
Глобальный идентификатор индивидуальных активов (Global Individual Asset Identifier, GIAI)	Имущество/активы материальные	Оборудование медицинское, заводское, транспортное и коммуникационное
Глобальный номер услуг (Global Service Relation Number, GSRN)	Отношения между провайдером услуги и ее получателем	Участники программ лояльности, врачи в больнице, члены библиотеки
Глобальный идентификатор типа документа (Global Document Type Identifier, GDTI)	Документы	Налоговое извещение, отгрузочная форма, водительская лицензия
Глобальный идентификационный номер партии грузов (Global Identification Number for Consignment, GINC)	Партии грузов	Логистические единицы, транспортируемые совместно в морском контейнере
Глобальный номер для идентификации отгрузки (Global Shipment Identification Number, GSIN)	Отгрузка	Логистические единицы, доставляемые потребителю все вместе
Глобальный номер купона (Global Coupon Number, GCN)	Купоны	Цифровые купоны

⁸Идентификационные ключи GS1. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.gs1ru.org/gsidkeys/>

Идентификационный ключ	Что идентифицирует	Примеры
Идентификатор компонента/запчасти (Component/Part Identifier, CPID)	Компоненты и запчасти	Авто запчасти

В «Правилах цифровой маркировки товаров посредством идентификации и отслеживания их оборота» предусматриваются следующие термины:

код маркировки — сформированная Оператором уникальная последовательность символов, состоящая из идентификационного кода и проверочного кода;

идентификационный код — последовательность символов, обеспечивающая уникальный номер экземпляра товара;

код товара - уникальный код, описываемый в группе товаров при их описании в информационном ресурсе, обеспечивающем учет и хранение достоверных сведений о товарах по товарной номенклатуре;

В п.26 настоящих Правил указывается следующее: При передаче продукции из информационной системы маркировки в перечень участник обращения продукции вносит в каталог продукции следующую информацию:

- а) идентификационный номер налогоплательщика;
- б) код товара (учетный код логистических единиц, присвоенный товару в соответствии с правилами международной ассоциации GS1);
- в) наименование товара;
- ж) код статистического классификатора продукции (работ, услуг) по видам экономической деятельности Республики Узбекистан;
- г) код товарной номенклатуры внешнеэкономической деятельности Республики Узбекистан;
- д) код продукции по глобальной классификации (Global Product Classification, GPC);
- й) товарный знак (при наличии);
- я) страна производства продукции в соответствии с сертификатом, выданным уполномоченным органом в порядке и форме, установленных страной экспорта/реэкспорта; В отношении продукции, произведенной в Республике Узбекистан - показатель того, что продукция произведена в Республике Узбекистан;
- и) тип упаковки;
- л) материал упаковки;
- м) номер технического регламента (по стандарту);
- п) потребительское описание товара;
- о) вес и размеры упаковки;
- п) фотографии товара с разных ракурсов;

р) Иная актуальная информация, определяемая Оператором по согласованию с Государственным налоговым комитетом и размещаемая на официальном сайте Оператора в глобальной информационной сети Интернет.

Таким образом, в данном нормативном акте за основу принимается международные стандарты. Но и государственным налоговым комитетом разработан система идентификационных кодов товаров и услуг. Не совсем понятно различие между терминами код товара и код продукции.

Итак, давайте посмотрим какие стандарты применяются для идентификации продуктов и услуги на международной арене: Штрих-коды — это символы, которые можно сканировать в электронном виде с помощью лазерной технологии или технологии обработки изображений. Они используются для кодирования такой информации, как ключевые идентификаторы (продукт, отгрузка, местонахождение и т. д.) и ключевые атрибуты (серийные номера, номера партий/партий, даты и т. д.) с использованием синтаксиса GS1 (обычный, элементная строка GS1 и цифровая ссылка GS1). УПИ). Штрих-коды играют ключевую роль в цепочках поставок, позволяя таким сторонам, как розничные торговцы, производители, поставщики транспортных услуг и больницы, автоматически идентифицировать и отслеживать продукты по мере их перемещения по цепочке поставок⁹.

GS1 использует несколько типов штрих-кодов для удовлетворения различных бизнес-требований: **Линейные штрих-коды**, такие как код UPC, обычно встречающийся на потребительских товарах, используют ряд строк и пробелов переменной ширины для кодирования данных, включая GTIN для идентификации продукта.

Двумерные штрих-коды используют шаблоны квадратов, шестиугольников, точек и других форм для кодирования данных. Поскольку данные закодированы в двумерном шаблоне, 2D-штрих-коды могут содержать больше данных, чем 1D-штрих-коды, но при этом кажутся физически меньшими.

В настоящее время более полутора миллионов компаний в 111 странах мира являются пользователями системы GS1. Сопровождение и поддержку системы осуществляют Национальные организации товарной нумерации и штрихового кодирования, (в нашей стране Ассоциация GS1 Uzbekistan) которые имеют в общей сложности более 2000 штатных сотрудников. Каждый день по всему миру осуществляется приблизительно 5 миллиардов сканирований штриховых кодов. Усилиями сотрудников организаций – членов GS1 штриховые коды вошли в бизнес и стали инструментом его развития, обеспечивая

⁹ Идентификационные ключи GS1. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.gs1.org/standards/barcodes>

интеграцию и информационную совместимость партнеров по бизнесу в мировом масштабе.

Объектами идентификации системы GS1 являются единицы торговли, процессы, услуги, грузы, имущество, компании, данные о расположении, и этот перечень постоянно расширяется. Открытость системы GS1 дает уверенность в уникальности и распознаваемости продукции по идентификатору системы GS1 во всем мире, потому что все пользователи следуют одним и тем же правилам кодирования, определенным в ее универсальных глобальных стандартах¹⁰.

Для достижения своих целей GS1 сотрудничает с множеством Международных Групп Пользователей от различных отраслей промышленности по специальным проектам.

Совместные работы ведутся с комитетом по связям в медицинской промышленности HIBCC (Health Industry Business Communications Council), с Международным почтовым союзом UPU (Universal Postal Union), где кроме штриховых кодов в интересах построения систем контроля логистических операций «Транспортировка и сопровождение» (Track & Trace) нашли применение символики GS1-128 и идентификаторы применения GS1.

Официальные отношения установлены GS1 с Международной ассоциацией грузовых авиаперевозок FIATA (International Federation of Freight Forwards Association). Цель совместной работы – внедрение системы GS1 во все этапы транспортных процессов.

Совместно с Европейским Союзом GS1 реализует проекты глобального контроля происхождения и движения пищевых продуктов – Food Trace (англ.), рыбных и морепродуктов – Fish Trace (англ.), а вместе с крупнейшими международными корпорациями реализуются программы построения глобальных систем электронного бизнеса и новые средства совместного управления цепями поставок, позволяющие добиться значительного сокращения издержек и увеличения прибыли – GCI (Global Commercial Initiative – Глобальная Торговая Инициатива) и ECR (Efficient Consumer Response – Эффективный Отклик на запросы Потребителя).

В области транспортирования GS1 реализуется глобальный проект GLI (Global Logistic Initiative – Глобальная Логистическая Инициатива).

Национальные организации-члены GS1 подключаются к объединенной системе общедоступных электронных каталогов GEPIR (Global electronic Party Information Register), и совместно с коммерческими компаниями участвуют в

¹⁰ Стандарты GS1. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://gs1by.by/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%8B-gs1/>

реализации коммерческого проекта – международный электронный каталог товаров e-Rialto.

Организация GS1 работает с международной торговой ассоциацией поставщиков оборудования и услуг в области автоматической идентификации AIM (Automatic Identification Manufactures).

Одновременно с проведением исследовательских и практических работ GS1 тесно сотрудничает смеждународными органами по стандартизации. К их числу относятся:

– международная организация по стандартизации ИСО (подкомитеты ISO/IEC/SC31 «Автоматическая идентификация» и ISO/TC 122/WG4 «Упаковка»),

– Европейский Комитет по стандартизации CEN, где совместные работы проводятся в рамках технического комитета по штриховому кодированию ТК 225,

– комитет ООН UN/EDIFACT (United Nations rules for Electronic Data Interchange For Administration, Commerce and Transport) по требованиям стандарта EDIFACT.

Цель этих связей состоит в том, чтобы стандарты GS1 проходили процедуры международной стандартизации и получили статус международных стандартов ИСО.

Система GS1 продолжает непрерывно развиваться. Для представления идентифицирующей информации разработаны новые двумерные символы штрихового кода – композитные, матричные, многострочные. Среди них, например, символика сокращенной размерности Data Bar (ранее RSS – Reduce Space Symbology), композитная символика GS1 Composite. Разработчики и пользователи системы GS1 проявляют постоянно растущий интерес к использованию технологии радиочастотной идентификации RFID (Radio Frequency Identification), которая получает все большее применение. Стандартизация технических требований к структуре данных глобальной радиочастотной метки GTAG (Global Tag) позволят разработать единую радиочастотную этикетку, сопровождающую продукцию по всему миру и взаимодействующую с устройствами считывания в разных странах. Таким образом, будут созданы условия для появления реально действующих глобальных взаимодействующих систем. Перспективы проекта GTAG состоят в развитии применений в сфере контроля и учета продаж, особенно эксклюзивной продукции, отслеживания сроков реализации продуктов, а также в логистике, т.е. обеспечении контроля поставок грузов, в прослеживании контейнеров, паллет, возвратной тары.

С учетом возможностей Интернет, специалистами GS1 разработана новая система электронной маркировки – многоцелевой электронный товарный код EPC (Electronic Product Code), для развития и поддержки технических стандартов которой в США на базе Массачусетского технологического института (MIT) создан специальный Центр автоматической идентификации Auto ID Center. Важной составной частью этого кода являются идентификационные номера системы GS1.

Следует отметить, что в настоящее время государственные органы, компетентные в данной области, не имеют реальной возможности быстро и эффективно установить законность нахождения товара в торговом обороте. Ситуацию усугубляет отсутствие необходимого материально-технического обеспечения и недостаточное количество личного состава контролирующих федеральных органов власти на границе, что в определенной степени создает условия для возможного ввоза фальсифицированных и контрафактных товаров на таможенную территорию Республики Узбекистан.

В заключении следует отметить, что производство и реализация фальсифицированных товаров имеет ряд негативных социальных, экономических и правовых последствий для всех участников товародвижения. При этом наибольшие потери несет потребитель: экономические, моральные, материальные. Кроме того, потребление некоторых фальсифицированных продуктов, особенно опасных, может нанести вред жизни и здоровью потребителей. Производители и продавцы фальсифицированных товаров также несут определенные потери: экономические (в форме штрафов и конфискации товара), имиджевые (утрата имиджа и потребительских предпочтений) и социальные (банкротство предприятия или его закрытие при неоднократном обнаружении фальсифицированных товаров). Однако огромные прибыли, получаемые от реализации фальсифицированной, в том числе контрафактной продукции, заставляют фальсификаторов пренебрегать указанными потерями.

Таким образом, в настоящее время необходимо упорядочить и упростить процесс применения международных стандартов идентификации продукции и услуг.

Необходимо усовершенствовать законодательную базу по совершенствованию нормативных стандартов идентификации товаров и услуг. Для противодействия обороту фальсифицированных и контрафактных товаров необходимо принять Закона «О маркировке товаров идентификационными знаками в Республики Узбекистан». Данный Закон должен содержать правовые основы маркировки товаров идентификационными знаками и функционирования национальной системы прослеживаемости оборота товаров в нашей стране, применение международных стандартов в области

идентификации и товарной нумерации продукции. Основными задачами маркировки товаров в данном документе являются: предупреждение, ограничение и пресечение недобросовестной конкуренции; совершенствование процедур и сроков проведения государственного контроля в отношении участников оборота товаров; подтверждение подлинности товаров; противодействие незаконному ввозу, производству и обороту товаров, в том числе контрафактных товаров.

Идентификация товаров и услуг должна быть обязательной процедурой при проведении сертификации, государственной регистрации и разных видов контроля, так как, в соответствии международными и национальными требованиями, достоверность информации о товарах является обязательным требованием.

При проведении таможенного контроля товаров, ввозимых на территорию Республики Узбекистан, при проведении таможенного досмотра применить идентификацию товаров. Применение данных методов позволяет предотвратить ввоз запрещенных и ограниченных к ввозу товаров, а также избежать проникновения контрафактной продукции. Особое внимание таможенных органов возникает при ввозе лекарственных средств на таможенную территорию. Данная тема сегодня особенно актуальна. Основная причина этого заключается в нашем законодательстве, а именно в статье 13 «Об охране здоровья граждан» Республики Узбекистан¹¹, в которой говорится, что Граждане Республики Узбекистан обладают неотъемлемым правом на охрану здоровья. Государственная политика в сфере обращения лекарственных средств должна гарантировать безопасность, доступность, качество и эффективность всей фармацевтической продукции посредством создания целостной системы управления всей сферой обращения.

Для ужесточения ответственности недобросовестных производителей предусмотреть более строгие меры за выпуск и реализацию контрафактных и фальсифицированных товаров - повышение штрафов и введение уголовной ответственности за выпуск такой продукции и преднамеренный обман покупателей;

Принять меры к повышению взаимодействия таможенных органов с правообладателями для оперативного информирования первых о поставках товаров, содержащих ОИС.

Совершенствовать механизм контроля и надзора за деятельностью участников ВЭД, перемещающих товары; усилить материально-техническое

¹¹ Закон Республики Узбекистан «Об охране здоровья граждан», от 29.08.1996 г. № 265-I
<https://lex.uz/docs/41329>

обеспечение контролирующих органов; повысить профессиональный уровень кадрового состава контролирующих федеральных органов власти;

Проблема выявления фальсифицированной продукции в нашей стране может быть решена организационными и административными мерами. Международный опыт показывает, что наиболее эффективными из них в борьбе с контрафактом являются надлежащее лицензирование и инспектирование производства, дистрибьюции, реализации лекарственных средств и контроль импорта в сочетании с выполнением требований международных и государственных стандартов.

Выявить фальсифицированный товар позволяет штрихкодирование и QR-кодирование, использование голограмм и скрытых средств маркировки, специальное окрашивание, включение в состав упаковочного материала микронитей и микроволокон, водяных знаков, нанесение латентных изображений. Кроме того, применяют технологию RFID (радиочастотная идентификация) и систему бренд-контроля DAT (Digital Authentic Technology - цифровая технология подлинности).

Список использованных источников:

1. Закон Республики Узбекистан «Об охране здоровья граждан», от 29.08.1996 г. № 265-I <https://lex.uz/docs/41329>
2. Постановление Президента Республики Узбекистан, от 10.07.2019 г. № ПП-4389 <https://lex.uz/ru/pdfs/4415358>
3. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 23.11.2019 г. № 944 <https://lex.uz/docs/4604971>
4. Постановление Президента Республики Узбекистан, от 28.04.2020 г. № ПП-4699 <https://lex.uz/docs/4800661>
5. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 20.11.2020 г. № 737 <https://lex.uz/ru/docs/5118476>
6. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 31.12.2020 г. № 833 <https://lex.uz/docs/5212868>
7. «Правила цифровой маркировки товаров посредством идентификации и отслеживания их оборота» утверждено Постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан, от 31.12.2020 г. № 833 <https://lex.uz/docs/5212868>
8. Идентификация и фальсификация товаров. Виды и способы фальсификации товаров. Последствия фальсификации. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.webstarstudio.com/marketing/theor/gos/8.htm>
9. Идентификационные ключи GS1. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.gs1ru.org/gslidkeys/>
10. Идентификационные ключи GS1. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.gs1.org/standards/barcodes>
11. Стандарты GS1. (дата обращения: 29.01.2022) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://gs1by.by/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%8B-gs1/>

MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING SIMULTANEOUS TRANSLATION FOR TRANSLATION STUDENTS

Rozikova Farangiz Mamasodiq kizi

Samarkand State Institute of Foreign Languages,

Comparative Linguistics,

Linguistic Translation, 2nd year master's degree

Tel: 998938317711

Simultaneous translation is considered one of the most difficult and important types of oral translation, in which, unlike sequential translation, the translator simultaneously translates the speaker's speech in the original language into the target language [1]. Synchronous translators are called simultaneous translators or synchronists. Usually, the practice of simultaneous translation is carried out with the help of special equipment. Whispering techniques are sometimes used for individual listeners. The possibility of simultaneous translation is about 50% in modern languages. In it, the words correspond to the proportion of words that do not contain any new information, while some information is not fully received by the listeners. It is known that today there is an interest in the issues of simultaneous translation. The great attention to consecutive translation activities is also serious in the field of translation demands reforms. Based on this, "language learning" and it is also necessary to reconsider the "process of teaching translation". These are translation, increasing the possibility of professionalism from a learner translation skills that allow to optimize problems paves the way for its formation. We know that in the field of simultaneous interpretation, the rapid translation ability of the interpreter one of the important components. It is a speech recording of any length and it has a special recording that allows you to repeat without losing the content is to be This record is a semantographic record, which is "simultaneous translation is considered one of the "great secrets". The term "semantography" first appeared (from the Greek semanto "sign" and grapho - "letter" from) by Charles Bliss referring to the universal symbol system he invented has been. "Teaching the science of semantography (quick writing) is the main studied eastern languages learns such aspects as grammar, semantics, language structure. In these languages a future that can conduct a free conversation and think freely. Qualified international translators are also trained in semantic translation techniques aimed at cultivating translators. Aims and objectives: The aim of the article is the essence of semantography to reveal how important its role in simultaneous translation is speaking and, at the same time, the future translator has quick translation knowledge and formation of skills, highlighting the main methods of semantography consists of. The science of "quick writing"-semantography is a must-have for a conference translator. The field of basic knowledge and skills. "Art of quick writing" mainly in simultaneous translation, in the process of working with long lectures, as well as request the interpreter to prepare a transcript or recording of the conversation during negotiations used in situations where Some of the fastest ways to write at the same time. It is used for both simultaneous translation and accurate information recording. The first detailed description of this skill was by Jean Erber in 1952. It is

given in the "Translators' Manual" published in Geneva. Erber Nations .Using semantics based on the experience of Ligasi translators provided valuable information. In later works translation notation is considered in detail: Jean-Franc Rozan "In simultaneous translation writing system (1958)" and Andrew Gillies' "Writing in simultaneous translation. Short course" (2005) book, in addition to which the issues of translation writing are covered by Rurik Konstantinovich Minyar-Beloruhev "Synchronous translation in writing" (1969) and Andrey Pavlovich is the author of the famous term "Universal translation semantics".Chujakin's works made a significant contribution to the development of the science of semantics. Semantography requires specific knowledge and skills from each translator.Based on this, a number of basic principles of science arise, in particular: Record steps. A translator who uses semantics is always must clearly see the relationship between written elements. To this is achieved through the so-called "ladder", in which small and insignificant components written (right) and slightly lower than the main parts. This style makes notes more visual, as well as separate elements, for example, homogeneous frees up space for grouping members.Fields. (English margin) Blank on the page with vertical and step notations There will be a place in which to add clarifications that arise during the speech, as well as thoughts.It is convenient to place explanatory arrows that connect each other. The most important is clear data should be placed in the left part, where the sections are also within the speech can be numbered. Signs. About the written language - in the original language or in the translated language - discussions are always ongoing and every point of view will always have its supporters.At the same time, universal translation is one of the important foci of semantics it is a general refrain from using language in favor of different symbols to express a thought is pulling. Unlike a word, a symbol is written faster, stronger associations causes and together with other signs of interrelated concepts can mean the whole group. You can get symbols from anywhere possible, mathematical symbols, letters of unique alphabets, musical symbols and others are particularly popular.Semantography is based on two basic ideas: Not a letter or even a single word with a graphic symbol, but concepts describe the entire category.By looking at characters not in a chain, not synchronously, but syntactically separating at certain points in the plane and connecting the axes between them.

In short ,the translator, according to certain rules, single character the entire sentences and simply reads it in another language. Specialized semantics for translators is historically recent, XX appeared in the mid-40s of the century, so its development is the same is currently in full swing. Suggested by the generality of approaches the methods are also significantly different in appearance. A translator is known to provide the most optimal way to achieve results resort to compensatory strategies. This is the case with simultaneous translation.one strategy is translation semantography. Let's remind, simultaneous translation .In doing so, we are based on the process of perceiving the original message and the written information conference interpreting, which includes recording the translated message used in situations, direct, unilateral, contact, without tools we understand the translation.Translation semantics, in turn, we are in the case of rapid copying mental repetition in the process of perceiving an arbitrarily long speech segment analytical-synthetic process of performance and

information recording. This article in this process, we have the problem of choosing the language for recording we want to do. It is worth noting that the issue of choosing the written language is the most important in translation circles is one of the most discussed issues. The following options are considered: recording in the source language (E. N. Sladkovskaya, B. Aleksieva, D. Gile); Recording in translation language (J. Herbert, J. - F. Rozan, M. Lederer, K. Déjean Le Feal); in the mother tongue or in the language of training recording (R.K. Minyar-Beloruhev); writing in English (A.P. Chujakin); characters writing in language (H. Matyssek); mixed language (G. Ilg, J. Nolan). The arguments of those who adhere to the target language script are as follows: first, the original message is removed from the surface structure; secondly, translated when the message appears, a natural form of verbal communication is created. H. Van Dam A study by [3] showed that the choice of writing language is his not with the place in the translation situation (the language of translation), but with the personal of the translator It is determined by the status of experience (mother tongue, first / second foreign language). We we believe that semantics is aimed at expressing thoughts, not words. This means that the translator is in this translation situation at a given time To do this, he writes in a language that is convenient and reasonable, because speed in writing is also important. [4] Therefore, in one semantogram special linguistic-cultural there is a mixture of the following elements of the code: international abbreviations, native language and telescopic abbreviations in foreign languages, Arabic and Roman numerals, Latin and Greek letters, mathematical, musical symbols, chemical elements, pictographic symbols, abstract and subject symbols, concepts. All this is a manifestation of the multilingual linguistic consciousness of the translator can be associated with Let's provide a variety of effective means of fixation Let's look at examples of the capabilities of different languages. Semantography We divide all methods into three groups: lexical, grammatical and structural. Lexicon techniques include: writing abbreviated letters; index reduction; numeric characters; sign. The language palette of the lexical technique with the following examples. It can be expressed: - according to the principle of Arabic writing, vowel in the middle of the word loss of sounds: krtd, dgvr, bzns; - telescopic joints: [2] Based on the principle of verticalism, A. P. Chujakin wrote step-diagonal suggested using the layout or step-diagonal "ladder". Write personal positions or "steps" while maintaining syntactic orientation direct and indirect adverbs, as well as homogeneous members of the sentence allocated to:

1. Possessive group (place, time, situation).
2. group of sections.
3. indirect complement.
4. instrumental filler.
5. identical sentence fragments

A working example might look like this:

According to P. Chujakin, such an arrangement of inscriptions to the field of vision, which facilitates the process of perception during reading convenient type. But, in our opinion, the proposed structure is fundamentally new cannot be considered It still reflects a shallow syntactic hierarchy. Shifting to the right can facilitate the process

of mechanical fixation, because the arm takes fewer actions, which is important for semantics.[5]

Conclusion:

Based on the above, perform the following tasks must: Identifying translation dominants and translation at different levels of the original text analyze the original text by predicting ways to solve problems mastering the technique; Translating to achieve maximum communicative effect fast translation, taking into account the nature of the text and the conditions of translation learning to use techniques and technologies; Translation in Uzbek and Eastern languages that matches the speech of a professional translator ensuring the idiomatic level of the text; of the translated text in Uzbek and Eastern languages lexical compatibility, as well as compliance with grammatical and stylistic standards provide. Communicative for simultaneous and accurate translation at different language levels skills of choosing translation correspondence taking into account the tasks take over If we fully implement the goals and tasks listed above, in our country, mature from all fields, with modern knowledge and potential, professional formed a generation of translators and thereby made our Uzbekistan bright we will prepare a new ground for the future.

Reference:

1. Bekmuratova U. B. Abstract on "Using innovative technologies in teaching English". Tashkent - 2012[1]
2. Chernov G.Ch.. Theory and practice of synchronous translation: Mejdunarodnye otnoshenia, Moscow, 1978.[2]
3. N. Q. Khatamova, M. N. Mirzayeva. "INTERACTIVE METHODS USED IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS" (methodical guide), Navoi, 2006, [3]
4. M. Kholdorova, N. Fayziyeva, F. Rikhsittilayeva. "USING HELPFUL TOOLS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING". Tashkent: TDPU named after Nizomi, 2005[4]
5. O'Hoshimov, I. Yakubov. "ENGLISH TEACHING METHODOLOGY" (study guide) Tashkent: "Sharq" publishing house, 2003[5]

STATE TAX OF POLITICS MAIN DIRECTION MARKET RELATIONSHIPS
DECISION TO FIND DIRECTED SERIES SCIENTIFIC BASED ON TAXES
CURRENT REACH AND THAT'S IT THROUGH THERE IS TAX SYSTEM
FUNDAMENTALLY AGAIN ORGANIZE REACH

Xoliarova Muxlisabonu Abduraxmonovna
3rd stage student

Email: muxlisabonuxoliyarova@gmail.com

Ungboyeva Sevinch Kamoliddinova
1st stage student

Ziyayeva Nozima Israil qizi
1st stage student

Email: ziyoyeviskandar.98@gmail.com

Haydarov Azizbek Botir ugli
1st stage student

Email: haydarovazizbek1105@gmail.com

Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy
Students of the "Entrepreneurship and Management" faculty

Abstract: In this article In the tax policy strategy, the main directions and measures of tax-related economic relations intended for a certain longer period are expressed. This, in turn, is directly related to the scientifically based tax concept.

Key words: Tax policy, tax concept, tax policy in the context of the global financial and economic crisis, tax policy strategy, tax policy tactics, tax policy directions, world tax policy.

The achievement of independence of our republic required the formation of its own independent tax system. Based on this, since the first years of independence, reforms aimed at forming an independent tax system have been consistently implemented, and as a result of these reforms, a somewhat unique tax system has been formed in our republic. The formation of a unique tax system can be recognized as the result of tax policy. Based on the form of statehood of our republic, national taxes and local taxes and levies aimed at forming revenues of local budgets are applicable in our republic. The distribution of taxes between budgets is strengthened by the Tax Code of the Republic of Uzbekistan, according to which it is strictly determined that each type of tax applicable in the tax system of our republic falls into one or another budget. Also, in accordance with the decision of the Cabinet of Ministers, some national taxes may be fully attached to local budgets, or revenues from them may be distributed between republican and local budgets. This system has been effectively used in practice for several years to eliminate the deficit of local budgets.

At this point, it is necessary to pay special attention to the important procedures of taxation of legal entities. In the tax legislation of our republic, in addition to the general system of taxation, there are special procedures for taxation that provide for the payment of one tax instead of all existing taxes. This procedure is intended for:

- trade and catering establishments;
- small business entities using the simplified taxation system;
- enterprises producing agricultural goods;
- legal entities specializing in holding lotteries, totalizers and other games based on risk;
- legal entities engaged only in certain types of business activities (billiard rooms, short-term car storage facilities, children's gaming machines).

The uniqueness of the procedure for taxing legal entities should be recognized as an important feature of the tax system of our country. Because according to the tax legislation of our republic, today the important sectors in the economy of our country are being taxed according to a special order. Also, as important features of the tax system of our country, it is possible to mention the benefits provided to taxpayers. In particular, the benefits aimed at stimulating export activity, stimulating foreign investments, taking into account the social conditions of the population can be cited as their expression. In the economic literature, two directions are studied as the main directions of tax policy: tax policy for enterprises and organizations and tax policy for different social groups of the population.

In the first years of the independence of our republic, the main direction of the state tax policy was the introduction of a number of scientifically based taxes aimed at determining the market relations and thereby fundamentally reorganizing the existing tax system. The next direction of the tax policy focused on the organization of relevant institutions that implement tax relations in order to ensure effective implementation of the introduced taxes. In particular, at first, the General Tax Department was established under the Cabinet of Ministers, but by 1994, this department was transformed into the State Tax Committee and its regional divisions were established. It can be seen that at the first stage of the transition to a market economy, tax policy focused mainly on organizational aspects, that is, the introduction of taxes and the formation of relevant institutions that directly implement tax policy. One of the main features of the tax policy in this period is that taxes became more fiscally important, that is, more attention was paid to the formation of state budget revenues.

In the experience of world tax policy, great attention is paid to the following areas of taxation:

1) to create as much economic conditions as possible for enterprises and organizations adapted to different forms of ownership, to help them enter the market relations in every way;

2) to provide the state with the necessary financial resources for the fulfillment of social and necessary tasks of the state;

3) participation in the organization of new socio-economic factors in the conditions of the market economy, providing employment to the unemployed, helping the economically disadvantaged;

4) to seek and ensure the possibility of maintaining the standard of living of the population at the necessary level, periodically increasing the minimum non-taxable income. Taking into account the information of the "consumer basket".

Today, as the important directions of the tax policy of our republic, it is possible to mention the improvement of taxation of legal and individual incomes, ensuring the efficiency of indirect taxation, paying more attention to resource taxes, achieving the simplicity of the tax system, and optimizing state expenditures. In the process of improving the tax system in our republic, it is often emphasized that special attention should be paid to consistently reducing the tax burden on business entities. First of all, it is important to reduce the weight of direct taxes collected from their income. As a result of this, in exchange for the increase in the share of funds at the disposal of enterprises, it is possible to increase the amount of its working capital and maintain its optimal level, to modernize production, to make more investments in order to increase its efficiency, and to further stimulate the work of employees. will give.

The task of reducing tax rates and continuing the concept of gradual transition from a three-tiered system to a two-tiered system of personal income taxation is a priority for improving the taxation of individual incomes. The consistent reduction of the tax burden on direct taxes proves the effectiveness of the tax policy, as well as the trend of a steady decrease in their revenue relative to GDP. The priority in improving the tax system is focused on indirect taxation. Indirect taxes, being additional to goods, ultimately do not directly affect the financial situation of the producer and do not hinder the development of production. Resource taxes play an important role in the use of natural resources and preservation for future generations in a market economy, as a practical tool that ensures the efficient use of land, water and other natural resources. One of the important areas of improvement of the taxation system is regulation of the tax system, reduction of types of taxes, simplification of the calculation mechanism and reduction of payment periodicity. One of the most important tasks in the development of tax policy measures is the adequacy of tax revenues for the timely and

planned financing of public expenditures. This, in turn, requires the policy of reducing the tax burden to be combined with measures to optimize the expenditure part of the budget.

In conclusion, we can say that tax policy in our republic is developed and implemented by specially authorized bodies of the state. Each tax authority has special powers, and each of them uses these powers to effectively carry out their activities. All authorities, including the legislative, executive and judicial authorities, work together as competent bodies, and the State Tax Committee performs important tasks in the implementation of the tax policy. As mentioned above, tax policy is carried out by the state, that is, by its authorized bodies. If these competent bodies are considered from the point of view of the type of authority, they are divided into legislative, executive and judicial authorities. In some cases, there are opinions that the tax policy of the state is conducted by the State Tax Committee. In practice, tax policy is implemented in a complex manner as an integral part of the activities of all branches of state power: Legislative, Executive and judicial authorities.

References:

1. Karimov I. A. Banking system, money circulation, credit, investment and finance about sustainability. -T.: "Uzbekistan", 2011.
2. Vahobov A., Joraev A. Taxes and taxation. Textbook. –T: “East”, 2009.
3. Shamsutdinov F., Shamsutdinova Sh. Tax system of foreign countries. Textbook. -T.: "Science and Technology", 2011.
4. Joraev A., Tashmatov Sh., Abdurahmonov O. Taxes and taxation. Study guide. - T.: "NORMA", 2009.
5. Yoldoshev A. Taxation and taxation. Study guide. -T.: "NORM", 2007.
6. Sanakulova B. Taxation of small business and entrepreneurship. Study manual. - T.: "PUBLISHER", 2012.
7. Gadoev E. Indirect taxes: value added tax, excise tax. -T.: "NORMA", 2011.
8. Musagaliev A. Current issues of improving taxation of legal entities. T.: Tax Academy of the State Tax Committee of the Republic of Uzbekistan, 2010.
9. Tashmurodova B., Elmirzayev S. Corporate tax management. Study guide. -T.: "MUMTOZ SOZ", 2010.
10. Zavalishina I. Taxes: theory and practice. T.: "The world of economics and law", 2005.

MOLIYAVIY TERMINLARNING SHAKLLANISHI VA QO'LLANILISHI

Xoliyarova Muxlisabonu Abduraxmonovna
3-bosqich talabasi

Email: muxlisabonuxoliyarova@gmail.com

Ungboyeva Sevinch Kamoliddinova
1-bosqich talabasi

Ziyoyeva Nozima Isroil qizi
1-bosqich talabasi

Email: ziyoyeviskandar.98@gmail.com

Haydarov Azizbek Botir o'g'li
1-bosqich talabasi

Email: haydarovazizbek1105@gmail.com

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
“Tadbirkorlik va boshqaruv” fakulteti talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda chet tillarini o`rganishga bo`lgan e`tibor, iqtisodiy munosabatlarda chet tillarini bilishning zaruriyligi, iqtisodiy neologizmlarning qay tarzda qo`llanilishi haqida yoritilgan.

Kalit so`zlar: XXI asr, diplomatik iqtisodiy munosabatlar, termin, neologizmlar.

Abstract: This article focuses on the study of foreign languages in our country, the need to know foreign languages in economic relations, how to use economic neologisms.

Keywords: XXI century, diplomatic economic relations, terms, neologisms.

Аннотация. Данная статья посвящена изучению иностранных языков в нашей стране, необходимости знания иностранных языков в экономических отношениях, использованию экономических неологизмов.

Ключевые слова: XXI век, дипломатические экономические отношения, термины, неологизмы.

Bugungi kunda butun dunyoda fan-texnika rivojlanayotgan bir davrda albatta xorijiy tillarni o`rganishga bo`lgan e`tibor kundan kun ortmoqda. “ O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tartiblari to'g'risida ” O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bunga yaqqol misoldir. Hozirda chet tillarini bilish nafaqat filologlar uchun, balki barcha soha vakillari uchun juda ham zarur bo`lib kelmoqda. Qaysi sohada ish yurituvchi bo`lsangiz ham , albatta , aynan XXI asrda kamida 2-3tacha xorijiy tillarni bilish zamon talabi bo`lib kelmoqda.

Hozirgi O'zbekistonda ona tili bilan birga ingliz va rus tillarini bilish mutaxassislik sohasida katta yordam beradi va sohadagi yutuqlarni o'rganishni kengaytiradi. Ayniqsa, ba'zi bir holatlarda ya'ni bir davlat boshqa davlat bilan iqtisodiy shartnoma imzolayotganda yoki turli xil diplomatik munosabatlar, xalqaro aloqalarni o'rnatish paytida xorijiy tillarni biladigan soha vakillariga zarurat tug'iladi. Iqtisodiyot terminlarining o'zbek tilida qo'llanilishida quyidagi holatlarni kuzatish mumkin:

1. Ko'plab terminlar tilimiz imkoniyatlari asosida o'zbekchalashtirilgan. Bunda bir guruh terminlar o'zbek tilidagi tayyor muqobillari bilan berilmoqda, ma'lum qismi esa tarjima qilinib ishlatilmoqda, bir qismi esa o'zbek tili qonun-qoidalari asosida yasalmoqda. Masalan: auktsion-kimoshdi, makler-dallol, kommersant-tijoratchi, komissionie voznagrajdeniya-vositachilik haqi, ekonomika-iqtisodiyot, chek na predyavitelya-oq chek, shaxssiz chek, aktsioner-aktsiyador, biznesmen-bizneschi va hokazolar.

2. Yana bir usul dunyoning ko'pchilik mamlakatlarida ishlatilib kelinayotgan baynalmilal terminlarning o'zbek tiliga ham o'z holicha o'zlashtirilishidir. Bu o'rinda shuni ta'kidlamok zarurki, yangidan kirib kelayotgan terminlarning hammasiga ham o'zbekcha muqobilini topish qiyin. Shuning uchun ularning asosiy qismi dunyoning ko'pchilik mamlakatlari tillarida bir shaklda o'z asl holicha ishlatiladi va bu qo'llanish dunyo bizneschilari axborot almashinuvi uchun qulay. Masalan: korrupsiya, kredit ,eksport , grant ,auditor, avizo, valyuta, lizing, menejer, litsenziya , biznesmen,norezident. Quyida iqtisodiyot sohasida keng ishlatiladigan bir nechta terminlarni keltiramiz. Ularning ba'zilari o'zbekcha so'zlar bo'lsa, ba'zilari esa boshqa tillardan bevosita kirib kelib tilimizda qo'llanilmoqda.

AUKSION - (lat.auction) - "kimoshdi" savdosi, ochiq savdo qilish. Bu savdo xizmati mahsulotni eng yuqori narxga ko'targan xaridor sotib oladi.

BANK - yuridik va jismoniy shaxslarning vaqtiga qarab pul mablag'larini bir davolash yig'uvchi va uzluksiz aylanib turushini ta'minlovchi, korxonalariga va umuman pulga tekshirishga kredit, suda qilingan, tomonlar ishlash to'lovi va boshqa hisob-kitob ishlarida vositachilik qilib turuvchi, oltin vachet el valyutasi bilan bog'liq operatsiyalarni bajaruvchi kredit-moliya muassasi. B. pul qo'yuvchilarga ma'lumot foizini to'lash, qarz olganlardan davomiy foiz stavkasini undiradi va ana shu foizlar bo'yicha farq qiladigan bank foydasi mavjud.

Inkasso (ital. incasso) — xaridor hisobvarag'idan pul summasini olib, sotuvchi ixtiyoriga o'tkazish bo'yicha bank operatsiyalari. Mijozga xizmat ko'rsatish hisob-kitob hujjatlari asosida va xaridorning o'z topshirig'i bilan amalga oshiriladi ¹.

Inkassatsiya – tijorat banklari tomonidan mijozlarni naqd pulga bo'lgan talabini qondirish uchun naqd pul berish va naqd pul tushumiga ega bo'lgan korxonalar va

¹ O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

tashkilotlarning naqd pul tushumlarini qabul qilish (inkassatsiya) bilan bog'liq pul oqimi.

Innovatsiya - iqtisodiyotning texnika va texnologiyalar yangi avlodini yaratishni ta'minlaydigan bo'lagiga mablag'larni kiritish ².

Internet-banking - mijozga internet orqali masofaviy xizmat ko'rsatish. Qoidaga ko'ra, mijoz bank filialida foydalanishi mumkin bo'lgan bank xizmatlaridan internet orqali ham foydalanishi mumkin, jumladan, hisobvaraqlari bo'yicha ko'chirmalar, omonat hisobvarag'i ochish, filiallararo va banklararo pul o'tkazmalarini amalga oshirish va h.k.

Investor - foyda olish maqsadida investisiya faoliyati ob'ektlariga o'zining mablag'larini va (yoki) qarz mablag'larini yoxud jalb qilingan boshqa investisiya resurslarini investisiya qilishni amalga oshiruvchi investisiya faoliyati subyekti ³.

Ipoteka - garovga oluvchi kreditorning egaligiga o'tkazilmaydigan ko'chmas mulk (asosan, yer, bino-inshootlar) garov turi ⁴.

Kobeyjing karta - ikkita to'lov tizimining qo'shma kartasi.

Konsalting - xo'jalik yurituvchi subyektlarga ekspert, texnik va iqtisodiy faoliyat sohasida maslahat berish faoliyatidir. Konsalting tashkilotlari hududiy, sohaviy va boshqa prinsiplarga oid mutaxassislariga ega bo'lishi mumkin.

Konvertatsiya - valyuta bozorida xorijiy valyutani xarid qilish va sotish operatsiyalari ⁵.

Korporativ moliya (tashkilot moliyasi) - tashkilot faoliyatini moliyaviy ta'minlash uchun xizmat qiladi ⁶.

Korrespondent hisobvaraqa - Markaziy bank bo'linmalarida kredit tashkilotlarining ochilgan hisobvaraqlari ⁷.

Kotirovka - milliy valyutaning xorijiy valyutaga nisbatan tez o'zgaruvchan narxi ⁸.

Kredit - qaytarishlilik sharti bilan (foiz to'lovlari bilan birgalikda) mahsulot yoki pul ko'rinishidagi qarz/ssuda; qarzdor va kreditor o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni belgilaydi ⁹.

² Qonunlar: O'zR 09.12.2014 y. O'RQ-380-son «Investitsiya faoliyati to'g'risida»gi Qonuni, 4-modda

³ Qonunlar: O'zR 25.12.2019 y. O'RQ-598-son «Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida»gi Qonuni, 3-modda

⁴ Qonunlar: O'zR 04.10.2006 y. O'RQ-58-son "Ipoteka to'g'risida»gi Qonuni

⁵ Qonunlar: O'zR VM 10.07.2001 y. 294-son "Birjadan tashqari valyuta bozori faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida", 1 bo'lim

⁶ Qonunlar: Кодекс этики профессиональных бухгалтеров (Принят Советом Национальной Ассоциации бухгалтеров и аудиторов 19 марта 2010 года), п.290.204

⁷ Qonunlar: O'zbekiston Respublikasi Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi hisobvaraqlari rejasi (AV 13.08.2004 y., 773-17-son) 2-bob

⁸ Qonunlar: Birja kotirovkalari (kimoshdi savdolari) o'rtacha narxlarini belgilash tartibi to'g'risidagi Nizom (AV 14.10.2009 y. 2017-son)

⁹ Qonunlar: O'zR Fuqarolik kodeksi, 2-paragraf

Kross-kurs - bir valyutaning ikkinchi valyutaga bo'lgan kursi orqali uchinchi valyutaning kursini aniqlash natijasi ¹⁰.

Kvitansiya - pul mablag'lari, hujjatlar va boshqa qimmatliklarni bank kassasiga qabul qilinganligi to'g'risidagi yozma hujjat¹¹.

Libor - London banklararo kredit bozorida taqdim etilgan qisqa muddatli kreditlar (3-6 oy muddatga) uchun mo'ljallangan foiz stavkasi. Jahon moliya bozorida qisqa muddatli foiz stavkalari uchun mezon sifatida xizmat qilib, LIBOR yirik xalqaro moliya tashkilotlari tomonidan ajratilgan ta'minlanmagan kreditlar uchun o'rtacha stavka sifatida olinadi.

Lisenziya - lisenziyalovchi organ tomonidan yuridik yoki jismoniy shaxsga berilgan, lisenziya talablari va shartlariga so'zsiz rioya etilgani holda faoliyatning lisenziyalanayotgan turini amalga oshirish uchun ruxsatnoma (huquq) ¹².

Lizing (moliyaviy ijara) - moliyaviy ijaraning alohida turi bo'lib, unda lizing beruvchi (birinchi taraf) lizing oluvchining (ikkinchi taraf) topshirig'iga binoan sotuvchidan (uchinchi taraf) lizing shartnomasida shartlashilgan mol-mulkni (lizing ob'ektini) mulk qilib oladi va uni lizing oluvchiga shu shartnomada belgilangan shartlarda haq evaziga egalik qilish va foydalanish uchun o'n ikki oydan ortiq muddatga beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tishim mumkinki, Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti mexanizmlarining takomillashuvi natijasida xususiy mulkchilikning barcha shakllari rivojlanib, tadbirkorlik faoliyatiga keng yo'l ochilmoqda, natjada chet davlatlar bilan oldi-sotdi ya'ni export-import ishlari amalga oshirilmoqda bu borada esa chet tilini bilish juda muhim, xususan iqtisodiy neologizmlarni tushunish har birimizga kerak. Bu borada Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A.Karimovning nutqini esga olaylik: "Mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga jahon andozalari darajasi bilim olgan zakovatli, har tomonlama barkamol, dunyoqarashi keng milliy kadrlarni tayyorlashda chet tilining xizmati katta".

Ma'lumki har qanday jamiyatda iqtisodiyot muhim rol o'ynaydi. Shu sababli iqtisodiyotga tegishli so'z va terminlar aniq, lo'nda va mantiqan asoslangan bo'lmog'i lozim. Fan va texnikaning shiddat bilan rivojlanishi iqtisodiyot sohasiga ham o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi, buning natijasida yana bir qancha iqtisodiyot sohasida yangi neologizmlarni yuzaga kelishiga olib keladi .

¹⁰ Qonunlar: O'zbekiston Respublikasi banklari tomonidan valyutaviy svop operatsiyalari amalga oshirish tartibi to'g'risida Nizom, 1-ilova, 1-band

¹¹ Qonunlar: Tijorat banklarida kassa ishini tashkil etish naqd pul va boshqa qimmatliklarni inkassatsiya qilishga doir Yo'riqnomasi, (AV 23.01.2019 y., 3028-1-son) 2-ilova

¹² Qonunlar: O'zR 25.05.2000 y.71-II-son "Faoliyatning ayrim turlarini litsenziyalash to'g'risida"gi qonuni, 1-bo'lim, 3-modda

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Qonunlar: O'zR Prezidentining 08.01.2019 y . PF-5614-sonli , Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va iqtisodiy siyosat samaradorligini oshirishni qo'shimcha chora tadbirlari to'g'risidagi farmoni.
2. Qonunlar: Tijorat banklari tomonidan bank karatalarini chiqarish va ularni O'zbekiston Respublikasida muomalada bo'lish tartibi to'g'risidagi Nizom (AV 30.04.2004y. 1344-son
3. Qonunlar: O'zR VMning 02.06.2016 y. 185-sonli "elektron tijoratda bitimlarni amalga oshirish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori,
4. Qonunlar: O'zbekiston Respublikasi banklarida deposit operatsiyalarini amalga oshirish tartibi to'g'risidagi yo'riqnama (AV 26.08.2015y. 2711-son), 1-bob
5. Qonunlar: O'zR 01.11.2019 y. O'RQ-578-son «To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida»gi Qonuni,
6. Qonunlar: O'zR 11.12.2003y . 562-II-sonli "Elektron raqamli imzo to'g'risida"gi Qonuni,
7. Qonunlar: O'zR VMning 02.06.2016 y. 185-sonli "Elektron tijoratda bitimlarni amalga oshirish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori,
8. Qonunlar: O'zR MBning 19.02.2001 y., 1010-sonli "O'zbekiston Respublikasi banklari o'rtasida elektron to'lovlar tizimi bo'yicha hisob-kitoblar yuritish to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori ,

SUG'URTA KOMPANIYASI DAROMADLARI VA UNI AMALGA OSHIRISH YO'LLARI

Xoliyarova Muxlisabonu Abduraxmonovna
3-bosqich talabasi

Email: muxlisabonuxoliyarova@gmail.com

Ungboyeva Sevinch Kamoliddinova
1-bosqich talabasi

Ziyoyeva Nozima Isroil qizi
1-bosqich talabasi

Email: ziyoyeviskandar.98@gmail.com

Haydarov Azizbek Botir o'g'li
1-bosqich talabasi

Email: haydarovazizbek1105@gmail.com

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
"Tadbirkorlik va boshqaruv" fakulteti talabalari

Anotatsiya : Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi hududidagi sug'urta kompaniyalarining faoliyati hamda ularning daromadlari haqida ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Sug'urta , sug'urta kompaniyalari, sug'urta bozori , sug'urta faoliyati, litsenziya, hayot sug'urtasi , yuridik shaxs, aksiyadorlik jamiyati, sug'urta agentligi, sug'urta operatsiyalari.

Аннотация: В данной статье представлена информация о деятельности страховых компаний на территории Республики Узбекистан и их доходах.

Ключевые слова: Страхование, страховые организации, страховой рынок, страховая деятельность, лицензия, страхование жизни, юридическое лицо, акционерное общество, страховое агентство, страховая деятельность.

Abstract: This article provides information about the activities of insurance campaigns in the territory of the Republic of Uzbekistan and their income.

Key words: Insurance, insurance companies, insurance market, insurance activity, license, life insurance, legal entity, joint-stock company, insurance agency, insurance operations

Sug'urta kompaniyasi - sugurta faoliyatini amalga oshirishga ixtisoslashgan yuridik shaxs, sug'urta xizmatlari bozori professional ishtirokchisi. O'zbekiston Respublikasi da Sug'urta kompaniyasi belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida davlat ro'yxatidan o'tganidan keyin yuridik shaxs makrmini oladi va O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligidan sug'urta faoliyatini amalga oshirish huquqini beruvchi litsenziya olganidan so'nggina sug'urta faoliyatini amalga oshiradi. Sug'urta kompaniyalariga hayot sug'urtasi va hayot sug'urtasidan tashqari umumiy

sug'urta turlarini o'tkazish uchun litsenziya alohidaalohida beriladi. Hayot sug'urtasini amalga oshirish huquqini beruvchi litsenziyani olgan Sug'urta kompaniyasi ushbu sug'urta turidan tashqari boshqa umumiy sug'urta turlari bilan shug'ullanishi mumkin emas yoki aksincha.

Sug'urta kompaniyasi turli mulk shakllarida faoliyat ko'rsatishlari mumkin. O'zbekiston sug'urta bozorida ochiq aksiyadorlik jamiyati shaklida faoliyat yuritayotgan sug'urta kompaniyalari ko'pchilikni tashkil etadi. Ular tarkibida eng yirik "O'zagrosug'urta" davlataksiyadorlik Sug'urta kompaniyasi va "Kafolot" sug'urta kompaniyasi, "Madad" sug'urta agentligi va "ALSKOM" ochiq aksiyadorlik Sug'urta kompaniyasi, "Osiyo temir yo'l" Sug'urta kompaniyasi va boshqa bor.

№	Litsenziya	Berilgan sana	Tashkilot nomi	STIR raqami	Pochta manzili	Telefon va veb-sayt	Soha	Holati
1	№ 050411 (SF 00045)	25.11.2022	"ISHONCH SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ QK	201 929 119	Toshkent, Mirobod tumani, Oybek MFY, Amir Temur shox ko'chasi	71-238-69-55 www.ishonch-msk.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
2	№ 049696 (SF 00010)	22.11.2022	"KAPITAL SUG'URTA" AJ	200 638 670	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Maxatma Gandi ko'chasi 44-uy	71-200-11-00 www.kapitalsugurta.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
3	№ 041891 (SF 00211)	06.10.2022	"ALSKOM SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	201 941 144	Toshkent, Yunusobod tumani, Amir Temur ko'chasi 109-uy	78-147-11-00 71-230-58-48 www.alskom.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
4	№ 035528 (SF 00229)	17.08.2022	"INGO-UZBEKISTAN SUG'URTA" AJ	205 349 283	Toshkent, Yunusobod tumani, Minor MFY, Sh.Rashidov ko'chasi, 99a	78-150-99-99 www.ingo.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
5	№ 033214 (SF 00056)	25.07.2022	"TRUST-INSURANCE" AJ	307 184 423	Toshkent, Mirobod tumani, Mironshox 6-tor ko'chasi	71-255-66-00 www.trustinsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
6	№ 033072 (SF 00055)	22.07.2022	"OMAD SUG'URTA" AJ	306 514 613	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Hamid Olimjon maydoni 13a-uy	95-341-71-71 www.omadsugurta.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
7	№ 031932 (SF 00210)	07.07.2022	"UNIVERSAL SUG'URTA" AJ	200 811 765	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Buyuk Ipak yo'li ko'chasi, 218-220	71-266-90-16 www.uns.uz	Umumiy sug'urta	Amalda

№	Litsenziya	Berilgan sana	Tashkilot nomi	STIR raqami	Pochta manzili	Telefon va veb-sayt	Soha	Holati
8	№ 031334 (SF 00052)	30.06.2022	"TEMIRYO'L SUG'URTA" AJ	203 996 028	Toshkent, Yunusobod tumani, Buyuk Turon MFY, Oloy bozori tupik, 64-uy	71-236-49-02 www.tys.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
9	№ 031333 (SF 00059)	30.06.2022	"EUROASIA INSURANCE" AJ QK	202 723 160	Toshkent, Yunusobod tumani, Buyuk Turon MFY, A.Qodiriy ko'chasi 3a-uy	78-150-26-82 www.eai.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
10	SF 00058	18.03.2022	"INSON" AJ ST	207 078 596	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Navoiy ko'chasi 31-uy	71-244-17-37 www.insuranceon.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
11	SF 00057	28.02.2022	"UNIPOLIS" AJ ST	201 589 029	Toshkent, Mirobod tumani, Avliyo ota ko'chasi 9-uy	71-252-22-24 www.unipolis.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
12	SF 00054	25.02.2022	"XALQ SUG'URTA" AJ	207 119 228	Toshkent, Yakkasaroy tumani, Shota Rustaveli ko'chasi 9-uy	71-202-19-66 www.xalqsugurta.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
13	SF 00053	25.02.2022	"GARANT INSURANCE GROUP" AJ	206 925 452	Toshkent, Yunusobod tumani, Matbuotchilar ko'chasi 17-uy	71-249-02-77 www.garantinsurance.uz	Umumiy sug'urta	Bekor qilingan
14	SF 00051	25.02.2022	"PERFECT INSURANCE" AJ ST	306 464 351	Toshkent, Yakkasaroy tumani, Usmon Nosir ko'chasi 53b-uy	78-150-50-55 www.perfectins.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
15	SF 00049	25.02.2022	"ARIA SUG'URTA TASHKILOTI" AJ	306 880 698	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Navoiy ko'chasi 39-uy	71-202-88-88 www.ariainsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
16	SF 00048	25.02.2022	"SHARQ-SUG'URTA" AJ	306 304 731	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Bog' 2-tor ko'chasi 2-uy, 1-xona	55-503-55-00 www.sharqsugurta.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
17	SF 00047	25.02.2022	"ASKO-VOSTOK" AJ QK ST	200 811 568	Toshkent, Yakkasaroy tumani, Muqanna 1-berk ko'chasi, 2-uy	71-205-08-08 www.askovostok.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
18	SF 00043	25.02.2022	"ASIA INSURANCE SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	205 613 819	Toshkent, Mirobod tumani, Said Baraka ko'chasi, 34a-uy	71-233-11-11 www.asiainsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda

№	Litsenziya	Berilgan sana	Tashkilot nomi	STIR raqami	Pochta manzili	Telefon va veb-sayt	Soha	Holati
19	SF 00042	25.02.2022	"IMKON SUG'URTA" AJ	306 317 501	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Mustaqillik shox ko'chasi 17-uy	78-150-48-74 www.imkonsugurta.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
20	SF 00041	25.02.2022	"HAMKOR SUG'URTA" AJ	207 009 443	Toshkent, Chilonzor tumani, Bunyodkor shox ko'chasi 7b-uy	55-502-09-01 www.hs.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
21	SF 00039	25.02.2022	"SEMURG SUG'URTA" AJ QK	307 281 137	Toshkent, Yashnobod tumani, S.Azimov ko'chasi, To'ytepa MFY, 50-uy	71-205-11-55 www.semurginsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
22	SF 00038	25.02.2022	"KAFIL SUG'URTA" AJ	205 091 876	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Mustaqillik shox ko'chasi, 59-uy	71-237-33-26 www.kafil.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
23	SF 00037	25.02.2022	"MY-INSURANCE" AJ ST	207 002 342	Toshkent, Mirobod tumani, Mirobod ko'chasi, Mirobod MFY, 95-uy	71-205-19-19 www.myinsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
24	SF 00035	25.02.2022	"GLOBAL INSURANCE GROUP" AJ ST	206 957 112	Toshkent, Olmazor tumani, Chimboy ko'chasi 116-uy	71-246-35-11 www.gig.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
25	SF 00034	25.02.2022	"DD GENERAL INSURANCE" AJ ST	207 121 875	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Navoiy ko'chasi 27-uy	71-231-20-02 www.ddgi.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
26	SF 00033	22.02.2022	"IMPEX-INSURANCE" AJ	308 446 198	Toshkent, Yunusobod tumani, Kichik xalqa yo'li ko'chasi 38a-uy	71-207-58-00 www.impex-insurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
27	SF 00032	22.02.2022	"ALFA INVEST SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	204 628 206	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Labzak ko'chasi 10-uy	71-120-68-00 www.alfainvest.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
28	SF 00031	22.02.2022	"AZIMUTH INSURANCE COMPANY" AJ XK ST	308 143 734	Toshkent, Yashnobod tumani, Elbek ko'chasi 14-uy	97-781-00-13 www.aicuz.com	Umumiy sug'urta	Amalda
29	SF 00030	18.02.2022	"APEX INSURANCE" AJ	305 684 696	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Buyuk	71-203-08-08 www.apexinsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda

№	Litsenziya	Berilgan sana	Tashkilot nomi	STIR raqami	Pochta manzili	Telefon va veb-sayt	Soha	Holati
					ipak yo'li ko'chasi 154a-uy			
30	SF 00028	11.02.2022	"GROSS SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	207 135 501	Toshkent, Yunusobod tumani, Amir Temur 1-tor ko'chasi, 6-uy	71-232-23-04 www.gross.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
31	SF 00027	04.02.2022	"SQB INSURANCE" SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	305 880 294	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Mustaqillik shox ko'chasi 5-uy	71-202-55-05 www.psbinsurance.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
32	SF 00006	11.12.2020	"O'ZBEKINVEST eksport-import sug'urta kompaniyasi" AJ	201 222 058	Toshkent, Chilonzor tumani, Cho'pon ota ko'chasi 6-uy	71-235-78-01 www.uzbekinvest.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
33	SF 00228	19.04.2018	"O'ZAGROSUG'URTA" AJ	201 042 345	Toshkent, Chilonzor tumani, Chilonzor 19-mavze 61/2-uy	71-216-05-00 www.agros.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
34	SF 00222	11.12.2017	"KAFOLAT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	202 288 236	Toshkent, Mirobod tumani, Amir Temur shox ko'chasi 13a-uy	71-202-88-22 www.kafolat.uz	Umumiy sug'urta	Amalda
35	№ 039897 (SF 00050)	22.09.2022	"O'ZBEKINVEST HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	204 756 174	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Chaqar MFY, Qoratosh mavzesi, 18 (kottedj)-uy	71-207-47-74 71-231-20-03 www.uzhayot.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda
36	№ 030526 (SF 00024)	21.06.2022	"AGROS HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	304 310 039	Toshkent, Shayxontoxur tumani, Labzak massivi 33-uy	71-200-04-40 www.agroshayot.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda
37	SF 00046	25.02.2022	"FAROVON SUG'URTA" AJ	305 472 880	Toshkent, Yunusobod tumani, Amir Temur ko'chasi 109-uy	78-147-11-00 www.farovonsugurta.uz	Hayotni sug'urta qilish	6 oyga to'xtatilgan
38	SF 00040	25.02.2022	"APEX LIFE INSURANCE" AJ	306 416 877	Toshkent, Mirzo Ulug'bek tumani, Buyuk ipak yo'li ko'chasi, 154a-uy	71-209-77-66 www.apexlife.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda
39	SF 00036	25.02.2022	"ALFA LIFE INSURANCE" AJ	206 999 488	Toshkent, Yashnobod tumani, S.Azimov ko'chasi, To'ytepa MFY	78-120-01-27 www.alfalife.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda

№	Litsenziya	Berilgan sana	Tashkilot nomi	STIR raqami	Pochta manzili	Telefon va veb-sayt	Soha	Holati
40	SF 00029	15.02.2022	"NEW LIFE SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	302 954 662	Toshkent, Mirobod tumani, Amir Temur shox ko'chasi 47-uy	71-203-99-77 www.nli.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda
41	SF 00026	21.01.2022	"KAFOLAT HAYOT INSURANCE" AJ	305 655 099	Toshkent, Mirobod tumani, Amir Temur shox ko'chasi 13a-uy	71-202-88-28 www.kafolathayot.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda
42	SF 00018	01.07.2021	"EUROASIA LIFE INSURANCE" AJ	305 752 406	Toshkent, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko'chasi 42/1-uy	71-267-59-95 www.euroasialife.uz	Hayotni sug'urta qilish	Amalda

Ma'lumotlar 2022-yil 1-dekabr sanasiga dolzarb

Sug'urta tashkiloti hayotni sug'urta qilish borasida tuzilgan har bir shartnomada turli darajadagi sug'urta tarifini qo'llashi yoki daromadlilik me'yorini har bir shartnoma bo'yicha mustaqil ravishda hisoblab chiqishi va belgilashi mumkin. Hayotni sug'urta qilish klasslari bo'yicha daromadlilik me'yorlari qat'iy belgilangan bo'lishi, uning tarif stavkalariga o'zgarishlar kiritish esa, davlatning vakolatli organi bilan kelishilgan holda amalga oshirilishi lozim. Sug'urta tashkilotlarida asosiy daromad va xarajatlar hisobi o'ziga xosligi bilan farq qiladi. Sug'urtani amalga oshirish, qonunchilikda man etilmagan boshqa faoliyat bilan shug'ullanish natijasida hisob raqamiga kelib tushgan pul mablag'larining jami uning daromadi hisoblanadi. Sug'urta tashkiloti daromadlarini guruhlashning turli variantlari mavjud. Ular ichida manbalarga ko'ra, olingan daromadlarni uch guruhga bo'lishga asoslangan variant keng qo'llaniladi.

a) sug'urta faoliyatidan olingan daromadlar. Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirishdan olingan daromadlar sug'urtachi daromadlarining asosiy manbai hisoblanadi. Bu daromadlarning asosiy qismi sug'urta shartnomalari bo'yicha undirilgan mukofotlar hisobiga shakllantiriladi. Sug'urta tashkilotining mukofot tushumlari hajmiga sug'urta majburiyatlari portfelining tarkibi va tuzilishi, tarif siyosati, marketing strategiyasi hamda boshqa qator omillar o'zaro bog'liqlikda ta'sir etadi. Sug'urta tashkilotining yana bir daromad manbai qayta sug'urta tizimida qatnashish orqali mukofotlar ulushini undirishdir. Bu ulushning qanday kattalikda bo'lishi qayta sug'urtalashning rivojlanganlik darajasi, unga bo'lgan talab, qayta sug'urtalovchilarning kasbiy yetukligi kabi omillar hamda birlamchi sug'urta bozori ko'lami, sug'urta risklarining hajmi kabilarning ta'siriga bog'liqlikda kechadi. Sug'urta tashkiloti qayta sug'urtalashni amalga oshirish huquqiga ega bo'lsa, u

sug'urta hodisasi yuz berganda shartnoma shartlariga binoan qayta sug'urtalashga o'tkazilgan risklar bo'yicha zarar qoplamasidagi ulushini ham undirib oladi. Sug'urta tashkiloti vositachilik vazifasini ham bajarishi mumkin.

B) investitsiya joylashtiriluvdan olingan daromadlar. Sug'urta tashkilotining ushbu faoliyati to'g'ridan-to'g'ri sug'urta faoliyati bilan bog'liq emas. Sug'urtachining investitsiya joylashtirish imkoniyati sug'urta mukofotlari hisobidan yuzaga keladi. Odatda, sug'urta mukofotlari ma'lum vaqt oralig'ida sug'urtachi ixtiyorida bo'lishi davrida amaldagi me'yoriy qoidalarga asoslanib, daromad aktivlariga joylashtirilishi unga investitsiya daromadlarini keltiradi. Investitsiya imkoniyatlari bo'yicha uzoq muddatga hayotni sug'urtalash zaxiralari ko'proq manfaatlidir.

Sug'urta tashkilotining investitsiya faoliyatidan oladigan daromatlari tarkibi:

-bank jamg'armalari [foizlari](#);

- aksiyalardan dividend foizlari;

- qimmatli qog'ozlardan daromadlar;

-ko'chmas mulkdan olingan daromadlar kabilardan iborat bo'ladi.

V) sug'urta tashkilotining boshqa daromatlari. Sug'urtachi sug'urta operatsiyalarini amalga oshirishi va investitsiya joylashtiriluvdan tashqari boshqa faoliyatdan ham daromad olishi mumkin. Bunday daromadning manbalari:

- depo mukofotlar hisobiga o'tkazilgan foiz summolari;

- regress tartibida olingan summalar;

- asosiy fondlar, moddiy boyliklar va boshqa aktivlarni sotishdan olingan foyda;

- ijarachilik faoliyatidan olingan daromadlar;

- sug'urta zaxiralarning qaytim summolari;

- o'qitish, maslahat ishlarini olib borish bo'yicha undirilgan to'lovlar hisoblanadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki Sug'urta kompaniyalarining daromatlari har xil faoliyalaridan kelib tushishi mumkin. Masalan: investitsiya faoliyatidan, sug'urta operatsiyalaridan. Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirishdan olingan daromadlar sug'urtachi daromadlarining asosiy manbai hisoblanadi. Masalan, ishlab chiqilgan marketing strategiyasini unga mos bo'lgan tarif siyosatisiz amalga oshirib bo'lmaydi, o'z navbatida, muvaffaqiyatli amalga oshirilgan marketing strategiyasi sug'urta portfeli balanslashuvini ta'minlaydi va aksincha. Sug'urta tashkilotining mukofot tushumlariga bozor kon'yunkturasi, inflyatsiya sur'ati, me'yoriy qonunchilik bazasi, amaldagi soliqqa tortish tizimi, sug'urta bozorining monopollashganlik darajasi, kredit foizi dinamikasi, mamlakatdagi ijtimoiy himoyaning holati va boshqa qator omillar ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Yuqorida sanab o'tilgan omillar ta'sirining qandayligidan qat'iy nazar amaliyotda sug'urta tashkilotining mukofot tushumlari oqimi ortishi yoki kamayishi hodisasi kuzatiladi. O'zaro kelishuv shartnomasiga muvofiq sug'urta tashkiloti sug'urta riskining ma'lum ulushi bo'yicha maspuliyatni o'z zimmasiga oladi. Bu jarayonda u sug'urta

operatsiyalarini birgalikda sug'urtalash mexanizmi orqali sug'urta mukofotining mos bo'lgan qismi o'z hisobiga o'tkazilishidan ham daromad olishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Абдурахмонов И.Х. Суғурта назарияси ва амалиёти. 2017.
2. Ochilov I. Sug'urta hisobi. Kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma / I.Ochilov, D.Sultonov; O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi markazi. –T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2010, -224 b. Sultonov D.
3. O'zbekiston Respublikasining «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi Qonuni. // Xalq so'zi, 2002-yil 28-may.
4. O'zbekiston Respublikasi «Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi Qonuni.1996-yil 30-avgust.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 3022-sonli “Sug'urta bozorini rivojlantirish va yanada erkinlashtirish chora tadbirlari to'g'risida” gi Qarori.2002-yil 1-fevral.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 413-sonli “Sug'urta xizmatlari bozorini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida” gi qarori. 2002-yil 27-noyabr.
7. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan 2009-yilning 19-martidagi 37-son bilan tasdiqlangan va O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2009-yil 20-aprelda 1945-son bilan ro'yxatga olingan “Sug'urtalovchilarning moliyaviy hisobot shakllarini va ularni to'ldirish bo'yicha Qoidalarni tasdiqlash to'g'risida”gi buyrug'i.
8. 2008-yil 5-mayda 1813-son bilan O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligidan ro'yxatdan o'tgan “Sug'urtalovchilar moliyaviy-xo'jalik faoliyatining buxgalteriya hisobi Schyotlar rejasi”.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING ASOSIY HARAKAT MASHQLARI

*Nargiza Mo‘minova Sabitdjanovna
MTTDMQTMOI PhD katta o‘qituvchisi,
Abdulazizova Madina Abdukaxxor qizi
2 kurs magistranti*

Glossari: Ushbu uslubiy makolada maktabgacha ta’lim tashkilotlari jismoniy tarbiya instruktorlari. Uslubiy qo‘llanmada jismoniy tarbiyaning maqsadi, vazifalari va umumiy prinsiplari keltirilgan. Jismoniy tarbiyaning sog‘lomlashtirishga yo‘naltirilganlik tamoyili, tashqi muhit omillarining jismoniy tarbiya vositasi sifatidagi ahamiyati ochib berilgan

Глоссарий: в данной методической статье дошкольные образовательные организации инструкторы по физической культуре. В методическом пособии изложены цели, задачи и общие принципы физического воспитания. Раскрыт принцип оздоровительной направленности физического воспитания, значение факторов внешней среды как средства физического воспитания

Glossary: in this methodological article, preschool educational organizations are physical education instructors. The methodological manual sets out the goals, objectives and general principles of physical education. The principle of health-improving orientation of physical education, the importance of environmental factors as a means of physical education is revealed

Tayanch iboralar: yetuk, barkamol, o‘yin, mashg‘ulot, didaktik, harakat.

Nafas mashqlari, yurish turlari va sakrashlar, oyoq va qorin mushaklarini, gavda va umurtqani, oyoq va tovon bo‘g‘inlari mushaklarini tarbiyalashga qaratilgan mashqlar, chaqqonlik va jasurlik hamda muvozanat sifatlarini rivojlantiruvchi mashqlar, quvnoq bolalarning harakatli o‘yinlari.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy harakat turlarini rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlari mavjud. O‘rgatishning ushbu bosqichida harakat malakalari va ko‘nikmalari ko‘lamining kengayishi, jismoniy fazilatlar (tezlik, chidamlilik, tezkorlik va boshqalar)ning rivojlanishi bilan bog‘liq holda ham mashqlarni yaxlit, ham harakat texnikasi elementlarini alohida-alohida muvaffaqiyatliroq o‘zlashtirish imkoniyati yuzaga keladi.

Besh-olti yoshli bolalarda o‘z oldilariga qo‘yilgan vazifalarni ongli tushunib yetish, vaziyatni baholash, o‘z harakatlarini boshqara bilishga muayyan tayyorgarlik bo‘ladi, shuning uchun, og‘zaki ko‘rsatma berish va tushuntirish yordamida

maktabgacha yoshdagi bolalarning harakat faoliyatida mustahkam bilim va ko'nikma shakllantirish mumkin bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim muassaslari uchun yaratilgan ta'lim-tarbiya dasturi, Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan Davlat talbalariga muvofiq barcha guruhda bolalar yurish, yugurish, muvozanat saqlash, sakrash, uloqtirish, tirmashib chiqishga o'rganib, uni takomillashtirib boradilar, sport o'yinlari: bastketbol, futbol, sport elementlari va hokazolarni egallaydilar.

Yurish va yugurish mashqlari. Yurish va yugurish mashqlarining vazifasi qo'l va oyoqlar harakatlanayotganda muvozanat yaxshi saqlagan holda yengil, erkin harakatlar qilishni o'rgatishdir. Bolalar katta maktabgacha yoshda bir yo'nalishda hamda bir me'yorda yurish va yugurish ko'nikmasini egallay biladilar.

Bolalar olti yoshga yetganda yugurishda uchish holatini egallab olgan bo'ladilar. Yurish va yugurishni takomillashtirish uchun oldingi guruhlarda egallangan harakat malakalari asosida turli mashqlarni asta-sekin murakkablashtirib borishdan foydalaniladi.

Tarbiyachi katta guruhda yurish va yugurishni navbatma-navbat o'rgatib boradi, bunda topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirib boradi hamda bajarilayotgan mashqning texnikasiga talablar qo'yadi.

Masalan, tizzalarni baland ko'tarib yurish mashqini o'zlashtirib olishni anchagina qiyin desa bo'ladi. Yurishning ushbu ko'rinishida qadamlar qisqa harakatlar aniq, avvaliga oyoqning oldingi qismi uchi, so'ngra oyoq to'liq qo'yiladi. Tizzalarni baland ko'tarib yugurishda tizzadan bukilgan oyoq to'g'ri burchak darajasiga ko'tariladi va yerga yumshoq qo'yiladi, ammo oyoq uchi shahdam harakat bilan qo'yiladi.

Keng erkin qadam bilan yurish va yugurish, harakat bir oz sekinlatilishi bilan harakterlanadi. Bunda qo'l va oyoq odatdagidek o'zaro muvofik, harakat qilib oldin oyoq to'voni qo'yilib, uchiga o'tiladi.

Tezkorlik sifatlarini rivojlantirish uchun tezlik bilan yugurish (20 m masofaga) taklif kilinsa, chaqqonlik va harakat muvofiqligini rivojlantirish uchun mokisimon yugurish beriladi va, nihoyat, chidamlilikni rivojlantirish uchun belgilangan masofaga sekin va o'rtacha sur'atda 2.5 daqiqa davomida muntazam yugurish qo'llaniladi.

Sakrash mashqlari. Katta maktabgacha yoshida sakrashga oid mashqlar anchagina ko'payadi. Yerdan anchagina kuchli itarilish, ko'lni shiddat bilan silkish, yuqoriga, uzunlikka va hokazolarga sakrashni bajarishning barcha bosqichlarida juda yaxshi harakat muvofiqligi kuzatiladi.

Katta guruh bolalari beriladigan yuklamalarni bemalol uddalaydilar, bu o'rinda mashqlar miqdorini ham oshirish mumkin, biroq mashqlarning bajarilish sifatiga e'tiborni ko'proq qaratish lozim. Joyida turib yoki oldinga siljib ikki oyoqda sakrashni

takrorlash bilan birga yugurib kelib uzunlikka va balandlikka sakrash, kalta arg'amchadan joyida turib uzunlikka sakrash ham o'rgatilib boriladi.

Uloqtirish mashqlari. Olti yoshga qadam qo'ygan bolalar harakatlarni tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar, bu ularning turli topshiriqlarni o'zlashtirib olishlariga yordam beradi: nishonga aniq tekkiza oladi, qo'lini shiddat bilan harakatlantirib, to'g'ri dastlabki holatni egallab, to'pni uzoqqa ota oladi. To'p tashlab berishda, to'pni olish va ilib olishda fazoda va vaqtda tashlab bera oladilar, uchib kelayotgan to'pga tomon gavda holatini o'zgartirib, qo'llarini cho'za oladilar, bular harakatlar muvofiqlashuvining anchagina takomillashganidan dalolat beradi.

Muvozanatni saqlash mashqlari. Ma'lumki muvozanat (uni saqlab turish va tutib turishga intilish) har qanday harakatlar uchun doimiy va zarur komponent bo'lib hisoblanadi. Katta maktabgacha yoshda muvozanat saqlashni turli tuman mashqlar vositasida takomillashtirib borish davom ettiriladi.

Muvozanat saqlash funksiyasining kechiqishi yoki yetarli rivojlanmasligi harakat aniqligiga, sur'atiga, me'yoriga ta'sir ko'rsatadi. Ular natijalarining yaxshilanishi 5-6 yoshli bolalarda mushak tonusi muvofiqligining yetarli darajada yaxshi rivojlanishi bilan bog'liq bo'ladi.

Katta guruhlarda muvozanat mashqlarini tayanchni toraytirilgan va

kengaytirilgan holatda bajarish taklif etiladi. Bunda topshiriqlar turli narsalar bilan bajariladi. Muvozanatni saqlashni rivojlantirish mashqlarining barchasi bolalardan diqqatni bir joyga to'plashni, diqqat- e'tiborni, irodaviy zo'r berishni talab qiladi; shuning uchun mashqlarni o'rtacha va sekin sur'atda tarbiyachining kuzatuvi ostida o'tkazish va zarur hollarda ayrim bolalarga yordam berish hamda ularni asrabavaylash lozim.

Tirmashib chiqish mashqlari. Tirmashib chiqish mashqlari bajarilayotganda turli guruh mushaklari ishga solinadi. Qatta guruhda topshiriqlar murakkablashtiriladi, ularni bajarish texnikasiga yuqoriroq talablar qo'yila boshlaydi. Ilgari o'rganib olingan mashqlar bilan bir qatorda, gimnastika devoriga sur'atni o'zgartirgan holda chiqish, yonma-yon turgan devorchaning biridan ikkinchisiga oshib o'tish hamda zinapoyalar orasidan o'tish taklif qilinadi va boshqalar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni jismoniy tarbiyalash tizimida bolalarga mo'ljallangan asosiy gimnastika tarkibini asosiy harakatlar, umumrivojlantiruvchi va saflanish mashqlari tashkil etadi.

Maktabgacha eshdagi bolalarning asosiy harakat turlarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. O'rgatishning ushbu bosqichida harakat malakalari va ko'nikmalari ko'lamining kengayishi, jismoniy fazilatlar (tezlik, chidamlilik, tezkorlik va boshqalar)ning rivojlanishi bilan bog'liq holda ham mashqlarni yaxlit, ham harakat texnikasi elementlarini alohida-alohida muvaffaqiyatliroq o'zlashtirish imkoniyati yuzaga keladi.

Besh-olti èshli bolalarda o‘z oldilariga qo‘yilgan vazifalarni ongli tushunib yetish, vaziyatni baholash, o‘z harakatlarini boshqara bilishga muayyan tayèrgarlik bo‘ladi, shuning uchun, og‘zaki ko‘rsatma berish va tushuntirish èrdamida maktabgacha èshdagi bolalarning harakat faoliyatida mustahkam bilim va ko‘nikma shakllantirish mumkin bo‘ladi.

Maktabgacha ta‘lim muassaslari uchun yaratilgan ta‘lim-tarbiya dasturi, Maktabgacha ta‘limga qo‘yiladigan Davlat talbalariga muvofiq barcha guruhda bolalar yurish, yugurish, muvozanat saqlash, sakrash, uloqtirish, tirmashib chiqishga o‘rganib, uni takomillashtirib boradilar, sport o‘yinlari: basketbol, futbol, sport elementlari va hokazolarni egallaydilar.

Yurish va yugurish mashqlari. Yurish va yugurish mashqlarining vazifasi qo‘l va oèqlar harakatlanaètganda muvozanat yaxshi saqlagan holda yengil, erkin

harakatlar qilishni o‘rgatishdir. Bolalar katta maktabgacha èshda bir yo‘nalishda hamda bir me‘èrda yurish va yugurish ko‘nikmasini egallay biladilar.

Bolalar olti èshga yetganda yugurishda uchish holatini egallab olgan bo‘ladilar. Yurish va yugurishni takomillashtirish uchun oldingi guruhlarda egallangan harakat malakalari asosida turli mashqlarni asta-sekin murakkablashtirib borishdan foydalaniladi.

Tarbiyachi katta guruhda yurish va yugurishni navbatma-navbat o‘rgatib boradi, bunda topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirib boradi hamda bajarilaètgan mashqning texnikasiga talablar qo‘yadi.

Masalan, tizzalarni baland ko‘tarib yurish mashqini o‘zlashtirib olishni anchagina qiyin desa bo‘ladi. Yurishning ushbu ko‘rinishida qadamlar qisqa harakatlar aniq, avvaliga oèqning oldingi qismi uchi, so‘ngra oèq to‘liq qo‘yiladi. Keng erkin qadam bilan yurish va yugurish, harakat bir oz sekinlatilishi bilan harakterlanadi. Bunda qo‘l va oèq odatdagidek o‘zaro muvofik, harakat qilib oldin oèq to‘voni qo‘yilib, uchiga o‘tiladi. Tezkorlik sifatlarini rivojlantirish uchun tezlik bilan yugurish (20 m masofaga) taklif kilinsa, chaqqonlik va harakat muvofiqligini rivojlantirish uchun mokisimon yugurish beriladi va, nihoyat, chidamlilikni rivojlantirish uchun belgilangan masofaga sekin va o‘rtacha sur‘atda 2.5 daqiqa davomida muntazam yugurish qo‘llaniladi.

Sakrash mashqlari. Katta maktabgacha èshida sakrashga oid mashqlar anchagina ko‘payadi. Yerdan anchagina kuchli itarilish, ko‘lni shiddat bilan silkish, yuqoriga, uzunlikka va hokazolarga sakrashni bajarishning barcha bosqichlarida juda yaxshi harakat muvofiqligi kuzatiladi.

Katta guruh bolalari beriladigan yuklamalarni bemalol uddalaydilar, bu o‘rinda mashqlar miqdorini ham oshirish mumkin, biroq mashqlarning bajarilish sifatiga e‘tiborni ko‘proq qaratish lozim. Joyida turib èki oldinga siljib ikki oèqda sakrashni takrorlash bilan birga yugurib kelib uzunlikka va balandlikka sakrash, kalta arg‘amchadan joyida turib uzunlikka sakrash ham o‘rgatilib boriladi.

Uloqtirish mashqlari. Olti èshga qadam qo‘ygan bolalar harakatlarni tahlil qilish qobiliyatiga ega bo‘ladilar, bu ularning turli topshiriqlarni o‘zlashtirib olishlariga èrdam beradi: nishonga aniq tekkinga oladi, qo‘lini shiddat bilan harakatlantirib, to‘g‘ri dastlabki holatni egallab, to‘pni uzoqqa ota oladi. To‘p tashlab berishda, to‘pni olish va ilib olishda fazoda va vaqtda tashlab bera oladilar, uchib kelaètgan to‘pga tomon gavda holatini o‘zgartirib, qo‘llarini cho‘za oladilar, bular harakatlar muvofiqlashuvining anchagina takomillashganidan dalolat beradi.

Muvozanatni saqlash mashqlari. Ma‘lumki muvozanat (uni saqlab turish va tutib turishga intilish) har qanday harakatlar uchun doimiy va zarur komponent bo‘lib hisoblanadi. Katta maktabgacha èshda muvozanat saqlashni turli tuman mashqlar vositasida takomillashtirib borish davom ettiriladi.

Muvozanat saqlash funksiyasining kechiquishi èki yetarli rivojlanmasligi harakat aniqligiga, sur‘atiga, me‘èriga ta’sir ko‘rsatadi. Ular natijalarining yaxshilanishi 5-6 èshli bolalarda mushak tonusi muvofiqligining yetarli darajada yaxshi rivojlanishi bilan bog‘liq bo‘ladi.

Katta guruhlarda muvozanat mashqlarini tayanchni toraytirilgan va kengaytirilgan holatda bajarish taklif etiladi. Bunda topshiriqlar turli narsalar bilan bajariladi. Muvozanatni saqlashni rivojlantirish mashqlarining barchasi bolalardan diqqatni bir joyga to‘plashni, diqqat- e’tiborni, irodaviy zo‘r berishni talab qiladi; shuning uchun mashqlarni o‘rtacha va sekin sur‘atda tarbiyachining kuzatuv ostida o‘tkazish va zarur hollarda ayrim bolalarga èrdam berish hamda ularni asrabavaylash lozim .

Tirmashib chiqish mashqlari. Tirmashib chiqish mashqlari bajarilaètganda turli guruh mushaklari ishga solinadi. Qatta guruhda topshiriqlar murakkablashtiriladi, ularni bajarish texnikasiga yuqoriroq talablar qo‘yila boshlaydi. Ilgari o‘rganib olingan mashqlar bilan bir qatorda, gimnastika devoriga sur‘atni o‘zgartirgan holda chiqish, ènma-èn turgan devorchaning biridan ikkinchisiga oshib o‘tish hamda zinapoyalar orasidan o‘tish taklif qilinadi va boshqalar.

Maktabgacha èshdagi bolalarni jismoniy tarbiyalash tizimida bolalarga mo‘ljallangan asosiy gimnastika tarkibini asosiy harakatlar, umumrivojlantiruvchi va saflanish mashqlari tashkil etadi.

ADABIYOTLAR:

1. Salomova R.S. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati. -T., 2014.
2. Maxkamdjonov K.M. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi - T.: Iqtisod-moliya, 2008.
3. Fayzullayeva M. va boshqalar. Sog‘ tanda-sog‘lom aql. -T., 2014.
4. Usmonxo‘jayev T. va boshqalar. 500 harakatli o‘yinlar. -T.: Yangi asr avlodi, 2014
5. Djamilova N.N, Sharipova M.X “Jismoniy tarbiya” metodikasi moduli bo‘yicha o‘quv uslubiy qo‘llanma –T.,2018

FÊTE NATIONALE FRANÇAISE

Hayotova Dilora

G'ijduvon tuman 2- son Kasb-hunar maktabining

Fransuz tili fani o'qituvchisi

Tel: (90)0850204

Annotatsiya: La fête nationale française, également appelée 14 Juillet, est la fête nationale de la République française et un jour férié en France. Elle est instituée par la loi *Raspail*¹ du 6 juillet

Kalit so'zlar: Fête de la Fédération, française, fêtes, Assemblée nationale constituante, juillet, Nation, franco-allemande.

La fête nationale française, également appelée 14 Juillet^{N1}, est la fête nationale de la République française et un jour férié en France.

Elle est instituée par la loi *Raspail*¹ du 6 juillet 1880 (« La République adopte le 14 Juillet comme jour de fête nationale annuelle »), qui ne mentionne pas quel est l'événement commémoré² : la prise de la Bastille du 14 juillet 1789, symbole de la fin de la monarchie absolue^{2,3}, ou la Fête de la Fédération de 1790⁴, symbole de l'union de la Nation.

Historique

Fêtes nationales et autres fêtes organisées par les régimes avant 1880[modifier | modifier le code]

Le 14 juillet 1790 a lieu la Fête de la Fédération. C'est l'une des nombreuses fêtes révolutionnaires.

Célébration de la prise de la bastille le 14 juillet 1792, (musée de la Révolution française).

La « fête de la fondation de la République » est célébrée le 1er vendémiaire de chaque année (22, 23 ou 24 septembre), de 1793 jusqu'en 1803. On cesse alors de célébrer la Saint-Louis en l'honneur du roi.

Le décret du 19 février 1806 institue la Saint-Napoléon le 15 août alors que le 14 juillet, fête subversive, n'est plus commémorée autrement que dans des célébrations clandestines de 1804 à 1848⁵.

En 1849, une fête nationale est célébrée le 4 mai, jour anniversaire de la proclamation ou ratification de la République par l'Assemblée nationale constituante⁶.

À partir de 1852, Napoléon III restaure la Saint-Napoléon.

À la suite de la guerre franco-allemande de 1870, la fête nationale tend à commémorer une nation amputée de l'Alsace-Lorraine, la Troisième république préparant ainsi les esprits à un désir de revanche et pour ce faire à exalter l'armée de la nation lors d'un défilé militaire⁵.

Le 30 juin 1878, une fête nationale aura lieu durant l'Exposition universelle .

Instauration comme fête nationale[modifier | modifier le code]

Loi du 6 juillet 1880

Données clés

Autre(s) nom(s) *Loi Raspail*

Présentation

Titre Loi ayant pour objet l'établissement d'un jour de fête nationale annuelle

Pays France

Langue(s) officielle(s) français

Type loi ordinaire

Adoption et entrée en vigueur

Régime IIIe République

Présidence Jules Grévy

Législature IIe

Gouvernement Freycinet (1)

Promulgation 6 juill. 18807

Publication 7 juill. 18807

[modifier](#)¹

En 1879, la IIIe République naissante cherche une date pour servir de support à une fête nationale et républicaine. Après que d'autres dates ont été envisagées⁸, le

député Benjamin Raspail dépose le 21 mai 1880 une proposition de loi tendant à adopter le 14 juillet comme jour de fête nationale annuelle. Si le 14 juillet 1789 (prise de la Bastille) est jugé par certains parlementaires comme une journée trop sanglante, la Fête de la Fédération du 14 juillet 1790, elle, permet d'atteindre un consensus². Cette date « à double acception »⁹ permet d'unir tous les républicains.

La loi, signée par 64 députés, est adoptée par l'Assemblée le 8 juin et par le Sénat le 29 juin. Elle est promulguée le 6 juillet 1880 et précise simplement que « La République adopte le 14 juillet comme jour de fête nationale annuelle »², sans indiquer quel est l'évènement ainsi commémoré.

La lecture du rapport de séance du Sénat du 29 juin 1880² établissant cette fête nationale éclaire le débat sous-jacent concernant l'évènement effectivement commémoré le 14 juillet :

« *M. le rapporteur (Henri Martin)* : - Il y a eu ensuite, au 14 juillet 1789, il y a eu du sang versé, quelques actes déplorables ; mais, hélas ! dans tous les grands événements de l'histoire, les progrès ont été jusqu'ici achetés par bien des douleurs, par bien du sang. Espérons qu'il n'en sera plus ainsi dans l'avenir (« très bien » à gauche, interruptions à droite).

À droite : - Oui, espérons !

M. Hervé de Saisy : - Nous n'en sommes pas bien sûrs !

M. le rapporteur : - Nous avons le droit de l'espérer. Mais n'oubliez pas que, derrière ce 14 juillet, où la victoire de l'ère nouvelle sur l'ancien régime fut achetée par une lutte armée, n'oubliez pas qu'après la journée du 14 juillet 1789 il y a eu la journée du 14 juillet 1790 (« très-bien ! » à gauche).

Fête nationale du 14 juillet 1880, haut-relief en bronze de Léopold Morice, Monument à la République, place de la République, Paris, 1883.

Cette journée-là, vous ne lui reprocherez pas d'avoir versé une goutte de sang, d'avoir jeté la division à un degré quelconque dans le pays, Elle a été la consécration de l'unité de la France. Oui, elle a consacré ce que l'ancienne royauté avait préparé. L'ancienne royauté avait fait pour ainsi dire le corps de la France, et nous ne l'avons

pas oublié ; la Révolution, ce jour-là, le 14 juillet 1790, a fait, je ne veux pas dire l'âme de la France – personne que Dieu n'a fait l'âme de la France – mais la Révolution a donné à la France conscience d'elle-même (« très-bien ! » sur les mêmes bancs) ; elle a révélé à elle-même l'âme de la France. »

Un peu plus loin, le rapport du Sénat, préalable à l'adoption de la proposition de loi, fait également référence au 14 juillet 1790 :

« Mais, à ceux de nos collègues que des souvenirs tragiques feraient hésiter, rappelons que le 14 juillet 1789, ce 14 juillet qui vit prendre la Bastille, fut suivi d'un autre 14 juillet, celui de 1790, qui consacra le premier par l'adhésion de la France entière, d'après l'initiative de Bordeaux et de la Bretagne. Cette seconde journée du 14 juillet, qui n'a coûté ni une goutte de sang ni une larme, cette journée de la Grande Fédération, nous espérons qu'aucun de vous ne refusera de se joindre à nous pour la renouveler et la perpétuer, comme le symbole de l'union fraternelle de toutes les parties de la France et de tous les citoyens français dans la liberté et l'égalité. Le 14 juillet 1790 est le plus beau jour de l'histoire de France, et peut-être de toute l'histoire. C'est en ce jour qu'a été enfin accomplie l'unité nationale, préparée par les efforts de tant de générations et de tant de grands hommes, auxquels la postérité garde un souvenir reconnaissant. Fédération, ce jour-là, a signifié unité volontaire. »

Célébrations et notoriété[modifier | modifier le code]

Défilé militaire[modifier | modifier le code]

Place du Capitole décorée pour le 14 juillet 1899, Toulouse, Fonds Eugène Trutat, muséum de Toulouse.

Article détaillé : Défilé militaire du 14 Juillet.

Un défilé militaire a lieu chaque 14 juillet sur les Champs-Élysées de Paris. Son départ a lieu généralement à 10 heures juste après le passage de la Patrouille de France et la revue des différents corps armés par le Président de la République. D'autres défilés ou des cérémonies militaires ont lieu dans la plupart des grandes communes françaises. À Lyon, le défilé a traditionnellement lieu le 13 juillet.

Les feux d'artifice[modifier | modifier le code]

Ces spectacles nocturnes prennent place autour de sites dégagés au sein des villes, comme des esplanades, des parcs ou des cours d'eau. Malgré leur coût parfois élevé, les feux d'artifice sont des spectacles très appréciés de la population. Le feu d'artifice peut être tiré la veille au soir (13 juillet).

Ces spectacles pyrotechniques « son et lumière » font de la France un haut lieu du feu d'artifice, où des compétitions de spectacles pyrotechniques sont organisées toute l'année.

Le spectacle pyrotechnique de Paris se déroule aux alentours de la Tour Eiffel. Le feu est tiré depuis le Trocadéro, le pont d'Iena, et la Tour Eiffel même. Le spectacle a acquis une certaine notoriété au fil du temps et attire chaque année entre 500 000 et 1 000 000 de spectateurs.

Bals populaires[modifier | modifier le code]

Bal populaire du 14 juillet 1912 (Paris).

De nombreux bals sont organisés dans le pays, notamment les bals des pompiers. Souvent, le bal a lieu le 13 juillet, veille de jour férié, ce qui permet d'aller travailler le 15 juillet tôt le matin. On parle alors de « bal de la veille du 14 juillet ».

Il existe trois types principaux de bals ; le groupe traditionnel ou fanfare (appelée banda dans le sud du pays), le bal musette, qui était tombé en désuétude entre les années 1970 et les années 2010, ou enfin, les plus courants, des bals organisés par des orchestres itinérants spécialisés dans les fêtes de village.

Œuvres d'art[modifier | modifier le code]

Plusieurs artistes ont été inspirés par la fête nationale française. En 1873, Alfred Sisley peint lors des festivités du 14 juillet *La Seine au Point-du-Jour, 14 juillet* près de la porte de Saint-Cloud¹⁰.

En 1875, le même artiste peint *Jour de Fête à Marly-le-Roi*, précédemment appelé *14 Juillet à Marly-le-Roi*¹¹. On lui a donné « le tableau d'or », un prix que les peintres pouvaient gagner.

La fête organisée en 1878 à l'occasion de l'Exposition universelle est immortalisée par plusieurs toiles de Claude Monet (*La Rue Montorgueil à Paris. Fête du 30 juin 1878.*) et d'Édouard Manet (*La Rue Mosnier aux drapeaux.*).

La Rue Montorgueil, fête nationale du 30 juin 1878, par Claude Monet, 1878.

14-Juillet, rue Daunou par Childe Hassam, 1910.

Décalage de date[modifier | modifier le code]

Viriat, situé dans le département de l'Ain au nord de Bourg-en-Bresse, fête le 14 juillet au mois d'août depuis un arrêté municipal de 1880, afin de ne pas perturber les fenaisons^{12,13}.

Notes et référence

- ↑ Le terme peut s'écrire « 14-Juillet » avec trait d'union (écriture des dates historiques selon Jean-Pierre Colignon, *La majuscule, c'est capital !*, Albin Michel, collection « Les Dicos d'or de Bernard Pivot », 2005, 214 pages (ISBN 2-226-14389-0), p. 84) ou « 14 Juillet » sans trait d'union (*Typographie des fêtes civiles et religieuses, Lexique des règles typographiques en usage à l'Imprimerie nationale*, 2007 (ISBN 978-2-7433-0482-9), p. 81). Selon Serge Aslanoff, « Dans la pratique française, le nom du mois a souvent une majuscule, que le quantième soit en chiffres ou en lettres ; les codes ne sont pas unanimes sur la présence du trait d'union » (*Manuel typographique du russiste*, Institut d'études slaves, Paris, 1986, 255 pages (ISBN 2-7204-0225-7), p. 181).

Références[modifier | modifier le code]

1. ↑ Revenir plus haut en :a et b Garrigues 2012, p. 39.
2. ↑ Revenir plus haut en :a b c d et e « Tout savoir sur le 14 Juillet - La fête nationale », sur *14juillet.senat.fr* (version du 30 juin 2013 sur l'*Internet Archive*)
3. ↑ Voir Jean Favier, audition à l'Assemblée nationale [archive] : « le 14 juillet [...] n'est pas la date de la prise de la Bastille mais celle de la fête de la Fédération et donc de la monarchie constitutionnelle ». En revanche, Christian Amalvi, dans *Les lieux de mémoire* (article « Le 14-Juillet »), indique que « la fête nationale que l'on célèbre en 1880 ne commémore pas seulement le 14 juillet 1789 ; c'est une date bicéphale qui renvoie simultanément à la prise de la Bastille et à la fête de la Fédération : le second événement permet de conjurer, par son aspect national et œcuménique, le caractère violent et sanglant du premier, et de rassurer à bon compte les modérés. Cependant, pour les vrais républicains, c'est d'abord et avant tout au 14 juillet 1789, en dépit des excès sanglants commis par le peuple ce jour-là, que la fête nationale rend hommage ».
4. ↑ SCÉRÉN-CNDP, « *Le 14 juillet 1790, la fête de la Fédération* » [archive], sur *www.cndp.fr*, 29 août 2008 (consulté le 30 décembre 2017)

PAST BOSIMLI YO‘LDOSH GAZLARNI UTILIZATSIYA QILISH MASALALARNI TEJAMKORLIK BILAN AMALGA OSHIRISH

Turdiyev Shahboz SHermamat o‘g‘li
QarMII “Foydali qazilmalar geologiyasi va
razvedkasi” | kafedrası mudiri tffd. (PhD)

shahboz_01011991@mail.ru

Rabbimov Jaxongir Shodmonkulovich
QarMII “Foydali qazilmalar geologiyasi va
razvedkasi” | kafedrası assistenti

rabbimov1933@gmail.com

Azimov Azamat Faxriddin o‘g‘li
QarMII “Foydali qazilmalar geologiyasi va
razvedkasi” | kafedrası 4-kurs talabasi

azamatazimov2000@gmail.com

Аннотация

Kam debitli konlardan olinadigan yo‘ldosh mash‘ala gazlari hamda iste‘molchidan uzoq masofada joylashgan konlarda gazlarni utilizatsiya qilishga sarflanadigan xarajatlar asoslanadi. Shuning uchun neft va gaz konlaridan olinadigan gazlarni iste‘mol uchun ishlatish va sotishni amalga oshirishda texnologiyalar va jihozlar foydalanilganda mash‘ala gazlarini utilizatsiya qilish uchun sarflanadigan tijorat xarajatlarini qoplash muammosi samarali hal qilish masalasi o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: yo‘ldosh gazlar, fraksiya, pechlar, bosh inshoot, PNAQ, uglevodorod.

Аннотация

Он основан на стоимости спутниковых факельных газов, получаемых из малодебитных шахт и утилизации газа в шахтах, расположенных далеко от потребителя. Поэтому изучен вопрос эффективного решения проблемы покрытия коммерческих расходов, затрачиваемых на утилизацию факельных газов, при использовании технологий и оборудования при осуществлении использования и реализации газов, полученных с месторождений нефти и газа, для потребления.

Ключевые слова: попутные газы, фракция, топки, основной состав, СНТ, углеводород.

Abstract

It is based on the cost of satellite flare gases obtained from marginal mines and gas utilization in mines located far from the consumer. Therefore, the issue of an effective solution to the problem of covering the commercial costs spent on the disposal of flare gases by using technologies and equipment in the implementation of the use and sale of gases obtained from oil and gas fields for consumption has been studied.

Key words: associated gases, fraction, furnaces, basic composition, LTS, hydrocarbon.

Shimoliy Shoʻrtan konida neftning tarkibidagi yoʻldosh gazlarni utilizatsiya qilish qarori 2009 yidda qabul qilingan. Shimoliy Shoʻrtan konidan to YP-4 gacha GDTQ -2 (gazni dastlabki tayyorlash qurilmasigacha) uzunligi 12 km boʻlgan quvur uzatmalar yetqazilgan boʻlib, kondagi yoʻldosh gazlardan tejamkorlik bilan foydalanish yoʻlga qoʻyilgan.

Xuddi shunta oʻxshash qaror qabul qilinib "Shakarbuloq" konidagi neftning tarkibidagi yoʻldosh gazlardan foydalanish uchun past haroratli ajratish (PHAQ-12) navbatdagi bosh inshootga R - 5,5..6,0 MPa bosimda uzatiladi.

Hozirgi kunda Toshli konidagi NTQ da ajratib olingan yoʻldosh neft gazidan "Sarcha" konida pechlariga yoqishda foydalanilmoqda. Quduqdan qazib olinadigan neft yuqori bosimda S-1 ajratgichga beriladi. "Shimoliy Shoʻrtan" konidan neftning tarkibidagi yoʻldosh gaz P = 3,4 MPa bosim ostida YP - 4 GDTQ-2 ga kirib keladi. Undan keyin esa mavjud boʻlgan kollektorlar orqali tayyorlash va ketma-ket ishlashga yoʻnaltirilgan.

Maʼlumki, neftning tarkibidagi yoʻldosh gazning tarkibidan va bugʻsimon uglevodorodlarning aralashmasi va uglevodorodlarsiz komponentlar ham xuddi neft quduqlaridan va qatlamdagi neftlarni separatsiya qilish orqali ajralib chiqadigan gazlar kabidir. Yoʻldosh neft gazini qayta ishlash asosida quduqqa haydaladigan gazni olish mumkin. Bundan tashqari magistral gaz uzatmalari tizimiga, gazli benzinni, yengil uglevodorodlarning keng fraksiyasini hamda maishiy talablar uchun suyultirilgan gazlarni ham olish mumkin.

Shimoliy Shoʻrtan, Gʻarmiston, Qumchuq, Shakarbuloq konlaridagi yoʻldosh; gazlarni utilizatsiya qilish loyahasini amalga oshirish tezlashtirish va GA (gaz aralashmasini) gazlarni gabsizlantirish boʻyicha quyidagi utilizatsiya qilish sxemasi tavsiya qilingan.

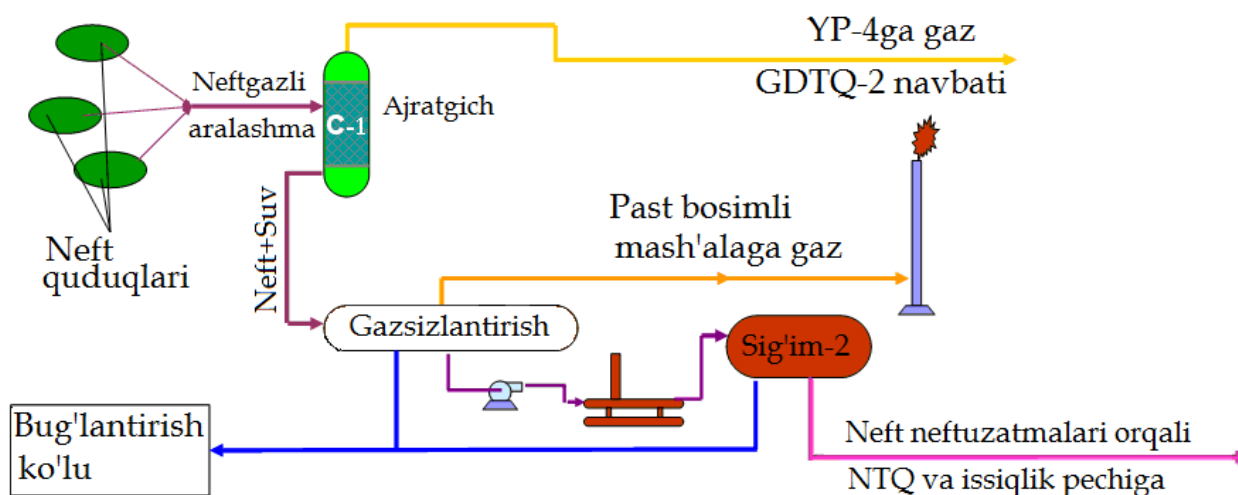
Hozirgi vaqtda "Shoʻrtanneftaz" MChJda Shimoliy Shoʻrtan konidagi neftli yoʻldosh gazlarni utilizatsiya qilish va "Shoʻrtan" konidagi gaz quduqlarining gazlarini gabsizlantirish ishlari olib borilmoqsa.

Neftning tarkibidagi yoʻldosh gazlarni siqish uchun SKSni qurish va gazlarni ajratish hamda gazni qayta ishlab uning tarkibidagi qimmatli

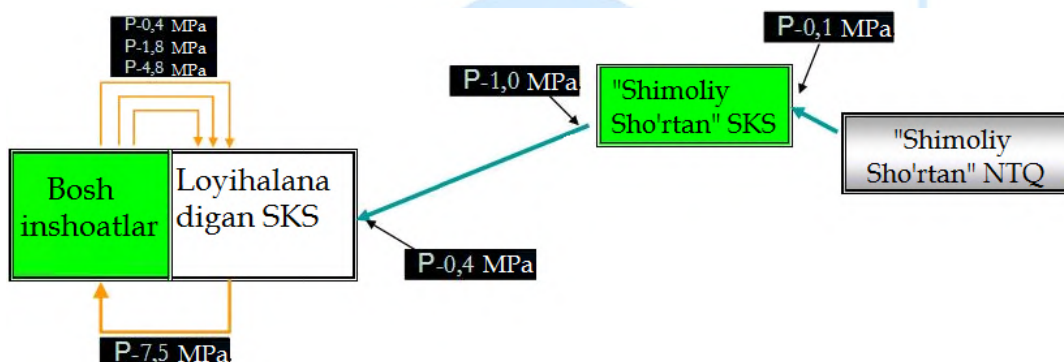
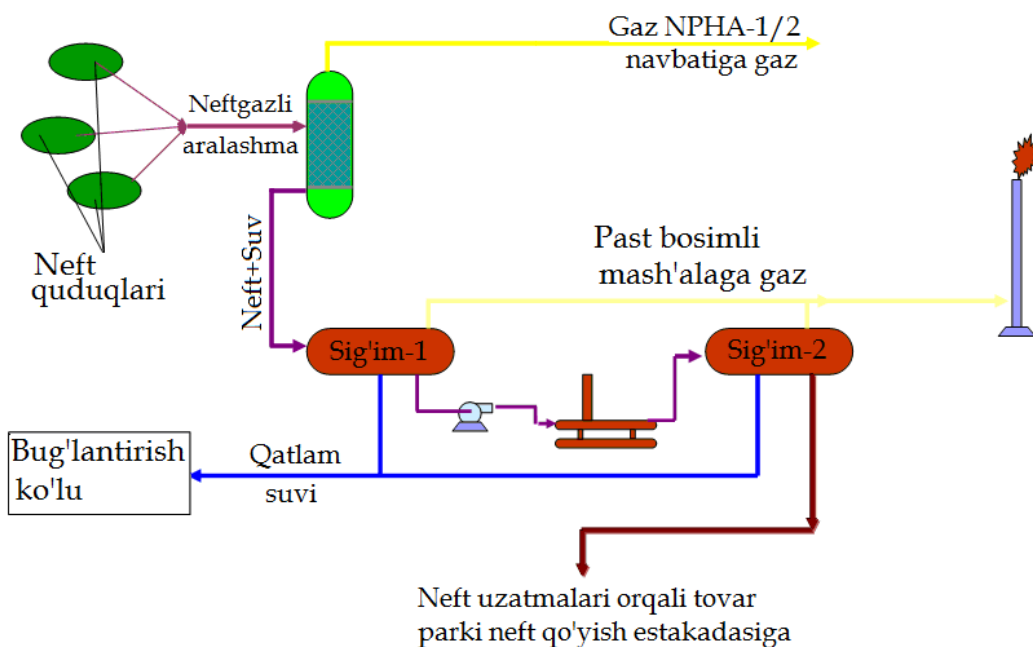
komponentlarni ajratib olish masalasi koʻrilgan. Jami: 594 520 tonna SO₂ – 4 756 ming AQSh doll.

1 tonna CO₂ – ning narxi 8 AQSh doll.

Oʻzbekneftgaz" MXKsi tomonidan : birinchi bosqichda "Shimoliy SHOʻrtan", "Shakarbuloq" konlariga alohida SKS si va bosh inshootga "Gʻarmiston" va "Qumchuq" konlaridan "Shimoliy Shoʻrtan" konidagi SKS gacha gaz kollektorlarini montaj qilish ishlari amalga oshirilgan.

1-rasm. Shimoliy Sho'rtan maydonida neftni NTQ-ga berishga tayyorlash sxemasi.

2-rasm. Neftni utilizatsiya qilish sxemalari

Ikkinchi bosqichda "G'armiston" va "Qumchuq" konlaridagi yo'ldosh gazlarning hajmini oshirish uchun har xil konda alohida SKS ni qurish masalasi ko'rib chiqilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 01.03.2013 y. sanadagi “Xalqaro quyosh energiyasi institutini tashkil etish” to‘g‘risidagi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 01.03.2013 y. sanadagi “Alternativ energiya manbalarini rivojlantirish chora va tadbirlari” to‘g‘risidagi farmoyishi.
3. Karimov I.A. “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi majlisi to‘g‘risida” Toshkent. 15 yanvar 2016 yil. Xalq so‘zi. №11 (6446).
4. Agzamov A.X. «Neft’ va gazni do‘nyo energiya balansidagi o‘rni”, Toshkent, “Neft va gaz” jurnali -2015, № 4/2015b 67-70 bet.
5. Алькушин А.И., “Эксплуатация нефтяных и газовых скважин”, Москва, Недрa – 1989, 360 стр.
6. Rabbimov, J. (2022). UGLERODLI PO ‘LATLARNING KONSTRUKTIV MUSTANKAMLIGINI VA KORROZIYAGA BARDOSHLILIGINI OSHIRISH. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 227-234.
7. Турдиев, Ш., Комилов, Б., Раббимов, Ж., & Бўриев, С. (2022). Муродтепа майдонида излов-қидирув ишларини баҳолаш тамойиллари ва иктисодий самарадорлик кўрсаткичлари. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 246-250.
8. Турдиев, Ш., Комилов, Б., Раббимов, Ж., Бўриев, С., & Азимов, А. (2022). ҚИЗОТА (ЁШЛИК II) МАЙДОНИНИНГ ГИДРОГЕОЛОГИК ТУЗИЛИШИ. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 242-245.
9. Турдиев, Ш. Ш. У., Комилов, Б. А. У., & Раббимов, Ж. Ш. (2022). АНАЛИЗ ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ И ПРОБЛЕМЫ РАЗРАБОТКИ ПОДГАЗОВЫХ НЕФТЯНЫХ ЗАЛЕЖЕЙ. *Universum: технические науки*, (11-3 (104)), 58-62.
10. Shahboz, S., Komilov, B., & Rabbimov, J. (2022). YO ‘LDOSH GAZLARNI TOZALASH, SUYUQLIK, GAZNING HARORATI VA YENGIL UGLEVODORODLARNI UTILIZATSIYA QILISHNING ZARURLIGI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 677-680.
11. Турдиев, Ш., Комилов, Б., Раббимов, Ж., & Азимов, А. (2022). ҚИЗОТА (ЁШЛИК II) МАЙДОНИНИНГ СТРАТИГРАФИЯСИ. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 502-504.
12. Турдиев, Ш., Комилов, Б., Раббимов, Ж., & Азимов, А. (2022). Suyultirilgan uglevodorod gazlarini olishning resurslari va manbalari. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 505-509.
13. Shermamat o‘g‘li, T. S., Asqar o‘g‘li, K. B., & Karim o‘g‘li, K. O. (2022). STG (LNG) TABIIY GAZDAN SAMARALI FOYDALANISHNING ASOSIDIR. *Journal of new century innovations*, 10(2), 35-37.
14. Shermamat o‘g‘li, T. S., Shodmonkulovich, R. J., & Rustamovich, B. A. (2022). SUYULTIRILGAN TABIIY GAZNI ISHLAB CHIQRISH TEXNOLOGIYASI VA UNI O ‘ZBEKISTONDA QO ‘LLASHNING IMKONIYATLARI. *Journal of new century innovations*, 10(2), 38-41.
15. Rabbimov, J. S. (2022). QATLAM DAN KELAYOTGAN OQIMNI JADALLASHTIRISH MAQSADIDA QATLAMGA KISLOTALI ERITMA BILAN ISHLOV BERISH (MURODTEPA MAYDONI MISOLIDA). *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(3), 373-378.

TARIX FANINI O'QITISHDA METODLAR VA INNOVATSION USULLAR

Rajabova Marhabo

Buxoro Viloyat Jondor tuman 6 maktab

Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix darslarini tashkil etishda fanlararo aloqadorlikni yo'lga qo'yish hamda darslarni mavzulardan kelib chiqqan holda ma'lum bir guruhlarga ajratish, o'rganilayotgan o'quv fanlari bo'yicha mavzularni mazmunan uyg'unlashtirish orqali o'quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish; o'quv fanlariaro aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim sifatini ta'minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish; darslarda mazmunan bir-biriga yaqin yoki aralash o'quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko'nikma va malakalarini shakllantirish kabi xususiyatlar ochib beriladi.

Kalit so'zlar: tarix, raqamli tarix, PISA, didaktik shartlar, xarita, fanlararo aloqadorlik, integratsiya, innovatsion usullar.

Ta'lim amaliyoti ko'rsatishicha, maktab ta'limida fanlararo aloqadorlikni yo'lga qo'yish fan va jamiyat hayotida bugungi kunda sodir bo'layotgan integratsion jarayonlarning yorqin ifodasidir. Ushbu aloqadorlik o'quvchilarning bilimlarni ongli o'zlashtirishi, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarini rivojlantirish va amaliy va ilmiy metodik tayyorgarligini oshirishda muhim o'rinni egallaydi. Bunday tayyorgarlik umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilarini darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini erkin qo'llash imkoniyatini beradi. O'quv fanlariaro aloqadorlikni ta'minlash bo'yicha o'qituvchilar tajribalarini umumlashtirib, fanlararo aloqadorlikda tashkil etiladigan darslarni uch guruhga bo'lish mumkin:

1. Ko'rgazmalilik asosida tashkil etiladigan darsda o'rganilayotgan mavzu yuzasidan alohida topshiriqlarni bajarish uchun qo'llaniladigan o'quv fanlariaro aloqador elementlarning turli jadval va modellarda ifodalanganligi asosida. Chunonchi, tarix darslarida O'zbekiston tarixi va Jahon tarixi darslarida mazmunan o'xshash bo'lgan "Osiyo mamlakatlari madaniyati", "Yevropada o'rta asr shaharlari", "Osiyo mamlakatlarining o'rta asr shaharlari" kabi mavzularni o'rganish bo'yicha.

2. Mavzularning bir-biriga o'xshashligi: o'quv jarayonining uzviy tarkibiy qismida o'quv fanlariaro aloqadorlikdan foydalanish asosida darsning samaradorligini oshirish.

3. Umumlashtirish - o'quv fanlarining umumiy qonuniyatlari va tamoyillarini mukammal o'rgatish maqsadida turli o'quv fanlari bo'yicha maxsus tashkil etiladigan

takrorlash-umumlashtirish darslarida o'quvchilarning egallagan bilimlarini takrorlashga imkon yaratish

Agarda, dars jarayonida quyidagi didaktik shartlarga amal qilinsa, o'qitishga mujassam yondashishda samaradorlikka erishiladi: o'rganilayotgan o'quv fanlari bo'yicha mavzularni mazmunan uyg'unlashtirish orqali o'quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish; o'quv fanlariaro aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim sifatini ta'minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish; darslarda mazmunan bir-biriga yaqin yoki aralash o'quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko'nikma va malakalarini shakllantirish;

Fanlararo aloqadorlik o'quv jarayonining ushbu ziddiyatlarini yanada boyitadi, ular asosida yangi qarama-qarshiliklar yuzaga keladi. Bu o'quv predmetidan o'rganilayotgan bilimlarni o'zlashtirish va o'quv fanlariaro aloqadorlik asosida masalalarni yechish va boshqa turli fanlardan bilimlarni o'zlashtirishda ularni qo'llashni bilish o'rtasidagi qarama-qarshiliklardir. O'quvchilarning bilish faoliyatlari va o'quv fanining uyg'unlashtirilgan mazmuni o'rtasidagi qarama-qarshiliklar asosida muammoli vaziyat yuzaga keladi.

O'quv fanlariaro aloqadorlik asosida o'tiladigan darslarga quyidagi didaktik talablar qo'yiladi:

1. Fanlararo aloqadorlik asosida o'rganilayotgan darsda yangi mavzuni o'zlashtirish uchun boshqa fanlardan olgan bilimlarni jalb etilishi hamda ularni tatbiq qilish malakalariga ega bo'lish.

2. Fanlararo aloqadorlik asosida o'rganilayotgan darsda boshqa fanlardan bilimlarni qo'llash bo'yicha o'quvchilarning bilish faoliyatlari samaradorligini ta'minlash. O'qituvchi dars o'tayotganda boshqa o'quv fanining materialini takrorlamasligi lozim. Fanlararo aloqadorlikni ta'minlashdan ko'zlangan maqsad o'quvchilarda yangi savollar va masalalarni yechishda turli fanlardan olgan bilimlarini mustaqil qo'llash ko'nikmasini hosil qilishdan iborat bo'ladi. Buning uchun dars boshida yoki yangi materialni tushuntirish jarayonida boshqa o'quv fanlari mazmuniga kiritilgan bilimlarni aniqlab beruvchi takrorlash suhbatlari o'tkaziladi, muammoli vaziyatlar yaratiladi, bunda bir-biriga yaqin fanlardan o'zlashtirilgan bilimlarni qo'llash talab etiladi; o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash uchun esa muntazam uy vazifalari beriladi; guruhda jamoali o'quv ishlari bilan birga yakka holda topshiriqlar (qiziqishi yuzasidan, tanlab olish, majburiy) berilishi ta'minlanadi.

3. Dars jarayonida fanlararo aloqadorlikni ta'minlash asosida o'rganilayotgan hodisalarning mohiyati, sabab-oqibatli bog'liqliklarini tushuntirishga qaratilgan bo'lishi.

4. Fanlararo aloqadorlik asosida o'rganilayotgan dars mavzulari turli fanlardan bilimlarning bog'liqligiga tayanuvchi dunyoqarash, umumlashtirilgan xususiyatga ega bo'lgan xulosalardan tashkil topishi lozim

Dars jarayonida tarixiy materiallar va manbalardan (tarixiy hujjatlar, tarixiy ashyolar, rasmlar, xaritalar) foydalanish juda muhim va foydalidir. Bundan tashqari, tarix darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va internetdan foydalanish o'quvchilarning aqliy rivojlanishiga hissa qo'shibgina qolmay, ularning tarixiy tafakkur va o'rganish darajalarini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. «Ta'lim taraqqiyoti», 3-maxsus son.-T.: «Sharq», 1999 y.
2. Tarix o'qitish metodikasi . Toshkent, 2005 yil
3. Тошев, С. (2020). Ўзбекистоннинг совет мустамлакачилиги даври тарихини ўрганишда турк тилидаги манбаларни ўрни. In Тарихий манбашунослик, тарихнавислик, тарих тадқиқотлари методлари ва методологиясининг долзарб масалалари (pp. 121-127). .
4. E. Perrot, Effective Teaching. New York: Longman. (1982); B. Laar, R. Blatchford, D. Winkley, G. Badman, R. Howards, Effective Teaching. Oxford: National Primary Center. – P.108.
5. A. Harris, Teaching and Learning in the Effective School. Aldershot: Ashgate, 1999. –P.401.
6. R. Dunne, E.C. Wragg, a. g. e. s. 54 C. Kyriacou, a. g. e. s.45 ;. Laar, R. Blatchford, D. Winkley, G. Badman, R. Howards, - S. 14.

JISMONIY TARBIYA VA SPORT DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Mo'minjonov Umidjon Abdumutalipovich
Andijon viloyati Jalaquduq tumani 73- DIUM

Annotatsiya: Maqolada jismoniy tarbiya va sport darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning axamiyati, dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, jismoniy, ma'naviy va axloqiy sifatlarni shakllantirish bo'yicha ayrim tavsiyalar berilgan muxokama qilingan.

Kalit so'zlar: sport, pedagogik texnologiyalar, uslublar, mezonlar, amaliy darslar

Mustaqil O'zbekiston Respublikasida shakllanayotgan milliy istiqlol g'oyasi Respublika Konstitutsiyasida e'tirof etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va jamiyatni barpo etish, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy hamda madaniy rivojlanishning yuqori bosqichlariga ko'tarish, jahon hamjamiyati safidan munosib o'rin egallashga yo'naltirilgan ezgu maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqsadlarning ijobiy natijaga ega bo'lishi eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, jismoniy, ma'naviy va axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishga bog'liqdir. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish, mustaqil O'zbekiston Respublikasining rivojlangan mamlakatlar qatoridan joy egallashini ta'minlash yosh avlodni xar tomonlama komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashga bog'liqdir.

O'qituvchilar o'qitish uslublarini mujassamlashtirgan holda, mashg'ulotlar o'tkazishga tayyorlanishi, turli o'quv qurollaridan samarali foydalanishi hamda o'quv rejasi va dasturlarini metodologiyasini ochib berishi lozim. Biroq, shuni unutmaslik lozimki, o'qitish va o'rgatish jarayonlarini boshqarish, mavjud o'quv vositalaridan samarali foydalanish va o'quv mashg'ulotarida o'quvchilarga imkon qadar manfaatli bo'lishini ta'minlash va shu kabi boshqa ko'pgina vazifalar o'qituvchining zimmasiga to'liq yuklatiladi. Fanlarni o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish; o'qituvchi o'qitish va o'rgatish, shuningdek, mavjud imkoniyat va sharoitlardan unumli foydalanish uchun mas'ul shaxs hisoblanadi. Bu vazifani bajarish uchun o'qituvchi o'qitish jarayoni hamda o'qitiladigan fanlarning ilmiy va texnik jihatlarini to'liq bilishi lozim.

Bundan maqsad shuki, o'qitish uslubi shunday yo'lga qo'yilsinki, bunda o'quvchilar o'qitilayotgan fanni to'liq o'zlashtira olishsin.

O'qitish usullarining o'quvchilar talabiga mos kelishini aniqlashda o'qituvchi o'z dasturining quyidagi oltita asosiy tarkibiy qismini hisobga olishi zarur:

1. Rejalashtirish
2. Imkoniyat va sharoitlar
3. Uslublar
4. Faoliyatlar
5. Teskari aloqa
6. Nazorat

O'qitish uslubini aniqlash yo'llaridan biri bu yuqorida keltirilgan oltita omilning har biriga tegishli bo'lgan savollar ro'yxatini tuzishdir. Ta'kidlash joizki, har bir tarkibiy qism talablarining to'liq bajarilishini ta'minlash hamda unga amal qilish tanlangan o'qitish uslubining samaradorligini oshiradi.

Jismoniy tarbiya va sport darslarida o'qitish uslublarini mujassamlashtirgan holda, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash samaradorligini oshirish metodi va vositalari. Hozirgi kunda barcha pedagoglar singari jismoniy tarbiya o'qituvchilariga ham darslarni zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish, darsga innovatsion yondashuvni, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatishni dars davomida shakllantirish kabi ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanishni talab etadi. I

Interfaol metod – ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilarni jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarida, bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Интерактив (interfaol)-inglizcha so'z bo'lib, “interakt” “inter”-bu, o'zaro, “akt”-bu —harakat qilmoq - ma'nosini anglatadi. Umumlashtirganda esa —interaktiv (interfaol) —o'zaro harakat qilmoq ma'nosini anglatadi. noananaviy hamda interfaol dars orasidagi farqlar

1.O'quv rejadagi mavzularni o'qitishda, qaysi mavzular bo'yicha inter faol darslar tashkil qilish maqsadga muvofiqligini hisobga olish zarur.

Bunda bir mavzu bo'yicha mashg'ulotning maqsadiga to'liq erishishni ta'minlaydigan interfaol yoki an'anaviy mashg'ulot turlaridan foydalanish ko'zda tutiladi.

O'quvchining o'z-o'zini boshqarishi natijasida o'quv jarayoni faollashadi. Jismoniy tarbiya va sport darslarida o'quvchining o'z xatti-harakatini o'zi nazorat qilishi, yo'l qo'ygan xatolarini o'zi aniqlashi va bartaraf etishi, mustaqil holda xulosalar chiqarishi, reproduktiv, qisman izlanuvchanlik va ijodiy topshiriqlarni

bajarishda ishtirok etishi , o‘quvchi faolligini oshiradi va uni amalga tadbiiq etilishiga samarali ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, interfaol ta’lim bir vaqtda bir nechta masalani hal etish imkoniyatini beradi. Bulardan asosiysi-o‘quvchilarning muloqot olib borish bo‘yicha ko‘nikma va malakalari rivojlanadi, o‘quvchilar orasida emotsional aloqalar o‘rnatilishiga yordam beradi, ularni jamoa tarkibida ishlashga, o‘z o‘rtoqlarining fikrini tinglashga o‘rgatish orqali tarbiyaviy vazifalarning bajarilishini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

- 1.Piraxunova F.N., Nazirov A.X. O‘qitishning yangi pedagogik texnologiyalari. Uslubiy qo‘llanma. –T.: “IQTISOD-MOLIYA”. 2008, 3-48 bet.
- 2.O‘zbekiston Respublikasida Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. “O‘zbekiston”, Toshkent, 1997 yil.
- 3.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2000 yil 16 oktyabrdagi “Oliy va o‘rta maxsus ta’lim davlat standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.
- 4.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2006 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2007 yilda iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan majlisi materiallaridan “O‘zbekiston ovozi” gazetasi, 2007 y 12 fevral.
- 5.Бордовская Н.В. Диалектика педагогического Исследования. –М.; 2001.
- 6.Селевко Г. Современные образовательные технологии: Учеб. пособ. –М. 1998 год

BOSHLANG'ICH TA'LIM DARSLARIDA INNOVATSION VA AXBOROT TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARASI

Abdug'ofurova Iroda

*Kimyo International University in Tashkent
M.Sc.Theory and Methods of Primary education*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda innovatsion texnologiyalardan foydalanish yo'llari, boshlang'ich sinflarda foydalanish mumkin bo'lgan innovatsion texnologiyalarning didaktik tamoyillari, dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanish va boshlang'ich sinflarda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, axborot texnologiyalari, rivojlantirish, shakllantirish, ta'lim texnologiyalari, o'quvchi ma'naviyati.

Innovatsion ta'lim jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta'lim texnologiyalari yoki ta'lim innovatsiyalari deb nomlanadi. Ta'lim innovatsiyalari - ta'lim sohasi yoki o'quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondoshuv asosida yechish maqsadida qo'llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyadir. Ta'lim innovatsiyalari "innovatsion ta'lim" deb ham nomlanadi. "Innovatsion ta'lim" tushunchasi birinchi bor 1979-yilda "Rim klubi"da qo'llanilgan.

Hozirgi kunda ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalar va interaktiv metodlarni qo'llashga qiziqish tobora keng tus olmoqda. Bunday metodlarni qo'llash ta'lim samaradorligi va ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning o'qish motivlarini o'stiradi. Innovatsiya- yangilik kiritish, yaratishdir. Demak, an'anaviy ta'limdagi kabi bir xil shablonlar asosida emas, balki yangiliklar asosida ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshirishga qaratilgan ish shaklidan foydalanish innovatsiya demakdir. Ta'limda pedagogik texnologiyalarga asoslanish va innovatsiyaga intilish, o'quvchilarni faollashtirishga qaratilgan turli interaktiv metodlardan foydalanish ta'lim maqsadini samarali amalga oshirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonini innovatsion metodlardan foydalanib tashkil etish uchun avvalo darsning rejasi va loyihasi aniq ishlab chiqilishi zarur. Dars loyihasini tuzishda o'qituvchi o'zining ish shakllari va o'quvchilarning ko'nikmalarini egallash jarayonidagi ishlari doirasini aniq belgilab olishi lozim.

Axborot — kommunikatsion texnologiyalari barcha sohalar qatori ta'lim tizimiga ham izchillik bilan kirib kelmoqda. Jumladan, axborotlashtirilgan multimedialli ta'lim texnologiyalarini boshlang'ich ta'limga joriy etish orqali o'tiladigan fanlar mazmunini o'quvchilar ongiga to'liq va mukammal ravishda

singdirish, innovatsion vositalar bilan tanishtirish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari boshlang'ich ta'limda multimedia vositalaridan samarali foydalanishning o'ziga xos afzalliklari ham bor. Ularni quyidagicha ifodalash mumkin:

- ta'limda ko'rgazmalilik eng asosiy o'rinlardan birini egallaydi;
- o'quvchini izlanishga undaydi;
- o'quvchi ta'lim jarayonini bir vaqtning o'zida ko'radi, uni eshitadi, o'quvchilarga kengroq qamrovdagi va kattaroq hajmdagi materiallarni tezroq yetkazib beriladi;
- o'quvchi tafakkurini faollashtiradi;
- o'quvchi faoliyatining ijobiy motivini hosil qiladi;
- mashg'ulotlarni jonli va muloqotli tarzda olib borishga imkoniyat tug'iladi;
- ta'lim mazmuniga tegishli materiallarni kompyuter xotirasida saqlab ularni o'quvchilarga xohlagan vaqtda yetkazish imkoniyati bo'ladi;
- o'z-o'zini namoyish etish imkoniyatini beradi, ta'lim mazmunini yoritishda animatsiyalardan foydalanishning keng imkoniyatlari yaratiladi.

Shuning bilan birga, maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilarning va o'quvchi-yoshlarning ma'naviy tarbiyasi eng dolzarb muammolardan biri bo'lib, shu orqali jamiyat ma'naviyatini shakllantirishga erishish mumkin. Shuningdek, boshlang'ich ta'limda axborot-kommunikatsion vositalaridan foydalanish jarayonida o'quvchi-yoshlarning mafkuraviy immunitetini shakllantirib, uni mustahkamlab borish lozim. Albatta bu ishlarni oiladan boshlash kerak, ya'ni oilada farzandlarimizdagi ma'naviy sifatlarni tarbiyalashdan boshlash zarur, chunki ularga berilgan tarbiya o'zlari bilan o'sib takomillashib boraveradi. Shuning uchun ham farzandlarimiz ma'naviyatini shakllantirish va uni yuksaltirishni avvalo oiladan, keyin esa bosqichma-bosqich uzluksiz ta'lim tizimida olib boriladi. Qolaversa, boshlang'ich ta'limda ona tili fani mazmuniga Vatan tuyg'usi, milliy g'urur, an'ana va milliy qadriyatlarimizni o'quvchilar ongiga singdirish hamda muomala madaniyati, ovqatlanish, kiyinish, saranjom-sarishtalik, odobli, mehnatsevar bo'lish kabi insoniy sifatlarni shakllantirib borish lozim.

O'quvchilarga ma'naviy tarbiya berishni quyidagi uch yo'nalishda olib borgan ma'qul:

O'quvchilar ma'naviyatini shakllantirishga ijobiy ta'sirlar. O'quvchilar ma'naviyatini shakllantirishga salbiy ta'sirlar va ularni bartaraf etish. O'quvchilar ma'naviyatini shakllantirishning multimediali ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish va undan amaliyotda keng foydalanishga erishish.

Shuningdek, multimedia usuli ta'lim samaradorligini oshirishda quyidagi ta'limiy va tarbiyaviy afzalliklarga ega: axborotning xilma-xilligi: matn, lavha, bezak, nutq, musiqa, videofilmlardan parchalar, telekadrlar, animatsiyalardan foydalanishga erishiladi; "Inson — kompyuter" interaktiv muloqotning yangi darajasi ancha keng

bo'ladi va undan har tomonlama axborotlarni oladi; o'quvchilarga ta'lim olishda ijodiy munosabatni uyg'otadi va bu o'z navbatida ularga ishonchni shakllantiradi; o'quvchilar tafakkurini faollashtiradi; o'quv faoliyatining ijobiy motivini hosil qiladi; o'z-o'zini namoyish etish imkonini beradi; turli fikr va mulohazalarga diqqatni jalb qilishni o'rganadi; yangi fikr-mulohazani bildirishga va o'zlashtirishga ruhan tayyor bo'ladi. Bugungi kun o'quvchisi, ularning orzu-intilishi, qiziqishlari orasida ham katta farq bor. Shundan kelib chiqib hozirgi davr o'qituvchisi nafaqat mamlakatimizda, balki dunyo miqyosida ro'y berayotgan yangiliklardan vaqtida xabardor bo'lishi, o'z sohasiga doir zarur ilmiy yangiliklarni mehnat faoliyatiga tatbiq etishi, faqat darslikka tayanib qolmasdan, mavzu ko'lamini o'quvchilarga anglata bilishi, o'z ustida tinmay izlanishi, o'zida bor bilimlarni yanada kengaytira borishi lozim. Donishmandlarimiz aytganidek: «O'qitish — ikki barobar o'qish demakdir». Demak, har bir o'qituvchi-murabbiy bu o'gitga amal qilgan ekan, aslo kam bo'lmaydi. Eng katta farq esa hozirgi kun o'qituvchisining ish faoliyati innovatsion axborot texnologiya dunyosi, ilg'or pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish, jahon hamjamiyatida o'z o'rnini borligida. O'qituvchilik kasbining qator mas'uliyatlarini sanab o'tish mumkin. Bular qatoriga bola ruhiyatini o'rganish, undagi salbiy jihatlarga qarshi kurasha olish, o'quvchilari qalbida o'z faniga qiziqish uyg'otish barobarida Vatanga, oilaga, ota-onaga, do'stlariga nisbatan mehr-muhabbatli qila olish, har bir o'quvchining oilaviy sharoitini o'rganib, ota-onasi bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish kabilarni kiritish mumkin. Biz o'qituvchilar yosh avlod ongiga shakl beruvchi, ularni yuksak pog'onalariga olib chiquvchi sharafligini kasb egalari ekanligimizni ham unutmasligimiz kerak.

O'qituvchi xalqi shunday xalqi, u har bir o'quvchisini o'z farzandidek qabul qiladi, uning yutug'idan to'libtoshib faxrlanadi, iztirobga bab-baravar sherik bo'ladi. Ba'zi hollarda ayrim o'quvchilarning og'ir oilaviy sharoiti, ota-onasi qaramog'ida emasligi va bu uning tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganligi, ba'zan bolalar tarbiyasi faqat maktabdagina nazorat ostida bo'lishi, bunday o'quvchilarning muntazam darslarda qatnashmasligi kabilarni o'qituvchilarimiz dilini xiralashtiradigan jihatlarni hisoblanadi, chunki o'qituvchi uchun bolaning begonasi bo'lmaydi, u barchasini o'z farzandidek ko'rib yashaydi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, ta'lim mazmunini boyitishga oid ishlarni muntazam ravishda olib borish lozim. O'quvchilar ma'naviyatini shakllantirishda pedagogik omillarni ham ko'plab topsa bo'ladi. Ular ta'lim mazmunini yangi sifat bosqichiga ko'tarishga mustahkam didaktik asos bo'la oladi va ularni ta'lim mazmuniga ustalik bilan kiritish esa, o'ziga xos innovatsion jarayon bo'lib, bunda o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayidaxmedov N. Pedagogik amaliyotda yangi texnologiyalarni qo'llash namunalari. — T.: RTM, 2000. — 46 b.
2. G'ulomova M. X., Sobirova N. K. Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta'lim samaradorligini oshirish usullari // Innovatsiya o'quv jarayonida (tezislar to'plami). — T.: 2009. — 106 b.

KASB-HUNARGA OID FRAZEALOGIK BIRLIKLARNING TURLARI VA USLUBIY XUSUSIYATLARI

Kulmuamedova Lobar

Samarqand davlat chet tillar instituti 2-kurs magistir talabasi

Erdanova Zebo Abulkasimovna - Ilmiy maslahatchi

Annotation: Every concept is expressed in linguistic units-lexemes. Lexemes. On the other hand, are formed according to certain rules and are circulated by language speakers. This article talks about the formation of the department of phraseology as an independent science. The field of phraseology, which has its special place and weight in linguistics, has also reached a new level. Phraseological units are closely related to the related to the spiritual culture, customs, profession, place of residence and composition, aspiration, attitude to reality of the people who are considered to be the owners of the language.

Key words: frazeologik birlik, ibora, kommunikativlik, nominativlik,

Bugungi kunga kelib zamonaviy tilshunoslikda frazeologiya alohida o'ringa ega. Keyingi paytlarda bu soha rivojlandi va buning ustida ko'plab ilmiy ishlar olib borilmoqda. Frazeologiya boshqacha aytganda iboradir. Frazeologiyada iboralar, so'z uyushmalari, erkin va turg'un uyushmalar tuzilishi va ma'noviy jihatdan o'rganiladi.

Frazeologiya atamasi XVI asrning ikkinchi yarmida ingliz adabiyotshunosi va tarjimoni Neandr tamonidan birinchi bor qo'llanilgan. Jahon tilshunosligida frazeologiyaning u yoki bu jihatlari nazariy va amaliy o'rganilib, uning turli jihatlari bag'ishlangan monografik kuzatishlar, dissertatsiyalar, lug'atlar, ilmiy maqolalar yuzaga keldi. Frazeologizmlarni o'rganishning xilma-xil metodlari ham shakllandi. Bu esa tadqiqotlarni yanada jadallashtiradi, ularni ilmiy-amaliy va tizimli o'rganishga imkoniyat yaratadi. Frazeologiya atamasini tilshunoslikda birinchi bo'lib Sharl Balli tomonidan qo'llanilgan ammo u stilistikaning bir bo'limi sifatida o'rganilgan.

Frazeologiya tilshunoslikning keyingi taraqqiyotida tez rivojlangan sohalardan biridir. Rus va ingliz tilshunosligida frazeologiya ancha ilgari o'rganila boshlangan bo'lsa, o'zbek tilshunosligida bu soha sistemali ravishda o'rganila boshlanganini o'tgan asrning 40-50- yillariga to'g'ri keladi. Bu davrda Sh.Raxmatullayev (1969), G.A.Bayramov (1970), G.X.Axunzyakov (1974), V.G.Uraksin (1975), L.K.Bayramova (1983), M.F.Chernov (1986) larning doktorlik dissertatsiyalari frazeologizmlar tadqiqiga bag'ishlangan.

Tilda bajarilgan funksiyalar bo'yicha ingliz va o'zbek tillarining frazeologik birliklari ikkita katta guruhga bo'linadi: kommunikativ funksiyaga ega bo'lgan va bo'lmagan frazeologizmlar. Shunday qilib kommunikativ funksiyaga ega bo'lgan

frazeologik birliklar ikkiga kommunikativ va nominativlilarga bo'linadi. Ingliz va o'zbek tillarida kasbga oid frazeologik birliklarning nutqiy faolligini aniqlash uchun ingliz tilining eng ko'p tarqalgan shaxs oti komponenti bilan yasalgan 24 ta frazeologik birliklari tahlil qilinadi:

1. Baker: to spell the baker; baker's dozen; the butcher, the baker, the candlestick maker; pull devil pull baker – nonvoy
2. Builder: Jerry – builder – quruvchi
3. Busman: busman's holiday – avtobuschi
4. Butcher: the butcher, the baker, the candlestick maker; butcher's bill, butcher's meat- qassob
5. Carpenter; such carpenters such chips- duradgor
6. Cobbler : shoemaker: a cobbler must stick to his last, the shoemaker's wife is the worst shod; shoemaker's stock – etikdo'z
7. Cook : head cook and bottle washer; son of the sea cook; too many cooks spoil the broth; every cook praises his own broth; God sends us meat and the devil sends cooks; cold cook – oshpaz
- 72
8. Driver: back-seat driver - haydovchi
9. Fisher: the great fisher of souls - baliqchi
10. Hatter: mad as a hatter – telpakdo'z
11. Hewer: hewers of wood, drawers of water – daraxt kesuvchi
12. Hunter: lion hunter; fortune hunter - ovchi
13. Glazier: Is your father a glazier? –shisha kesuvchi
14. Labourer: the labourer is worthy of his fire; labourers in the vineyard - mehnatkash
15. Navvy: to work like a navvy - harbiy
16. Nurse: dry nurse; wet nurse- hamshira
17. Potter: clay in the hands of the potter - kulol
18. Printer: printer's devil – harf teruvchi
19. Shepherd: sheep without a shepherd; shepherd's pie; shepherd's plaid – cho'pon
20. Tailor: the tailor makes the man; tailor's dummy; the devil among the tailors; the three tailors of Tooley Street; Tom Tailor; merchant tailor - tikuvchi
21. Tiller: tillers of soil – yer haydovchi
22. Tinker: not to care a tinker's curse; to swear like a tinker; tinker, tailor, soldier, sailor- misgar
23. Worker: white collar worker, blue collar worker - ishchi

24. Workman: a bad workman quarrels with his tools; as is the workman so is the work - xizmatchi

O'zbek tilidagi kasbga oid frazeologik birliklar:

1. Bo'zchining mokisidek qatnamoq(tez harakat)

Qudasi ham uning ishxonasiga bo'zchining mokisidek qatnaydigan bo'lib qoldi,
Ashirmat (A. Qahhor)

2. Ovchining tozisi bo'lmoq(yugurdak)

Salimboy shu kunlarda ovchining tozisi bo'lib qolgan. (M. Murod)

3. Oshpazning kapkiri (har ishga aralashmoq)

Har ishga oshpazning kapkiri bo'lavermang - dedi ammasi. (S. Abduqahhor)

4. Qassobga go'sht qayg'usi (manfaatdorlik)

Qassobga go'sht echkiga jon qayg'usi deganlari rost ekan. (M. Murod)

5. Kosagardan bir puf (sirini yashirmoq)

Xalqimizda kosagardan bir puf degan naql bor. Siz ham bo'sh kelmang, do'stim.
(A. Muxtor)

6. Cho'ponning cho'lig'i (yugurdak)

Bunday ishing yaxshi emas, cho'ponga cho'liqlik senga yarashmaydi. (S. Ahmad)

7. Karnaychidan bir puf (biror narsa haqida xabar bermoq)

Karnaychidan bir puf deb, yuribsizmi? (O. Salom)

Kasbga oid (nominativ) frazeologik birliklarning ayrim semantik jihatlari. Tadqiqot qilinayotgan nominativ frazeologik birliklar keng semantik hajmga ega. Ular predmet, hodisa va holatlarni belgilaydi. Kasbga oid frazeologik birliklarning ko'pchiligi inson va inson mehnat faoliyati bilan bog'langan tushunchalarni ifodalaydi. Demak ular quyidagilar:

a) Inson tabiatining tavsifini ifodolovchi frazeologik birliklar:

Ingliz tilida:

Tailor's dummy – boy

Clay in the hands of the potter – tez ta'sirga beriladigan odam

Mad as a hatter – jinni

Fortune hunter – boy kelin axtaradigan odam

Lion hunter – mashhurlik axtaruvchi

O'zbek tilida:

ammanning buzog'i- landovur

pixini yorgan – puxta

aravani quruq olib qochish – va'daboz

yuzi shuvut – behayo

b) Biror hodisa yoki holatga inson munosabatini bildiruvchi frazeologik birliklar:

Not to care a tinker's curse – e'tiborsiz bo'lmoq, tupurmoq

c) Inson mehnat faoliyatini ifodolovchi frazeologik birliklar:

Ingliz tilida:

Tillers of soil – qishloq xo'jaligi ishchilari

Dry nurse – “ enaga” boshqalarga qaraydigan odam

Wet nurse – boquvchi

Hewers of wood, drawers of water – qora ishchilar

White collar worker – (amer.)- xizmatchi

Merchant tailor – o'z materialidan ko'ylak tikadigan tikuvchi

Cold cook – go'rkov

The butcher, the baker, the candlestick maker- har xil soha vakillari

O'zbek tilida:

Enagalik qilmoq – yalinmoq

Qul bo'lmoq – xizmatkor

v) Odamlar guruhining terma ahamiyatini ifodolovchi frazeologik birliklar:

sheep that have no shepherd – tartibsiz guruh

the devil among the tailors – jamoa jangi

tinker, tailor, soldier, sailor – turli soha namoyondalari

the three tailors of Tooley Street – o'zlarini xalq nomidan vakil deb

hisoblovchi katta bo'lmagan guruh a'zolari

f) Inson xulq atvorini ko'rsatuvchi frazeologik birliklar:

Ingliz tilida:

Back – seat driver – o'zining maslahatlari bilan haydovchini chalg'itadigan passajir

O'zbek tilida:

Boshiga ko'tarmoq - to'polon qilmoq

Ishiga aralashmoq – xalaqit bermoq

g) Kiyim-boshni ifodolovchi frazeologik birliklar:

Shoemaker stock – tor batinkalar

Shepherd's plaid –

h) Yegulik yoki oziq-ovqat komponentli frazeologik birliklar:

Shepherd's pie – kartoshka va go'shtdan qilingan pirog

Butcher's meat- go'sht

i) Ochlik sezgisi yoki ochko'zlikni bildiruvchi frazeologik birliklar:

Hungry as a hunter – bo'riday och

j) Har xil tushunchalarni ifodolovchi frazeologik birliklar:

Ingliz tilida:

The great fisher of souls – shayton

Baker's dozen – shayton dyujini

Butcher's bill – jangda vafot etganlar ro'yhati

Busman's holiday – bayram kunlaridagi ish

O'zbek tilida:

Kovushini to'g'rilamoq – haydash

Och bo'ri – tashna

Oyoq cho'zmoq – olamdan ko'z yummoq

Frazeologiya (ideomatika) esa ko'proq insonning ruhiyati, kishilar o'rtasidagi munosabatlar, ijtimoiy etnik baholarini ifoda etadi. Dunyoda frazeologizimlar mavjud bo'lmagan tilning o'zi yo'q. Frazeologiyani o'rganish o'ziga xos uslubni talab etadi, shuningdek, boshqa bir qator tilshunoslik fanlari leksikologiya, grammatika, stilistika, fonetika, tarix, mantiq va mamlakatshunoslik fanlari ma'lumotlarida tayangan holda o'rganishni taqazo etadi. Uning murakkabligi ham shundadir. "Frazeologizm so'zdan ko'ra kengroq tushuncha. Uning tuzulishiga singish uchun frazeologizimni tashkil etuvchi komponentlar, birliklarning tuzilishi va ma'nosini tahlil qilish kerak", -deb yozadi afg'on tilidagi fe'l frazeologizimlarni semantic-struktur xususiyatlarini tadqiq etgan olim-A.G.G'aniyev.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev A. Frazeologizimlarning expressivlik xususiyati.-T.:O'TA 1976. 5-son
2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. – М. 1963.-С.46-49.
3. Antrushina G.V. English Lexicology. – М. 1985.
4. Jann Huizenga "Stories and idioms for real life" Oxford University Press.2000.
5. Raxmatullayev Sh. Frazeologik birliklarning asosiy ma'no turlari. – T.: Akadem nashr. 1985.

THE DIFFICULTIES OF LITERARY TRANSLATION AND ITS MAIN PRINCIPLES

Akbarova Nigina Akbar qizi
Student of Master Degree in SamSIFL

Abstract: In this article the challenges of literary translation and its requires observed and the important principles which belong to in literary translations are also covered. The principles of literary translation are expressed.

Key words: literary translation, principles, character, challenges, literature, requires

Literary translation plays an integral role in helping authors reach their audiences from different parts of the world. And also Literary text - the text of prose, poetry, drama and journalistic works. It is distinguished from other texts by its imagery and impressiveness. A literary text is an example of art. Sadly, regarded as one of the most challenging translation tasks. Even the most experienced linguists make mistakes when translating books sometimes.

Translating Without Changing The Original Tones Of the Author While business translation requires high accuracy and some changes in layout, formats, colors. Sometimes, the name of a famous person or character in novels or poems is used as a personality adjective. Wordplay or tongue twisters are no doubt a real headache for any translators while working on a literary translation task. It requires more time to translate than anything else.

The use of slang or dialects in novels or poems is no stranger to readers, but it's also a challenge for translators when dealing with a literary translation project.

How can they translate these words into a new language while retaining the characters' unique talking styles? translation requires translators to fundamentally understand the literary text and be familiar with the creator's life, life background, social form, national attributes, and social (4;1) contradictions at that time in order to effectively understand the meaning of special sentences, symbolic sentences, You must translate the meaning of what is being said, rather than do it word-for-word. This is because languages are not just different words(1;128)
1. Different languages also have different grammar, different word orders, sometimes even words for which other languages do not have any equivalents.

The principles of translation that Translation is an artistic, creative reflection of the original should be a "portrait"

2. The translation must be in accordance with the original in all respects - perfect and should become a phenomenon of national literature.

3. Fully reflect the national form and spirit of the original in the native language delivery should be requested.

4. In addition to the fact that the translator knows the original and translation language, and has the talent to translate, not only the original copy, but the life illuminated in it, not the literal language, but "behind the text" it is required to know what is described.

5. Not only the ideological content, but also the aesthetic meaning of the work also required to achieve translation re-creation. The meaning of this is original the reader of the translation gets the same pleasure and impression as the reader of the copy need

6. Translation is not imitation, copying or competition creative re-creation consists of:

- don't say words with words, but give thoughts with thoughts;
- maintaining the grammatical structure of the work;
- re-creation of the writer's style;
- giving an image with an image;
- maintaining unity of form and content, etc

7. Each literary genre has its own rules that the translator must follow there are requirements (2;117).In addition, each translator has his own principles of translation will be. This is his attitude to translation and the laws of translation it depends on how aware it is.and also The translation must give the words/ideas of the original That's understandable and commonly applied taking into account the linguistic and cultural differences and communicational stereotypes.

By reading the idea that lies behind these words we lose something important, namely the clear humorous effect and the hint that time is our enemy which especially true in some particular situations.

Translation should possess or reflect the style of the translation/original

Style is the essential characteristic of every piece of writing, the outcome of the person's emotions. Style reflects the specific cast of the author's minds. Individual style is important not only in poetry, dramatic or emotive prose, it's the components of all kinds of writing and everyday talk. The author's style determines his choice of words, the translator is often compelled to make a choice between alternatives.(3;2)

The choice he makes can't but be influenced by his personality can't but reflect his own style. It's a linguistic fingerprint by which an author can be identified even if there is no inclusion of his name. It's not only individuals that have their personal style. One may say that languages also possess the style of their own.A translation should read as a contemporary of the original/ the author.

The list of used literature

1. Yosh tarjimashunos, V. "Qiyosiy tilshunoslik, lingvistik tarjimashunoslik" va "Sinxron tarjima" mutaxassisliklari magistrantlari Toshkent 2020
- 2."Tarjima nazaryasi " ERGASH OCHILOV NILUFAR XODJAYEVA
- 3.<http://qutranslation.weebly.com/principles-of-translation.html>
- 4.<https://gtelocalize.com/literary-translation-and-non-literary-translation/>

BIOLOGIYA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI

*Sevara Shomuratova Bekberganovna
Ròzmatova Zaynabjon Yuldashevna
Atajanov Otajon Yòldoshevich*

Xorazm viloyati UrDU akademik litseyi biologiya fani

Annotatsiya: Ushbu maqolada biologiya fanini boshqa fanlar bilan bog'liqlik jihatlari va fanlarni bog'lab o'qitishning pedagogik asoslari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: aniq fanlar, madaniy fanlar, ijtimoiy-gumanitar fanlar

Abstract: This article discusses the relationship between biology and other disciplines and the pedagogical foundations of interdisciplinary teaching.

Keywords: exact sciences, cultural sciences, social sciences

Kirish: Biologiya - tirik tabiat haqidagi fanlar majmuasi. Biologiya hayotning barcha ko'rinishlari: tirik organizmlar va tabiiy jamoalarning tuzilishi va funksiyasini, tirik mavjudotlarning kelib chiqishi va tarqalishi, ularning bir-biri va tirik tabiat bilan o'zaro bog'lanishini o'rganadi. Biologiya fanlari sistemasi. Biologiya bir necha fanlardan tarkib topgan. Tadqiqot ob'yektiga binoan Biologiya botanika (o'simliklarni o'rganadigan fan), zoologiya (hayvonlarni o'rganadigan fan), odam anatomiyasi va fiziologiyasi (odam organizmining tuzilishi va funksiyasini o'rganadigan fan), mikrobiologiya (mikroorganizmlarni o'rganadigan fan) va gidrobiologiya (suvda yashovchi organizmlar haqidagi fan)larga bo'linadi. Bu fanlar o'z navbatida birmuncha kichikroq tarmoklarga ajratiladi. Shu bilan birga Biologiya fanlarining bir-biri bilan va boshqa fanlar bilan qo'shilib ketishi tufayli bir qancha kompleks fanlar shakllangan (mas, sitogenetika, sitoembriologiya, ekologik genetika, ekologik fiziologiya). Biologiya fanlarini tadqiqot metodlariga binoan ham alohida fanlarga ajratish mumkin. Organizmlarning tarqalishini biogeografiya, to'qima va xujayralar tarkibini biokimyoviy, fizik jarayonlar va metodlarni biofizika o'rganadi. O'z navbatida bu fanlarni ham tekshirish ob'yektlariga binoan alohida fanlarga ajratish mumkin (mas, o'simliklar biokimyosi, hayvonlar biokimyosi). Biokimyoviy va biofizik metodlar ko'pincha o'zaro qo'shilib yoki boshqa fanlar bilan birgalikda yangi fanlarni hosil qiladi (mas, radiatsiyey biokimyoviy, radiobiologiya). Biologik tadqiqotlardan oliigan natijalarni taxlil qilish va umumlashtirishda biometriya, ya'ni biologik mat. katta ahamiyatga ega. Tirik organizmlar tuzilishini o'rganish darajasiga binoan ham bir qancha fanlar shakllangan (mas, molekulyar biologiya, gistologiya, anatomiya, ekologiya va boshqalar). Biologiyaning bevosita amaliyot bilan bog'langan masalalarini parazitologiya, gelmintologiya, immunologiya, bionika, kosmik biologiya kabi fanlar o'rganadi. Biologik ta'lim maktab o'quvchilarning umumiy tabiatshunoslik ta'limining

muhim qismidir. Biologiyani o'qitishda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish o'quvchilar tomonidan yetakchi g'oyaviy g'oyalarni o'zlashtirishga asoslanadi. Biologiya fanining yetakchi g'oyalari-organik dunyo evolutsiyasi g'oyalari, tirik tabiatni ko'p darajali tashkil etish, tuzilish va funksiyalarining o'zaro bog'liqligi, biologik tizimlarning tabiiy muhit bilan aloqasi, biologik tizimlarning yaxlitligi va o'zini o'zi boshqarish, nazariya va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlik-biologiya bo'yicha maktab kursining mazmunini, tuzilishini, asosiy tushunchalarni rivojlantirish ketma-ketligini belgilaydi. Shu bilan birga biologiya fanining birgalikda o'rganiladigan tarix, fizika, kimyo, geografiya fanlari o'quvchilarga moddiy dunyoning birligi va rivojlanishini ko'rsatadi.

Biologiya va fizika o'rtasidagi fanlararo aloqadorligi: Keyingi yillarda fizika fanida erishilgan yutuqlar, jumladan, yadro energiyasi, raketosozlik, yarim o'tkazuvchanlik texnikasi va boshqa fanlarning rivoji hamda ularda yangi kashfiyotlar yaratilishi boshqa fanlar, masalan, biologiya fani rivojiga salmoqli ta'sir ko'rsatgan, jumladan optik va elektron mikroskoplar kashf etilishi ham. Biologiya fani dunyoning tabiiy fizik asosini sezilarli darajada to'ldirib turadi va o'zgartiradi, uning fizikaviy jarayonlarning xususiyatlari to'g'risida umumlashtirilgan bilimlarni kiritadi. Bizni o'rab turgan zaminda har qanday o'zgarishlar yoki hodisalar yuz beradi. Mikroskoplar orqali tirik organizmlarning hujayraviy tuzilishi, hujayrada sodir bo'ladigan murakkab jarayonlarni tadqiq qilish imkoni yaratildi. Mikroskop natijasida tirik organizmlar irsiyatining tabiati, irsiyatning moddiy asosi bo'lgan DNK va RNKlarning o'ziga xos xususiyatlari, vazifalari, belgilarining paydo bo'lishidagi rolini aniqlash mumkin bo'ldi. Fizikada mexanik, issiqlik, elektr va yorug'lik hodisalari o'rganiladi. Ushbu hodisalarning barchasi jismoniy deb nomlanadi. Jismoniy jarayonlar va hodisalar tirik organizmlarda sodir bo'ladi. Zoologiyada fizika bo'yicha bilimlar yordamida ular quruqlikdagi hayvonlar va suvdagi baliqlarning harakati qanday sodir bo'lishini, har xil hayvonlar tovushlarni qanday chiqarishi va idrok etishi, ularning ko'rish organlari qanday joylashtirilganligi va boshqa ko'p narsalarni tushuntiradi.

Biologiya va kimyo o'rtasidagi fanlararo aloqadorligi: Kimyo tabiiy fanlarga tegishli. U moddalarning tarkibini, tuzilishini, xossalari va transformatsiyalarini hamda shu transformatsiyalarga hamroh bo'ladigan hodisalarni o'rganadi. Kimyo, fizika va biologiya bilan chambarchas bog'liqdir. Kimyo va biologiya o'rtasida shakllangan fan-biokimyo, bioanorganik ba bioorganik kimyo. Tirik organizmlarda kimyoviy jarayonlar, moddalar tarkibi va boshqalar o'rganiladi. Kislotalar, katalizatorlar, ishqoriy va neytral muhitlar haqida bilimlar yordamida fermentlar o'rganiladi. O'pka va to'qima gazlari almashinuvi va qonni tashish funksiyasi oksidlanish haqidagi bilimlarga asoslanib o'rganiladi. Shu bilan birga, hujayraning kimyoviy tarkibi, anorganik va organik moddalarni aniqlash, oqsil, uglevod, lipidlarning o'ziga xos xususiyatlari, tarkibi, molekulyar tuzilishi, ularning hujayrada bajariladigan

funksiyalarini aniqlash, modda va energiyaning saqlanish qonuni esa hujayrada modda va energiya almashinuvi tadqiq etishga zamin yaratdi.

Biologiya va matematika o'rtasidagi fanlararo aloqadorligi: Maktab darsliklarida biologiya fanidan berilib boriladigan hisob-kitob usulida yechiladigan masalalarni xal etishda o'quvchilarga matematika fanida o'zlashtirgan bilimlari juda kerak bo'ladi, ayniqsa genetikaga doir masalalarni yechishda matematik bilimlari yetarli bo'lmasa, o'quvchi buning uddasidan chiqmaydi.

Biologiya va boshqa fanlar o'rtasidagi fanlararo aloqadorligi: Ijtimoiy texnika va qishloq xo'jaligi fanlari bilan aloqalarga tayanib, biologiya "tabiat-inson", "tabiat-jamiyat-mehnat" munosabatlarini ochib beradi. Biologiya o'qitishda fanlararo aloqalar ilmiy, texnik va ijtimoiy taraqqiyot jarayonida rivojlanib boradigan ilmiy o'zaro aloqalarni, fanning ijtimoiy ongning boshqa shakllari va amaliyot bilan aloqalarini aks ettirish uchun mo'ljallangan.

Qo'shni fanlarga doir materiallardan biologiya darslarida foydalanish fanlararo uzviy aloqadorlikni yanada mustahkamlaydi. Fanlararo aloqadorlik o'quv mavzulari mazmunini har tomonlama, atroflicha ochib berish uchun zarurdir. Biologiya fanining muhim g'oyalarini ochib berishda ko'mak beradigan, ular bilan kuchli darajada bog'langan fanlarning asosiy mazmuniga o'quvchilarni e'tiborini qaratish lozim. Fanlarning bir-biriga bog'liqlik darajalarini, shuningdek, bu fanlarda bo'layotgan o'zgarishlar, yangi tadqiqot natijalari, yangilanishlardan xabardor bo'lib borish hozirgi zamon o'qituvchisiga qo'yilgan talab bo'lib, u dars saviyasi, mavzu mazmunining o'quvchilar ongiga singdirilishi va uning beradigan samarasining oshishida asosiy omillardan biri bo'lib hisoblanadi. Dars mavzusiga ko'ra metod va usullarni to'g'ri tanlash, shuningdek, ularni muvaffaqiyatli amalga oshirish bu metodlarning to'g'ri tanlanganligi va mavzuni yoritishdagi o'rnini o'qituvchi to'g'ri belgilashi kerak. Biologiya fanida fanlararo bog'lanish texnologiyasi g'oyalarini akademik litsey va kasb-hunar kollejidagi boshqa o'quv predmetlarini o'qitishda va ta'limning boshqa bosqichlarida ham qo'llash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. " XXI asr pedagogikasining dolzarb vazifalari" Xalq ta'limi,2007- yil
2. D.M.Raxmonova Qarshi davlat universiteti. Zamonaviy boshlang'ich va pedagogik ta'lim: nazariy va amaliy innovatsion ta'lim tadqiqolar. Respublika ilmiy amaliy konferensiyasi: Fanlararo izchillik va aloqadorlik o'quvchi kognitiv jarayonlari taraqqiyotida muhim omil. 2020 yil, aprel.
3. Ilm-fan hayoti. -M.: Ilm, 1973

BOSHLANG`ICH SINFLARDA SAVOD O`RGATISH METODIKASINING O`QITILISHI

*Ospanbaeva Aynura Allayar qizi
Shabatova Rabig'a Janasbay-qizi*

*Nukus davlat pedagogika instituti
Boshlang`ich ta'lim yo`nalishi 3-kurs talabalari*

Salieva Aygul Quatbay qizi

*Nukus davlat pedagogika instituti
Boshlang`ich ta'lim yo`nalishi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada savod o'rgatish, uning maqsad va vazifalari, savod o'rgatish metodikasining tarixi, shuningdek, savod o'rgatish metodlari, o'qish va yozish nutq ko'nikmalari, o'qish va yozishga o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari ahamiyati haqida so'z etilgan.

Kalit so'zlar: o'qish malakasi, "Alifbe", tovush, undosh tovush, bo'g'inga bo'lish, o'qish, yozish, savod o'rgatish, bo'g'in, analitik-sintetik tovush metodi.

Kasblar ichida eng ulug` kasblardan biri – bu o`qituvchilik. Dunyoda qanday ulug` insonlar, buyuk-buyuk kashfiyotchilar, hammaga tanilgan mashhur olim-u, yozuvchilar, qanday inson bo'lishidan qat'iy nazar, barchasi ustoz qo'lidan tarbiyalanib chiqqan. Katta-katta muvaffaqiyatlarga erishishlarida ham ustozning roli ahamiyatli hisoblanadi. Shuning uchun ham yurtimizda bu kasb egalariga bo'lgan hurmat-e'tibor yanada kuchaytirilmoqda. Shular qatori biz, bo'lajak boshlang`ich sinf o`qituvchilarining ham kelgusi yosh avlodning kelajakda qanday inson bo'lib yetishishida alohida e'tirof etiladi. O`qituvchi bolalarga bilim berishdan avval o`zi har taraflama bilimli, o`z fanini chuqur biladigan mukammal inson bo'lishi zarur. Bu haqida Jaloliddin Rumi shunday degandi: "O`qituvchi bilimli, aqlli, adolatli, o`zida barcha yuqori fazilatlarni jamlay olgan bo'lishi kerak. O`zini nomunosib tutgan inson hechqachon bolalarga bilim va odob bera olmaydi". Haqiqatdan ham, o`qituvchi o`zida yo`q bilimni, tarbiyani hechqachon o`zi o`qitayotgan o`quvchilariga bera olmaydi. Shuning uchun ham o`qituvchi kasbini tanlagan har bir inson o`qituvchilik kasbiga mos bo'lishi va o`z fanini mukammal bilmog`i darkor.

Shuningdek, boshlang`ich sinflarda o`tilayotgan har bir fanning o`z o`rni bor. Shular qatori ona tili va o`qish savodxonligi fanining ham o`tilishi juda ahamiyatli. Chunki, bu fan orqali o`quvchilar o`qishni, yozishni, fikrlashni, nutqini ravon qilishini o`rganib boradi. Maktabda o'qitish elementar o'qish va yozishga o'rgatishdan boshlanadi. "Alifbe"ga asoslangan holda qisqa muddatda o'quvchilar o'qish, yozishga o'rgatiladi, so'ng o'qish va yozish ko'nikmasi takomillashtiriladi, bora-bora malakaga

aylantiriladi. O'qish va yozish malakasi nutqqa oid malaka. O'qish va yozish malakasi nutq faoliyatining boshqa turlari bilan ham bog'liq. Malakaning shakllanishi uchun bir faoliyat bir necha marta takrorlanishi mumkin. O'qituvchi savod o'rgatish jarayonida o'quvchilarga tovushlar haqida ma'lumot berishda o'zbek tilining fonetik xususiyatlarini hisobga olishi lozim.

Savod o'rgatish analitik-sintetik tovush metodida olib boriladi. So'z bo'g'inga ajratiladi, bo'g'indan kerakli - o'rganilayotgan tovush ajratilib olinadi, tahlil qilinadi, o'rganilgan harf bilan sintezlanadi.

Hozirgi qoraqalpoq tili unililar sistemasi: a, á o, ó, u, ú, e, ı, i. Savod o'rgatishda tovush-harf bilan tanishtirish unilardan boshlanadi. Qoraqalpoq tilida 25 undosh tovush bor. Shulardan 3 tasi harf birikmasi. Undoshlarni o'rgatishda ham muayyan tartibga, talabga asoslanadi.

Alifbo davri sonor - ovoqli (ovozdor) tovushlarni o'rgatishdan boshlanadi. Harf birikmalarini o'rgatishdagi qiyinchilik hisobga olingan holda ular alifbe davrining oxirrog'ida o'rganiladi. Shuningdek, savod o'rgatish jarayonida harfning 4 xil varianti (bosma, yozma, bosh va kichik)ning ishlatilishi o'rgatiladi.

O'quvchilarni o'qishga o'rgatish bo'g'in asosida olib boriladi. O'qishning dastlabki bosqichida orfografik o'qishdan foydalanilsa sekin-asta orfoepik o'qish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bo'g'inlab o'qishga o'rgatish uchun so'zni bo'g'inga bo'lish, bo'g'in hosil qiluvchi tovushni aniqlash, ochiq-yopiq bo'g'inlarni farqlashga o'rgatish muhim sanaladi.

O'qish ham yozish ham murakkab nutq faoliyati. U kichik yoshdagi o'quvchidan iroda, aql, hatto jismoniy harakatni ham talab qiladi.

Kichik yoshdagi o'quvchini o'qishga o'rgatishda quyidagilar kuzatiladi:

1. Bola o'qish paytida bitta harfni ko'radi, uni bilish uchun oldingi ko'z oldiga keltirilgan rasmlarni yo boshqa harflarni eslaydi, esga tushirgach, uni aytishga oshiqadi, ammo o'qituvchi aytishga yo'l qo'ymaydi, ikkinchi harfni eslab qo'shguncha birinchisi esdan ko'tariladi, yoki ularni qo'shib bo'g'in, bo'g'indan so'z hosil qilguncha o'qish jarayoni sustlashadi.

2. Ko'pincha bola o'qiyotgan qatorni yo'qotib qo'yadi, harfni, bo'g'inni, so'zni qayta o'qishga to'g'ri keladi. O'quvchining diqqati kengaygan sari bo'g'in va so'zni butunicha idrok eta boshlaydi.

3. O'qishni endi o'rganayotgan bola o'qiyotgan matn mazmunini o'zlashtirmaydi, chunki so'zni qanday o'qishga kuch beradi-da, so'z ma'nosiga e'tibor bermaydi. Darslikdagi rasmlar, o'qituvchining savollari, ko'rgazmali qurollar ongli o'qishlarini ta'minlaydi.

4. Tajribasiz kitobxon so'zni birinchi bo'g'iniga yoki rasmga qarab topadi. Bu xato o'qishga olib keladi. Bu xatoning oldini olish uchun so'z bo'g'inlab o'qitiladi, so'zni

bo'g'in-tovush tomondan tahlil qilishga, tovush-harf tomondan analiz va sintez qilishga diqqat qaratiladi.

Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchilarga o'qishni muvaffaqiyatli egallashlari uchun o'quvchilarning idroki, xotirasi, tafakkurini va nutqini o'stirishga katta e'tibor berishi kerak. Savod o'rgatishda fonematik eshitish qobiliyatlarini o'stirish, to'g'ri va aniq talaffuz qilishga o'rgatish, tovushni ajratish ko'nikmasini o'stirish muhim sanaladi. Yozuvga o'rgatish jarayonida o'quvchilar ruchkani to'g'ri ushlab, daftarni to'g'ri qo'yish, harfni yozishda yozuv chiziqlari e'tibor bilan boshlanadi. Ular bo'ylab qo'lni harakatlantirishni esda saqlashi, harfni harfga ulashi, qatorga sig'ish-sig'masligi mo'ljallanishi lozim. Bular o'quvchini aqliy va jismonan charchatadi, ayniqsa, barmoq va yelka muskullari charchaydi, bular darsda ikki-uch marta fizkultura mashqlarini o'tkazishni taqozo qiladi.

Demak, harbir boshlang'ich sinf o'qituvchisi yuqorida aytilgan usullarni, mashqlarni yaxshi bilsa va buni o'z dars jarayonlarida qo'llay olsa, o'quvchilarning o'tilayotgan mavzularni o'zlashtirishi yaxshi bo'ladi va darsga bo'lgan qiziqishlari ham oshadi. Shuningdek, o'qituvchi pedagogik faoliyati davomida natijali dars o'tishi zarur bo'ladigan bilim, o'quvchilarni ang'lay olishi, kuzatib borish, nutq ravonligi, tashkilotchilik, kelajakni ko'ra bilish, diqqatni jamlay olishi, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan harxil vaziyatlarning o'z vaqtida oldini olish va ahamiyatli ularni darsga qiziqishini shakllantirib borish ahamiyatli hisoblanadi. Shunday ekan, harbir o'qituvchi A. Navoiy bobomiz aytganidek: "Shogird qanchalik podshoh darajasiga yetsa ham, ustoziga qulliq qilsa arziydi..." degan ibratli so'ziga mos va mukammal o'qituvchi bo'lib yetishmog'i darkor.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. K.Qosimova, S.Matchonov, X.G'ulomova, Sh.Yo'ldosheva, Sh.Sariyev. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent. 2009-y.
2. X.Q.Pirniyazova, Q.Pirniyazov, Q.Bekniyazov. Baslawish klaslarda ana tilin oqitiw metodikasi. Tashkent. 2018-y.

BOSHLANG`ICH SINIF ONA TILI VA O`QISH DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK USULLARNING SAMARADORLIGI

Biybijamal Jartibaeva

Ospanbaeva Aynura Allayar qizi

Nukus davlat pedagogika instituti

Boshlang`ich ta`lim yo`nalishi 3-kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang`ich sinf ona tili va o`qish darslarining ahamiyati, dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi va nazariy asoslari haqida so`z etiladi.

Kalit so`zlar: boshlang`ich sinf, pedagogik ensiklopediya, pedagogik texnologiya, davlat va jamiyat, yosh avlod, a`maliyot, ta`lim-tarbiya, pedagogik yondashuvlar .

Mamlakatimizda sog`lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodlarning o`z ijodiy va intellectual qobiliyatini yuzaga chiqarish, mamlakatimiz yoshlarini XXI asr talablariga butunlay javob beradigan har taraflama rivojlangan shaxslar etib yetilishtirish bo`yicha keng ko`lamli ishlar olib borilmoqda. Bu bo`yicha kelajak yosh avlodlarining yetuk inson bo`lib chiqishida boshlang`ich sinf o`qituvchilarining ahamiyati kata. Chunki, boshlang`ich sinf o`qituvchisi bolalarning kelajagi uchun ilk qadamini shakllantirib beradi. Ta`lim bilan birgalikda tarbiya ham berib boradi. Shu bilan birgalikda "Pedagogik ensiklopediya" da aytilganidek : "O`z kasbining ustasi bo`lgan, yuqori darajada madaniyatli, o`z fanini chuqur biladigan, o`z fani bilan birgalikda boshqa sohalarni ham yaxshi tahlil qila oladigan, tarbiyalash va o`qitish stilini chuqur egallagan kadr".

Pedagogik texnologiya tushunchasi ta`lim-tarbiya amaliyotini rivojlantirish ehtiyojlari asosida kelib chiqqan, va hozirda pedagogika, psixologiya fanlarida o`z o`rniga ega bo`lgan keng ko`lamli serqirra tushunchadir. Pedagogik texnologiyada ishlab chiqarish sohasidagi turli texnologiyalardan farqli ravishda ishlov beriladigan material o`quvchi (ta`lim oluvchi)ning aqliy, ruhiy, axloqiy sifatleri bo`lib, ularga o`qituvchi, tarbiyachi tomonidan ma`lum maqsadlarga erishish yo`lida har turli ta`sirlar o`tkaziladi. Pedagogik texnologiya tushunchasi dastlab XX asrning o`rtalarida AQShda paydo bo`lib, 1940-50 yillar o`rtasigacha "Ta`lim texnologiyasi" deb yuritilib kelgan va bu ibora texnika vositalaridan foydalanib o`qitishga nisbatan qo`llanilgan. 50-60 yillarda programmashtirilgan ta`lim nazarda tutilgan, 70- yillarda "pedagogik texnologiya" iborasi qo`llanilib u avvaldan loyihalashtirilgan va aniq belgilangan maqsadlarga erishishni kafolatlovchi o`quv jarayonini bildirgan.

Pedagogik texnologiya – Bu o`qituvchi (tarbiyachi)ning o`qitish (tarbiya)

vositalari yordamida o`quvchi (talaba)larga muayyan sharoit va ketma-ketlikda ta'sir ko`rsatish va bu faoliyat maxsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayondir. (N.Saydaxmedov) [1].

Pedagogik texnologiya – o`qitishning, ta'limning shakllari, metodlari, usullari, yo`llari, tarbiyaviy vositalarning maxsus yig`indisi va komponovkasi (joylashuvi)ni belgilovchi psixologik tartiblar (ustanovka)lar majmuasi;u pedagogik jarayonning tashkiliy-uslubiy vositalaridan iborat (B.T.Lixachev).

Pedagogik texnologiya – bu o`qitishga o`ziga xos yangicha (innovatsion) yondashuvdir.U pedagogikadagi ijtimoiy-muhandislik tafakkurining ifodalanishi, texnokratik ilmiy ongning pedagogika sohasiga ko`chirilgan tasviri, ta'lim jarayonining muayyan standartlashuvi hisoblanadi.(B.L.Farberman)

Qo`llaniladigan asosiy metod bo`yicha pedagogik texnologiyalar quyidagi turlarga ajratiladi [2]:

Dogmatik, reproduktiv metod ;Tushuntirish, ko`rgazmali; Rivojlantiruvchi ta'lim; Muammoli, izlanishli;

Ijodiy metod;

Dasturlashtirilgan ta'lim metodi ;Dialogli metod;

O`yin metodi ;

O`z-o`zini rivojlantiruvchi ta'lim metodi;

Uzluksiz ta'lim turlari bo`yicha maktabgacha ta'lim, boshlang`ich ta'lim, tayanch ta'lim, maktabdan tashqari-qo`shimcha ta'lim, o`rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, qayta tayyorlash va malaka oshirish ta'limi pedagogik texnologiyalariga bo`linadi. Shu bilan birga, ta'lim sohalari bo`yicha ona tili, xorijiy tillar, adabiyot, ijtimoiy, tabiiy, aniq fanlar, san'at, sport, texnika, texnologiya, amaliy fanlar, kasb-hunarlar, maxsus ta'lim pedagogik texnologiyalari mavjud.

Hozirda mavjud bo`lgan pedagogik texnologiyalarni bir qancha belgilariga qarab turlarga ajratiladi. Bu belgilar haqida gapirishdan oldin shuni eslatib o`tishimiz kerakki, pedagogik texnologiya doimo kompleks xarakterga ega bo`lib, u faqat bittagina omildan, metoddan, tamoildan foydalanmaydi. Ya'ni quyida keltiriladigan turlarigagina xos bo`lgan monotexnologiyalar aslida mavjud emas.

Boshlang`ich sinf ona tili va o`qish darslarida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish turli bosqichlarda amalga oshiriladi. Ona tili o`qitish metodikasida o`quvchilarning savodini chiqarish, grammatik tushunchalarini shakllantirish, ularning nutqiy va imloviysavodxonligini oshirishda qo`llanadigan usullar, mashqlar variantlari ko`p. Fonetik, grammatik, orfografik tushunchalarni mustahkamlash, nutqiy malakani mukammal shakllantirishda metodika fanidan belgilangan mashqlar qatorida o`yinlar orqali ta'limga ped texnologiyalarni tatbiq etish ham muhim o`rin tutadi. O`yinlarni boshqa mashq turlaridan farqi shuki, bunda bir tamondan, o`quvchilarning zerikishi, charchog`iga barham berilsa, ikkinchidan tamondan, bolalarning fikrlash jarayoni

tezlashadi, muayyan belgilangan malakalarning mufassal shakllanishi osonlashadi.

Ma'lumki o'quvchi qancha yosh bo'lsa, darslarda qo'llanadigan qiziqarli o'yin elementlari shunchalik ko'p bo'lishi lozim. Chunki darsda qo'llanadigan didaktik o'yin, bir tamondan, ayrim bolalar tabiatiga xos bo'lgan qiziquvchanlik, sho'xlik kabi xususiyatlariga muvofiq kelsa, ikkinchi tamondan, ba'zi bolalardagi odamovilik, indamaslik, uyatchanlik kabi jihatlarini bartaraf etib boradi. Demak, o'yin jarayoni o'quvchi psixologiyasida keskin o'zgarishlar yasaydi. O'yin davomida o'quvchi mavhum grammatik-orfografik tushunchalar mohiyatini anglay boshlaydi, uning xotirasida ko'pgina so'zlar uchun umumiy bo'lgan belgilar o'rin ola boshlaydi, og'zaki va yozma nutqidagi orfoepik – orfografik tushunchalar mohiyatini anglay boshlaydi, yozma nutqidagi orfoepik – orfografik nuqsonlar kamayadi. O'yinlar sinf jamoasining erkin tutishlarini ta'minlaydi, darsning samaradorligi ortadi. O'yinda ko'pchilik o'quvchilarning faol ishtiroki ta'minlanib, reyting ballarini qo'yib borish imkoniyati tug'iladi [4].

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, boshlang'ich sinf ona tili va o'qish darslari o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, og'zaki va yozma nutqlarini rivojlanishi, o'z fikrini erkin va ravon bayon eta olishi, so'zlarni to'g'ri va o'z o'rnida qo'llash ko'nikma va malakalari rivojlantirishda asosiy fan hisoblanadi. Shuning uchun ta'limning dastlabki bosqichidayoq ona tilini o'qitishga alohida etibor berish lozim.

Yoritilgan mavzuda pedagogika va metodikaga oid adabiyotlarni tahlil qilish natijasida pedagogik texnologiya va uning turlari haqida ma'lumotlar keltirildi. Texnologiya atamasi nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinib, ilgari surilgan konsepsiyalar qiyoslandi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari borliq olamga, tabiat xodisalariga o'zgacha bir qiziqish va hayrat bilan qaraydilar. Ona tili darslarida so'z vositasida atrofdagi bo'layotgan voqealarni izohlash va ilmiy asoslash o'quvchilarning borliq haqidagi bilimlarini, tasavvurlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Ona tili darslarini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishda o'quv dasturlari va darsliklardagi bo'lim va mavzular uzviyligiga e'tibor berish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. J.Yo'ldoshev, S.Usmonov, "Pedagogik texnologiya asoslari", T., 2014.
2. J.Yo'ldoshev, "Ta'lim yangilanish yo'lida", T., 2010.
3. Tal'at G'afforova "Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar", T., 2011.
4. Ptuykov V.Y., "Osnovi pedagogicheskoy texnologii", M., 2019.
5. Q.Yunusov Ona tili darslarida ta'limiy o'yinlar. Andijon. 2015 y.
6. O'.Q.Tolipov Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. T.2010 y.
7. Qosimova K. 4-sinfda ona tili darslari. T. «O'qituvchi» - 2018 y.
8. Qosimova K. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. T. «O'qituvchi» - 2015 y.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI UCHUN DARS JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN USULLAR

Bozorboyeva Diyora

*Ajiniyoz nomidagi NDPI ning Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-g kurs talabasi*

Annotatsiya: Boshlang'ich sinif o'quvchilarini o'qitishda o'qituvchilar juda ko'p metodlardan foydalaniladi. Bu inson har xil erka, tentak, o'zboshimcha, qo'rs, yuvosh, uyatchan, gapga tushunmaydigan, haddan tashqari aqlli bolalar bilan birga ishlashadi, ularning xulq-atvorini o'rganadi va hammasini hamjihatlikda tarbiyalaydi. Ularning o'qishda, oilada, do'stlar davrasida, katta-yu kichiklarning oldida o'zlarini qanday ushlab kerakligini, odob bilan gapirish kerakligini o'rgatib boradi. Bu yo'lda u hamma metod va usullardan foydalanadi. Ba'zi bolalar yaxshi, muloyim gapga, erkalatish kabi so'zlarga, ba'zilari qattiqroq gapga, urish-tanbeh so'zlarga quloq soladi. O'qishga hamma bolani tengdek qiziqtirish uchun faqat yozdirish va o'qitishdan tashqari darsda o'yinlar, musobaqalar o'tkazish ham o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liqdir.

Tayanch iboralar: maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, baholash usuli, jazolash usuli, quyosh nuri metodi, rag'batlantirish usuli.

O'quvchilar maktabga bormaslaridan avval, ota-onasidan, so'ng maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarining asosiy vazifasi bolalarni aqliy va jismoniy tamondan tarbiyalashdan iborat. Bu yerda ular to'g'ri gapirish, fikrlash, yangi muhitga moslashish, do'stlar orttirish, tarbiyachini hurmat qilish, aytgan vazifalarini bajarish kabilarni o'rganadi.

Maktabga birinchi marotaba kelgan, yangi muhitga, yangi insonlarga duch kelgan bolalar orasida maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanmagan bolalar ham uchraydi. Bunday bolalar boshqalardan ajralib turadi, asosan, ular yangi muhitga uzoq vaqt davomida o'rganishadi va o'zlashtirish darajasi ham sekin kechadi. Boshqa bolalar oldin bunday muhitda tarbiyalanganligi, tajribasi bo'lganligi sababli boshqalar bilan tez do'stlashishadi va yozish, chizishni ham tez o'zlashtirib oladi.

Boshlang'ich sinif o'qituvchisi o'zining nutq madaniyati, gapirish ohangi, kiyinish odobi, tartib-intizomligi, to'g'riso'zligi bilan bolalarda yaxshi taassurot qoldirishga harakat qilishi lozim. O'qituvchi o'quvchilariga odob-axloq qoidalari, to'g'riso'zlik haqida o'rgatar ekan, o'zi ham bu qoidalarga rioya etishi kerak. Agar u bolalarga rost gapiring deb, o'zi yolg'on gapirsa, maktabning ichki tartib-qoidalariga rioya qiling deb, o'zi darsga kech va formasiz kelsa, bolalar ham ustozidan ko'rganini takrorlamasligiga kim kafolat beradi? O'qituvchi bolalarga o'rgatayotganlariga o'zi ham loyiq bo'lsa, unda bolalar ham u kabi tartibli va intizomli bo'lishga harakat qiladi.

Shu sababli ham boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan juda katta e'tibor, mas'uliyat talab etiladi.

Birinchi sinf o'quvchilariga yozish, chizishni o'rgatishda o'qituvchilardan katta sabr-toqat talab etiladi, chunki, maktabga har xil xulq-atvordagi bolalar keladi. Ularni tarbiyalash, bilim berishni noldan boshlab o'rgatish ham oson emas. Birinchi sinf o'quvchilariga alifboni o'rgatishda, asosan, rasmlardan foydalaniladi. Bu ularda harflarni yodda saqlab qolish qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, barcha o'quvchilarga o'tilgan har bir harfga bog'liq birma-bir misollar aytirish ham samarali natija beradi.

Birinchi sinfda o'qituvchi o'quvchilari haqida, ularning oilaviy sharoiti, xulq-atvori to'g'risida to'liq ma'lumotga ega bo'ladi va kimga qanaqa gapirish kerakligini ham dars jarayonida bilib oladi, ya'ni, ba'zi bolalar muloyim gapga, ba'zilar mutloqo teskari gapga tushunadi. Bolalarning bilim darajasi yuqori yoki past bo'lishi o'qituvchining dars rejasini to'g'ri tuzishi va qiziqarli metodlardan foydalana olishiga bog'liq. Agar o'quvchilarni birinchi sinfdan boshlab o'zining dars o'tish jarayoniga qiziqтира olsa va ularni darsga jalb etish qo'lidan kelsa, keyinchalik ular bilan ishlashish qiyinchilik tug'dirmaydi. Boshlang'ich sinf bolalarni uyga vazifalarini baholash jarayonida ularga juda past baho qo'yish ham ularning o'qishga degan qiziqishlarini susaytiradi, lekin bu degani ularga faqat 5 va 4 baho qo'yish kerak degani emas. Ba'zi paytlarda 3 bahosini ham qo'yib turish kerak sababi, o'quvchilar 4 va 5 baholarini olishga o'rganib qolsalar bu odatiy holat bo'lib qoladi va 3 olsa keyingi safar yaxshiroq tayyorlanib kelishga harakat qiladi. Ona tili va o'qish savodxonligi darsidan uyga vazifa biror matnni o'qib kelish topshirilgan bo'lsin deylik. O'quvchilarni ketma-ket o'qitish jarayonida ular orasida uyga vazifani tayyorlamaganlar ham uchrab turadi. Ular matnni sekin, so'zlarni qo'shib o'qishda qiynaladi. Bunday o'quvchilarni baholashdan oldin boshqa sinfdoshlaridan ularning fikri so'ralsa, har kim har xil baho aytadi, ba'zilar 3, ba'zilar 4, ba'zilar esa 5 deb baholaydi. Shunday paytlarda o'qituvchi uning darsga qatnashish darajasi oldin qanday ekanligiga qarab xulosa chiqaradi. Agar u yaxshi o'qiydigan o'quvchi bo'lsa, unga "bu safar u tayyorlana olmabdi, lekin keyingi darsga, albatta, tayyorlanib keladi, to'g'rimi?",- deb undan so'rab oladi va 4 bahosini qo'yib bersa, u keyinga darsga tayyorlanib 5 baho olishga harakat qiladi. Bu usul orqali boshqa bolalarning o'sha o'quvchiga nisbatan qanday munosabatda ekanligini bilib olishimiz mumkin.

Dars jarayonida o'quvchilar bilan har xil holatlar kuzatiladi va bu paytda o'qituvchining xato qilishi mumkin emas. Mobodo xato qilsa, men xato qildim, adashdim demasdan, shu vaziyatdan silliq, xatosini sezdirmasdan chiqib ketishi kerak. Masalan, matematika darsida $17+15=33$ deb yozib ketdi deylik. O'quvchilar orasida ba'zilar xato ekanligini sezmay qolgan bo'lishi mumkin, lekin, ba'zilar buni payqaydi va aytadi. Bu holatda o'qituvchi "ha" adashibman deb to'g'rilab qo'yishi mumkin

emas, sababi boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilmasdan bo'ldi degan tushuncha yo'q. Ularda ustoz yaxshi bilmaydi degan fikr miyalariga joylashib qoladi va bo'lgan holatni uyidagilarga aytib boradi. Bu ota-onalarida ham noto'g'ri taassurat qoldirishi mumkin. Shu boisdan, o'qituvchining xatosini o'quvchisi topganda, "ha sen to'g'ri topding, men sizlarning bilimlaringizni tekshirish uchun ataylab xato yozgandim, kim darsda e'tiborli yoki e'tiborsiz o'tirganini bilmoqchi edim"- deb vaziyatdan chiqib ketsa, birinchidan o'z xatosini to'g'rilab oladi, ikkinchidan boshqa bolalar ham sergaklashib e'tiborli yozishga harakat qiladi.

O'qituvchilar darsga tayyorlanmagan yoki haddan tashqari quloqsiz bolalar uchun jazolash metodidan foydalanadi. Bunday bolalarni jazolash uchun ularga tanbeh berishi, turg'izib qo'yishi, boshqa o'quvchilar oldida obro'sini to'kish holatlari juda ko'p uchrab turadi. Lekin, ba'zi o'qituvchilar orasida bolalarning qo'lga chizg'ich bilan urish, orqasiga urish, qo'lidan qattiq ushlab silkish, boshiga urish kabi jazolash usullaridan foydalanadiganlar ham uchraydi. Buning oqibatida boshlang'ich sinf o'quvchilarining tana a'zolariga shikast yetishi, miyasi chayqalishi mumkin. Ular biror fanni o'zlari qiziqqanidan emas, balki, ustozlaridan qo'rqqanidan tayyorlaydilar. Baribir ham o'zlari qiziqmasdan, tushunmay darsga qatnashganlari bilan ular oz vaqt ichida yodlaganlarini unutib qoladi. Bu kabi qattiq jazolash o'rniga bolalarning nima sababdan darsga tayyor emasligini so'rash, tushunmagan bo'lsa qayta tushuntirishi, yonidagi do'stlarining ham yordam berishini so'rashi maqsadga muvofiqdir.

Bolalarni aqliy tomondan o'ylash qobiliyatini, yakka fikrini rivojlantirish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Buning uchun "Quyosh nuri" metodidan foydalanish samarali natija beradi. Bu metodda o'qituvchi plakatga quyoshning rasmini chizadi va nurlarini 2-3 donadan o'quvchilarning qo'lga beradi. Quyoshning o'rtasiga mavzu yozib qo'yiladi. Masalan, "Navbatchi" va shu kabi darsga bog'liq mavzular. Quyosh nur sohib turishi uchun unga nurlarni yopishtirish kerak. Lekin, bu nurlarni yopishtirishdan oldin, o'quvchilar mavzuga aloqador so'zlarni ya'ni navbatchining vazifasi nimalardan iborat ekanligini yozishlari, so'ngra quyoshni nurlari bilan to'ldirishlari mumkin. Masalan, bu nurlarga sinfga hammadan oldin kelish, partalarni tekislab qo'yish, stol-stullarning changini olish, doskani artish, gullarga suv quyish va shu kabi o'z fikrlarini yozadi. Bu ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, teranroq o'ylashga va to'g'ri yozishga undaydi. Bu metod orqali bolalar bilan yakka turda yoki guruh bo'lib ishlashimiz mumkin bo'ladi.

Sinf rahbari o'quvchilar orasida darsga yaxshi tayyorlangan, hamma fanlardan a'lo bahoga o'qiydigan bolalarda rag'batlantirish usulidan foydalanadi, ya'ni ularning daftarlariga stiker yopishtirish, baholash kartalarini berish yoki hafta so'ngida eng yaxshi baho olgan o'quvchilarga sovg'alar berish ham o'quvchilarning darsga qiziqishini orttiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarni tarbiyalash va bilim berishda o'qituvchilarning egallagan o'rni juda katta ahamiyatga ega. Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov: "Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani ta'limdan ajratib bo'lmaydi",- degan edilar. Ta'lim va tarbiya ikkalasi qushning ikki qanoti kabidir. Agar qushning bir qanoti yo'q bo'lsa, u ucha olmaydi. Insonlarda ta'lim yoki tarbiyaning biri yo'q bo'lsa, ular shu bir qanoti yo'q qush kabidir. Shu boisdan, o'qituvchilar o'quvchilarga ta'limni ham, tarbiyani ham tengdek berib borishlari kerak. Bu yo'lda ulardan katta sabr-toqat, pedagogik mahorat talab etiladi.

FARZAND TARBIYASINING SHAKLLANISHIDA OTA-ONANING TUTGAN O'RNI

Xo'djabayeva Xurshida

*Ajiniyoz nomidagi NDPI ning Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-guruh talabasi*

Annotatsiya: Bola tarbiyasida ota-onaning tutgan o'rni muhim bo'lib, ona bolasini tarbiyalashni homiladorlik vaqtida boshlashi kerak. Chaqaloq tug'ilganidan keyin uning, avvalo, gigiyenasiga, kiyim-kechagiga, emaklab yurishi, keyinchalik oyog'ini qanday bosishini kuzatishi, oyoq bosishida nuqson bo'lsa uni shifokorga ko'rsatishi, gapirish ohangi qanday ekanligi hamma hammasiga ota-ona e'tibor berishi kerak. Bolani tog'ri gapirish va intizomli, tarbiyali bo'lishi uchun ota-ona bolasi bilan yoshligidan shug'ullanib borishi, farzand tarbiyasida muhim ro'l o'ynaydi. Ota-ona farzandlari voyaga yetishi davrida ozgina e'tiborsiz qoldirishi ham ularning tarbiyasiga juda katta ta'sir ko'rsatadi.

Tayanch iboralar: Ota-onaning vazifasi, bola tarbiyasi, mehnat tarbiyasi, nutq odobi, murossozlik, e'tiborsizlik, bolani jazolash, begonalashish

Oilada farzand tarbiyasini tashkil etish juda muhim ahamiyatga egadir. Bola dunyoga kelgandan boshlab, eng avvalo, ota-onasini ko'radi. Ular nimani o'rgatsa, nimani qilsa shuni ko'rib tarbiyalanadi. Shunga qarab ota-onaning oiladagi obro'si shakllanadi. Bolalar yoshligidan juda qiziquvchan va talabchan bo'ladilar. Ular 1 yosh atrofida endi gapirishni o'rgana boshlaganda ota-onasi ularga e'tiborli bo'lishi, aytishga qiynalgan so'zlariga yordam berishi kerak. 3-4 yoshga kelib bolalarda «u nima?» «bu nima?» kabi savollar va ko'p harakatchanlik kuzatiladi va ota-onalar bolalarining savollariga erinmasdan javob berishlari lozim. Bolalarni tarbiyalash ular dunyoga kelgan paytida emas, balki ona qornida paytida boshlanishi kerak. Ona o'z bolasining sog'lom va aqlli inson bo'lishini istasa homiladorlik vaqtida og'ir narsalar ko'tarmasligi, tushkunlikka tushmasligi, haddan tashqari ko'p urush-janjal chiqarib asabiylashmasligi va shu kabi salbiy illatlardan uzoqroq bo'lib, ko'proq kitob o'qishlari kerak. Kitob o'qish insonni stress holatidan chiqaradi va bolaga ham yaxshi ta'sir ko'rsatadi. Bolalar gapirishni endi o'rganayotganda ko'p so'zlarni ayta olmaydilar va qisqartirib gapiradilar. Ikki yoshgacha so'zlarni shu zaylda aytishlari mumkin, lekin ikki yoshdan so'ng ota-ona bolasi so'zlarni to'liq talaffuz qilishni o'rgatishi kerak. 3-4 yoshda bolalarda har xil savollar ko'paya boshlashi sababli, ota-onalar hamma vaqt ham savollariga javob bermaydilar va ba'zi paytlarda urushib yuborish holatlari ham kuzatiladi. Aslida, bu juda katta xato. Chunki yosh bolalar bu holatdan keyin qo'rqib, ota-onasidan biror narsa so'rashga ikkilanib, yana baqirib

yuborsa-chi, yoki urib qolsa nima bo'ladi degan xavotir paydo bo'ladi. Buning natijasida bola tortinchoq va qo'rqqoq bo'lib ulg'ayadi. Shu sababli ota-ona har bir xatti-harakatini, gapirgan gapini nazorat qila bilishi kerak. Bu bolaning o'sish jarayonida juda katta ahamiyatga ega.

Tarbiyaning eng muhim ahamiyati nutq hisoblanadi. Bolaning yoshligidan to'g'ri va ravon gapirishi oila a'zolarining gapirish ohangiga bog'liq. Ota-ona oilasida qo'rs so'zlarni ishlatishi, mantiqsiz, bilib-bilmay gapirishi va buni bolalariga aytishi, sal narsaga urishib berishi ham bolaga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Buning natijasida bolada qo'rquv paydo bo'ladi va gapirganda duduqlanib gapirishi ham mumkin. Aksar holatda bu ota-onaning bir-biriga bo'lgan yomon munosabatlari natijasida kelib chiqadi. Oilada ota-ona farzandlari oldida shirin so'z bo'lishi, bir-birini hurmat qilib gapirishi va qo'rs so'zlarni ishlatmasdan, samimiy, mehr-oqibatli va dilkash ko'rinishi, shuningdek odob-axloq qoidalariga bo'ysingan holda ish tutishsa o'zlari istagan natijaga erishadilar va yetarli darajada farzandlari oldida obro' qozonadilar.

Bolani yoshligidan mehnat qilishga o'rgatish ularni ham jismoniy tomondan tarbiyalaydi, ham jamiyatga foyda keltiradi. Ota-ona bolasiga kichkinaligidan boshlab og'ir bo'lmagan yengilroq ishlarni bajartirishi, uylarni, hovlilarni tozalatishi, o'tlarni yulishni o'rgatishi va hech narsani uvol qilmaslikni, hamma yerni saranjom-sarishta, narsalarini toza tutishni miyasiga singdirib borishi kerak. Mehnat tarbiyasining asosiy vazifasi bolalarni psixologik va amaliy tarafdin tarbiyalashdir. Har bir bola mehnat qilmasdan moddiy boylik topa olmasliklarini tushunib yetishi kerak. Ota-ona bolalariga mehnat tarbiyasini singdirish orqali ularni yakka o'zlari ishlashga va jamoa bo'lib ishlashga o'rgatadilar. Bundan tashqari kelajakda har xil mehnat turiga qiziqishlari ortadi va ongli ravishda o'zlariga yoqqan kasbni tanlay oladilar.

Ba'zi oila farzandlari juda tartibsiz bo'ladi. Ularni tarbiyalashda ota-ona ko'pincha jazolash usulidan foydalanadi, lekin bu usuldan foydalanish orqali ko'zlangan natijaga erishish qiyin va bu juda past samara beradi. Bundan keyin oila a'zolari orasida mehr-muhabbat, oqibat hissi biroz pasayadi va ularda uzoqlashish, begonalashish holatlari kuzatiladi. Ota-ona tamonidan tarbiyaviy ta'sir o'tkazishning jazolash usullari ko'pincha bolaning tinib-tinchimasligi, harakatchanligi, injiqligidan uni tinchlantirish maqsadida foydalaniladi. Lekin bolani yosh paytida haddan tashqari jazolash, urish ularning psixologiyasini buzadi. 3 yosh atrofidagi bolalar krizis davrini boshdan kechirayotgan bo'lishi mumkin. Bu davrda bolalar juda injiq, aytganini qildirib, so'zini o'tkazishga harakat qiladilar. Ular o'zlarini onasining bir qismi emas, shaxs sifatida qabul qila boshlaydilar va o'zlarining erkin fikrlari, xohishlari borligini tushunib yetadi, lekin bu davrda ular nimaning to'g'ri, nimaning noto'g'ri ekanligini bilmaydi va o'zlari xohlagan narsaga erishish uchun jon-jahdi bilan harakat qiladi, yig'laydi, g'avg'o chiqaradi, o'z so'zini o'tkazish uchun qo'lidan kelgan hamma narsani qiladi. Bolaning o'zboshimchaligi, o'jarligi, agressivligi va har xil tentakliklari,

urishish, to'polon qilishlari vaqtinchalik davr bo'lgani sababli ota-onalar bunga ko'nikishi, bolani jazolash o'rniga uni qo'llab-quvvatlashi kerak. Bolardagi o'jarlikni qat'iyatlilik bilan almashtirib olmaslik kerak. Qat'iyatlilik yaxshi, chunki bola o'zi xohlagan narsani qiladi va bunda boshqalarga ham quloq soladi, lekin o'jarlik bu o'zi xohlagan narsani qanday yo'l bilan bo'lmasin bajarishni istashdir, bunda tushuntirishlar befoyda. Krizis davrida bolaning erkin fikrlari rivojlana boshlaydi, shu sababli ota-ona unga to'g'ri yo'l ko'rsatib nimaning to'g'ri, nimaning noto'g'ri ekanini asta tushuntirib, uni to'g'ri yo'lga yo'naltira olishi kerak. Yig'lab o'jarlik qilayotgan bolaga ba'zi vaqtda yo'q deyishni ham bilish kerak. Haddan tashqari muloyimlik, hamma narsaga xo'p deyish ham bolaning miyyasida nima qilsam ham ota-onam menga yo'q demas ekan degan fikrni keltirib chiqaradi. Buning natijasida esa bola o'zboshimcha va xohlaganini qildiradigan bo'lib ulg'ayadi. Shu sababli, bolaning bu davrida ular bilan ehtiyot bo'lib ishlashish darkor. Agar ota-onalar qattiqqo'llikni oshirib yuborsa, bolalar qo'rqqoq va erkin fikrga ega bo'lmay qoladi, juda ham ko'ngilchanlik, hamma aytganini qilish ham teskari natija beradi va bola juda erkalanib ketadi. Shuning uchun bu davrda me'yorni saqlay bilish juda katta rol o'ynaydi.

Oilaviy turmushda murosasiz ota-onalar ham uchrab turadilar. Ularning bir-biriga bo'lgan munosabati juda sovuq bo'lib, ko'pincha bir xil muomalaga kela olmaydi. Ota-onaning bir-biriga bo'lgan yomon munosabati, ya'ni oilada har kuni urush-janjal, bir-biriga bo'lgan hurmatsizlik, kelishmovchilik kabilar bolaga juda katta ta'sir yetkazadi. Oilada shunday tarbiyani ko'rgan bola juda katta siqilish va bosim oqibatida o'z qobig'iga o'ralib qoladi va kelajakda shaxsiy fikriga ega shaxs bo'lishi dargumon. Ular aksar vaqtini ishga, bir-biri bilan urush-janjal qilishga sarflashi sababli ham bolalari ko'pincha e'tiborsiz qoladilar va natijada bolalarida ota-onaga bo'lgan mehr kamaya boshlaydi. Bundan keyin ularning boshqalar bilan o'zaro til topishishi, muloqot qilishi juda qiyin bo'lib, muhitga moslashishi uzoq vaqtni talab qiladi va ular kam gap bo'lib ulg'aysa, ba'zi bolalarga ota-onasining har kuni janjal qilishi psixologiyasiga shunday ta'sir qiladiki, ular juda ham jahldor bo'lib ulg'ayadi. Bunday bolalardan har narsani kutish mumkin. Sababi oilada mehr ko'rmagan bola boshqalarga ham mehr bera olmaydi. Bolalar dars tayyorlaganda ota-onasi yordam berishini, bayramlarda yonida bo'lishini, ular bilan o'ynashini xohlashadi, lekin ular o'zlari xohlagan mehr-muhabbatni ota-onalaridan ololmagani sababli ularda har xil bo'shliqlar paydo bo'ladi. Bola bu bo'shliqlarni to'ldirish uchun ota-onasidan emas, balki atrofidagilardan, boshqa odamlardan mehr-muhabbat, e'tibor talab qila boshlaydi. Ko'pincha bunday oila farzandlari noto'g'ri yo'llarga, turli oqimlarga qo'shilib ketadi. Bu oqimlarga qo'shilishining asosiy sababi ularning ruhiy jihatdan sustligidir. Ruhiy jihatdan sust bolalar boshqalarning yaxshi so'zlariga ergashib, ota-onasidan ko'rmagan mehr-muhabbat, e'tiborni o'zgalardan topishga harakat qiladilar va yaxshi gapirgan, unga go'yoki ko'mak berayotgandek ko'rsatib, asta-sekinlik bilan

miyyasini zaharlab, uni egallayotgan yomon niyatli insonlarning makrini sezmaydilar. Shu kabi insonlarning to'riga tushib qolgan bolalar ularga shu darajada ishonib qoladi, hattoki, o'ziga va boshqalarga katta zarar berishi, o'ldirishi ham mumkin. Bu darajaga tushishiga bo'lsa, eng avvalo, ota-onalarning e'tiborsizliklari va oilasida har kuni ko'rsatilayotgan noto'g'ri tarbiyasi oqibatidadir. Vaqt o'tishi bilan bolalarining qiyin ahvolga tushib qolganini bilgan ota-onaning afsus va nadomatlarining hech qanday foydasi yo'q. Shu sababli hamma narsani vaqtda o'ylash kerak. Ota-ona farzandlarida qandaydir salbiy o'zgarishni sezdimi, demak tezroq buning sababini aniqlashga kirishishlari lozim. Buning uchun xatolikni o'zidan izlashi, qanday, qayerda, nima xato qilganini chuqur o'ylab-o'rganib, o'zlarining xatosini tuzatishga kirishishi, farzandlari bilan alohida shug'ullanib, oilada hamjihatlikni ota-ona asray turib, bolalarini kimlar bilan do'st bo'lganini, darsga qatnashishini nazorat qilishi, har kuni nimalar qilganini so'rab suhbatlashishi, sirlashishi, u bilan maslahatlashib ma'naviy jihatdan tayyorlab borishi, farzandlari ham bu tartib-tarbiyaga asta-sekin o'rganishi lozim. Ba'zi paytlarda rag'batlantirib, ma'naviy jihatdan bolalarni qo'llab-quvvatlash kerak, ammo haddan tashqari oshirib yuborish yaxshi natija bermaydi.

Xulosa qilib aytganda, oilada farzand tarbiyasi ota-onaning bir-biriga bo'lgan munosabati, hurmat-izzati, bolalariga ko'rsatayotgan mehr-muhabbati, oiladagi samimiylik, to'g'riso'zlik, insoniylik kabi hislatlari bolalarning tarbiyasida juda katta ahamiyatga ega. Dono xalqimiz «Qush uyasida ko'rganini qiladi»,-deganlaridek bolalar ham ota-onalaridan ko'rgan tarbiyani hayoti davomida takrorlashadi. Bundan tashqari bolalarini yaxshi tarbiyalash uchun pedagogik usullardan, jazolash va rag'batlantirish usullaridan foydalanishlari bir qancha ahamiyatga ega. Ota-ona eng birinchi bilimli va tarbiyali bo'lishi, oilasida totuvlik va hamjihatlikni shakllantira olishi kerak, shundagina ular bolalariga ham to'g'ri tarbiya bera oladilar.

Adabiyotlar:

1. A.S.Nauruzbaeva, R.O.Nurjanova. Z.K.Naimova, A.A.Embergenova «Ta'rbiya isleri metodikas» Tashkent-2019 y
2. A.Dosxodjaeva «Shan'araq pedagogikasi» Tashkent-2021y
3. O.Hasanboyeva, D.Xoliqov, SH.K.Toshpo'latova, N.SH.Nurmatova va boshqalar «Oila pedagogikasi» Toshkent-«ALOQACHI»-2007 y
4. <http://sof.uz>

ПАХТА TOZALASH KORXONALARIDA CHANG HAVODAN IFLOSЛИKЛАРНИ USHLAB QOLISH QURILMASINING SANOATDAGI O'RNI

Saidolimxon Saydaxmatxonov Sayfidinxon o'g'li
Namangan Muhandislik Texnologiya Instituti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada paxta tozalash korxonalariga qabul qilingan paxta xom ashyosining tarkibida bo'lgan mineral va organik aralashmalarning ishlab chiqarish jarayonida ajralib chiqqan iflosliklarni ushlab qolishda siklon qurilmasining o'rni hamda tozalash samaradorligiga ta'siri o'rganilgan.

Kalit so'zlar: paxta, ifloslik, tozalash effekti, siklon qurilmasi, filtr, tezlik, zichlik, paxta oqimi, pnevnotransport.

Paxta tozalash sanoatini izchil va barqaror rivojlantirish, tarmoq korxonalarida zamonaviy asbob-uskunalarni joriy etish, ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali va oqilona foydalanish darajasini oshirish, jahon paxta bozorida raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish asosi hisoblanadi.

Jahon bozorida zamonaviy texnika va texnologiya asosida chigitli paxtaning miqdori va sifati yo'qolishini kamaytirish hamda to'la yigiriluvchanlik xususiyatlarida son va sifatini saqlab qolgan holda qayta ishlashni talab etmoqda. Sifatli to'la olish birinchi navbatda paxtani mineral va organik iflos aralashmalardan hamda paxta xom ashyosi tarkibidagi chang zarralaridan tozalash samaradorligiga bog'liqdir.

Korxonalarining ishlab chiqarish rejasida olinadigan mahsulotlar miqdori belgilangan bo'lib, paxtani mayda va yirik iflosliklardan qayta tozalashlar bosqichlari ko'rsatiladi, paxtani iflosligi paxtani tozalash korxonalarida maksimal 22% gacha belgilanadi.

Ma'lumki, hozirgi kunda paxta tozalashda korxonalarida chang havodan iflosliklarni ushlab qolish uchun siklon qurilmasidan foydalaniladi. Siklon qurilmasi (texnikada) — havo va uning tarkibidagi muallaq qattiq zarralar (masalan, suv tomchilari yoki chang)dan markazdan qochma kuch ta'sirida tozalash uchun mo'ljallangan apparat. Tuzilishi past tomonga konussimon torayib boradigan silindrik korpus, korpusga urinma yoki spiralsimon tarzda o'rnatiladigan patrubok va chiqish quvuridan iborat. Chang havo katta tezlikda patrubok orqali Siklonning yuqori qismiga yuboriladi. Chang havo aylanma harakatlanib, yuqoridan pastga spiralsimon uyurma hosil qilib tushadi. Shunda markazdan qochma inersiya kuchi ta'sirida muallaq qattiq zarralar (masalan, chang zarralari) Siklonning devoriga yo'naltiriladi, chang havo tarkibida bo'lgan iflosliklar korpus tagiga tushib, chiqish patrubogi orqali chiqadi. Tozalangan havo chiqarish quvuri orqali harakatlanib, ichki uyurma hosil qiladi va va

filtr orqali tashqariga chiqib ketadi. Ma'lumki, hozirgi kunda paxta tozalash korxonalarida mayda iflosliklardan tozalovchi uskunalarning aspirasiya (lotincha "aspirasiya" so'zidan olingan bo'lib surish, nafas olish degan ma'noni anglatadi) tizimida kamchiliklar kuzatilmoqda. Turli sirdan o'tgan mayda iflosliklar va kalta tolalar iflosliklarni olib ketuvchi shnekka tushadi.

Bunga sabab changli havoni chang ushlagichga olib ketadigan trubadagi havo bosimi balandligidir. Changli havoning ko'p qismini mayda iflosliklar va kalta tolalar tashkil etadi.

Bu kamchilikni bartaraf etish uchun changli havoni so'rib oluvchi uskuna ya'ni ventilyatoridagi havo bosimini pasaytirib, iflosliklarni olib ketuvchi shnek ustiga vakuum-klapan o'rnatishdan iborat. Bu vakuum-klapaning vazifasi uskuna ichidagi aerodinamik holatni saqlab, kalta tolalarni ushlab qoladi.

Xo'jaliklardan transportlarda tashib keltirilgan paxta hosili kontraktasiya shartnomasiga binoan paxta tozalash korxonalarida qoshidagi va korxonada tashqarisida joylashgan paxta tayyorlov punktlarida qabul qilib olinadi. Har yilgi paxta tayyorlash davlat rejasini bajarish uchun, dalalardan keltirilgan paxtani o'z vaqtida qabul qilib olish, markazlashgan usulda quritish-tozalash, yaxshi saqlash uchun paxta tayyorlash punktlari, (paxta tozalash korxonalarida) quyidagi talablarni bajarishlari kerak:

-paxta yetishtiradigan klasterlar, fermer xo'jaliklar bilan har yili hamma hosilni davlatga sotish uchun kontrakt shartnoma tuzishi va uning bajarilishini tekshirish;

-qo'lda va mashinada terilgan chigitli paxtaning sifatini qanday qilib saqlash, navlarga to'g'ri ajratish haqida tushuntirish o'tkazish;

-chigitli paxtani qabul qilishda davlat standartida belgilangan qoida va me'yorlariga qat'iy rioya qilish;

-quritish-tozalash bo'limlarining to'xtovsiz va unumli ishlashini ta'minlash;

-qabul qilingan chigitli paxta uchun, to'g'ri va o'z vaqtida hisob-kitobni amalga oshirish;

-qabul qilingan paxtani seleksion va sanoat navlari bo'yicha uning terim turiga qarab alohida to'daga ajratish;

-urug'lik paxtalarni ham reproduksiya bo'yicha alohida to'dalarga ajratish;

-saqlanayotgan paxtaning sifatini o'z vaqtida nazorat qilish va korxonada rejasiga muvofiq jo'natib turish;

-paxtani saqlash, quritish, tozalash va paxta tozalash korxonasiga jo'natish vaqtlarida uning sifatini buzmaslik va isrof bo'lishiga yo'l qo'ymaslik;

-paxta tayyorlash punktida saqlanayotgan paxtaning hisobini to'g'ri olib borish;

-paxtani qabul qilish, saqlash, quritish va tozalash hamda korxonaga yetkazib berish uchun sarflangan harajatlarni kamaytirish choralarini ko'rish;

-yong'indan saqlash va xavfsizlik texnikasi qoidalariga muvofiq tadbirlarni tashkil etish;

-paxtani tayyorlash punktlarida ishlatiladigan hamma mexanizmlardan unumli foydalanish va ishlatiladigan har bir xo'jalik, extiyot qismlarini tejab-tergab sarflash choralarini ko'rish;

-paxta tozalash korxonasiidan keltirilgan urug'lik chigitni saqlash va o'z vaqtida xo'jaliklarga, shirkatlarga qoidaga muvofiq tarqatish. Paxtani qabul qilish davrida korxonada direktorining (rahbarining) buyrug'iga muvofiq paxta tayyorlash punkti territoriyasi ikki yoki uchta shartli qismga (zonaga) bo'linadi. Qabul qilinib maxsus guruhlariga ajratib buntlangan paxtalar pnevмотransportlarda, transpartiyorlarda hamda bunt buzgichlar orqali qayta ishlash uchun texnologik jarayonga yo'naltiriladi.

Umumiy xulosa qilib aytganda paxta tozalash korxonalarida chang havo tarkibidagi mayda iflosliklarni tozalash uchun vertikal va parallel joylashgan paxtani ketma-ket harakatlantiruvchi takomillashtirilgan pnevмотransport, siklon hamda separator qurilmalarining tozalash samaradorligiga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.T.Xojjiyev, B.M.Mardonov, F.N.Sirojiddinov «Paxta tozalash jarayonini modellashtirish» o'quv qo'llanma. Toshkent. 2018.
2. . [O'zbekiston milliy ensiklopediyasi](#) (2000-2005).
3. B.M. Mapdonov, X.S.Usmanov, F.N.Sipojiddinov. Modelipovanie pportsessa ochistki xlopka-sipsa pod deystviem veptikalno paspolojennix kolkovix bapabanov// Ppoblemi mexaniki.-2019.-№1.-S.27-32.(05.00.00; №6)
4. M.Musayev. Sanoat chiqindilarini tozalash texnologiyasi asoslari
5. Mardonov B.M., Usmanov Kh.S., Tangirov A., Karimov A., Sirojiddinov F. Theoretical issues of develorment an innovative technology of cleaning raw cotton // International Journal of Advanced Research in Sciyence, Yengineyering and Technology (IJARSET) ISSN: 2350-0328, Volume-6, Issue-3, December, 2019-R.8285-8293.

SAID AHMADNING «SOBIQ» AHMAD A'ZAMNING « SOYASINI YO'QOTGAN ODAM» HIKOYALARI KOMPOZITSIYASI VA BADIY G'OYASI

Xoshimova Husnida

*Terzim davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti
2-bosqich 521-guruh talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada hikoyalarning kompozitsiyasi, ulardagi bir-birini inkor qilmaydigan, bir-biriga bog'liq g'oyalar, bugungi zamon insonlari vaqtini nimalarga sarf qilayotgani xususida adiblarning qarashlari, fikr-mulohazalari xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Said Ahmad, Ahmad A'zam, hikoya, badiiy g'oya, kompozitsiya, pafos

Annotatsiya. Ushbu maqolada hikoyalarning kompozitsiyasi, ulardagi bir-birini inkor qilmaydigan, bir-biriga bog'liq g'oyalar, bugungi zamon insonlari vaqtini nimalarga sarf qilayotgani xususida adiblarning qarashlari, fikr-mulohazalari xususida so'z yuritiladi.

Key words: Said Ahmad, Ahmad Azam, story, artistic idea, composition, pathos

Абстрактный. В данной статье рассказывается о композиции рассказов, идеях, которые не отрицают друг друга и связаны друг с другом, взглядах и мнениях писателей о том, на что современные люди тратят свое время.

Ключевые слова: Саид Ахмад, Ахмад Азам, рассказ, художественная идея, композиция, пафос.

O'zbekiston xalq yozuvchisi Said Ahmad 1920-yil 10-iyunda Toshkent shahrining Samarqand darvoza mahallasida dunyoga kelgan. Yana bir buyuk yozuvchi Ahmad A'zam esa 1949-yil Samarqand viloyatining Jomboy tumanidagi G'azira qishlog'ida tug'ilgan.

Maqsadim, Siz azizlarga shundoq ham yaxshi tanish bo'lgan bu ikki yulduzlarni tanitish emas, ularning asarda ilgari surgan g'oyalarini eslatishdir.

Yozuvchi Said Ahmadning « Sobiq » hikoyasi Sizga tanish-a? Asar bosh qahramoni paxta dalasida taraktor haydaydi, paxta teradi. U hatto bir kunda to'qqiz tonnagacha paxta teradi. Ertasi kuni o'zining chakkasiga paxta taqib tushgan suratini gazetada ko'radi. Shundan keyin uning «hayot»i boshlanadi. Birin-ketin turli yig'ilishlar, maslijlar, anjuman va bayramlarga taklif qilina boshlanadi. U haqida kino film suratga oladilar, uning portretini chizdiradilar, o't o'chirish xodimlaridan birining nafaqaga chiqish marosimiga taklif qiladilar..... Xullas uni tinch ishlashiga yo'l qo'ymas edilar. Har kuni yangi bir taklif, yangi bir marosim. Vaholangki uning ishi

suhandonlik, tadbirlarda boshlovchilik qilish emas, dalada paxta terish edi. Hayotda shundoq ham qo'lidan hech bir ish kelmay, gapni birovga bermaydiganlar talaygina. Hech bo'lmasa qo'lidan ish keladiganlarga halal bermasalar bo'ladi-ku! Xullas, bizning «super yulduz» imiz har joyda nutq so'zlayverib gapga ancha chechan bo'lib qoldi. Vanihoyat, o'zining bunday «muhim» ishlaridan qutilib dalaga qaytib keldi. Ne ko'z bilan ko'rsinki, uning traktoriga «Kolxozimizning sobiq mexanizatori falonchi mavsumda bir hafta dalaga chiqib, shu mashinada paxta tergan» deb yozib qo'yishi. « Super yulduz»ning bu gapdan jahli chiqib, bunday beodob so'zlarni yozganni toza ta'zirini bermoqchi bo'ldi-ku, ammo uni yana-da «muhim» ishi kutyotgan edi-da, ya'ni ular yosh drujinachilar bilan rayon markazidagi somsapazlikni tekshirishi, kalotiyasi o'lchashi kerak edi. Xuddi mana shu joy asarning pafosini tashkil etadi. « Pafos» yunoncha « hissiyot, iztirob» kabi ma'nolarni anglatadi. Pafos adabiy asarda badiiy g'oyaning ehtiros bilan, g'oyat ta'sirchan, o'quvchini hayrat va larzaga solar darajada ifoda etishi bo'lib, adib unda o'z nuqtayi nazari va qarashlarini yashirmaydi. Asar pafosi o'quvchining o'z nuqtayi nazarini aniq belgilab olishga ham ko'mak beradi.

Ahmad A'zamning « Soyasini yo'qotgan odam» hikoyasi qahramoni o'z xayollari bilan yuruvchi bir yigit edi. U o'zining soyasini yo'qotib qo'yadi. Bu hol nafaqat o'zining, balki ishxonada birga ishlovchi hamkasblarining ham e'tiborini o'ziga tortadi. Uni ko'rish uchun katta-katta lavozim egalari, boshliqlar keladi. Hatto bu masalada ishxonada chora-tadbirlar amalga oshirilib, bu bilan shug'ullanish uchun komissiya tashkil qiladilar.

Bu holati Jonatan Sviftning « Guliverning sayohatlari» asarini yodga soladi. (Uy qurishni tepa qismidan boshlashga harakat qilsih, bodringdan quyosh energiyasi olish...)

Ushbu asarlar kompozitsiyasi bir-biriga o'xshab ketadi. G'oyasi esa deyarli bir xil deyishimiz mumkin.

Adiblar bu bilan nima demoqchi ekanini tushundingiz-a. Vaqtingizni bekorchi narsalarga sarflamang demoqchi. Darhaqiqat bugungi kunda yoshlar bekorchi narsalarga vaqtlarini sarf qilmoqdalar. Odamzodning tabiati juda qiziq yaratilgan — boyligini yo'qotsa xafa bo'ladi-yu, umri zoye ketayotganiga esa parvo qilmaydi.....

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1 D. Quronov. Adabiyot nazariyasi asoslari. 2018
2. 6- sinf adabiyot darslik 2014
3. Sh Sariyev Adabiyot, metodik qo'llanma 2020
4. Internet ma'lumotlari

АКА-УКА GRIMMLAR ASARLARIDA SENTIMENTALIZM

*Xoshimova Husnida**Terzim davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti**2-bosqich 521-guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali sentimentalizm adabiy oqim sifatida nimalarni o'zida aks ettirishi hamda butun dunyo asarlarini sevib o'qiydigan aka-uka Grimmlar asarlarida bu oqimning aks ettirilishini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: sentimentalizm, aka-uka Grimmlar, ertak

Abstract. Through this article, we will consider what sentimentalism as a literary trend reflects and how this trend is reflected in the works of the Grimm brothers, who love to read the works of the whole world.

Key words: sentimentalism, Brothers Grimm, fairy tale

Абстрактный. В этой статье мы рассмотрим, что отражает сентиментализм как литературное течение и как это течение отражается в произведениях братьев ГРИММ, которые любят читать произведения всего мира.

Ключевые слова: сентиментализм, братья Гримм, сказка.

Aka-uka Grimmlar Germaniyaning Xanau shahri(Berlin)da dunyoga kelgan. Akasi Yakob Grimm 1785-1863-yillarra yashab ijod qilgan. Ukasi Vilgelm Grimm esa 1786-1859-yillarda yashab ijod qilgan. Ular nemis filolog olimlari bo'lib, Marburgda yuridik ma'lumot olishgan.

Magdeburg(Germaniya) universitetida talabalik chog'laridayoq o'rta asr olmon tarixi va madaniyati, xalq og'zaki ijodi, til va adabiyoti bilan jiddiy shug'ullanganlar. Ular dastlab Gyotinggen, keyin esa Berlin universitetining professorlari sifatida faoliyat yuritganlar.

Aka-uka Grimmlar filolog olimlar sifatida « Nemis tili tarixi» (1848, 2 jild) va « Nemis grammatikasi» (1819-1837, 4 jild) tadqiqotlarini ham yaratganlar.

Bundan tashqari « Nemis mifologiyasi» , « Nemis rivoyatlari » kitoblari, « Zolushka», « Qor qiz », « Botir tikuvchi », « Yosh pahlavon », « Bremen musiqachilari » , « Qizil qalpoqcha » , « Aqlli Gans », « Rapunzel», « Qurbaqa shahzoda» « Bir xurmacha shavla » , « O'n ikki aka-uka » singari bir qator ertaklari mavjud. Bulardan tashqari adiblarning « Bolalar va oilaviy ertaklar nomli 3 jildli kitobi mavjud bo'lib, ularda ikki yuzdan ortiq ertaklar jamlangan.

Xalqdan olingan ertaklar Grimmlar tomonidan qayta ishlanib, yana xalqqa qaytarilgan. Grimmlar ertaklarining asosiy qahramonlari kambag'al beva-bechoralarning o'g'il-qizlari, cho'pon yoki askarlar bo'lishgan.

Sentimentalizm fransuzcha so'zdan olingan bo'lib, u « hissiyot, his qilish» degan ma'nolarni anglatadi. Bu oqim XVIII asr o'rtalarida Angliyada feodalizm sarqitlariga qarshi kurashni oddiy kishilarning oliyanobligini, qalbini tasvir markaziga olgan. Sentimentalizm oddiy qahramonlar qismatini har qanday kitobxonni achintiradigan tarzda tasvirlaydi.

Aka-uka Grimmlar ertaklarida ham yuqorida ta'kidlaganimizdek, asar bosh qahramonlari oddiy insonlar bo'ladi. Ular albatta o'z aql-idroklari bilan yovuzlikning ustidan g'alaba qozonadilar. Masalan, «Botir tikuvchi » ertagini olaylik. Uning bosh qahramoni Gans hech qanday badavlat insonning farzandi emas oddiygina bir tikuvchi. O'z aql-zakovati bilan butun xalqni turli balo-yu ofatlardan asrab qolgan. « Qizil qalpoqcha » ertagining bosh qahramoni ham oddiygina oilaning yoqimtoy qizi edi. U malika ham, badavlat xonadonning tannoz qizi ham emasdi. Barchamizga ma'lum « Rapunzel» ertagini olaylik, uning bosh qahramoni Rapunzel necha yillab yalmog'iz kampirning uyida odamlar yuzini ko'rmay voyaga yetdi. Ammo u shunda ham tushkunlikka tushmadi, ozodlikka chiqish uchun harakat qildi va maqsadiga yetdi. « O'n ikki aka-uka » ertagining qahramonlari ham boshidan qanchadan qancha og'ir kunlarni o'tkazdilar, lekin sira irodasini sindirmadilar.

Sentimentalizm bizga hayotda har qanday vaziyatda inson irodasini sindirmasligi kerakligi, matonat va sabr-qanoat bilan yo'limizda uchragan har qanday g'ovni, to'siqlarni yengib o'tib, yorug' kunlarga yetib borish mumkinligini o'zimiz kabi oddiy insonlarni g hayoti misolida sof, ishonarli va samimiy qilib ko'rsatib beradi.

Sabr va qanoat inson uchun doimo kerak. Yaxshilik yetganida ham, yomonlik yetganida ham, zarar-kamchilik paytida ham, foyda-borchilik paytida ham. Sabr so'zining ma'nolaridan biri ham - tanglik paytida o'zini tutib turishdir.

Dunyodagi holatlar boshqacha bo'lishi mumkin. Ba'zan jinoyatchi, zolim va tajovuzkorlarga omad kulib boqqandek ko'rinadi. Bunday qarasangiz, ishlari zo'r, kunlari shod-xurramlikda va aysh-ishratda o'tayotgandek. Ular dunyoning yarmiga, balki hammasiga ega bo'lsinlar, ammo besh kunlik o'tkinchi dunyo matohlarining qiymati qancha? Unga erishganlar aslida nimaga erishadilar o'zi? Ammo sabr qilganlar mardlik ishlarini amalga oshirgan bo'ladilar va uning ajrini to'la to'kis oladilar. Bu aka-uka Grimmlar ertaklarida aniq va lo'nda holda bayon etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dilmurod Quronov. Adabiyot nazariyasi asoslari. 2018
2. Sh. Sariyev. Adabiyot , metodik qo'llanma. 2020
3. S. Ahmedov., B Qosimov. 5-sinf adabiyot darslik. 2020

TILSHUNOSLIKDA TAQLID VA OLMOSHLARNING SO'Z TURKUMI SIFATIDAGI O'RNI

Xoshimova Husnida

*Terzim davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti
2-bosqich 521-guruh talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqola orqali taqlid va olmosh so'z turkumlari avval va hozir qanday talqin qilinayotgani va qaysi biri ko'proq maqsadga muvofia ekanligi haqida fikr-mulohaza yuritiladi.

Kalit so'zlar: so'z turkumi, taqlid so'z, olmosh, semantik xususiyat, sintaktik xususiyat

Abstract. This article will discuss how the phrases taqlid and pronominal have been interpreted before and now, and which one is more appropriate.

Key words: word group, imitative word, pronoun, semantic feature, syntactic feature

Абстрактный. В этой статье мы обсудим, как фразы таклид и местоимение интерпретировались раньше и сейчас, и какая из них более уместна.

Ключевые слова: группа слов, подражательное слово, местоимение, семантический признак, синтаксический признак.

So'z turkumlarining sonini va tarkibini aniqlashda o'zbek tilshunos olimlari ham dunyo tilshunosligidagi kabi so'zlarning sintaktik, semantik, morfologik xususiyatlari inobatga olinadi. Biroq amaliyotda asosan so'zlarning semantik xossasiga qarab turkumga ajratish urfga kirgan.

Sintaktik xususiyatda so'zlarning asosan qanday gap bo'lagi vazifasida kelishiga e'tibor qaratiladigan bo'lsa, semantik xususiyatda uning ma'no ko'lamiga e'tibor qaratiladi. Ra'no Sayfullayevaning « Hozirgi o'zbek adabiy tili » o'quv qo'llanmasi(190-sahifa)da so'zlar semantik tasnifga ko'ra ular quyidagicha guruhlariga ajratilgan ekan:

- 1) mustaqil lug'aviy ma'noli so'zlar (fe'l, ot, sifat, son, ravish, taqlid)
- 2) nomustaqil lug'aviy ma'noli so'zlar (olmosh va so'z -gap)
- 3) lug'aviy ma'nosiz so'zlar (ko'makchi, bog'lovchi, yuklama)

Olmoshlar ma'noviy g'ayrioddiylik xususiyati bilan taqlidga yaqin turadi. Shuning uchun ikalasi ham «ichi bo'sh so'z » hisoblanadi. Farqi shundaki, taqlidning ma'noviy bo'shlik xususiyati olmoshga nisbatan ancha katta. Sababi olmosh har qanday so'zga, nafaqat so'z, so'z birikmasi, gap, butun boshli bir matnga ham ishora qila oladi. Taqlid so'zda esa bunday imkoniyat mavjud emas. Ko'plab o'quv qo'llanmalarda shuni inobatga olgan holda olmosh mustaqil so'z turkumi sifatida e'tirof etilgan. So'zlar mustaqil bo'lishi uchun, atash ma'nosiga ega bo'lishi, gapda sintaktik vazifa bajarishi

kerak bo'ladi. Olmoshning mustaqil ma'nosi bo'lmagani bilan u barcha mustaqil va nomustaqil so'zlarga ishora qila oladi. Taqlid so'z-chi? Mustaqil so'z bo'lishi uchun unda qanday xususiyat mavjud. Bir ustozdan so'raganimda taqlidlarning soni ko'p ekanligini bunga sabab qilib keltirdi. Lekin soni ko'p bo'lgani bilan u mustaqil emas-ku! Masalan, bolalar bog'chasini misol qilib keltiraman. U yerga juda ko'plab bolalar keladi. Tarbiyachilar esa sanoqli. Agar taqlid so'zlarning soni ko'pligi ularga mustaqil so'z turkumi bo'lishni da'vo qilishga ruxsat berayotgan ekan, nega bog'cha opalar bolalarni o'zlarini tashlab ketishmaydi? Axir bolalar u yerda ko'p-ku!

Shaxsan mening fikrimcha, so'z turkumlarini quyidagicha tasnif qilishni to'g'ri deb bilish va shuni qabul qilish kerak.

- 1) mustaqil so'zlar (fe'l, ot, sifat, son, ravish, olmosh)
- 2) yordamchi so'zlar (ko'makchi, bog'lovchi, yuklama)
- 3) oraliq so'zlar (undov, taqlid, modal)

Taqlid so'zlar uchta lug'aviy ma'noviy guruhlarga ajratiladi:

- a) harakatni ifodalovchi taqlid;
- b) tashqi ko'rinishni ifodalovchi taqlid;
- c) yorug'likni ifodalovchi taqlid.

Taqlidlar yasalmaydi, balki yasalish uchun asos bo'ladi. Olmoshlar ham xuddi shunday, ular yasalmaydi. Ba'zi olimlar yasama olmoshlar sifatida qo'shma olmoshlarni misol qilib keltiradilar. Lekin tilshunos olim G'ani Zikrillayev bu xususida juda to'g'ri mulohazani ilgari surgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R Sayfullayeva Hozirgi o'zbek adabiy tili
2. B Mengliyev, R Sayfullayeva Hozirgi o'zbek adabiy tili

LEARNING FOREIGN LANGUAGES IS IMPORTANT

Xojimirzayeva Dilfuza Muxammadjon qizi

Abstract: This article discusses the importance of individual characteristics and outcomes of language learners through listening, experiential learning, and observation. The characteristics of language learners and the effective aspects and shortcomings of the methods chosen based on their characteristics are observed. In addition, the article is written about the appropriate use of modern technologies in learning and teaching English, and the teacher's self-research, feeling of responsibility, introducing innovations into the lessons, ensuring that the lesson is interesting and lively.

Key words: individual characteristics, observational learning, listening learning, observational learning, receptive skills, information reception, innovation, technology, efficiency, specialization, information communication.

Introduction: Learning a foreign language is a complex process and some people are different from others it can be observed that they show significant results and learn faster is the truth. Most linguists and language teachers are always individuals are interested in the causes and factors of the differences between and why they are. There is a lot of difference between people learning a second language and learning a foreign language they are surprised. Thus, in the last few decades, the language A number of people working in the field of teaching have analyzed the different results and their effectiveness of students in acquiring and learning a foreign language. to do, describe individual characteristics and their keys to success they spent a lot of effort. Regarding the application of these theories in practice many linguists can form foreign language learning trajectories language learning strategies and methods, the individual of the person they emphasize the important role of their characteristics.

The main part: Television, including children and teenagers through local TV channels preparation of programs on teaching foreign languages and their broadcasting history and culture of other nations, world science and technology scientific popular, foreign artistic and multi-part films to carry out regular showings with the help of Uzbek subtitles; International education and knowledge acquisition of educational institutions through the "ZiyoNet" network significantly increase access to resources, its resource center with multimedia resources, applications for personal computers and mobile devices enrichment, as well as educational and fiction literature in English, specialized printing of newspapers and magazines decorated with pictures, special columns for them and the organization of applications ”, at the moment all English teachers to liven up their lessons began to feel the need to use technology.

Nowadays, the importance of learning English in Uzbekistan is more important than before is becoming much higher. A number of English language experts are

English are applying new methods and ways of learning the language to life. Of course it is increases the effectiveness of teaching foreign languages. Using technologies, teaching has several unique advantages. In addition, it is teaching greatly increases the efficiency of the system and, in turn, the student learning the language They keep up with the times and help to move forward. Technology is slow is slowly taking the place of traditional education. Television today a new program that helps to teach English in several programs and programs are being broadcast regularly. It is worth noting that it is necessary to improve the effectiveness of teaching in Uzbekistan today new methods of using new modern innovative technologies was introduced. For example, a student who is being taught a foreign language on the basis of multimedia development of four skills, both by seeing and hearing through interesting materials there was an opportunity to learn. In addition, the student sees live actions can guess the meaning of some words and tries to understand it.

Overall findings indicate that observed student kinesthetic learning is a modest visual learner who embodies the characteristics. It is learning finds visual objects more useful in the process and in performing tasks can be beneficial. Individual learning differences theory and classroom learning styles offers three types of styles: visual, auditory, kinesthetic or tactile and the research conducted on the language learner and the possibility of using it in practice will give. Results of the case study topic in the perspective of learning styles in the classroom is another thing that shows the characteristics of a person in practice. Research shows that the student's preferred learning style is visual learning and its integration with others is mainly kinesthetic. This style Several studies support the theory and its benefits There are strategies and methods. I think it was useful to the reader there are many suggestions to help you use it. First, it's confusing organization of work and study space to avoid factors, cleanly organized or using typing materials is good for being more efficient can be helpful. Before answering written and other tasks, developing pictorial or written outlines of answers will help this student and his/her colleagues to organize information and visually encode and remember encourage the use of test preparation strategies that emphasize possible In short, the benefits of learning style to students know and use it and adapt it to their needs and possible if possible, combine different styles to make their learning more effective can be recommended. Because every person is different, learning and it is important to know their individual differences in teaching.

CONCLUSION. It follows that enriching our lessons, students the role of modern technologies in enriching their knowledge is incomparable. Being able to use them correctly and appropriately is the main guarantee of our success is considered.

REFERENCES

1. PQ 1875 Decision "On measures to further improve the system of learning foreign languages". "People's word" newspaper, page 2. December 10, 2012.
2. Boswood, T. (1997). *New Ways of Using Computers in Language Teaching* (New Ways in English Series II), California: Teachers of English to Speakers of Other Languages.
3. Harmer, J. (2007). *How to teach English*, Harlow, Essex: PearsonLongman
4. Johnson, D., & Eisenberg, M. (2006). *Learning and Teaching Information Technology--Computer Skills in Context*, East Lansing, Mi, Eric document.
5. Warschauer, M., & Kern, K. (2000). *Network-based Language Teaching: Concepts and Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.

ART AS A COGNITIVE ACTIVITY IN THE LIFE OF CHILDREN

Raxmatova Ikbolxon Inomjonovna

Teacher of Termiz State Pedagogical Institute

Xalilova Nozima Qilichjon qizi

Student of Termez State Pedagogical Institute

Annotation: In this article, the problem of aesthetic education of children, concepts of fine art as the most important tool of aesthetic education for children, important aspects of introducing works of art, issues of enriching children's emotional culture, and art as a cognitive activity of children's speech and the possibilities of developing mental processes, introducing children to the harmony of the surrounding world and nature through art, and enriching their imagination about the genres and types of visual arts with the help of pictures.

Keywords: aesthetics, imagination, thinking, works of art, cognitive, development, speech, tool, opportunity, genre.

INTRODUCTION

The problem of aesthetic upbringing of children, in my opinion, is one of the most urgent problems of our time. The most important means of aesthetic education for children is fine art. With it, the child grows, learns, enriches his emotional experience and emotional culture.

Art stimulates cognitive activity, the development of children's speech and mental processes, encourages them to be creative. It is art that develops the emotional and creative beginnings of a preschool child. With the help of pictures, children learn to understand the harmony of the surrounding world and nature. Introducing preschool children to painting and art in general allows you to enrich your imagination about the genres and types of works, teaches them to remember their names, give a comparative description and express your personal opinion about a particular work.

Preschool children are able to express their opinions about the picture they like, the things depicted in it, people or nature. They can make a comparative assessment of the phenomenon depicted in the picture.

It was not for nothing that I chose the topic of my work to introduce preschool children to the paintings of famous artists. They are a unique book that children who have learned to read can learn about the history and customs of their people. The reason for choosing this direction was the observation of the activities of the teachers' parents in the field of aesthetic development. Introducing children of different ages to works of art, creating a developing environment for their full creative activity, children's

knowledge of art and was to encourage the activity of teachers and parents in their joint activities to form their ideas. man's greatest wealth.

The problem is that parents rarely visit museums and art exhibitions, do not introduce children to paintings or other works of art.

Many children do not know the names of artists and their works, they cannot distinguish between a landscape or a still life. Based on this, I identified three main areas of work on this topic:

- familiarization with fine art genres;
- formation of children's aesthetic taste, curiosity, observation and imagination;
- improve children's drawing skills to create their own creative works.

All activities on this topic are organized with children from the second subgroup of kindergarten and until children finish school and are built step by step in accordance with the requirements for art works for preschool children.

Requirements for the selection of works of art:

1. Works should have an educational character.
2. It should be clear and understandable for children.
3. The main and the main should be clearly distinguished in the works.

All this is necessary to instill moral feelings in children, which will help to shape their attitude to the environment in the future.

Methods and methods of introducing children to art become more complex as children grow older.

1. Familiarity with book graphics (book illustrations).
2. Familiarity with folk toys

Children are taught to understand the content of an artistic work, the intention of the author, to see the means of expression. Children are introduced to such arts as graphics, painting, applied art, small sculpture and architecture. Familiarity with book

graphics takes place both in class and in free time. It is important to pay attention to the creative style of the graphic artist. Acquaintance with graphic images consists of 2 stages:

- learn to notice the main thing;
- we pay attention to details.

Acquaintance with arts and crafts in a large group is based on stories about national folk crafts: where it appeared, where it was made, craft technology, etc. It uses the method of comparing 2 types of toys. Viewing illustrations, slide films, slides, presentations, postcards will be a technique of working with children.

Acquaintance with small-scale sculpture in adults, familiarizing with famous paintings (for example, "Portrait of Sculptor V.I. Mukhina" by the artist Nesterov), albums of famous sculptural compositions are considered. At an older age, children get acquainted with the works of artists I.I. Shishkin, I. Levitan

In the preparatory group: in-depth work is carried out to familiarize children with art based on their already existing experience and psychological readiness to perceive a more complex work of art in terms of content and purpose.

1. Book illustration introduces how the artist achieves the expressiveness of the image, the use of color and form. Children are taught to compare the paintings of artists who are distinguished by their creative style (Rachev, Charushin). In addition to traditional questions, children are asked questions of a different nature: what do you think or remember looking at the picture;

What mood will arise when you look at the picture.

2. Introducing children to visual art genres is carried out in 3 directions.

Portrait: the author of the picture, getting to know his name. Portraits of children and famous people (Pushkin, Mika Morozov, Mukhina) are considered.

Scenery: draws children's attention to color, color, time of day, tone, composition. Music and artwork can be used while viewing a picture.

Still Life: focuses children's attention on color, shape, composition, coloring and household objects. In the work, flannelgraph is used to more clearly explain the composition of the still life.

3. In the preparatory group, acquaintance with artistic crafts is carried out with a deeper study of 2-3 types of folk crafts. The method of work is an art history story. In Vologda, children will learn about the art of Lace Friends, as well as local handicrafts.

4. Acquaintance with sculptures in small forms is based on working with a large group of children.

5. When working with fine art genres, new topics are added to work with children: everyday, mythological plots. Acquaintance of children with animals and marinist artists (Charushin, Aivazovsky) is underway.

Thus, we can conclude: a type of visual art is a method of depicting real life on a plane or in the volume of an object, using the methods used by an artist or sculptor.

Objects depicted in still life can be divided into two large groups: natural objects (flowers, fruits, fish, birds, small animals, games accompanied by insects) and man-made objects (tools, household items). or objects, works of art).

CONCLUSION

In conclusion, it should be noted that the development of aesthetic feelings in children leads them to an aesthetic assessment of the object and its individual characteristics, which can be defined by various definitions: huge, elegant, light, cheerful, festive, live and others. For aesthetic education. Familiarity with works of visual art is of great importance for children and their visual development. The brightness and impressiveness of the images in the works of painting, sculpture, architecture and applied art create an aesthetic experience, help children to perceive life events more deeply and more fully and to find a figurative expression of their impressions in drawings, modeling, and application. When working with children of preschool age, painting genres such as still life, landscape, portrait, fairy-tale epic genre are used.

REFERENCES

1. Inomjonovna, R. I. (2022). INTERACTIVE GAMES IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS.
2. Inomjonovna, R. I. (2022). CHARACTERISTICS OF UZBEK FOLK APPLIED ARTS AND THEIR PLACE IN SOCIETY. *World scientific research journal*, 2(1), 29-32.
3. Inomjonovna, R. I. (2022). FINE ACTIVITIES ARE THE MAIN TOOL OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN AND THE RELATIONSHIP WITH OTHER ACTIVITIES. *World scientific research journal*, 2(1), 25-28.

4. Inomjonovna, R. I. (2022). METHODS OF FORMATION OF IMAGINATION, THINKING AND CREATIVE THINKING IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *World scientific research journal*, 2(1), 58-62.
5. Inomjonovna, R. I. (2022). FINE ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION AS A DEPARTMENT OF INTEGRATIVE CONTENT. *World scientific research journal*, 2(1), 63-66.
6. Мурадов, Ш. К., Ташимов, Н. Э., & Рахматова, И. И. (2017). Сечение поверхностей 2-го порядка общего вида по эллипсу заданной площади. *Молодой ученый*, (50), 99-102.
7. MURADOV, S. K., TASHIMOV, N., RAXMATOVA, I., & KUKIEV, B. (2017). SECHENIE POVERXNOSTEY 2-GO PORYADKA OBshchEGO VIDA PO ELLIPSU ZADANNOY PLOshchADI. *Young Three*, 50(184), 99-101.
8. Inomjanovna, R. I., & Rozibaevna, H. N. (2021). THE GREAT SILK ROAD CULTURAL LIFE. *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions*, 2(01), 1-4.
9. Inomjanovna, R. I. (2021). CREATIVE OPPORTUNITIES TO TEACH CHILDREN THE ART OF DRAWING WITH THE HELP OF NON-TRADITIONAL OBJECTS AND TECHNIQUES IN THE FIELD OF ART. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*, 1(1), 19-22.
10. Рахматова, И. И. (2016). Причины, повышающие творческие способности студентов на занятиях по созданию портрета. *Учёный XXI века*, (7 (20)), 26-28.
11. Рахматова, И. И. (2016). Место и значение игры в процессе художественного воспитания. *Ученый XXI века*, 23.
12. [Practical Application of Prospects Rules in Drawing](#) SAA Valiyev Azamjon, Ikbolkhon I. Rakhmatova *Eastern European Scientific Journal* (ISSN 2199-7977), Germaniya, 82-86
13. Рахматова, И. И. (2022). ПРОБЛЕМА СТРЕССА В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 1(4), 108-111.
14. Рахматова, И. И. (2022). ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА В СФЕРЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 1(4), 104-107.
15. Inomjonovna, R. I., & Erkinovna, E. N. (2023). SOCIAL PEDAGOGICAL FACTORS FOR PREVENTING AGGRESSIVE SITUATIONS CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION. *Journal of new century innovations*, 12(2), 29-34.
16. Inomjonovna, R. I. (2022). CHARACTERISTICS OF UZBEK FOLK APPLIED ARTS AND THEIR PLACE IN SOCIETY. *World scientific research journal*, 2(1), 29-32.
17. Inomjonovna, R. I. (2022). THE IMPORTANCE OF AESTHETIC EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN. *Journal of new century innovations*, 11(2), 104-108.
18. Inomjonovna, R. I. (2022). CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION. *Journal of new century innovations*, 11(7), 43-46.
19. Inomjonovna, R. I. (2022). INTERACTIVE GAMES IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS.
20. Inomjonovna, R. I., & Mahmataliyevna, D. C. (2022). DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF USE OF ART THERAPY IN PRESCHOOL CHILDREN. *Journal of new century innovations*, 11(2), 125-130.
21. Inomjonovna, R. I. (2022). EFFECTIVENESS OF BUILDING-MAKING AND WORKING WITH CLAY TECHNOLOGY IN PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION. *Journal of new century innovations*, 11(2), 118-124.

22. Inomjonovna, R. I., & Erkinovna, E. N. (2023). SOCIAL PEDAGOGICAL FACTORS FOR PREVENTING AGGRESSIVE SITUATIONS CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION. *Journal of new century innovations*, 12(2), 29-34.
23. Inomjonovna, R. I. (2022). FACTORS OF FORMATION OF IMAGINATION IN PRESCHOOL CHILDREN. *Journal of new century innovations*, 11(7), 69-72.
24. Inomjonovna, R. I. (2022). FORMING AESTHETIC IDEAS OF PRE-SCHOOL CHILDREN BY TEACHING THEM TO DRAW. *Journal of new century innovations*, 11(2), 109-112.
25. Inomjonovna, R. I. (2022). IMAGINATION OF CHILDREN THROUGH GIVING UNDERSTANDINGS OF ART TYPES TO CHILDREN AND SHAPING THINKING. *Journal of new century innovations*, 11(7), 79-84.
26. Inomjonovna, R. I. (2022). INDICATORS OF ARTISTIC CREATIVE GROWTH AND DEVELOPMENT OF AESTHETIC SENSE OF CHILDREN. *Journal of new century innovations*, 11(7), 62-68.
29. Tagaynazarova, R., & Raxmatova, I. (2020, December). LANGUAGE AND EDUCATION INTEGRATION. In *Конференции*.
30. Inomjonovna, R. I. (2022). SENSORY FUNDAMENTALS OF CLAY AND PLASTICINE TOY MAKING IN CHILDREN'S CREATION. *Journal of new century innovations*, 11(7), 52-56.
31. Inomjonovna, R. I. (2022). SOCIAL SIGNIFICANCE OF THEORETICAL AND PRACTICAL BASIS OF PICTURE ACTIVITY IN PRE-SCHOOL EDUCATION. *Journal of new century innovations*, 11(7), 85-90.
32. Inomjonovna, R. I. (2022). SPECIFIC CHARACTERISTICS OF MAKING TOYS FROM CLAY AND PLASTICLINE IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION. *Journal of new century innovations*, 11(7), 47-51.
33. Inomjonovna, R. I., & Yuzboyevna, T. M. (2022). TEACHING CHILDREN TO MAKE CREATIVE MODELS FROM DIFFERENT PLANTS. *Journal of new century innovations*, 11(7), 57-61.
34. Inomjonovna, R. I. (2022). TEACHING SCULPTURE AND ITS CHARACTERISTICS TO CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS. *Journal of new century innovations*, 11(7), 73-78.
35. Inomjonovna, R. I. (2022). THE IMPORTANCE OF AESTHETIC EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN. *Journal of new century innovations*, 11(2), 104-108.
36. Inomjonovna, R. I. (2022). THE IMPORTANCE OF THE TECHNOLOGY OF WORKING WITH CLAY, PAPER AND MATERIALS IN INVOLVING CHILDREN IN WORK ACTIVITIES IN THE PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION. *Journal of new century innovations*, 11(2), 113-117.
37. Inomjonovna, R. I. (2022). THE IMPORTANCE OF THE TECHNOLOGY OF WORKING WITH CLAY, PAPER AND MATERIALS IN INVOLVING CHILDREN IN WORK ACTIVITIES IN THE PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION. *Journal of new century innovations*, 11(2), 113-117.
38. Рахматова, И. И. (2016). МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ ИГРЫ В ПРОЦЕССЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ. *Учёный XXI века*, (7 (20)), 23-25.

MOLIYAVIY HISOBOT VA UNDA XALQARO STANDARTLARNING TATBIQ ETILISHI

Sh.Sh.Odilbekov

Andijon iqtisodiyot va qurilish institute

Annotatsiya: Moliyaviy hisobotlar kompaniyaning ma'lum bir yildagi moliyaviy ishlarining aniq tasviridir. Ular kompaniyaning moliyaviy holati, rentabelligi va faoliyati to'g'risida aniq tasavvur hosil qilish uchun ko'rsatiladigan daftarlarning barcha qiymatlarini yozma xulosasi. Bu maqolada moliyaviy hisobot, xalqaro standartlarni tadbiq etish usullari va moliyaviy hisobot elementlari bo'yicha tahliliy ma'lumotlarni yuritish kabi masalalar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Moliyaviy hisobotlar, auditor, investitsiya, daromad, xalqaro standartlar, o'zgarishlar jarayoni, mehnat resurslari, schetlar va operatsiyalar, moddiy va nomoddiy aktivlar.

Moliyaviy hisobotlar kompaniyaning ma'lum bir yildagi moliyaviy ishlarining aniq tasviridir. Ular kompaniyaning buxgalteriya tahlilchilari tomonidan tuzilgan moliyaviy ma'lumotlardan foydalangan holda tayyorlanadi va buxgalteriya hisobining belgilangan tamoyillariga rioya qilgan holda xabar qilinishi va barcha darajalarda muvofiqligi uchun standartlashtirilishi kerak. Moliyaviy hisobotlar muntazam ravishda tuziladi. Ular kompaniyaning moliyaviy holati, rentabelligi va faoliyati to'g'risida aniq tasavvur hosil qilish uchun ko'rsatiladigan daftarlarning barcha qiymatlarini yozma xulosasi. Ular, odatda, bir yil bo'lgan hisobot davri oxirida tayyorlanadi va keyinchalik soliq va investitsiya maqsadlarida ularning aniqligi, shaffofligi va adolatliligini tekshirish uchun auditor tomonidan tekshiriladi. Moliyaviy hisobotda kompaniyaning ssuda to'lash imkoniyati bor-yo'qligi, agar u schyot-fakturalarni qondirish va aksiyalarni sotib olish uchun naqd pul oqimi mavjud bo'lsa, aniqlanadi. Shuningdek, biznes qayerdan naqd pul ishlab chiqarayotgani va bu naqd pul qayerga ketayotgani haqida ma'lumot beriladi. Ular biznesning foydalimi yoki yo'qligini, bundan keyin ham foyda keltirishini va vaqt o'tishi bilan savdo hajmining pasayib borishi kabi katta muammolar paydo bo'ladimi-yo'qligini ko'rsatib beradi. Moliyaviy hisobotni o'qish biznesning ahvoliga va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarning ogohlantiruvchi belgilariga umumiy nuqtai nazarni beradi. Moliyaviy hisobotda keltirilgan ma'lumotlar foydalanuvchi talablariga mos kelishi kerak. Aksiyadorlar ushbu bayonotlarning asosiy oluvchisi bo'lishiga qaramay, qaror qabul qilish jarayonida ushbu bayonotlarga ishonadigan boshqa manfaatdor tomonlar mavjud.

Respublikamiz moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar bo'yicha o'zgartirish jarayoni sari birinchi qadam – buxgalteriya hisoboti tuzish jarayoniga ta'sir etadigan

mahalliy buxgalteriya hisobi yuritishning ayrim usullari umume'tirof etilgan amaliyotga mos kelmasliklarini aniqlashdir. Bu usullar MHXS qo'yadigan talablarga muvofiq tuzatishlar kiritish uchun zarur. O'zgartirish jarayonining mohiyati BHMS bo'yicha va MHXS bo'yicha hisobdagi mavjud nomuvofiqliklarni aniqlash hamda BHMS asosida tuzilgan hisobotlarga zarur tuzatishlar kiritishdan iborat. BHMS asosida tuzilgan hisobotlarni o'zgartirish aksiyadorlik jamiyatlarining o'z kuchlari bilan ham, chetdan taklif qilingan mutaxassislar yordamida ham amalga oshirilishi mumkin. Amaliyotda ko'pincha ikkinchi usul foydalaniladi, chunki o'zgarishlar jarayonlarini bajarish ham mahalliy, ham xalqaro hisob standartlari va hisobotlarni o'zgartirish texnikasini mukammal bilish zarurati bilan bog'liq. Korxonalar taklif qilladigan malakali mutaxassislar bu – auditorlik tashkilotlarining xodimlari sanaladi. Milliy qonunchilik talablariga muvofiq hisob yuritish va hisobotlar tuzishga majbur bo'lgan respublikmiz aksiyadorlik jamiyatlari uchun MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot tayyorlashning ikki xil texnologiyasi mavjud – parallel hisob va o'zgartirish (transformatsiya). Biroq parallel hisob yuritish mehnat resurslaridan nooqilona foydalanish va mehnat xarajatlarining ortishi tufayli samarasiz hisoblanadi. Hozirgi paytda parallel hisob yuritish yoki hisobotlarni o'zgartirishni qo'llash masalasi qonunchilik tomonidan tartibga solinmaydi va aksiyadorlik jamiyati rahbariyatining ixtiyoriga havola qilinadi, shu sababli ikkala texnologiyani ham taqqoslash mumkin. Hisobotlarni o'zgartirishning asosiy mohiyati schetlar va operatsiyalarni qayta tasniflash va O'zbekiston hisob tizimi ma'lumotlariga MHXSga muvofiq tuzatishlar kiritish yo'li bilan BHMS bo'yicha hisobotlarni konversiyalash (o'zgartirish) va moslashtirishdan iborat. Parallel hisob yuritishning mohiyati esa shundan iboratki, korxonaning barcha operatsiyalari BHMS bo'yicha ham, MHXS bo'yicha ham hisobda aks ettiriladi.

Ikkita bosh kitob: BHMS bo'yicha bosh kitob va MHXS bo'yicha bosh kitob parallel ravishda yuritiladi. Hisobot davrida tan olingan daromadlar va xarajatlar barcha moddalarini aksiyadorlik jamiyati yoki yalpi daromad haqida bitta hisobotda, yoki ikkita hisobotda: foyda yoki zarar tarkibiy qismlarini aks ettiradigan hisobot (moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot) va foyda yoki zarardan boshlanadigan va boshqa yalpi daromadlar tarkibiy qismlarini aks ettiradigan hisobotda (yalpi daromad to'g'risida hisobot) taqdim etishi lozim.

Yalpi daromad haqida hisobotda kamida quyidagi moddalar ochib berilgan bo'lishi lozim: tushum; moliyalashtirish bo'yicha xarajatlar; korxonaning uyushgan korxonalar va qo'shma faoliyatdan olinadigan, ulushli ishtirok usuli bo'yicha hisobga olinadigan foyda yoki zarardagi ulushi; soliqlar bo'yicha xarajatlar; quyidagilardan tashkil topadigan alohida summa:

- to'xtatilgan faoliyatdan soliqlar chiqarib tashlangandan keyingi foyda yoki zarardan;

- sotish xarajatlarini chiqarib tashlaganda joriy qiymat bo'yicha baholash natijasida yoki aktivlarning yo to'xtatilgan faoliyatni tashkil qiladigan chiqib ketayotgan guruh (guruhlar) yoki aktivlarning chiqib ketishi natijasida tan olingan soliqlar to'langandan keyingi foyda yoki zarar; foyda yoki zarar, 205 o'z xarakteri bo'yicha tasniflanadigan, boshqa umumiy daromadlarning har bitta tarkibiy qismi;

- ulush asosidagi ishtirok usuli bo'yicha hisobga olinadigan, assotsiatsiyalangan korxonalar yoki qo'shma faoliyatdan olinadigan boshqa yalpi daromad ulushi;

- yalpi jami daromad.

Quyidagi moddalar yalpi daromad haqida hisobotda davr uchun taqsimlangan moddalar sifatida ochib berilishi lozim:

quyidagilarga mansub sanalgan foyda yoki zarar:

- nazorat qilinmaydigan ulush,

- bosh korxonalar mulkdorlari;

quyidagilarga mansub sanalgan yalpi jami daromad:

- nazorat qilinmaydigan ulush,

- bosh korxonalar mulkdorlari.

Moliyaviy hisobot bilan birgalikda taqdim etiladigan izohlar:

- MHXS talablariga muvofiq foydalanilayotgan hisob siyosati va moliyaviy hisobot tayyorlashning asoslari haqida axborot taqdim etishi;

- MHXS talab qiladigan, boshqa bironta moliyaviy hisobotda taqdim etilmaydigan axborotni ochib berish;

- boshqa bironta moliyaviy hisobotda taqdim etilmaydigan, lekin ko'rsatilgan hisobotlarning istalganini tushunish maqsadida o'rinli bo'lgan axborotni ta'minlashi lozim.

Izohlarni taqdim etishning quyidagi tartibi tavsiya etiladi:

- MHXS ga muvofiq ariza;

- hisob siyosatining asosiy tamoyillari qisqacha sharhi;

- moliyaviy holat haqida hisobot, yalpi daromad to'g'risida hisobot, moliyaviy natijalar to'g'risida alohida hisobot (agar taqdim etiladigan bo'lsa), kapitaldagi o'zgarishlar haqida hisobot, pul mablag'lari harakati haqida hisobotda har bir hisobot va har bir modda 207 taqdim etilgan tartib bilan bir xil tartibda moddalar bo'yicha taqdim etilgan ilova qilingan axborot;

boshqa axborotlarni ochib berish, jumladan:

- shartli majburiyatlar va tan olinmagan shartnoma majburiyatlari,

- nomoliyaviy axborotlar, masalan, risklarni boshqarish sohasida korxonalar siyosati va maqsadlarini ochib berish.

MHXS talablariga mos keladigan moliyaviy hisobot taqdim etishda nafaqat mos keluvchi standartga murojaat qilish, balki MHXS 1 da ularga havola bo'lgan boshqa

МНХС talablariga ham alohida e'tibor qaratish hamda jamiyatning moliyaviy hisobotlarini shakllantirish va taqdim etishga nisbatan ularni qo'llash choralari ham hisobga olish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A.Rizaqulov, B.Xasanov "Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari" -T-2004
2. Mexmonov S., "Buxgalteriya hisobi"-T Fan va texnologiya 2012
3. Ўзбекистон Республикаси бухгалтерия ҳисоби миллий стандартлари тўплами. – Т.: «Norma», 2011.
4. Sh.Sh.Odilbekov, "Moliyaviy aktivlar hisobi va uni takomillashtirishga oid masalalar"., Xorazm Ma'mum Akademiyasi axborotnomasi–12/2-2022
UO'K 336.02

SOME ISSUES ABOUT FINANCIAL STATEMENT AND WAYS OF ITS IMPROVEMENT

Shaxboz Odilbekov

Andijan Institute of Economics and Construction

Abstract: Financial statement can perform different tasks in different social systems depending on the purpose of a particular system. In order to understand the basic tasks of financial accounting, it is necessary to know its objects.

This article discusses some issues about the main features of financial statement, the ways of its improvement.

Key words: Financial statement, financial assets, market relations, proper management, economic reforms, accounting, international standards.

During the years of independence of the Republic of Uzbekistan, all conditions have been created for carrying out a number of economic reforms, introducing a system based on market economy, the formation of a legal democratic state and its development in all regions of our republic. The transition to market relations revealed the main tasks of accounting financial assets and their value. In a market economy, information about economic and financial potential and activities of state enterprises among all enterprises, and this information covers the interests of different categories users, i.e. shareholders, creditors, investors, distributors. Accounting financial assets is the basis of financial analysis and is the main source to deliver the necessary information needed to manage activities enterprises, for proper management and making important decisions. It creates an opportunity for the correct implementation of the accounting of the enterprise, increasing economic and financial potential of the enterprise, high efficiency and earning high profits. Development and reform of financial asset accounting closely associated with the transition to a market economy. As a result, it is necessary to improve financial accounting in our republic based on the requirements of international standards.

The goal of improving the method and methodology of the organization financial statement is the study of national and foreign accounting policies and reporting information, creation of a national regulatory system of financial statement, creation of a unified concept of accounting and financial statement, taking into account the peculiarities of our economics is the need to develop and implement. To achieve these results, improve accounting, use new progressive methods in accounting of organizations.

When improving the accounting of financial assets, first of all, it is necessary to widely use the accounting system of developed countries. Organization operating in our country accounting systems at the level of requirements of international standards and norms - command of the times. Based on several foreign countries and national financial reports, 3 types of statements are used:

1. management statement;
2. financial statement;
3. tax statement.

Below we analyze each of them separately:

- management statement contains such accounting information that this information necessary for the management of the enterprise itself. management statement, along with production cost accounting and costing, includes an analysis of the current situation, decision making, use of computers, etc.

- The financial statement contains information such that this information is used not only to manage the activities of the company, but also provides relevant information to external users. Financial statement is focused on generalization and synthesis information.

- Tax statement is a type of accounting that ensures timely and correct accounting taxes and fees at enterprises, organizations and institutions, the application of tax benefits and their timely transfer to the budget. Used in tax statement own methods for determining taxes and fees, their object, subjects and base taxation, terms of payment.

The study used induction, deduction, systematic and comparative analysis, experiment, adaptive methods, analysis and approbation of domestic and foreign experience in accounting and control of financial assets.

Accounting keeps track of available material assets, cash flow, the costs associated with the production and sale of products, financial results of economic activity and information about common property.

Financial statement performs the following three functions in any system:

- a). providing information;
- b). control;
- c). development of management decisions.

In performing these functions, a financial statement can use various methods. Also, financial statement can perform different tasks in different social systems depending on the purpose of a particular system. In order to understand the basic tasks of financial statement, it is necessary to know its objects.

These objects consist of the following 4 groups:

1. Funds (resources) of the enterprise: tools, material values, money.

- funds, finished products, authorized capital (capital), various other funds,
- reserve for future expenses and payments, organized at the expense of profit enterprises

- various means. These funds are the products of the enterprise.

- creates appropriate conditions for the process.

2. Important processes taking place in enterprises: goods - material goods.

- preparation, production of products, finished products, work performed and services

- implementation, capital construction and other processes.

3. Settlement operations: budget, suppliers and contractors

- customers, workers and employees, the state bank and other banks and other

- settlements with organizations and individuals.

4. Financial results of economic activity of the enterprise:

- income,
- team profits

- losses.

Its tasks arise in the process of studying and managing these objects. Financial statement information is widely used in society. These users divided into three groups

1. heads of enterprises;
2. financial stakeholders;
3. non-financial persons.

Based on the concepts of financial statement and the laws developed on its basis, it seems necessary to create in economic entities elements of financial statement, compatible with the market infrastructure. In this regard, the following tasks for organizing the accounting system in Uzbekistan in accordance with market economy:

- drafting and revision of current regulations on accounting;
- ensuring uniformity in various accounting regulations.

Used literature:

1. Sh.Sh.Odilbekov, “Moliyaviy aktivlar hisobi va uni takomillashtirishga oid masalalar”., Xorazm Ma’lum Akademiya axborotnomasi–12/2-2022 UO’K 336.02
2. Ўзбекистон Республикаси бухгалтерия ҳисоби миллий стандартлари тўплами. – Т.: «Norma», 2011.
3. A. Rizaqulov, B.Xasanov ., “Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari” -T-2004
4. Mexmonov S., “Buxgalteriya hisobi”-T Fan va texnologiya. 2012

OLIV TA'LIM TIZIMIDA MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISH TEKNOLOGIYASI

Nuraliyeva Barno Quدرات qizi

Toshkent Moliya Instituti

Iqtisodiy tahlil kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada oliy o'quv yurtlarida mustaqil ta'lim soatlari tashkil etish, talabalarni bu mustaqil ta'lim vazifalarini bajarishi orqali o'z-o'zini tarbiyalashni, mustaqil fikrlash, bilimlarini o'zlashtirishda o'zini faolligini oshirish kabi masalalar ko'rib chiqilgan

Kalit so'zlar: Mustaqil ta'lim, malaka, muammoli vaziyatlar, ko'nikma, bilimlarni o'zlashtirish, fikrlash, ta'lim texnologiyalari, rivojlanish faoliyati.

Xozirgi kunda oliy ta'lim tizimida auditoriya soatlari bilan birga talabalar fanni o'zlashtirishlari uchun mustaqil ta'lim soatlari xam ajratiladi va bu soatlarni tashkil etish talab va me'zonlari fanning o'quv uslubiy mohiyatidan kelib chiqadi. Mustaqil ta'lim bu talabalarning o'z - o'zini tarbiyalash, mustaqil o'qish-bilishlarni o'zlashtirish, tasavvurlarni rivojlantirish tushuncha malaka ko'nikmalarni hosil qilishi bo'yicha o'quv jarayonlarining sub'ektiv maqsadiga muvofiq muntazam mustaqil faolligini tashkil etishidir.

Mustaqil ta'lim tashkil etishning bir nechta omillari mavjud bo'lib, bu omillarning birinchi tamoyillaridan biri - ilmiy yo'llarni va ilg'or pedagogik tajribalarni aqliy ravishda o'zlashtirishdir. Ilmiy bilimlar -voqelikning haqqoniy in'ikosidir. Mustaqil ta'limning ilmiyligi qoidasi o'qituvchining o'quv materialidagi qonuniyatlarni aks ettirishi, tushunishi, o'zlashtirishi uchun to'g'ri sharoit yaratish maqsadida zarurdir.

Nazariy qoidalarni tushunishi, materialni ilmiy asosda izohlab berishni muhim belgisi bo'lib, u o'quvchini fikrlash faoliyatini xususiyatlarini belgilaydi. Ilmiy bilimlar ilmiyligiga xos voqelikni har xil darajada aks ettirishi mumkin. Ilmiy izoh mustaqil ta'limning hamma bosqichlariga har bir guruhda ilmiylik qoidalari vazifalaridan biri - nazariy ma'lumotlar tuzilishi, shu ma'lumotlarda

tevarak - atrofdagi dunyoni qanchalik chuqur aks etganligi nuqtai nazardan bilib olishidir. Ilmiy bilimlarni egallash jarayonida ta'lim o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash, e'tiqod tarkib topadi.

Ta'lim oluvchilarga mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar o'z navbatida darsdan olingan bilim malaka, ko'nikmalarini mustahkamlashni qo'llay bilish, ongli o'zlashtirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bu borada har bir o'quvchining o'ziga xos

xususiyatlariga ko'ra guruhlarga bo'lib, ularga alohida mustaqil ta'lim berish natijasini alohida hisobga olish zarur.

Mustaqil ta'limni berishda muammo belgilarini aniqlash, muhim ma'lumotlarni ikkinchi darajali ma'lumotlardan ajratib olib, omil va qo'shimchalarni izlab topish imkonini beradi. Ta'lim oluvchilarni darsdan olgan bilimlarini mustahkamlash, o'z-o'zini tarbiyalash, mustaqil ishlashlari, bilimlarini rivojlantirishi, tushuncha, malaka, ko'nikmalarni hosil qilishi bo'yicha o'quv jarayonining sub'ektiv maqsadiga muvofiq muntazam mustaqil ta'limni tashkil etishdir.

Mustaqil ta'lim - muvaffaqiyatli bajarilganda ta'lim oluvchilarning mustaqilliklarini tarbiyalab boriladi.

Ta'lim o'quvchilarga mustaqil ta'limni masala ko'rinishida taklif etish, aniq muammoli vaziyatlarda shartlarni izlash yoki ifoda etish jarayonida subyektlar tomonidan tashkil etuvchi faoliyatini go'yoki o'quvchilar o'rniga o'qituvchi bajargandek bo'ladi.

Mustaqil o'qishda shartlar oldindan ma'lum qilinmaydi. Agarda o'qituvchi tomonidan beriladigan ta'limiy mustaqil ishlarni bajarish jarayonida o'quvchi yechim yo'lini topa olmasa, u holda aniq vaziyatga duch kelib ushbu mustaqil ishni yechimini izlashga imkon beruvchi holatga aylantira olmaydi.

Mustaqil ta'lim ma'lum didaktik vazifalarga qat'iy amal qilishni taqozo etadi.

Mustaqil ta'limning shartlari avvaldan tuzuvchi tomonidan belgilab qo'yilganda, ta'lim o'quvchilardan o'zgartirish malakasini namoyish qilish talab etilmaydi.

Mustaqil bilim olishda ko'proq shartlari ifoda etilmagan topshiriqlarni bajarishga to'g'ri keladi. Mustaqil ta'lim asosida sub'ekt shartlarni o'zgartirishi qonunlari bilan tanishadi, aniq bir muammoni tahlil qilish va mustaqil ishini bajarishda mavjud ko'nikma va malakalardan foydalanadi. Mustaqil ta'lim yordamida tushunchalarni shakllantirish, subyektlarga mustaqil ravishda muammo belgilarini aniqlash, muhim ma'lumotlarni ikkinchi darajali ma'lumotlardan ajratib olish

va qo'shimchalarni izlab topish imkonini beradi. Mustaqil ishlashni ta'minlashga imkon beradigan mustaqil ta'lim -tushuncha, sabab va qadriyatli

yo'nalishlarni o'zlashtirishi past darajali va qoniqarsiz bo'lgan o'quvchilar uchun qulay sharoitni yaratishni ko'zda tutadi.

Mustaqil ta'limning ilmiy bo'lishi qoidasi ta'lim jarayonida ta'lim o'quvchilarni hozirgi zamon darajasiga muvofiq kelajak ilmiy bilimlar bilan qurollantirish yoshlarni ilmiy tadqiqot usullari bilan tanishtirib borishni ta'minlashga qaratilgan.

Mustaqil ish – uning tizimli, izchil bo'lishi bilan bog'liqdir. Izchillikning xarakterli belgisi shundaki, u o'quvchilarning oldindan o'zlashtirgan bilim va malakalari zamirida yangi bilim, ko'nikma, malakalarni yana ham chuqurlashtirishi, kengaytirishi va mustahkamlashni ta'minlashga qaratilgandir.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Нишоналиев У.Н. Янги педагогик ва ахборот технологиялари: муаммолар, ечимлар.// Педагогик таълим. Тошкент. 2001. №3. -23-24 б.
2. О'. Қ. Толіпов., М. Usmonxo'jaeva "Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari" Т-"FAN" 2006 yil.
3. *Mustaqil ta'lim – ta'lim samarodorligini oshirish omilli. Xalq ta'limi jurnali*
4. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. - Москва: Просвещение, 1997. С. 7.

IJTIMOIY PSIXOLOGIYADA OMMAVIY MADANIYATNI YOSHLAR MILLIY QADRIYATLARIGA TA'SIRINI O'RGANISH MASALASI

G'aybullayev A'zam Ahadovich

Buxoro davlat Pedagogika instituti o'qituvchisi.

Annotasiya: Ushbu maqolada ommaviy madaniyatni yoshlar milliy qadriyatlariga ta'siri masalasi ijtimoiy-psixologik nuqtai-nazardan ilmiy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Individializm g'oyalari, madaniy qadriyatlar, "ommaviy madaniyat", deviant xulq, tafakkurining analiz va sintez jarayoni, egoistik qarash, shaxslararo munosabatlar, oilaviy hayot tushunchasi, ijtimoiy psixologik muammolar, mafkuraviy immunitet.

Hozirgi kunda millat ma'naviyatiga xavf solayotgan tahdidlardan biri "omma viy madaniyat"dir. "Ommaviy madaniyat" XX asr o'rtalarida shakllangan bo'lib, bizga chetdan kirib kelayotgan, milliy va diniy qarashlarimizga yot ma'naviy va axloqiy illatlarni o'z ichiga olgan xurujlar yig'indisidir. Hozirgi kunda dunyo bo'ylab barcha yangiligu qarashlarni beminnat tashib yuruvchi internet tarmog'idan foydalanishning ustasiga aylangan yoshlar undan qanday ma'lumotlarni olish kerag-u, qaysisidan chetlanish zarurligini hamma vaqt ham bilaverishmaydi. Milliyligimizga, madaniyatimizga to'g'ri kelmaydigan turli gaplarning tilimizga qo'shib ketayotgani, jamoat tartibiga to'g'ri kelmaydigan kiyimlar va soch turmaklarining ko'payib borayotgani tashvishlanarli holdir. Ayrim g'arb mamlakatlarida joriy qilinayotgan bir jinslilar nikohi, tanaga turli rasmlarni chizish va metall jismlarni taqish kabilar esa, ham salomatlikka, ham insoniylikka ziddir[1,2].

Jahonda rivojlanish jarayonlari kundalik hayotimizga tez sur'atlar bilan kirib kelishi, hozirgi sharoitda mafkuraviy ta'sir ko'rsatishning o'tkir quroliga aylanib bormoqda. Bu esa G'arbdagi har-xil siyosiy kuchlarning manfaatlariga xizmat qilib "ommaviy madaniyat" va "erkinlik va demokratiya" degan niqoblar ostida axloqiy behayolik, individializm g'oyalarini tarqatishni maqsad qilib qo'yib boshqa xalqlarning shu jumladan, O'zbek xalqining ham ko'p ming yillik ma'naviy, madaniy qadriyatlariga bepisandlik qilib, ulardan voz kechishga undamoqda[7].

Bunday yovuz maqsadlar "erkinlik va demokratiyani olg'a siljitish" niqobi ostida amalga oshirilmogda. Bu kabi harakatlar xalqimizning muqaddas ma'naviy fazilatlari bo'lgan ibo va hayo, oila muqaddasligi kabi qadriyatlarimizga salbiy ta'sir qilishi shubhasizdir. Haqiqatdan ham "ommaviy madaniyat" deb atalmish g'oyalar turli yo'llar bilan mamlakatimizga, ya'ni kinolar, turli xil jinsiy behayolikni aks ettiruvchi

kassetalar, radio, televideniye, kitoblar va hatto qo‘l telefonlariga yozib berish orqali yoshlarimiz ongiga ta’sir qilmoqda[8,9].

Mamlakatimizda yoshlar aholining eng ko‘p qismini tashkil etib turibdi. Ularni “ommaviy madaniyat” globallashuvi davrida g‘arbning ana shunday odatlariga tomon tobora toyib ketmaydi, deb hech kim kafolat bera olmaydi. Negaki, ayrim juz’iy odat va urfga aylangan holatlarning tez ildiz otayotganini kuzatib turibmiz. Olaylik oddiygina qadriyatimiz-yoshlarning ma’lum bir toifasi go‘zal odatimiz bo‘lgan o‘zbekona so‘rashish, salomlashish odatining “yangi qirralari” ni allaqachon o‘zlashtirib olishdi-ku[3,4]. Yoshlar boshni boshga tekkizib, hol-ahvol so‘rashish holatini o‘zlarining salomlashish odatiga aylantirib olishdi. Bu esa yoshlarimiz ongi va milliy qadriyatlarimizga quyidagi ijtimoiy psixologik salbiy oqibatlariga

- Yoshlar irodaviy sifatlarini zaiflashtirish;
- Deviant xulqni paydo bo‘lishi;
- E’tiqodni zaiflashuvi;
- Tafakkurining analiz va sintez jarayoni buzilishi ya’ni o‘zi uchun kerakli ma’lumotlarni ajrata olmaslik;
- Inson omilining yo‘qolishi ya’ni shaxslarning bir birini tushunishi, qo‘llab quvvatlash tuyg‘ularini yo‘qolishi, egoistik qarashning kuchayishi;
- Shahvoniy hislarning kuchayishi;
- Shaxslararo munosabatlarda esa milliy tilining ahamiyati pasayishi;
- Oilaviy hayot tushunchasining yo‘qolishi, oilaviy hayotni izdan chiqishi, ajrimlarning ortishi oqibatida kelib chiquvchi ijtimoiy psixologik muammolar;
- milliy davlatchilikning inqiroziga olib keladi.

Ommaviy madaniyatning salbiy ta’sirlaridan saqlanishning yagona chorasi bu yoshlarda mafkuraviy psixologik ummunitetni shakllantirishdir[6].

Mafkuraviy immunitet shakllanishida yoshlarning hissiyotida sodir bo‘ladigan o‘zgarishlar, ulardagi milliy o‘zlikni anglash, milliy g‘urur, milliy iftixor ko‘nikmalarini shakllantirishning muxim sub’yektiv omillaridir. Bundan tashkari, yoshlarda mafkuraviy immunitetning barqaror shakllanishida milliy mansubligiga hurmat, unda millatning yutuqlaridan g‘ururlanish ko‘nikmalarini shakllantirish, o‘z ustida ishlashga rag‘bat uyg‘otish, mustaqil ta’lim olishga intilishni shakllantirish va yo‘naltirish kabi qator sub’yektiv-psixologik omillar ham mavjudki, ularni uyg‘unlashtirish va ko‘zlangan maqsadga yo‘naltirish tarbiyaviy ish samaradorligini belgilaydi, psixologik ta’sirni kuchaytiradi [5].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: “O‘zbekistan” NMIU, 2016.B.56.

2. Mirziyoyev Sh.M. 2017 yil 15 iyun kuni “Ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash, muqaddas dinimizni sofligini asrash – davr talabi” mavzusidagi anjumanda so‘zlagan nutqidan. [.www.uza.uz](http://www.uza.uz).
3. Alimova D. “Insoniyat tarixi-g‘oyalar va mafkuralar tarixidir” T.: Ijod dunyosi nashriyot uyi, 2002.-B.30.
4. Akramova Sh. “Yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish” “Muharrir” nashriyoti T.: 2012.-B.126.
5. Abbosxo‘jayev O., N.Umarova, R Qo‘chqorov. Mafkura poligonlaridagi olishuv.T.: Akademiya, 2007.-B. 48-49.
6. Abdujabborova M.L. Yoshlar orasida olib boriladigan mafkuraviy profilaktika ishlarining ijtimoiy-pedagogik asoslari: – Pedagogika fanlari nomzodi. ... dis. avtoref. Toshkent: O‘PFITI, 2007. – B.22.
7. Anvarova D.M.“Yoshlar ma’naviyati shakllanishi va rivojlanishining psixologik xususiyatlari” nomzodlik dissertasiyasi. T.: 2012.-B.129
8. Baratov Sh.R., Jabborov X.X. Yoshlarda mafkuraviy immunitet shakllanishining psixologik mexanizmlari/Monografiya, Buxoro, 2017, “Durдона” nashriyoti. 190b.
9. Karimova V, Qur’onov M Milliy istiqlol g‘oyasini xalqimiz ongiga singdirish omillari va vositalari. T.: Ijod dunyosi, 2002.-B.150.

TA'SIRLANGAN ICHAK SINDROMINI O'SMIRLAR ORASIDA O'RGANISH

Rasulova Saodat Xalimovna

Buxoro davlat tibbiyot instituti, Pediatriya kafedrası assistant

Rezume. Ushbu maqolada ta'sirlangan ichak sindromi o'smirlarda kechishi, va kelib chiqish sabablari, diagnostikasi, davolash to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ish qotishi, diareya, disfunktsiya, TIS, o'smirlar

Qorin og'rig'i va najasning buzilishi bilan kechadigan hech qanday aniq organik sabablarsiz (ich qotishi yoki, aksincha, diareya) paydo bo'lib, hozirda kattalar va bolalar orasida juda keng tarqalgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, bunday ichak disfunktsiyasining tarqalishi aholi orasida taxminan 20-25% ni tashkil qiladi. Bemorlarning uchdan ikki qismidan ko'pi tibbiy yordam so'ramaydi.

TIS – bu “Tasirlangan ichak sindromi” deb ataladigan ushbu kasallikning eng yuqori darajasi 18-40 yoshga to'g'ri keladi va ayollarda erkaklarga qaraganda 1,5 barobar ko'p uchraydi.

TIS - bu ichaklarning funktsional buzilishlari majmuasi. Turli vaqtlarda ushbu sindromning alohida ko'rinishlari turlicha deb nomlangan, ya'ni tasirlangan ichak sindromi, ichak kolikasi, yolg'on ichak diskineziyasi, ichak nevrozi, shilliq qavat sanchig'i, spastik kolit, funktsional kolopatiya, asabga bog'liq diareya va boshqalar. Xuddi shu holat uchun nomlarning bunday xilma-xilligi turli maktablarning gastroenterologlari o'rtasida tushunchalarni, zararlanish jarayonining mohiyatini noto'g'ri talqin qilishga olib keldi. Oshqozon-ichak traktining funktsional patologiyasini o'rganish bo'yicha 1998 yilda paydo bo'lgan kelishmovchiliklarni bartaraf etish va tibbiy terminologiyani standartlashtirish uchun Rimda xalqaro guruhning yig'ilishi bo'lib o'tdi. Keyinchalik “Ta'sirlangan ichak sindromi uchun Rim mezonlari” deb nomlangan ushbu yig'ilishda birinchi marta “Ta'sirlangan ichak sindromi” atamasi rasman tasdiqlandi, unga ta'rif berildi va tashxis qo'yish mezonlari ishlab chiqildi [1,2].

O'smirlarda TISning eng yuqori darajasi 14-17 yoshga to'g'ri keladi. Hozirgi vaqtda bolalar va kattalar o'rtasida kasallikning ikki cho'qqisi - asta-sekin bir xil muvozanatga keldi. Ya'ni bolalar orasida TIS tarqalishi kattalarnikidan kam emas. TIS bilan og'rikan bemorlarning yoshi 12 yoshdan 40 yoshgacha, hisoblanadi. 17-18 va 23-28 yoshda bu kasallik juda ko'p holatlarda uchraydi.

Shunday qilib, O.V Reshetnikova ning so'zlariga ko'ra: Funktsional ichak kasalliklari ko'pincha o'smirlarda, ayniqsa qizlarda kuzatiladi va uning tarqalishi rivojlangan mamlakatlardagi kattalar orasida ko'p uchraydi. Funktsional ichak kasalliklari bemorlarning hayot sifatini pasayishiga va ularni davolash uchun katta xarajatlarga olib keladi. Bu ma'lumotlar 340 nafar bola ortasida o'tkazilgan so'rov natijalariga asoslanadi. O'smirlarda o'g'il va qiz bolalar o'rtasidagi nisbat kattalarnikiga o'xshaydi. Tarqalishi bolalarda TIS qizlarda 24% va o'g'il bolalarda 14% ni tashkil qiladi [5].

O'smirlarda TIS uchun diagnostika mezonlari yengilroq va kattalarnikidan biroz farq qiladi. Shunday qilib, xususan, ular 12 hafta ichida (keyinchalik ketma-ket) oxirgi 12 oy ichida quyidagi belgilarning mavjudligini o'z ichiga oladi.

1. Qorin bo'shlig'idagi noqulaylik yoki og'riq bilan bog'liq quyidagi uchta belgidan ikkitasi bo'lganda:

- og'riq yoki noqulaylik defekatsiya aktidan keyin to'xtasa;
- og'riqning boshlanishi najas chastotasining o'zgarishi bilan bog'liq bo'lsa;
- ularning paydo bo'lishi najas shaklining o'zgarishi bilan bog'liq bo'lsa;

2. Ushbu alomatlarini tasdiqlash uchun tizimli yoki metabolik kasalliklarning yo'qligi hisobga olinadi.

Rim mezonlariga muvofiq, TIS ning uchta klinik ko'rinishi mavjud bo'lib, ularda qorin og'rig'i diareya yoki ich qotishi yoki ich qotishi va diareya birgalikda kelishi hisoblanadi. TIS rivojlanishining sabablari to'liq aniqlanmagan, ammo ma'lumki, uning namoyon bo'lishi bevosita yuqori asabiy faoliyat va shaxsiyat turi holatga bog'liq. Neyropsixik reaksiyalarning tabiatiga ko'ra, TIS bemorlar norma va patologiya o'rtasida oraliq pozitsiyani egallaydi[7,8].

TIS rivojlanishi uchun triggerlardan (qo'zg'atuvchi omil) biri stressdir. Stress duodenal migratsiya motor kompleksi motor faolligining ikkinchi bosqichini chuqur bostiradi. Stress natijasida miya-ichak tizimining xolinergik stimulyatsiyasi sodir bo'ladi, bu esa, o'z navbatida, ichak motorikasini o'zgartiradi, ichak va miyaning haddan tashqari reaksiyasiga olib keladi. TIS rivojlanishida ochlik va ishtahani tartibga soluvchi va ichakning motor va sekretor faolligiga ta'sir qiluvchi opioid peptidlar, enkefalinlar, shuningdek, vazoaktiv ichak polipeptidlari, xoletsistokinin muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, ovqatlanish rejimi va ritmining buzilishi TIS shakllanishiga bevosita ta'sir qilishi mumkin. Juda to'yib ovqatlanish yoki ovqatlardan voz kechish, ovqatlanish paytida shoshqaloqlik, turli xil chalg'itadigan narsalar (o'qish, televizor tomosha qilish, abituriyentlar uchun repetitorlar bilan qo'shimcha darslar, litseylarda chuqurlashtirilgan o'quv dasturlari, kompyuter o'yinlari, ayniqsa yotishdan oldin va boshqalar) me'da-ichak traktining normal refleksini bostirishga olib kelishi mumkin. Bu refleksning yo'qolishi yoki uning sezilarli pasayishi oxir-oqibat ich qotishi va TISga olib keladi[9,10].

Ichakning motor faolligining sekinlashishi yoki kuchayishi, ferment tizimining buzilishi butun ovqat hazm qilish tizimining ishida nomutanosiblikka olib keladi. Natijada, gaz ishlab chiqarish va o'rtasidagi muvozanat gazni yutuvchi mikroflora, disbiyoz rivojlanadi, bemorning ahvolini og'irlashtiradigan, qorin og'rig'i, diareya yoki ich qotishi paydo bo'ladi.

Kamdan - kam hollarda TIS turli darajadagi neyropsik sindromlar bilan birlashtiriladi, masalan, isterik reaksiyalar, depressiya, kanserofobiya, qo'rquv hissi, gipoxondriak o'zgarishlar va hatto o'z joniga qasd qilishga urinishlar kabi holatlarda TIS bilan og'riganlik holatlari ham aniqlangan.

TIS diagnostikasi juda murakkab bo'lib, shifokordan anamnez ma'lumotlarga diqqat bilan e'tibor berishni talab qiladi. Shu bilan birga, bemorlarda uzoq vaqt davomida (bir necha hafta yoki hatto yillar) hech qanday sezilarli belgilar bo'lmaydi, umumiy holatning yomonlashuvining rivojlanishi kuzatiladi. Bemorlarda aniq organik anomaliyalar yoki turli organlar va tizimlarning shikastlanish belgilari aniqlanmaydi.

Odatda TISning klinik ko'rinishlari va turli xil tashqi (hissiy) ta'sirlar o'rtasidagi aniq munosabatlarni kuzatish mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, TISning klinik ko'rinishi salbiy (turli xil depressiya, stresslar) va ortiqcha ijobiy his-tuyg'ular bilan ham kuzatilishi mumkin. TIS organik patologiya emasligi sababli, tashxis qo'yish uchun ovqat hazm qilish tizimining boshqa barcha kasalliklarini istisno qilish kerak[8].

Ta'sirlangan ichak sindromining diagnostikasi klinik belgilarning barqaror to'plamini baholashga asoslanadi. Asosan kuzatiladigan belgi, qorinning pastki qismida og'riq bo'lib, uni ichaklar morfologik va metabolik kasalliklarida uchraydigan og'riqdan farqlay olish kerak. Qorin og'rig'i klinik ko'rinishning muhim qismidir va uurlu xil intensivlikda bo'lishi mumkin: yengil noqulaylikdan, doimiy va hatto chidab bo'lmas og'riq va ichak sanchiqlari uchrashi mumkin. TIS bilan og'rikan bemorlar ovqatdan so'ng darhol og'riq paydo bo'lishi va qorinda shish bilan xarakterlanadi. Og'riq ko'p holarda, defekatsiya va gazlar o'tgandan keyin pasayadi[3,4].

Vegetativ va nevrologik kasalliklar (migren, bel sohasida og'riq, tomoqdagi yot modda hissi, uyquchanlik yoki aksincha, uyqusizlik, dizuriya) shikoyatlari; qizlardagi hayz sikli, bemorlarning yarmidan ko'pida mavjud. Odatda, bemorlarning 80% dan ortig'i TIS turli organlar va tizimlarning organik shikastlanishining klinik, instrumental yoki laboratoriya belgilari bo'lmasa ham, ovqat hazm qilish organlarining birgalikdagi funktsional buzilishlarining alomatlari bo'lishi mumkin (ko'ngil aynishi, qusish, o'ng epigastral sohada og'riq). Bundan tashqari, bemorlarning 15-30% psixopatologik buzilishlarning turli belgilarini (depressiya, tashvish belgilari, fobiyalar, isteriya, vahimalar) borligini ko'rsatadi[6].

TISda diareya ustun bo'lgan holatda davolash ko'p miqdorda qalin o'simlik tolalarini o'z ichiga olgan ovqatlar, dukkaklilar (fermentatsiya jarayonlarini keltirib chiqaradigan ovqatlar bundan mustasno) ni man qiluvchi parhezga asoslanadi. Dori terapiyasiga an'anaviy o'simlik vositalarini (gilos, qoraqat) kiritish maqsadga muvofiqdir. TISda diareyaning uzoq muddatli intervalgacha xarakterini hisobga olgan holda, loperamid kabi opioidlardan surunkali foydalanish peristaltikani doimiy zaiflashuvga olib kelishi mumkin, bu esa, o'z navbatida, ovqat hazm qilish jarayonida hosil bo'lgan toksinlarning so'rilishini rag'batlantiradi. Bu esa o'z navbatida, tananing intoksikatsiyasining kuchayishiga va jarayonning kuchayishiga olib keladi. Diareya ustunligi bilan kechuvchi TIS uchun tanlangan dorilar sitomukoprotektorlari adsorbentlardir. TIS bilan birga keladigan diareyada, turli xil yo'g'on ichakning disbiyozi ustunlik qiladi. Pro- va prebiyotiklardan foydalanish TIS bilan birga keladigan diareya bilan, mikrobiotsenozni normallashtirish uchun, qoida tariqasida, kutilgan natijalarni bermaydi. Buning sababi shundaki, diareya paytida shilliq qavatning himoya qavati buziladi, uning qalinligida mikroorganizmlar yashaydi. Shuning uchun, shilliq qavati buzulgan ichak yuzasi mikroorganizmlar kolonizatsiyasi faqat vaqtinchalik ta'sirga ega (faqat mikroorganizmlarni o'z ichiga olgan dori-darmonlarni qabul qilish davrida). TISni davolashda shilliq qavatga kompleks ta'sir qilish kerak - shlaklar va toksinlarni olib tashlash bilan birga, ichakning shilliq qavatini tiklash kerak.

Xulosa. Shuni esda tutish kerakki, terapiyaning ta'siri yaxshi bo'lsa ham, qaytalanish davrida ham, remissiya davrida ham bemorni doimiy monitoring qilish

zarur. TIS rivojlanishining oldini olish uchun psixo-emotsional ortiqcha bosimni maksimal istisno qilish bilan turmush tarzini normallashtirish juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chiba N., Bernard L., OBrien B.J. et al. A Canadian physician surB vey of dyspepsia management // Can J Gastroenterol. — 1998. — 12. — P. 83–90.
2. Talley N.J., Silverstein M., Agreus L. et al. Technical review. Evaluation of dyspepsia // Gastroenterology. — 1998. — 114. — P. 582–595.
3. Talley N.J., Stanghellini V., Heading R.C. et al. Functional gastroB duodenal disorders // Gut. — 1999. — 45. — P. 1137–1142.
4. Clouse R.E., Richter J.E., Heading R.C. et al. In: Drossman D.A., Corazziari E., Talley N.Y., et al. Eds. Rome II: The functional gastroinB testinal disorders. 2nd ed., McLean VA: Degnon Associates, 2000.
5. Решетников О.В., Курилович С.А., Денисова Д.В. и др. РаспроB странённость и факторы риска развития синдрома раздражённоB го кишечника у подростков: популяционное исследование // ТеB рапевтический архив. — 2001. — № 2. — С. 24–29.
6. Thompson W.G., Longstreth G.F., Drossman D.A. et al. Functional bowel disorders and functional abdominal pain. Rome II: A Multinational Consensus Document on Functional Gastrointestinal Disorders // Gut. — 1999. — 45(Suppl. II). — P. II43–II48.
7. Расулова С. Х., Ганиева Ш. Ш. Клинико-Иммунологические Особенности Синдрома Раздраженного Кишечника При Коморбидности //Amaliy va tibbiyot fanlari ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 124-127.
<https://sciencebox.uz/index.php/amaltibbiyot/article/view/4394>
8. Xalimovna R. S. (2022). O`Smirlar Orasida Ta`Sirlangan Ichak Sindromini O`Rganish. *Amaliy va tibbiyot fanlari ilmiy jurnali*, 1(7), 132–135. Retrieved from <https://www.sciencebox.uz/index.php/amaltibbiyot/article/view/4926>
9. Расулова Саодат Халимовна."Педиатрические аспекты этиологии и патогенеза синдрома раздраженного кишечника." *Gospodarka i Innowacje*. 21 (2022):363-367.
<http://www.gospodarkainnowacje.pl/index.php/poland/article/view/155>
10. Rasulova S.X. Current Opinions on Etiopathogenesis, Clinical Picture,Diagnosis and Treatment of Irritable Bowel Syndrome. *European journal of life safety and stability (ejlss)* ISSN 2660-9630Volume 13, 2022
<http://ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/408>

BUYUK GEOGRAFIK KASHFIYOTLAR . YEVROPALIKLARNING DASTLABKI DENGIZ SAYOHATLARI. XRISTOFOR KOLUMB VA UNING SAFARLARI. AMERIKANING OCHILISHI

Jumaboyeva Go'zal To'liboy qizi

Nukus davlat pedagogika instituti

Tarix fakulteti tarix yo'nalishi 2-kurs talabasi

Safarboyeva Zebo Ulug'bek qizi

Nukus davlat pedagogika instituti Tarix fakulteti

Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari bakalavr yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buyuk geografik kashfiyotlar .Yevropaliklarning dastlabki dengiz sayohatlari. Xristofor Kolumb va uning safarlari. Amerikaning ochilishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Buyuk geografik kashfiyotlar, Amerika, Xristofor Kolumb, dengiz, ekspeditsiyasi, savdo yo'llari.

Genrix dengizchi. O'rta yer dengizda monopol vaziyatga (huquqqa) ega bo'lganligi tufayli Levant savdosidan har holda katta foyda olayotgan italiyalik savdogarlar emas, balki G'arbiy Yevropaning Atlantika okeaniga yaqin turgan Portugaliya va Ispaniya davlatlari Hindistonga boradigan yo'lni qidirib topishdan ko'proq manfaatdor bo'lib chiqdilar. Yevropaliklar, aniqrog'i portugaliyaliklar XIV asrdan boshlab savdo yo'llarini ochishni boshladilar. XIV asrning birinchi yarmiga kelib Portugaliya va Flandriya o'rtasida dengiz savdo aloqalari o'rnatildi. XIV asrning ikkinchi yarmiga kelib portugaliyaliklar Afrikaning Shimoliy – G'arbiy sohillarigacha (Marokko sohillari) yetib bordilar. Genrix 1394 yilda qirol Juan I va Juna Guntalarning to'rtinchi farzandi bo'lib tug'ildi. U yoshligidan arablar va portugallar o'rtasidagi urushlar to'g'risidagi ma'lumotlar bilan tanib va Afrika haqidagi ajoyib hikoyalarni tinglab katta bo'lgan edi. XV asr boshiga kelib portugaliyaliklar 20 yoshli shahzoda Genrix boshchiligida ommaviy ekspeditsiyalarni boshlab yuborishdi. Keyinchalik «Dengizchi» laqabini olgan shahzoda Genrix o'zining kashfiyotlari bilan portugaliyalik dengizchilarning yangi dengiz yo'llarini ochishlariga katta ta'sir ko'rsatdi. 1415 yilda Portugaliya qo'shinlari O'rta Yer dengizining Gibraltar bug'ozidan chiqish joyidagi mavritanlarning Seuti portini ishg'ol qildi. Ekspeditsiyada 20 yoshli Portugaliya shahzodasi, Genrix Enrike ham bor edi. 1415 yilda Marokka qal'asini ishg'ol qilishda qatnashgan Genrix risarlik unvonini oldi. Seutida u g'arbiy Afrika to'g'risida bir qancha qimmatli ma'lumotlarni bilib oldi. Bu ma'lumotlar uning hayoliga «Bibliya» afsonasidagi Ofir mamlakati, undagi Quddus (Iyerusalim)

ibodatxonasini, oltindan qurgan podsho Solomonni olib keldi. U oltinga to'la daryolarga dengiz yo'li orqali borish maqsadida g'arbiy Afrika bo'ylab safarga chiqdi. Genrix Seutidan vataniga qaytgandan keyin, yarim harbiy va yarim monaxlar jamiyati bo'lgan portugaliyaliklarning «Xristo Ordeni»ga bosh bo'lib qoldi. U Portugaliyaning janubiy – g'arbidagi Sogrish shahriga ko'chib keldi va bu yerda orden mablag'i hisobiga observatoriya va dengizchilar maktabini tashkil qildi. Bu davrda portugal dengizchilari hali dengiz harakatlari bilan ishlashni bilmaganlar. Shu sababli Genrix bu maktabga u katoloniyalik mashhur kartograf Fereruni taklif qildi. Keyinchalik bu maktabdan o'qimishli dengizchilar yetishib chiqa boshladilar. Qirq yillar davomida Genrix ketma-ket Afrikaning Atlantika qirg'oqlariga oltin va qullar keltirish uchun ekspeditsiyalar jo'natadi. Hindiston juda ham uzoq edi, lekin afrikalik qullar va Afrika oltinlari nisbatan yaqin edi. XV asrning 40-yillarida shahzoda Marko Polo kitobi bilan tanishib chiqadi va Hindistonga boradigan dengiz yo'li haqidagi ma'lumotlarni oladi. Portugaliyaliklar tezda Nan va Boyador bug'ozlarini kashf qildilar. 1419 yilda Genrix Dengizchi tomonidan Boyadorga yuborilgan ikki portugaliyalik dvoryanlar adashib qolishib yangi, odam yashamaydigan ajoyib orolchaga kelib qoldilar. Bu orolni shahzoda «Madeyra» (Madeyra-o'rmon) deb nomladi. Shundan keyingi qator yillar davomida portugaliyalik dengizchilar katta tajribaga ega bo'ldilar. 1432 yilda Portugaliya qirg'oqlaridan 1400 km. g'arbdagi Azor orollarining birinchisi topildi. 1434 yilda portugaliyalik bir dengizchi Kanar orollaridan 200 km janubda joylashgan Boyador burniga tushishga muvassar bo'ldi va Genrixga bu yerda o'sgan gullardan namunalar keltirdi. Keyingi 7 yil davomida portugaliyaliklar, yana janubiy – g'arbga siljib, Brakku burnigacha yetib bordilar. 1443 yili Nunyu – Triston boshliq portugaliyaliklar ekspeditsiyasi Blokko burnidan o'tdi va Argin orollarini kashf etdi. Negrlarni ovlash g'arbiy Afrika qirg'oqlaridagi kashfiyotlarni tezlashtirdi. Portugaliyaliklar Arginda birinchi qullar sotadigan faktoriyalarni qurish bilan birga, 1445 (1446) yili Yashil burun orollarini ochdi. Yashil burun Argindan janubga 800 km.ga cho'zilgan. Keyinchalik bu burunni Diash ham kashf etgan edi. Kashf qilingan yerlarda portugallar Yevropa tovarlariga oltin parchalari, fil suyagi, ziravolar almashtirib olishardi. Lekin ularni qiziqtirgan asosiy narsa negrlarni ovlash edi. Qirq yil davomida Genrix Dengizchi ekspeditsiya orqasidan ekspeditsiyalarni Afrikaning Atlantika qirg'oqlariga oltin va qullar keltirish uchun to'xtovsiz yuborib turdi. Genrix tomonidan yuborilgan ekspeditsiya Portugaliyaga Atlantika okeanining sharqiy qismidagi deyarli barcha arxipelaglarni qo'shib oldi, faqatgina Kanor orollari uzoq tortishuvlardan so'ng Ispaniya qo'liga o'tdi. Kashf qilingan orollar Genrix hayot vaqtidayoq metropoliyaga katta foyda keltirdi. Madeyrada shakar qamish o'stirish boshlandi. Azor va Yashil burun orollarida bo'yoq tayyorlaydigan o'simliklar topildi. Genrix Dengizchi sayohatlari geografik bilimlarni kengaytirish nuqtai nazaridan ham juda ahamiyatli edi. Uning davrida Afrikaning

janubiy qirg'oqlari tekshirildi va 3500 km. dan iborat Gibraltar qo'ltig'idan hozirgi Gvineya hududigacha bo'lgan hududlar kartaga kiritildi. Shu paytdan boshlab Afrika maydonlaridan qora tanlilarni ovlash boshlandi. Ularni sotish esa foydali kasb edi.«Xrista ordeni»ning boshlig'i sifatida shahzoda Genrix Rim papasi Yevgeniy IV dan qul savdosi uchun sanksiya (ruxsat, rozilik) olishga intildi. Portugaliya qirol papadan «Hindiston va Efiopiya savdosining hukmdori» degan yorliq olishga muvaffaq bo'ldi. Keyingi yillardagi izlanishlar natijasida portugaliyaliklar tomonidan Fil suyagi qirg'oqlari, Oltin Qirg'oq kashf etildi. 1460 yilda Genrix Dengizchi vafot etdi. U Portugaliya tarixida katta iz qoldirdi. 45 yillik faoliyatida, u ko'plab ajoyib dengiz safarlarini uyushtirdi va ko'plab tajribali dengizchilarni yetishtirib chiqardi. U tufayli Portugaliya savdo floti dunyoda birinchi o'ringa chiqib oldi. Genrix Dengizchi ekspeditsiyalarining natijalari va ahamiyati. Shahzoda Genrix tomonidan jo'natilgan ekspeditsiyalar Atlantika okeanining sharqiy qismida joylashgan barcha yirik arxipelaglarni Portugaliya hududiga qo'shib oladilar. Faqatgina Kanar orollari uzoq yillar tortishuvlardan so'ng Ispaniya hududiga o'tadi. Portugaliya orollari hali Genrix hayot davridayoq Metropoliyaga ko'plab daromadlar keltiradi. Genrix dengizchi harakatlari Afrikaning g'arbiy qismini o'rganishga juda katta yordam berdi. Uning davrida Afrikaning g'arbiy qirg'oqlari qo'lga kiritilgan va xaritadan joy olgan. Genrix Dengizchi Afrikadan minglab qullarning olib kelinishiga sababchi bo'ldi. Uning bu harakatlari ishchi kuchiga bo'lgan talabni bir qadar qondirdi. Va nihoyat «Xristos ordeni» homiyligi ostida shahzoda Genrix Rim papasi Yevgeniy IV dan qul savdosini olib borishga ruxsat so'radi va undan rozilik oldi. XV asrning 80 – yillariga kelib Portugaliya hukumati o'z diqqatini yana Afrikaga qarata boshladi. 1482 yilda Oltin Qirg'oqda birinchi Portugaliya koloniyasi bo'lgan Li Mina barpo etildi. Keyinchalik Xristofor Kolumb G'arbiy Hindistonni kashf qilib, Ispaniyaga u yerlarni kolonizatsiya qilish huquqi tegkach, Portugaliya hukumati Sharqiy Hindistonga hukmronlik qilish huquqini qo'lga kiritishga shoshildi. 1497 yili Portugaliya tomonidan dengiz yo'llari bo'ylab Afrikani aylanib o'tib, Hindistonni tekshirib kelish uchun eskadra yuborilgan. Bartolomeu Diash (1450-1500). Bartolomeu Diashning to'liq ismi Bartolomeu Diasha di Navalit bo'lib, uning tug'ilgan sanasi to'g'risida aniq ma'lumot saqlanib qolmagan. Uning XV asrning ikkinchi yarmida yashaganligini isbot etuvchi ma'lumotlar ko'p. Bartolomeu Diash Afrikani o'rganishga juda katta hissa qo'shgan yirik dengiz sayohatchilaridan biri hisoblanadi. Bartolomeu Diash 1487 yilda Hindistonga borish uchun Gvineya qo'ltig'i, yaxshi Umid burniga (ikkalasi ham Afrikada) sayohat uyushtirdi. Uning bu qilgan sayohati Yevropaga Afrikaning eng janubiy qismi haqida deyarli to'liq ma'lumot berdi. Uning sayohati kelgusida yangi dunyoning ochilishida zamin bo'lib xizmat qildi. Diashning «Yaxshi Umid» burnida mahalliy aholi bilan birinchi uchrashishi sal bo'lmasa kema ekipajining holokati bilan tugayozdi. Mahalliy aholi ularni tosh otib kutib oladi. Diash ekspeditsiyasi Janubiy

Afrikanani aylanib o'tib Hind okeaniga chiqdi. Lekin uzoq davom etgan og'ir yo'l mashaqqatlaridan toliqqan dengizchilar safarni davom ettirishdan bosh tortdilar. Portugallarning keyingi Braziliyani ochishga bo'lgan urinishlari davrida 1500 yil 24 mart kuni kuchli dengiz to'foniga duch kelgan kema halokatida Diash ham halok bo'ldi. XVI asrda yashagan mashhur ingliz dengiz sayohatchisi Frensis Dreyk Bartolomeu Diash tomonidan tadqiq etilgan «Yaxshi Umid» burni haqida shunday degan edi. «Ushbu burun dunyoda biz ko'rgan burunlar ichida eng buyuk, eng chiroyli va eng ajoyibidir». Kovilyan ekspeditsiyasi. Portugaliya qiroli Juan II tomonidan 1487 yilda Misrga Kovilyan boshchiligida ekspeditsiya yuborildi. Ekspeditsiyaning asosiy maqsadi Hindistonga boradigan qisqa quruqlik yo'lini topish edi. Kovilyan Qohiradan tuyalarda Qizil Dengizga yetib boradi. U quruqlikdagi qisqa yo'lni ko'p izlab o'tirmasdan, arab kemasiga o'tirib Hindistonning janubiy-g'arbiy qismiga yetib keladi. Hindistonda Janubiy-Sharqiy Afrikaga suzuvchi arab dengizchilari bilan tanishadi va o'zi ham shu yerga borishni hohlaydi. Arab kapitanlaridan biri uni o'z kemasiga olishga rozilik beradi. Bu sayohat davrida Kovilyan va uning sheriklari Modagaskar orolida ham bo'ladilar. Misrga qaytgach Kovilyan Portugaliya hukumatiga xat yozib o'z sayohatini to'liq bayon qiladi. Uning yozgan xatidagi ma'lumotlar Bartolomeu Diashning Janubiy Afrikada Dengiz yo'li orqali Hindistonga borish mumkin, degan fikrini tasdiqlar edi. Kovilyan xatidagi ma'lumotdan so'ng 1490 yilda Bartolomeu Diash tomonidan ochilgan hududlar xaritada belgilandi va shu narsa aniq bo'ldiki, Lissabondan Afrikaning eng chekka nuqtasiga faqatgina Atlantika okeani orqali borish mumkin ekan. Xristofor Kolumb dengizda yaxshi suzish malakasini O'rta Yer dengizida o'rganadi. Shuningdek, u xarita chizish va tuzishni, geografiya, matematika va astronomiyani qunt bilan o'rgandi. Xuddi shu davrda Xristofor uzoq dengiz safarining rejalarini tayyorladi. U o'z safarini amalga oshirish maqsadida Yevropada birinchi bo'lib jahon xaritasini tuzgan florensiyalik Paolo Toskanello bilan aloqa o'rnatdi. Toskanello unga xat orqali o'zi tuzgan xaritaning bir nus'hasini yuboradi. Kolumb bu xaritani o'rganib chiqdi va 1481 yil oxiri – 1482 yil boshlarida Toskanelloga katta hayajon bilan xat yozib, yana ham ko'proq ma'lumotlar yuborishni so'raydi. Xristofor Kolumbning istaklari o'sha davrdagi Ispaniya va Portugaliya qirollari manfaatiga mos tushgan edi. Bu davlatlar xukmdorlari ham geografik kashfiyotlar natijasida yangi yerlarga ega bo'lish va xazinani oltinga to'ldirishni orzu qilardilar. Shu maqsadda ispan va portugal kemalari Afrika qirg'oqlarini kezib yurardilar. 1484 yil Portugaliyada «matematiklar kengashi» tuzilib, unga rejalashtirilgan dengiz sayohatlarining loyihalarini muhokama qilish va amalga oshirish vazifasi yuklatildi. Xristofor Kolumb ham afsonaviy Sipanga (Yaponiya) va Hindiston orollariga G'arbiy Okean orqali sayohat qilish loyihasini tuzdi va o'z loyihasini Portugaliya qiroli Juan II ga taqdim etdi. Juan II bu loyihani «matematiklar kengashi» ga yubordi. Kengash Kolumbni hayolparast deb loyihasini qaytardi. Bundan

tashqari Portugaliya qiroli Juan II ga Kolumbning o'zi uchun katta mukofot talab qilishi ham yoqmagani edi. Bundan ranjigan Xristofor Kolumb o'z rejalarini Ispaniya qiroli yordamida amalga oshirish maqsadida 1485 yilda Ispaniyaga ko'chib ketdi. Bundan tashqari u yerni dumaloq degani uchun din ahllari tomonidan ham ayblanishi Kolumbning ko'chishini tezlashtirgan omillardan biri bo'ldi. 1486 yilda Kordovada yashagan yillari Kolumb boy dehqonning qizi-Anna Nunyes Arama bilan tanishib, undan Fernando ismli o'g'il ko'radi. Fernando keyinchalik yirik kosmograf va «Admiral Xristofor Kolumbning hayoti va ishlari tarixi»ning muallifi bo'ldi. Ispaniyaga kelgan Kolumb 1492 yilda o'z loyihasini Ferdinand va Izabellaga taklif qildi. Loyiha Ispan hukmdorlariga ma'qul keldi. Ispan hukmdorlari tomonidan 1492 yil aprel oyida Kolumbga dvoryanlik unvoni berildi va shu paytdan e'tiboran «don Kristoval Kolon» degan ism oldi. Ispan qirollari «Dengiz va okeanlarning xo'jayinlari sifatida Kolumbni» «o'zi kashf etgan barcha orol va materiklarning admirali»², vise – qiroldir deb e'lon qiladilar va bu unvonni abadiy uning vorislariga berishga ham rozilik bildirdilar. Buning evaziga Kolumb kashf qilgan joylaridan topilgan oltin va qimmatbaho buyumlarning o'ndan to'qqiz qismini qiroldir xazinasiga topshirishi kerak edi. Kolumb ixtiyoriga ikkita kema berildi. Kolumb uchinchi kemani ham safarga tayyorladi. Bu ish uchun mablag' to'plashda unga paloslik mohir dengizchilar, aka – uka Pinsonlar yordam berdilar. Natijada, 1492 yilda (3 avgust) Ispaniyaning Palos gavanidan Xristofor Kolumbning birinchi dunyo sayohati boshlandi. Eng katta kema «Santa Mariya»da admirallik bayrog'i ko'tarildi va unga Kolumbning o'zi boshchilik qildi. Ikkinchi kemaning nomi «Pinto» bo'lib unga Martin Pinson kapitan etib tayinlandi. Uchinchisidiki «Ninya» - («Go'dak») bo'lib, unga Martin Pinsonning ukasi Visente Pinson kapitan qilib tayinlandi. Butun uchta kema ekipaji 90 kishidan iborat edi. Kemalar ekipaji Palos aholisi orasidan majburan tanlanadi. Shuningdek ekipajning bir qismi oliy zotlarni haqorat qilganliklari uchun bir yillik surgun ishlariga mahkum qilinganlar va jinoyatchilardan tarkib topgan edi. Kolumbning birinchi ekspeditsiyasi qanday maqsadni ko'zlagan edi, degan savolga turli manba va ma'lumotlarda turlicha javoblar mavjud. Ayrim ma'lumotlarda Kolumbning asosiy maqsadi Osiyoga borish va u yerdagi xalqlar bilan savdo aloqalarining yo'lga qo'yish edi, deyiladi. Ayrimlarida esa, bu safardan maqsad Sharqiy Osiyo mamlakatlaridan o'lja undirish edi, deb ko'rsatiladi. Kolumbning birinchi ekspeditsiyasi ekipaji tarkibi xristian bo'lmagan mamlakat bilan savdo aloqalarini yo'lga qo'yish uchun tanlab olingan edi, deyishda ham qisman jon borligini ko'rsatadi. Yirik bosqinchilik tadbirlari uchun ushbu floteliya ko'zlanmagan edi: u zaif qurollangan, ekipaj soni esa ozchilikni tashkil etardi. Bundan tashqari ular orasida professional harbiylar ham yo'q edi. Shuningdek bu ekspeditsiya o'z oldiga xristian dinini targ'ib qilishni ham maqsad qilib qo'ymagan edi, ekspeditsiya ishtirokchilari orasida birorta ham ruhoniylar va monaxlar yo'q edi. Bu holatni ushbu mavzuni o'rgangan

barcha tarixchilar e'tirof etishadi. Aksincha, Kolumb odamlari ichida cho'qintirilgan yahudiy bo'lib, u arab tilini yaxshi bilar edi. Undan tilmoch sifatida foydalanmoqchi bo'lishganlar. Shunday qilib, qirollar ham Kolumb ham «Indiy»lar bilan savdo sohasidagi aloqalarni yo'lga qo'yish maqsadini ko'zlagan edi, degan fikrga ham kelish mumkin. Ammo bu fikr faqat Xristofor Kolumbning birinchi ekspeditsiyasi tarixiga tegishlidir. Birinchi uch kun davomidayoq kuchli dengiz bo'roni kemalarni ochiq okeanga olib chiqib ketdi va Xristofor Kolumb boshqarishni qo'ldan yo'qotdi. Keyingi kunlardagi kemalar tezligining nihoyat darajada tezlashishi ekipaj a'zolarini xavotirga tushirdi. Kolumb esa o'z kundaligida bosib o'tilgan masofaning ko'p qismini yashira boshladi. Masalan: 1492 yil 10 sentyabrda yozilgan ma'lumotda 60 mil masofa bosib o'tilganligi ma'lum qilindi. Bu ayrim adabiyotlarda «odamlarda qo'rquv xissini uyg'otmaslik» uchun qilingan tadbir edi, deb qaraladi. Shunisi kishining diqqatini o'ziga tortadikim, Xristofor Kolumb aniq yo'nalishni yo'qotgan vaqtda, ko'pincha kema ustidan uchib o'tadigan qushlar galasi ketidan suzishni buyuradi. Kolumb kundaligidagi yozuvlardan ma'lum bo'lishicha (masalan; 7-oktyabrda yozuvlardan-P.Sh) portugaliyaliklar qator orollarni aynan qushlar parvozini kuzatish oqibatida ochganlar. Dengizda aniq yo'nalishni yo'qotgan Xristofor Kolumb ekspeditsiyasi 1492 yilning 12-oktyabr kuni Karib dengizida Bagam orollaridan birini topdi. Xristofor Kolumb orol (bu orol mahalliy xalq tomonidan Guanaxani deb atalgan) qirg'og'iga to'qnashishi bilan uni San – Salvador, ya'ni «Xaloskor avliyo» deb ataydi (bu orol hozirgacha shu nom bilan atalib kelmoqda). Kolumb va uning dengizchilari kemalaridan tushishdilar. Bu yerlik aholi ularni iliq kutib olishdi. Bu to'g'rida Kolumb o'zining yon daftarida shunday yozuvlar qoldirgan: «Men ularga arzimas sovg'alar berdim, ular juda mamnun bo'ldilar. Bizlarga to'ti qushlar, o'ram iplar va boshqa narsalar hadya qilishdi. Kishilari chiroyli, kelishgan, o'zlarini qora bo'yoqlar bilan chizib tashlagan, egnida hеч qanday kiyimi yo'q. Qurol – aslaha va temirlar haqida hatto biror bir tushunchaga ega emaslar». Mahalliy aholining ba'zi birlarining Kolumb burunilariga oltin baldoqlar taqib olganlarini payqadi. Ularning tushintirishlaricha oltin janub tomonda edi. Kolumb odamlari qayiqlarga o'tirib, oltin izlab boshqa orollarni ham topdilar. Ular tomonidan kashf qilingan Bagam orollaridan biriga Izabella (hozir Krukad - Ayland) deb nom berildi. Bu yerdagi aholi bir oz madaniylashgan ko'rinishda edi. Ularda yengil – yelpi kiyimlar, ba'zi ayollarda taqinchoqlar ham bor edi. Bu yerdagi g'aroyib o'simliklar, mevalar Kolumbni hayratda qoldirdi, chunki ilgari u bunaqa narsalarini uchratmagan edi. Shundan so'ng ular Kuba orollarini kashf qildilar. Xristofor Kolumb mahalliy aholining tilida «Kubo oroli» deb atalgan hozirgi Kubaga 1492 yilning 28-oktyabrda yetib keldi. Orol juda katta bo'lib, bu yerdagi katta – katta uylarda yuzlab odamlar birgalikda yashar edilar. Yevropaliklar bu yerda tamaki chekishni, paxtadan qo'pol matolar to'qilishini, madaniy o'simliklardan esa makkajo'xori va kartoshkani ko'rdilar. Ammo bu yerlarning qayer ekanligini bilmagan

Kolumb o'zini Xitoyning yarim orollaridan birini ochdim, deb o'yladi. Ammo bu yerda oltin ham, shaharlar ham, podsholiklar ham yo'q edi. Kuba orollarida yevropaliklar juda ko'p ekin turlarini ko'rdilar, ammo paxtadan boshqa hech qaysi o'simlikni tanimadilar. Mahalliy aholi ularga chekish uchun barglar olib chiqdilar va yevropaliklar tamaki chekishni birinchi marta ko'rdilar. Undan tashqari sayohatchilar bu yerda makkajo'xori va kartoshka ekinlari bilan ham tanishdilar. 1492 yilning dekabr oyida Gaitida Kolumb katta bir orolni topdi va unga Espanola «Kichik Ispaniya» deb nom qo'ydi. Bu orolda boshqa orollarga qaraganda oltin ko'proq uchradi. Shu sababli ekipajning 39 a'zosi o'z hohishlari bilan shu orolda qoldilar. Bu orolda Kolumb doimiy koloniyaga asos soldi. Bu yerda holokatga uchragan «Santa - Mariya» ni Espanoloda qoldirib Xristofor Kolumb 1493 yil «Ninya» kemasida Ispaniya tomon yo'l oldi. U bilan birga «Pinto» ham yo'lga chiqdi. (Kolumbdan so'ng Palos portiga yetib kelgan «Pinto» kemasining kapitani bir necha kundan keyin vafot etdi.). 1493 yilning mart oyida Xristofor Kolumb Ispaniyaga bir oz oltin va Yevropada hali hech kimga ma'lum bo'lmagan orol aholisidan bir necha kishini olib keldi. Xristofor Kolumb o'zi kashf etgan yerlarni Hindistonning bir burchagi bo'lsa kerak deb o'ylab ularni «Indiy» deb atadi. Ispaniyaga olib kelgan kishilarni «indios» «indeyes» (hindular) deb atay boshladilar. Hozirgacha ham Amerikaning tub joy aholisini «indeyes»lar ya'ni «hindular» deb aytib keladilar. Kolumb tomonidan «g'arbiy Hindiston»ning kashf etilishi to'g'risidagi ma'lumotlar portugaliyaliklarni sarosimaga solib qo'ydi. Shundan so'ng darhol 17 ta kema, shu jumladan 3 ta katta kemadan iborat yangi floteliya tuzildi. Bu kemalarda 1500 kishi safarga otlandi. Bu ikkinchi dengiz safarining boshlanishi edi. Eng katta kema bo'lgan «Mariya Galante» (Golonte)da Kolumb admiral bayrog'ini ko'tardi. Bu kemalarga o'sha vaqtda Yevropada mavjud bo'lgan barcha chorva mollari, otlar va eshaklar kelgusida yangi orollarda ko'paytirish uchun ortildi. Shuningdek ayrim o'simlik urug'lari ham olindi. Kolumb bilan birga yangi yerlarda baxt topish uchun o'zi qashshoqlashib qolgan bo'lsada hali g'ururdan tushmagan yuzlab dvoryanlar, o'nlab amaldorlar, okeanning nargi tomonida yashovchi «majusiylar» ga xristian dinini qabul qildirish lozimligini maqsad qilib olgan ruhoniylar va monahlar safarga jo'nadilar. Turli manbalarda berilgan ma'lumotlarga ko'ra kemalarda 1,5 mingdan 2,5 minggacha kishi bo'lgan. 1493 yil 25 sentyabrida Kolumbning ikkinchi ekspeditsiyasi Kadis shahridan yo'lga chiqdi. Ikkinchi dengiz ekspeditsiyasi harbiy jihatdan ham puxta tayyorlandi. Uning harbiy kuchlariga Las Kasosning amakisi Fransisko de Penyalasa qo'mondonlik qildi. Ikkinchi sayohati vaqtida Kolumb Janubiy Amerikadagi bir qancha orollarni ochib, ularga «Dominiko» (kashfiyot yakshanba kuni qilingan edi. ispancha yakshanba - dominika), «Gvadalupa» (Gvadelupa) (Bu mashhur ispan monastiri sharafiga qo'yilgan), «Virgin» («O'n bir ming qiz oroli» - ispancha qiz - virxen), «Boriken» va «San-Xuan - Bautista» deb nom

berdi. Keyinchalik «San-Xuan - Bautista» oroliga «Puerto Riko» (Boy ko'rfaz) deb nom beriladi.

Xulosa:

Shundan so'ng u yana Espanologa o'tdi. Bu yerda o'zlari qurdirgan Navidad fortining vayron bo'lgan manzarasini va o'zi qoldirgan odamlarning (39 kishining) murdasini suvdan topdi. Mahalliy aholidan yetarli darajada o'ch olib bo'lgach, Kolumb Espanolo orolida Izabella degan shahar qurdiradi. Ammo tezda bu yerda yuqumli kasallik tarqaldi va Kolumb odamlarining bir qismi ham qirilib ketdi. Kasallik tarqalishining kuchayishi yevropaliklarni orolning janubiy qirg'og'iga ko'chishga majbur qildi va 1496 yilda shu yerda Santo – Domingo (hozirgi Nofid - Truxilo) shahriga asos solindi. Keyinchalik bu shahar orolning poytaxti bo'lib qoldi. Ammo sharoitning noqulayligi tufayli dengizchilar oziq-ovqatni yaxshi saqlay olmaydilar. Shu sababli ularga ocharchilik xavf sola boshlaydi. Kolumb noilojlikdan Antonio Torres boshchiligida 12 kemani Ispaniyaga qaytarib yuborishga majbur bo'ldi. U Ispaniya hukmdorlariga yozgan xatida bu yerda ko'p miqdorda oltin borligidan xabar beradi va ulardan o'zlariga zarur oziq-ovqat, chorva mollari va mehnat qurollarini yuborishni so'raydi. Kolumb 500ga yaqin kishini 5 ta kema bilan Espanoloda qoldirishga qaror qildi, qolgan kishilarni 12 kemada 1494 yilning boshlarida Ispaniyaga qaytarib yubordi. Kolumb Ispaniyadan chorva mollari, oziq-ovqat va qishloq xo'jalik asboblari orilgan kemalar yuborishni so'radi. Ikkinchi ekspeditsiyasi davrida Kolumb Ispaniyaga bir oz oltin, mis, qimmatbaho yog'och va bir necha yuz «hindu» qullarni jo'natdi. Lekin bu yuborilgan narsalar uning ekspeditsiyasiga ketgan harajatlardan juda kam edi. Shu sababli qirollar u bilan tuzgan shartnomani buzdilar va oziq – ovqat hamda boshqa kerakli narsalarni yubormay qo'ydilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Магидович В. И. Очерки по истории географических открытий. Т. II. Москва-1983[1]
2. Olimjon Bo'riyev Tarixiy geografiya Toshkent-2017[2]
3. Z.Sayidboboyev Tarixiy geografiya Toshkent-2019[3]
4. A.Mamadiyorov.Sh.Ibragimov.Q.Sag'dullayev.M.Sattorov Geografiya Toshkent-2020[4]

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Abdurahimova Mashrabxon Maxmudovna

*Farg'ona shahar O'zbekiston Respublikasi Prezident ta'lim muassasalari agentligi
Farg'ona shahridagi Prezident maktabi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tili va adabiyot darslarida innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish hamda ularning bugungi ilm-fan uchun ahamiyati haqida so'z boradi. Maqola davomida o'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib kelishi va bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiqligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion texnologiyalar, yangilik, jamiyat taraqqiyoti, interfaol metodlar

Hozirgi kunda barcha sohada tub yangilanishlar sodir bo'layotgan bir paytda ta'lim sohasida ham tubdan o'zgarishlar yuz bermoqda. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ham, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ham darslarni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish bot-bot aytilmoqda. Avvalo, innovatsion texnologiyaning o'zi nima degan savol tug'iladi. Innovatsiya (inglizcha innovation)- yangilik kiritish, yangilik demakdir. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Buyuk islohotlar amalga oshirilayotgan sharoitda ijodiy fikrlovchi yoshlarga bo'lgan talab davr taqozosidir. Chunki shaxsiy dunyoqarashga ega bo'lgan insonlarga jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi muvaffaqiyatlarga erishishga qodir bo'ladilar. Respublikada olib borilayotgan davlat siyosatining bosh omillaridan biri ham ijodiy fikrlovchi, keng dunyoqarashga ega, iqtidorli shaxslarni kamol toptirish va tarbiyalashdir. Bularni amalga oshirishda o'qituvchining darslar va sinfdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida interfaol metodlardan unumli foydalana olishi ham muhim o'rin tutadi. Interfaol metodlardan amalda foydalanishda quyidagi asosiy xulosalarini hisobga olish lozim:

- o'quvchi o'zi o'rganishi kerak, aks holda unga hech kim hech narsani o'rgata olmaydi;
- o'qituvchi o'quvchilarga bilimlarni «kashf qilishga» yordam beradigan jarayonni tashkil qiladi ya'ni yapon xalq maqoli misolida olsak, o'qituvchi baliq tutib bermaydi, balki unga baliq tutishni o'rgatadi;
- bilim borliqdan ko'chirilgan nusxa emas, uni odam shakllantiradi kabilar.

Shuningdek o'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda uni ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan turli-tuman metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasi o'sishiga olib keladi.

Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan -kunga kuchayib bormoqda, bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchini faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari izlab topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsni rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o'quvchilarni bilimli, yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Yangi pedagogik texnologiyalarga bag'ishlangan adabiyotlar va maqolalarda bir qator oqitish usullari haqida soz yuritilmoqda. Bu usullar innovatsion metodlar sifatida taqdim etilmoqda. Shulardan ona tili darslarida bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlashda foydalanish mumkin bolgan ayrim metodlar xususida so'z yuritimiz.

O'qituvchi va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyati bu darsni interfaol darsga aylantiradi. O'qitishning yangi interfaol shakllari – ta'lim-tarbiya masalalarini unumli yechishga, o'quvchilarning bilish faoliyatini kuchaytirishga qaratilgan o'quv mashg'ulotlarini takomillashtirish yo'llaridan biri. Xorijiy davlatlar sinovdan o'tgan bu metod ya'ni interfaol metodga ko'ra darslar bir necha bosqichga bo'linadi: Ular chaqiriq, aqliy hujum, anglash, fikrlash kabi bosqichlardir.

1. Chaqiriq bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilarni faollashtirish, mavzuning mazmun – mohiyatiga kirib borish, uni his etish, anglab yetish jarayoniga tayyorlash kabi maqsadlar ko'zda tutiladi. Bunda o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob berish jarayonida o'quvchilar o'zaro fikr almashadi.

2. Aqliy hujum bosqichi. Bu usul darsning boshlanishida yoki istalgan joyida qo'llanishi mumkin bo'lib, u muamoni o'z g'oyalari, fikrlarini aytish yo'li bilan hal qilishdan iborat. Masalan, o'qituvchi sinf taxtasiga til so'zini yozadi va o'quvchilardan "Ushbu so'z sizlarda qanday tassavvur hosil qildi yoki shu so'zni yana qaday talqin qilsa bo'ladi?" – deb so'raydi.

O'qituvchi o'quvchilar tomonidan bildirilgan fikrlarni sinf taxtasiga quyidagi tartibda yozib borishi mumkin: O'qituvchilarning fikrlari noto'g'ri deb topilmasligi lozim aksincha, o'qituvchi iloji boricha o'quvchilarga yordam berishi noto'g'ri fikr

aytib qo'yishdan cho'chimaslikka da'vat qilishi, oxirida esa bildirilgan fikrlarning har birini o'qituvchi tahlil qilib berishi kerak.

3. Anglash bosqichi. Bu bosqichda aqliy hujum bosqichidagi mavzuga oid bahsmunozara natijasida yuzaga kelgan xulosaviy fikrlar eshilib, o'qituvchi tomonidan yangi fikrlar bilan to'ldiriladi. Savol-javoblar orqali mavzu mustahkamlanadi.

Ta'limda innovatsion metodlarni qo'llashdan asosiy maqsad – o'qituvchining o'z pedagogik xazinasini qayta ko'rib chiqishiga yordamlashish, yanada yuqori sifatli metodik yo'nalishga intilishini hosil qilish, kelgusi o'ylar, izlanishlar, tajribalarga undashdir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 4947-son Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi № 187-sonli Qarori.

3. U. Masharipova va b.q. Ona tili 4-sinf o'qituvchilari uchun ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga joriy etish.

4. Броварский В. Д., Турдалиев А. Т., Мирзахмедова Г. И. Воздействие температуры окружающей среды на пчел и растения //Научное обозрение. Биологические науки. – 2020. – №. 3. – С. 43-48.

5. Турдалиев, А. Т., Аскарлов, К. А., Жалилова, Ш. А., Гуломова, З. А., & Мусаев, И. И. (2019). Физико-химические, геохимические особенности и их влияние на почвенно-экологическое состояние гидроморфных почв. Научное обозрение. Биологические науки, (4), 44-49.

6. Аскарлов К. А., Турдалиев А. Т., Сотиболдиева М. М. Геохимия микроэлементов в почвах Центральной Ферганы //Современные научные исследования и разработки. – 2018. – Т. 2. – №. 5. – С. 42-45.

7. Turdalievich T. A., Gulyam Y. Morphological features of pedolytical soils in Central Ferghana //European science review. – 2016. – №. 5-6. – С. 14-15.

8. Турдалиев А., Юлдашев Г. Геохимия педолитных почв. Монография //Т." Фан. – 2015. – С. 41-48.

9. Valijanovich M. O. et al. Biogeochemistry Properties of Calcisols and Capparis Spinosa L //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – С. 3227-3235.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING SIMULTANEOUS TRANSLATION FOR TRANSLATION STUDENTS	3
2	TA'LIM MENEJMENTINI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR	6
3	TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHDA PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA FANLARINING AHAMIYATI	9
4	USE OF MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ENGLISH TEACHING AND THEIR EFFECTS	12
5	INGLIZ TILINI O'RGANISHDA ASPEKTUAL MUNOSABATLARNI IFODA ETISH	17
6	ИНГЛИЗ ТИЛИДА КОМПОЗИЦИОНАЛЛИКНИНГ АСПЕКТУАЛ СЕМАНТИКАСИ	21
7	MUHAMMADJON XOLBEKOV TANIQLI TARJIMA NAZARIYOTCHISI	25
8	INGLIZ TILINI O'QITISHNING ZAMONAVIY MAQSADLARI VA TILNI O'RGANISH, O'QITISH USULLARI	28
9	THE SEASONAL EFFECTS OF GAMES IN A FOREIGN LANGUAGE TEACHING PROCESS	32
10	УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ	35
11	MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING SIMULTANEOUS TRANSLATION FOR TRANSLATION STUDENTS	50
12	STATE TAX OF POLITICS MAIN DIRECTION MARKET RELATIONSHIPS DECISION TO FIND DIRECTED SERIES SCIENTIFIC BASED ON TAXES CURRENT REACH AND THAT'S IT THROUGH THERE IS TAX SYSTEM FUNDAMENTALLY AGAIN ORGANIZE REACH	54
13	MOLIYAVIY TERMINLARNING SHAKLLANISHI VA QO'LLANILISHI	58
14	SUG'URTA KOMPANIYASI DAROMADLARI VA UNI AMALGA OSHIRISH YO'LLARI	63
15	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING ASOSIY HARAKAT MASHQLARI	71
16	FÊTE NATIONALE FRANÇAISE	76
17	PAST BOSIMLI YO'LDOSH GAZLARNI UTILIZATSIYA QILISH MASALALARNI TEJAMKORLIK BILAN AMALGA OSHIRISH	83
18	TARIX FANINI O'QITISHDA METODLAR VA INNOVATSION USULLAR	87
19	JISMONIY TARBIYA VA SPORT DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR	90

20	BOSHLANG'ICH TA'LIM DARSLARIDA INNOVATSION VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARASI	93
21	KASB-HUNARGA OID FRAZEALOGIK BIRLIKLARNING TURLARI VA USLUBIY XUSUSIYATLARI	96
22	THE DIFFICULTIES OF LITERARY TRANSLATION AND ITS MAIN PRINCIPLES	101
23	BIOLOGIYA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI	103
24	BOSHLANG'ICH SINFLARDA SAVOD O'RGATISH METODIKASINING O'QITILISHI	106
25	BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI VA O'QISH DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK USULLARNING SAMARADORLIGI	109
26	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI UCHUN DARS JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN USULLAR	112
27	FARZAND TARBIVASINING SHAKLLANISHIDA OTA-ONANING TUTGAN O'RNI	116
28	PAXTA TOZALASH KORXONALARIDA CHANG HAVODAN IFLOSLIKLARNI USHLAB QOLISH QURILMASINING SANOATDAGI O'RNI	120
29	SAID AHMADNING «SOBIQ» AHMAD A'ZAMNING « SOYASINI YO'QOTGAN ODAM» HIKOYALARI KOMPOZITSIYASI VA BADIY G'OYASI	123
30	AKA-UKA GRIMMLAR ASARLARIDA SENTIMENTALIZM	125
31	TILSHUNOSLIKDA TAQLID VA OLMOSHLARNING SO'Z TURKUMI SIFATIDAGI O'RNI	127
32	LEARNING FOREIGN LANGUAGES IS IMPORTANT	129
33	ART AS A COGNITIVE ACTIVITY IN THE LIFE OF CHILDREN	132
34	MOLIYAVIY HISOBOT VA UNDA XALQARO STANDARTLARNING TATBIQ ETILISHI	138
35	SOME ISSUES ABOUT FINANCIAL STATEMENT AND WAYS OF ITS IMPROVEMENT	142
36	OLIY TA'LIM TIZIMIDA MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISH TEXNOLOGIYASI	145
37	IJTIMOY PSIXOLOGIYADA OMMAVIY MADANIYATNI YOSHLAR MILLIY QADRIYATLARIGA TA'SIRINI O'RGANISH MASALASI	148
38	TA'SIRLANGAN ICHAK SINDROMINI O'SMIRLAR ORASIDA O'RGANISH	151
39	BUYUK GEOGRAFIK KASHFIYOTLAR . YEVROPALIKLARNING DASTLABKI DENGIZ SAYOHATLARI. XRISTOFOR KOLUMB VA UNING SAFARLARI. AMERIKANING OCHILISHI	155
40	ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH	163

***Напоминание!** — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.*

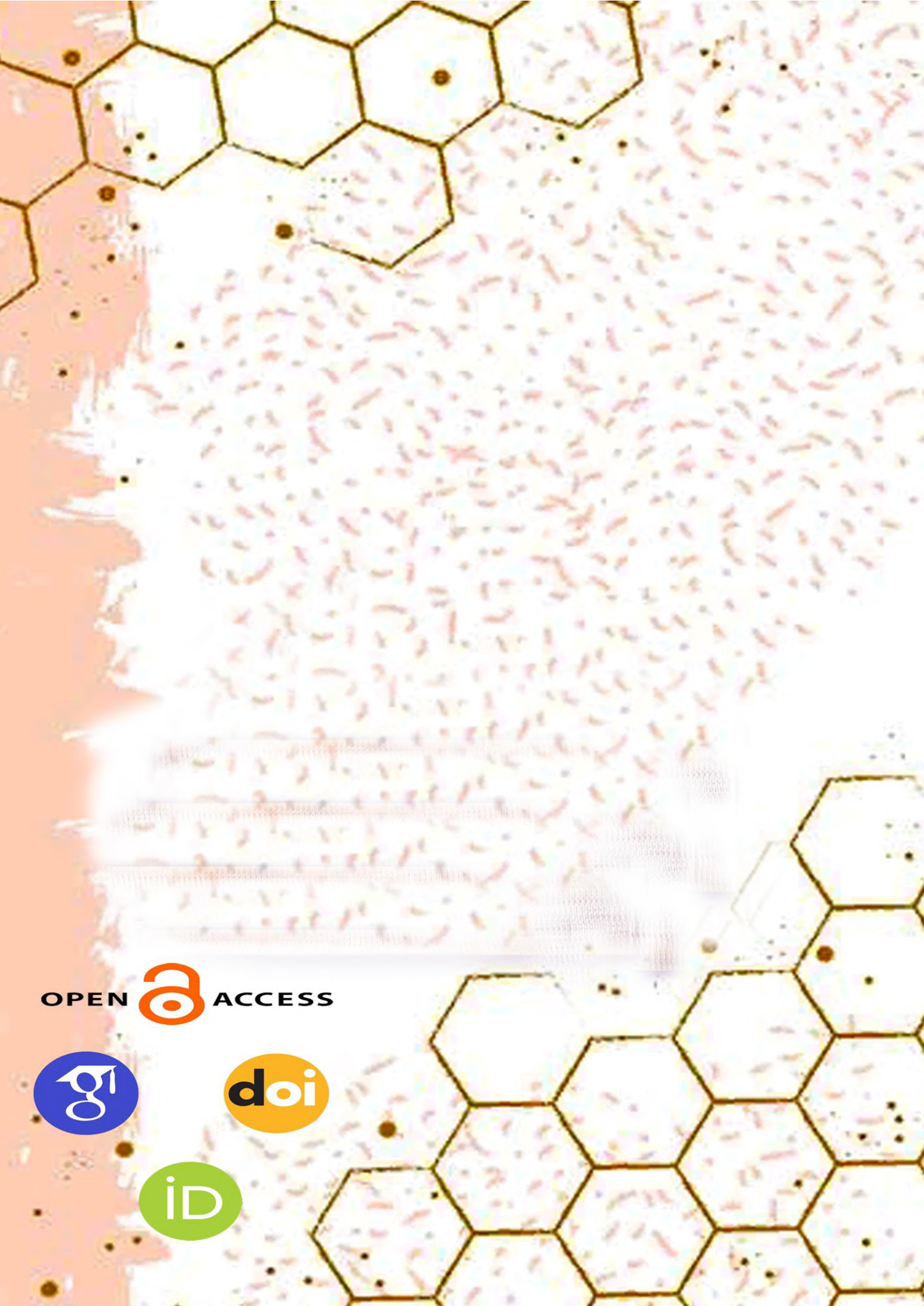
**Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович**

**Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон**

**Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович**

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2022-г.

OPEN ACCESS

